

Міністерство освіти і науки України
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Суми, Україна)
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (Київ, Україна)
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Суми, Україна)
Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна)
Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)
Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук
имени Т. Н. Кары Ниязи (Ташкент, Узбекистан)
Телавский государственный университет
имени Якоба Гогешашвили (Телави, Грузия)
Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna (Gdańsk, Polska)

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПЕДАГОГІКА

*Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
3 грудня 2015 р.*

У чотирьох частинах

Частина 1

Суми
ВВП «Мрія»
2015

УДК 37:001.895(063)
ББК 74.00я43
О-72

*Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 5 від 26 листопада 2015 р.)*

Редакційна колегія:

С. І. Дегтярьов – доктор історичних наук, доцент (Україна)
О. В. Зосименко – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
І.Л. Кежковська – кандидат педагогічних наук (Польща)
Д. В. Кудінов – кандидат історичних наук, доцент (Україна)
М. В. Матковська – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
А. К. Мынбаева – доктор педагогических наук, (Казахстан)
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
С. М. Панченко – кандидат психологічних наук, доцент (Україна)
А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Л. О. Сущенко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
М. Н. Цой – кандидат педагогических наук, (Узбекистан)
Л. М. Чеканська – кандидат психологічних наук, доцент (Україна)

Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка : матеріали
О 72 II Міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2015 року :
у 4 ч. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. – Ч. 1. –
224 с.
ISBN 978-966-473-182-6

У збірнику представлені матеріали доповідей та повідомлень учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка», що розкривають теоретичні та практичні основи розвитку інноваційних процесів в освіті, особливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток соціально-психологічного потенціалу особистості в умовах інноваційних змін, ретроспективний погляд на інновації в навчально-виховному процесі та управлінні, культурологічні, етнологічні та філософські засади освітніх інновацій та вплив інноваційних процесів на управління освітою в сучасному світі та розвиток суспільства.

**УДК 37:001.895(063)
ББК 74.00я43**

ISBN 978-966-473-182-6

© КЗ Сумський ОІППО, 2015
© ВВП «Мрія», 2015

ЗМІСТ
РОЗДІЛ І. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Бигар Ганна	
Гуманізація виховного процесу в сучасній початковій школі	7
Біленкова Лідія	
Дидактичні ігри як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках природознавства	10
Богута Валентина	
Формування хореографічних творчих здібностей молодших школярів як психолого-педагогічна проблема	13
Волошко Ганна	
Сучасні підходи до організації превентивної роботи в ЗНЗ	17
Гавриш Інна	
Самопідготовка як важливе середовище формування самостійності учнів молодшого шкільного віку	19
Гагнідзе Дареджан	
Новые педагогические технологии и их применение на уроках искусства	22
Гайер Татьяна	
Использование инновационных технологий на уроках физики	27
Григоренко Григорій	
Розвиток ідеї технологізації освітньо-виховного процесу формування культури здоров'я учнів	31
Декунова Зоя, Лавська Алла	
Організаційно-педагогічні засади проведення уроків курсу «Інформатика» у початковій школі	35
Єлізаренко Олена	
Способи реалізації інтерактивних форм навчання в практиці викладання фізики	38
Ігошена Леся	
Гра як засіб екологічної освіти дітей дошкільного віку	43
Кода Світлана	
Вплив освітнього середовища на формування в учнів здібностей до професійного самовизначення.....	47
Комінарець Тетяна	
Ключова компетентність «вміння вчитися» як основна складова інноваційної освітньої діяльності сучасної початкової школи	50
Корнєєва Олена	
Технологія проектів як ефективний засіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках англійської мови	54

Котвіца Катерина	
Роль екскурсій в навчально-виховному процесі дітей дошкільного віку	56
Кръстева Антония	
Портфель ученика	59
Лахмотова Юлія	
Проблема іншомовної освіти молодших школярів у Китаї	63
Медетова Лаура, Тургунова Динара	
Модель випускника дошкільного учредження в умовах переходу к 12-летньому образованию	65
Мохорук Алла	
Взаємодія школи та сім'ї в національно-патріотичному вихованні сучасних молодших школярів	69
Пархоменко Світлана	
Використання інноваційних методів і прийомів вивчення англійської мови – запорука успіху гуманізації освіти	72
Прядко Любов	
Врахування специфіки порушень розвитку учнів у реалізації інклюзивного навчання	76
Скрипник Ольга	
Застосування ефективних методів заохочення і покарання молодших школярів у практиці сучасного сімейного виховання	78
Сойчук Руслана	
Виховання національного самоствердження в учнівської молоді в позаурочній діяльності	81
Тайлаков Улугбек, Мирсанов Уролбой	
Инновационные технологии в образовании	86
Тарнавська Наталія	
Освітні відносини та роль вихователя ДНЗ в інклюзивній практиці	89
Темиров Набижон	
Системный подход к формированию социальной активности у сельских школьников	92
Тугай Вікторія	
Толерантні взаємини молодших школярів: особливості виховання	97
Цой Маргарита, Тургунбаева Комила	
Компетентностный подход в преподавании математики	101
Чулак Людмила	
Технології формування пізнавальної самостійності молодших школярів у контексті компетентнісного підходу	105
Чуркіна Вікторія, Косенко Катерина	
Технологія творчої майстерні як умова формування активної естетично розвинутої особистості	110

Чхайло Людмила	
Формування і розвиток читацької компетентності школярів	114
Шевчук Кристина	
Особливості засвоєння учнями початкових класів прийомів логічного мислення у процесі навчання природознавства	117
Шевчук Лариса	
Формування текстотворчих умінь школярів на засадах компетентнісного підходу	121
Dobrochna Hildebrandt-Wypych	
Innovative civic education – new ideas on fostering civic engagement at schools	124
Ergasheva Nigora	
Development of reading skills through the association with writing, listening and speaking activity	126
Jacob Owusu Sarfo, Henry Adusei	
Let's question the norm: is 'one-teacher-to-all subjects' facilitating ghana's primary education?	130
Kliunina Natalia	
Patriotic education at the English lessons	133
Maryanne Beatrice Ezinne Uzoukwu	
Problems of teaching English in Brazil	137
Prokofieva Olena	
Interactive forms in foreign language education	139

РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СТРАТЕГІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Заболотна Оксана	
Відповідність української нормативної бази вимогам європейських програм академічної мобільності у вищій освіті	144
Денежніков Сергій	
Методологія форсайту в прогнозуванні технологічного розвитку в умовах інноваційної освіти	147
Кобюк Юлія Місце інноваційних технологій у системі вищої освіти Австралії	151
Ковальова Анастасія	
Роль інноваційних процесів вищої освіти Швеції у розвитку професійного потенціалу майбутнього соціального працівника в умовах університетської освіти	153
Козлова Олена, Козлов Дмитро	
Управлінська компетентність викладача ВНЗ як чинник інноваційних змін у Вищій освіті	156

Наконечна Марія	
Особистісно-орієнтовані технології як засоби професійної едукації студентів	160
Наугольникова Ольга	
Система економічної освіти у вищих навчальних закладах США	163
Огієнко Олена	
Формування готовності майбутнього викладача вищої школи до інноваційної педагогічної діяльності	168
Сбруєва Аліна	
D-інновації у вищій освіті: етапи розвитку, філософські засади та чинники ефективності	171
Сбруєв Микола	
Деякі аспекти впливу університетів США на розвиток регіональних інноваційних кластерів	175
Стремецька Вікторія, Осипян Луїза	
Ефективність використання хореографії в роботі з пенсіонерами в умовах університету третього віку	180
Татулишвили Саломе, Модебадзе Нино	
Исследование качества образовательных программ на примере Телавского государственного университета имени Якоба Гогешашвили	184
Харламенко Валентина	
Векторність профорієнтологічної підготовки бакалаврів соціальної педагогіки в рамках профільності школи	188
Чайченко Надія	
Інноваційна діяльність у підготовці науковців	193
Чирва Андрій	
Інтернаціоналізація навчальних планів в університетах Австралії	197
Чистякова Ірина	
Дистрибутивне лідерство у вищій освіті: стратегії та підходи	200
Ярмак Інна	
Зміст становлення суспільства знань в процесі модернізації вищої освіти	203
Voichenko Marina	
Talent management as innovative direction of higher education institution activity	205
Datsko Olga	
EUA's partnership in higher education quality assurance	209
Lee Yong Seok	
Preparatory course for foreign students at the Korean universities	212
Ulanovska Anna	
Internationalisation as a major factor of European higher education integration	214

РОЗДІЛ І.
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ І
ПІДЛІТКІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ганна Бигар
(Чернівці, Україна)

ГУМАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

The paper reveals the problem of humanization of educational process in modern elementary school. The attention is focused on the analysis of the main components of this phenomenon. The necessity of humanization of education at the primary school level is proved.

Key words: *humanization, educational process, primary school.*

Глибокі зміни в суспільному житті, зрушення застарілих догм і стереотипів у сфері ідеології потребують переосмислення всіх суспільних, індивідуально-особистих цінностей та формування на цій основі нової системи духовно-світоглядних орієнтацій підростаючого покоління, в основі якої буде соціальний запит на кращі людські виміри – духовність, моральність, високу освіченість, честь, гідність, совість – у цілому людяність, гуманізм, гуманність.

У Законі України «Про Освіту» акцентується увага на тому, що в умовах формування нових соціально-економічних відносин, переходу від авторитаризму до гуманного, демократичного суспільства, система виховання має ґрунтуватися на специфічних особливостях українського менталітету, національних та духовних цінностях.

Основними принципами реформування освіти є гуманізація та гуманітаризація. Реалізація, яких має на меті формування творчої особистості як умови і результату повноцінного процесу навчання.

Гуманний погляд на особистість потребує нового, досконалішого механізму її формування. Десятиріччями в школі практикується зовнішній вплив на учня. Дитина розглядалася як об'єкт виховання, часто, які об'єкт дисциплінарного впливу. Під гуманістичними взаємостосунками ми розуміємо такі, які ґрунтуються на повазі до людської гідності, тактовності, делікатності, визнанні інтересів і потреб іншої людини, на постійній спрямованості уваги до людини.

Провідним принципом реалізації національної освітньої програми проголошується «гуманізація освіти, яка полягає в утвердженні людини, як найвищої цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволення різноманітних освітніх потреб, забезпеченні гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи».

Проблема формування свідомості, гуманістичних відносин є багатоаспектною і багатоплановою. Її моральні та етичні аспекти розглядаються як у філософській, так і у психолого-педагогічній літературі. Багато видатних мислителів присвятили свою діяльність вивченню проблем людини, її особистісних якостей та гуманістичному вихованню підростаючого покоління.

Гуманістичні погляди знайшли своє відображення у вченнях Г. Сковороди, М. Бердяєва, Л. Толстого, М. Монтесорі, С. Русової. Ще в свій час Л. Дістервег, Я. А. Коменський, Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, М. Пирогов, Г. Сковорода, К. Ушинський, В. Сухомлинський спрямували свої зусилля на пошуки реальних шляхів та засобів формування гуманістичних орієнтацій особистості в процесі її навчання та виховання.

Сучасні науковці, І. Бех, В. Киричок, М. Боришевський, Ю. Руденко та ін. (досліджуючи гуманність як складне психічне утворення крізь призму почуттів, потреб, свідомості, відносин), спрямовують свій пошук на створення нових парадигм виховання, в основі яких розглядається особистості як суб'єкт діяльності і відносин, здатний до моральної саморегуляції та саморозвитку. Питання гуманізації міжособистісних стосунків в учнівському середовищі висвітлено в працях В. Бабич, В. Білоусової, В. Киричок, П. Шевченко.

Найважливішим засобом розвитку відповідних уявлень у молодших школярів є навчально-виховний процес, який акумулює всю інформацію про гуманістичні знання, відношення, поведінку тощо. Через засвоєння основних понять дитина доторкається до суспільного досвіду гуманності.

Школі сьогодні потрібен педагогічно інструментований процес гуманістичного виховання, обумовлений віком дітей, побудований на тісному взаємозв'язку знань, почуттів, поведінки, пріоритетності підходу до дитини як суб'єкта виховання.

Гуманність виконує функцію гармонізації особистісних і суспільних інтересів, спонукає до виявлення милосердя, що і активізує проблему гуманістичного виховання школярів у навчально-виховному процесі.

Гуманізація національної освіти і культури в цілому дає суспільству, передусім, утвердження абсолютної цінності людської

особистості, важливості особистої моралі, особистого вчинку й особистої відповідальності за нього, а також забезпечує гармонію міжособистісних взаємовідносин [1, с. 103].

Формування гуманності починається з того критичного рівня ставлення гуманістичних уявлень, коли особистість переходить на якісно новий спосіб мислення і життєдіяльності: суспільно значущі цінності, моральні норми перевтілюються у внутрішній досвід, який регулюватиме подальші принципи і програму діяльності.

Гуманізація процесу освіти сповідує такі аспекти:

Гуманність – це синтетичне поняття, яке відображає цілісність морально-психологічних якостей і рис індивіда, сутністю яких є спрямованість на людину, ставлення до неї як до вищої життєвої цінності.

Гуманність як інтегративно-цілісне утворення включає в себе когнітивний; потребнісно-регулятивний; регулятивний; діяльнісно-практичний компоненти, які забезпечують засвоєння моральних понять, їх практичну реалізацію та корекцію поведінки.

Визначальне місце у формуванні гуманності в учнів належить почуттям та емоціям. Чим ширшою є палітра емоційних переживань, спрямованих на сприйняття людини як цінності, тим інтенсивніше здійснюється становлення гуманного ставлення до людини.

Розвиток гуманістичних уявлень та формування відповідних взаємин з оточуючими відбувається успішніше за умов організованої, планомірної роботи в цьому напрямку. Тільки цілеспрямована система роботи вчителя та діагностичне дослідження можуть забезпечити ефективний розвиток гуманістичних уявлень молодших школярів [2].

У гуманній школі не має місця імперативному підходу до навчання і виховання. Тут головною ціллю є постійне просування до співробітництва, до взаєморозуміння і взаємоповаги – все це і виступає основою гуманістичної педагогіки. Вчитель повинен з метою підвищення ефективності формування гуманістичних уявлень вміти урізноманітнювати форми навчання та знаходити та застосовувати новітні технології.

В усьому цивілізованому світі навчання, виховання та розвиток учнівської молоді відбувається на гуманістичних, демократичних засадах. І воно дає очікувані результати. Тому і наша національна школа має йти цим ж шляхом, раз і назавжди відкинувши командно-адміністративну, авторитарну педагогіку. Гуманізм породжує відносини в основі яких лежать любов, добро, краса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Киричук В. А. Формування гуманних взаємин між молодшими школярами в позаурочній діяльності / В.А. Киричук // Пед. і псих. – 2005. – №4. – С.105-110.
2. Матюша К.І. Гуманізація виховання і навчання в загальноосвітній школі / К.І. Матюша – К. – 2008. – 159с.
3. Омельченко Ж.О. Формування загальнолюдських цінностей, як мети виховання в працях видатних мислителів. / Ж.О. Омельченко // Педагогіка і психологія. 1996. – №11. С. 4 – 7.

Лідія Біленкова
(Чернівці, Україна)

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

The article analyzes the didactic games as a means of activization of educational-cognitive activity of pupils of primary school age at the lessons of natural history. The concept of activation of educational-cognitive activity, namely: game, didactic game, functions and types of didactic games at the lessons of natural history are defined.

Key words: *game, didactic game, intensification of educational-cognitive activity.*

Сучасна початкова школа знаходиться у стадії реформ та нововведень. Удосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах великою мірою залежить від того, як ми будемо підтримувати і розвивати у молодшого школяра інтерес до навчання і пізнання навколишнього світу, формувати його пізнавальну активність. Цього можна досягти завдяки правильній активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках природознавства.

Засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках природознавства дають можливість покращити якість засвоєння та відтворення матеріалу. Учитель при цьому може не тільки навчити учнів, а й зацікавити їх, стимулювати (мотивувати) пізнавальну діяльність та прагнення самостійно вивчати природничі науки.

Одним із засобів активізації навчально-виховної діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках природознавства є дидактична гра.

Ігровий характер проведення занять включає в себе і чинник професійного інтересу, і фактор змагальності, але незалежно від цього являє собою ефективний мотиваційний процес розумової активності учня. Добре організована дидактична гра має містити крім розважальної складової - навчальну мету.

Важливого значення використанню дидактичних ігор як засобу активізації, зокрема, на уроках природознавства у своїх працях надавали педагоги минулого і сучасності І. Бех, Т. Байбара, Н. Бібік, І. Грущинська, М. Іванчук, А. Макаренко, В. Онищук, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Шевчук тощо.

Під активізацією навчально-пізнавальної діяльності розуміють підвищення рівня усвідомленого пізнання об'єктивно-реальних закономірностей у процесі навчання, а дидактичні ігри є невід'ємним засобом уроку природознавства в початковій школі і слугують відмінним каталізатором навчально-пізнавальної діяльності школяра.

Дидактична гра, на думку В. Онищука, – метод імітації (наслідування, відображення) прийняття управлінських рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за правилами, які дані або виробляються самими учасниками [3].

Дидактичні ігри пов'язані насамперед з двома особливостями навчання: проблемністю та засвоєнням навчальної інформації через дію. Проблемність реалізується через самостійне розв'язання молодшим школярем поставленої проблеми (завдання) за недостатності необхідних знань, коли він змушений самостійно опанувати новий зміст або знаходити нові зв'язки між уже засвоєними відомостями. У такій діяльності формуються нові вміння й у такий спосіб відбувається навчання через дію. У навчальному процесі ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи.

Т. Байбара, Н. Бібік стверджують: «Гра — це діяльність, яка полягає в інтеракції між окремими учнями або групами учасників, об'єднаними для реалізації певних цілей. Групи слухачів визначаються за правилами гри» [3]. Тобто, під час дидактичної гри учень привласнює собі обсяг інформації або певні вміння, необхідні для реалізації цілей гри. У дитячих іграх вільна ігрова діяльність виступає переважно як самоціль на уроках природознавства в початковій школі. У дидактичних іграх, створених педагогікою (в тому числі й народною), ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується для навчальних цілей. У світовій педагогіці

відомі системи дидактичних ігор, які вперше розробили Ф. Фребель і М. Монтесорі, а для початкового навчання – О. Декролі [2].

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі на уроках природознавства, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо.

Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості дитини. Не варто оцінювати дидактичну гру лише з позицій навченості дитини, її цінність передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію.

Дидактичні ігри можуть бути: тільки в словесній формі; поєднувати слово й практичні дії; поєднувати слово й наочність; поєднувати слово і реальні предмети.

Проте, як показали дослідження О. Савченко, дидактична гра не забезпечує стійкого позитивного ставлення молодших учнів до навчального процесу, якщо використовується епізодично[1].

Дидактичне завдання гри як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності молодшого школяра на уроках природознавства визначається відповідно до вимог програми з урахуванням вікових особливостей дітей.

Отже, дидактичні ігри як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках природознавства пробуджують інтерес до пізнання, підвищують емоційний настрій, працездатність дітей і частково знімають втому. Емоційність ігрових ситуацій спонукає школярів бути активними, виявляти винахідливість. Це підвищує працездатність і активність учнів, рівень їхнього спілкування та якість знань природничого циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. [для студ. пед. фак. вищ. навч. закл.] / Олександра Яківна Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С.260–330.

2. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Михайло Миколайович Фіцула. – [2-ге вид., випр., доп.]. – К. : Академвидав, 2007. – С. 129–161.

3. Шевчук К.Д. Методика викладання природознавства в початкових класах : навч. посіб. / К. Д.Шевчук, М. Г. Іванчук ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 168с.

Валентина Богута
(Полтава, Україна)

ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

General trends in understanding the nature and mechanisms of formation of creative personality are defined in article. On the basis of scientific psychological and pedagogical sources of art the author proposed definition of «choreographic creativity of children of primary school age».

Key words: *dance creativity skills, children of primary school age, potential of dance.*

У контексті сучасної гуманістичної парадигми освіти в Україні педагогічна наука прагне активізувати процес творчого розвитку особистості. Різноманітні процеси у сучасному суспільстві, в яких виявляється творчий потенціал людини, у майбутньому забезпечать найбільш суттєві прогресивні зміни у соціумі. Важливим є не тільки генерація нових ідей та рішень, але й уміння сприймати й розуміти нові та впроваджувати їх.

Концептуально значущим для вітчизняних учених у галузях як педагогіки, так і психології є розуміння творчості, яке ґрунтується на положенні Л. Виготського про те, що вона «існує всюди, де людина уявляє, комбінує, змінює і створює щось нове, якою б дрібницею не здавалося це нове у порівнянні зі створеним геніями» [1, с. 6]. Натомість, представники елітарної концепції, переважно теоретики гуманістичного напрямку (Е. Нецке, Б. Суходольський, Р. Стенберг та інші) вважають, що творчість притаманна лише геніям, які спроможні генерувати нові цінні ідеї для всього суспільства [199]. Нам імпонують погляди прихильників егалітарної концепції творчості (Г. Гарднера, Д. Сімонта, М. Цікшентміхалого): кожна людина є творчою, хоча різною мірою. Творчість є метою й умовою самореалізації людини. Крім того, творчість дітей, хоча і не може прирівнюватися до творчості дорослих, становить важливу передумову їхнього розвитку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що погляди дослідників проблеми творчих здібностей різняться розумінням співвідношення рівня інтелекту до творчості. З одного боку, чим більше знань людина отримала протягом життя, тим більшим досвідом вона володіє, що дає їй можливість проявляти певну гнучкість у вирішенні

завдань. З іншого боку, знання можуть обмежувати, схилити особистість до використання традиційних та стереотипних значень об'єкта. Очевидно, що залежність між інтелектом і творчими здібностями є, але міру її необхідно з'ясувати відповідно до діяльності, у яку вони включені.

Зважаючи на специфіку хореографічної діяльності доцільно вести мову про спеціальні здібності, передумовами розвитку яких є певні специфічні задатки: антропометричні дані (постава, пропорційність будови тіла, граційність форми рук та ніг), функціональні особливості біомеханіки рухів (виворітність, крок, підйом, гнучкість корпусу, стрибок тощо), психомоторна складова (координація рухів, музикальність, відчуття ритму, апломб) [5]. Намагаючись з'ясувати необхідний набір компонентів якостей особистості для успішної їх реалізації (від симптомокомплексу різнорівневих якостей інтегральної індивідуальності до особливостей особистості) дослідники (І. Поклад, Л. Роговик, П. Сілкін та інші) переконливо доводять, що тільки включені у відповідну діяльність хореографічні здібності набудуть творчого характеру.

Узагальнення праць учених різних наукових галузей щодо проблеми творчих здібностей робить можливим висновок відносно того, що пусковим механізмом творчої діяльності є мотиваційний аспект. Для повнішого розуміння окресленої проблеми варто згадати про значення суб'єктивних чинників особистості у творчому процесі. Згідно суб'єктного підходу, діяльнісний та особистісний аспект вивчення здібностей співвідносяться. Їх реалізація повинна здійснюватися не тільки шляхом аналізу здібностей у структурі особистості, а і через вивчення особистості у життєдіяльності, з чого можна зрозуміти залежність будь-якого виду діяльності від наявних здібностей і навпаки (Т. Артем'єва, В. Москвіна, С. Науменко, М. Холодна та інші), у результаті чого здібності піднімають діяльність на вищий рівень, натомість якісно нова діяльність, відповідаючи новим потребам і інтересам впливає на подальший розвиток особистості та її здібності.

Варто відзначити, що теоретичне дослідження проблеми творчих здібностей не буде повним без розгляду процесуального аспекту, механізму творчості. Структурно-логічний аналіз дозволяє зробити висновок про існування взаємопов'язаних компонентів (логічного і інтуїтивного (підсвідомого), що існують у діалектичній єдності.

Результати творчої діяльності можливо та необхідно тлумачити з позиції аксіологічного підходу. Уявляються доцільними погляди О. Рудницької [4], яка зосереджує увагу на цінності дитячого творчого

самовираження, адже методи, способи та досвід його здійснення можуть бути перенесені дитиною у будь-яку іншу сферу власної діяльності. Слушність думки підтверджують дослідження Л. Масол, О. Гайдамаки, Е. Белкіної, О. Калініченко, І. Руденко, які доводять – «творчі здібності, розвинені на уроках мистецтва, екстраполуються на усі інші види діяльності особистості» [2, с. 79].

Для глибшого розуміння окресленої проблеми та підстав для розкриття сутності поняття «хореографічні творчі здібності дітей молодшого шкільного віку», доречно зауважити, що танцювальна діяльність зазвичай пов'язана із граничною напругою функціональних систем організму, тому зміни у фізичному та психологічному розвитку дитини молодшого шкільного віку, які під впливом цілеспрямованої діяльності педагога та власне особистісної, будуть мати суттєвий вплив на формування творчих здібностей.

Отже, на засадах проаналізованих та узагальнених теоретичних праць широкого загалу вчених різних наукових галузей, хореографічні творчі здібності дітей молодшого шкільного віку визначаємо як синтез властивостей та якостей особистості молодшого школяра, які формуються за наявності у нього спеціальних знань та умінь, високої вмотивованості до перетворювальної діяльності у поєднанні з творчою уявою під час створення танцювального образу та ціннісним ставленням до можливості реалізації власних здібностей у процесі хореографічної діяльності.

Цілком логічним бачиться те, що формуванню творчих здібностей найбільш сприяє проблемний тип навчання, ідеї якого ґрунтовно розглядалися різними дослідниками (В. Зягвизинський, І. Лернер, А. Махмутова, А. Терещук та інші). Адже він, як провідний елемент сучасної системи розвиваючого навчання, поєднує у собі самостійну систематичну пошукову діяльність учнів із засвоєнням готових досягнень людства. Окрім означеного, варто згадати, що найбільш прийнятним для дітей молодшого шкільного віку є евристичний тип навчання, що стимулює не лише розвиток творчих, але й пізнавальних процесів, необхідні для супроводу творчості, які забезпечують креативну та пізнавальну діяльність особистості [2]. Отже, логічним бачиться те, що серед достатньої кількості типів навчання, що сприяють формуванню творчих здібностей, суттєве місце посідає проблемно-евристичний, який, із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодшого школяра, створює оптимальні умови для

розкриття його творчого потенціалу, сприяє формуванню самоцінної установки на реалізацію власної «Я-концепції».

Безпосередньо, у світлі проблеми формування хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, проблема пошуку методів їх розвитку залишається відкритою. Референтним для нашого дослідження є праця Г. Терехової, предметом якої є розвиток креативних здібностей молодших школярів шляхом використання творчих завдань, які повинні відповідати таким вимогам як відкритість (містити проблемну ситуацію або протиріччя), відповідність умови обраним методам творчості, можливість різних способів рішення, врахування рівня розвитку та вікових особливостей дітей [6, с. 12]. Привертає увагу думка В. Рагозіної, яка, розглядаючи формування творчих здібностей молодших школярів у дотичній до хореографії сфері музичного виховання, визначає творчі завдання як «систему знань, у якій перехід від одного типу до іншого характеризується зростанням самостійності, ускладненням пошукових розумових дій, динамікою розгортання творчих проявів учнів та збільшенням елементів інтеграції» [3, с. 106].

На основі осмислення результатів теоретичного аналізу щодо сутності творчої діяльності, механізму формування творчих здібностей та особливостей їх прояву у молодших школярів у танцювальній діяльності встановлено, що хореографічні творчі здібності є інтегральною якістю особистості та багатоаспектним явищем у структурі спеціальних творчих здібностей, у якому взаємопов'язані мотиваційні, особистісно-когнітивні, діяльнісні та операційні чинники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб. : СОЮЗ, 1997. – 96 с.
2. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Л. М. Масол. О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста : Ранок, 2006. – 256 с.
3. Рагозіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Рагозіна ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 1999. – 199 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
5. Силкин П. А. Хореография : рекомендации по отбору детей и педагогические приемы развития данных : учеб. пособ. для студ. очной формы обучения направления / П. А. Силкин. – СПб. : ФГБОУ ВПО «Акад. Русского балета им. А. Я. Вагановой», 2013. – 81 с. ил.

6. Терехова Г. В. Творческие задания как средство развития креативных способностей школьников в учебном процессе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г. В. Терехова. – Челябинск, 2002 – 18 с.

Ганна Волошко
(Суми, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ В ЗНЗ

The paper emphasizes the importance of preventive and civil trends of students' upbringing in the actual period of education development. Behavioral approach, in particular the technology of students life skills formation, is the most effective one in the preventive work.

Key words: preventive work, life skills formation, comprehensive schools.

В рекомендаційних листах Міністерства освіти і науки України все більше уваги приділяється питанням превентивного і громадянського виховання підростаючого покоління, які передбачають впровадження системи підготовчих та профілактичних дій вихователів, спрямованих на запобігання формуванню в учнів негативних звичок, небажаних рис характеру, проявів асоціальної поведінки. Ці актуальні виховні напрями виступають як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності і сприяють формуванню свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як гарантію власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, відповідальності, здорового способу життя, готовності до прийняття рішень.

Поміж різних джерел соціального впливу на становлення дитини (ЗМІ, сім'я, однолітки, позашкільні освітні заклади тощо) школа незмінно займає домінуючу позицію. А отже, на сучасних вихователів покладається велика відповідальність і широкі можливості.

В межах нашого дослідження, превентивну роботу в загальноосвітніх навчальних закладах розглядаємо як важливий аспект превентивної педагогіки, спрямований на залучення дітей до засвоєння загальнолюдських цінностей, попередження відхилень в поведінці, формування стійкості до впливу негативних факторів.

Головними результатами превентивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах вважаємо формування в учнів навичок відповідальної, позитивно-спрямованої, асертивної поведінки. В свою чергу критеріями ефективності превентивної роботи є такі аспекти: знання учнів про ризикований вплив негативних соціальних чинників та адикцій; знання правил безпечної поведінки у випадках негативного впливу (ЗМІ, групового тиску, деструктивних організацій); знання про існуючі моральні норми у суспільстві; уміння здійснювати аналіз конкретної ситуації соціальної взаємодії; уміння критично сприймати інформацію, відстежувати наслідки психологічно небезпечних ситуацій, маніпуляцій тощо; здібність виступати ініціатором у створенні міжособистісної взаємодії на засадах моральних цінностей; уміння усвідомлено обирати моральний стиль поведінки; навички зниження рівня тривожності та агресивності; сформована адекватна самооцінка; розвинена відповідальність за власні вчинки; сформовані позитивні життєві цілі і мотивації до їх досягнення; розкритий творчий потенціал підлітків і актуалізація прагнень до його реалізації.

В межах дослідження ми підтримуємо думку окремих дослідників про те, що в сучасній методиці превентивної роботи місце колишнього інформаційного підходу з вимогою абсолютної відмови від уживання психоактивних речовин зайняв інший - поведінковий, спрямований на формування навичок здорового способу життя і життєвих навичок. Життєві навички – це здатність до адаптації, позитивної поведінки і подолання труднощів повсякденного життя. Життєві навички це також здатність до чогось чи компетентність.

Життєвими навичками вважають низку психологічних і соціальних компетентностей, які допомагають людині бути у згоді зі своїм внутрішнім світом і будувати продуктивні стосунки із зовнішнім оточенням. Важливе місце серед них належить навичкам протидії соціальному тиску, що допомагають школярам навчитися діяти незалежно у сучасному світі.

До життєвих навичок відносяться психологічні – емоційно-вольові навички: самоконтролю, керування стресами, мотивації успіху, гартування волі. Самоусвідомлення, самооцінка, усвідомлення цінностей і пріоритетів, визначення життєвої мети і планування майбутнього, аналізу проблем і прийняття виважених рішень, критичне і творче мислення – відносяться до когнітивних навичок. Серед комунікаційних навичок можна виділити упевнену і гідну поведінку, ефективно

спілкування, співпереживання і надання допомоги, розв'язання конфліктів, колективної роботи, лідерства, протистояння негативному впливу оточення, запобігання і протидії дискримінації.

Формування життєвих навичок – це ефективна педагогічна технологія, спрямована на формування здорової і відповідальної особистості, яка навчає розв'язувати конфлікти, справлятися з тривогою, гнівом, стресами, допомагає налагоджувати стосунки, сприяє кращій академічній успішності, розвитку почуття відповідальності й активної життєвої позиції, допомагає школяреві зберігати емоційну рівновагу.

Навчання за такою технологією повинно здійснюватись на ситуаціях, близьких до реального життя дітей і молоді, з урахуванням рівня їхнього розвитку, потреб і проблем. Але при цьому він враховує не лише актуальні потреби і проблеми, а й ті, що незабаром виникнуть у зоні їх найближчого розвитку. У фокусі уваги стає не проблема, а той позитивний потенціал, сукупність соціально-психологічних компетентностей, які надають людині «точку опори», допомагає змінити на краще своє життя.

В процесі формування і школярів життєвих навичок перевага надається інтерактивним формам навчання, відхід від моралізаторства і залякування, добровільне прийняття рішень через усвідомлення реальної вигоди. Серед таких форм: робота в групах, інтерактивні презентації, дискусії, дебати, мозкові штурми, рольові ігри, аналіз історій і ситуацій, виконання проектів, творчі конкурси, комунікативні тренінги, тренінги на асертивність, тренінги на формування навичок здорового способу життя, тренінги на лідерство, психологічні ігри, кіноклуб, соціально-педагогічна реклама тощо.

Отже, вважаємо, що на сучасному етапі розвитку превентивної педагогіки технології формування життєвих навичок із застосуванням поведінкового підходу та інтерактивних форм є більш сучасним та ефективним підходом.

Інна Гавриш
(Чернівці, Україна)

САМОПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

The article analyzes the characteristics of self-autonomy in the formation of the younger students. Among the most significant aspects are singled out: specific self-exercises, positive motivation, teacher's readiness, development of

volitional qualities of the student. The reasons that cause problems in the formation of independence are revealed.

Key words: *self-autonomy, independence of primary school children, positive motivation, strong-willed qualities.*

Успішне формування навичок самостійної роботи у молодших школярів багато в чому залежить не тільки від рівня та якості викладання навчального матеріалу вчителем, а й ефективності організації вихователем групи продовженого дня занять із самопідготовки. У такому випадку варто з'ясувати місце та цінність занять такого роду у становленні самостійності учнів.

Перш за все з'ясуємо, що ж таке самопідготовка. Самопідготовка – це:

– одна з обов'язкових форм здійснення навчального процесу у системі групи продовженого дня, що проводиться у відведений час під керівництвом педагога-вихователя;

– форма диференційованої самостійної навчальної діяльності, яка передбачає закріплення вмінь та навичок, набутих на уроках, поглиблення знань з окремих дисциплін;

– педагогічно керована вихователем самостійна пізнавальна діяльність молодших школярів;

Слід зазначити, що з вище сказаного впливає самопідготовка – це не урок, оскільки має на меті формування самоосвітніх навичок та характеризується самостійними навчально-пізнавальними діями учнів. Але самопідготовка органічно та нерозривно поєднана з уроками, на яких вирішуються важливі програмові, загальноосвітні, розвиваючі, виховні завдання. Провідними серед них слід виокремити виховні завдання, поза як особливе місце займає виховання волі, стриманості, акуратності, терпіння, вміння самостійно займатися розумовою працею й контролювати себе.

Продуктивність занять самопідготовки у формуванні навичок самостійної роботи молодших школярів зумовлюється низкою умінь та навичок, які закладаються вихователем:

– вміння визначати черговість приготування уроків з навчальних предметів (з урахуванням характеру, форму та змісту домашнього завдання);

– вміння дотримуватися встановленого алгоритму, системи дій виконання завдань з кожного предмету;

– вміння організовувати своє робоче місце;

- пошукові вміння необхідні для віднайдення додаткового матеріалу з теми.

Не останнє місце у забезпеченні формування навичок самостійної роботи вихованців посідає позитивна мотивація, яку ми розглядаємо як сукупність стимулів, які визначають навчальну активність особистості та спонукають до самостійного виконання домашніх завдань з різних предметів. У такому випадку мотивація слугує родовим поняттям для позначення всієї сукупності факторів і механізмів, що забезпечують виникнення на особистісному рівні спонук до розвитку самостійності та усвідомлення закріплюваного матеріалу.

Наступним цінним аспектом, який стимулює школярів до оволодіння навичками самостійної роботи є професійно-особистісна готовність вихователя, яка проявляється перш за все в його здатності до ефективної організації, продуктивного виконання і критичного регулювання своєї діяльності. Тобто, готовність вихователя – це особливий внутрішньо-особистісний стан, який передбачає наявність у останнього мотиваційно-ціннісного ставлення до самопідготовки, володіння оптимальними способами і засобами досягнення педагогічних цілей (виконання домашніх завдань), здатності до творчості та рефлексії. Крім того, вихователь, який готовий забезпечити продуктивну самопідготовку може забезпечити систему різноманітних цілей і методів самостійної роботи, продемонструвати наявність відповідних професійно-предметних знань і вмінь, сприяти включенню особистості у самостійну діяльність, у процесі якої найбільш активно формується потреби, інтереси і мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь.

Вище вже зазначалося, що формування самостійності навчальної праці дитини молодшого шкільного віку включає розвиток мотиваційної, пізнавальної та соціальної сфер особистості, одними зі складових яких є емоційно-вольові якості, до яких ми відносимо: наполегливість, чуйність, організованість, виявлення поваги до думки інших людей, емоційну стійкість, намагання завершити почату справу тощо. Саме емоційно-вольові якості учнів є основою їх самостійності та систематичності у виконанні домашніх завдань. Оскільки воля молодшого школяра відзначається значним рівнем довільності, яка дозволяє йому усвідомлювати й виконувати обов'язкові домашні завдання, підпорядкувати їм свою активність, керувати пізнавальними процесами, виконувати складні інструкції та вимоги вихователя.

Поряд із зазначеним хотілося б відмітити ще й причини труднощів у оволодінні навичками самостійності, а саме: вікові й індивідуальні особливості розвитку учнів; негативне або байдуже ставлення учня до вчителя; негативне або байдуже ставлення вчителя до учня; відсутність особистісної значущості самостійної роботи; непродуктивність учбової діяльності під час самопідготовки; нерозуміння або неприйняття самостійних видів робіт.

Отже, як бачимо на заняттях самопідготовки створюється низка організаційно-психологічних умов для створення сприятливого середовища у формуванні самостійності молодших школярів, що зумовлюється специфікою занять самопідготовки, наявною позитивною мотивацією, кваліфікованою готовністю вихователя та розвитком вольових якостей школяра.

Дареджан Гагнідзе
(Телави, Грузія)

НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ НА УРОКАХ ИСКУССТВА

The new interactive methods completely changed the role of teachers in the educational process. A teacher is involved in the study process that represents a kind of dialogue between the student and her/him. Games, projects, discussion, three phase model lessons. These are not the complete list of the methods, which make modern art lessons more interesting and fruitful.

Key words: didactic, dialogue, method, modern, lesson.

Текущие перемены в системе образования полностью изменили роль учителя в учебно-воспитательном процессе. Он стал участником учебного процесса, который представляет с собой своеобразный диалог между ним и учеником. Этот диалог происходит не только между учителем и учеником, но и между учащимися. Во время такого обучения формируются и развиваются такие качества, как: самостоятельность (учеников) студентов, обязанность, их познавательная, творческая, коммуникативная, личностная активность которые определяют и помогают в социализации личности.

В условиях развивающего обучения важным является непосредственно максимальное обеспечение активации студента в процессе формирования ключевых компетенций, т.к. эти компетенции формируются только посредством собственного опыта. Соответственно

исходя из вышесказанного многие ученые связывают образовательные инновации с методами интерактивного обучения, которые подразумевают такие виды деятельности, которые требуют творческого подхода к материалу и обеспечивают условия для раскрытия личности студента (ученика). Интерактивный (inter-двусторонний, действие) означает взаимодействие, находиться в режиме беседы, диалога с кем-либо. В отличие от активных методов, интерактивные методы ориентированы на более широкие отношения как между собой, так и между учителем и студентом (учеником). Вместе с этим в процессе обучения доминирует активность студентов (учащихся). Интерактивный метод можно рассмотреть как один из современных форм активных методов.

К интерактивным методам относят: сюжетно-ролевую игру, дискуссию, проекты, эвристическую беседу, игры разума, метод проектов, групповые работы и т.д.

Сюжетно-ролевая игра. Искусство, как педагогический потенциал учебно-воспитательной отрасли определяет его наглядно-видовую природу. Исходя из возрастных особенностей младшеклассников в них преобладают наглядно-практическое мышление и эмоциональное восприятие мира. Поэтому для них важна активность, основанная на игре, которая прекрасно сочетает в себе специфику обучения видам искусства (рисование, музыка). Игра-одна из ведущих форм поведения человека, в особенности ребенка. Игра с целью обучения-это средство реальной возможности группового исследования и получения социального опыта. Немецкий психолог Бюллер считал, что игра это деятельность, в основу которого лежит получение удовольствия. Можно сказать, что игра-это метод индивидуального и группового исследования. В основе игровой активности лежит-получение различного вида удовольствия. А именно: получение удовольствия от контакта с партнером, получение удовольствия от результатов полученных при играх-ситуаций, получение удовольствия от соревнований, получение удовольствия от демонстрации собственных возможностей, получение удовольствия от роли.

Сюжетная игра-это маленькое представление, разыгранное на уроке или на лекции, цель которого-оживление необычных и незнакомых явлений с помощью игры. На занятии учитель заранее выбирает обсуждаемую тему и как сценарист, режиссер ставит определенный сценарий. У учебного спектакля по сценарию есть свои

персонажи, свой сюжет. После распределения ролей учитель рассуждает вместе с учениками о развитии событий. Все «актеры» должны знать цель игры, собственную роль, место в игре, а также время исполнения. До начала игры желательно вместе с устным разъяснением раздать детям напечатанный текст. Учитель и дети могут выбрать нескольких учеников, которые будут наблюдать за ходом игры и с помощью заранее разработанных критериев оценить ее. Начинается игра. Очень эмоциональная, живая и продуктивная. Возможно не все ученики смогут с охотой ввязаться в игру. Поэтому учитель обязан за короткий промежуток времени помочь и поощрять учеников при исполнении ролей. После этого пассивный ученик должен самостоятельно продолжить игру. После окончания игры будет обсуждение. Ученики будут обсуждать, что нового они изучили, как выполнили порученное задание и естественно немного времени будет уделено курьезам, от которых ни один урок ролевой игры не застрахован. В конечном итоге учитель суммирует урок и отмечает его положительные стороны. Этот метод дает возможность детям лучше осознать и воспринять новый материал, свободно выразить свои чувства и эмоции, почувствовать себя членом группы в сотрудничестве с ним. Таким путем произойдет социализация личности, освоение и принятие существующего в обществе социального опыта. Сюжетно-ролевую игру можно применить для тем, предоставленных учебной программой. Например: когда проводим урок о цветах и группах цветов. У каждого цвета и его группы есть исполнитель-ребенок или дети. Разумеется сценарий будет построен на цветовых чертах и на их взаимосвязи. Таким образом игра есть самая естественная и гуманная форма обучения ребенка. Профессионально организованный урок искусства поможет ребенку постичь мир искусства и стать для него доступным.

Дискуссия. Дискуссия одна из значимых форм образовательной деятельности, которая развивает критическое мышление студентов (учеников). Во время дискуссии происходит: обмен информацией между участниками, поиск разнообразного подхода к одному и тому же вопросу, существование различных точек зрения (часто противоречивых), поиск группового соглашения, для получения единого мнения.

Обучение методом дискуссии дает нам возможность увидеть, что каждый вывод и доказательство можно осуществить различными способами. Существуют следующие формы дискуссий, как «круглый стол», «панельная дискуссия» и «дебаты». Использование разных

форм дискуссий эффективны при обзоре и обсуждении произведений искусства. Здесь происходит формирование таких умений и навыков, как: активное слушание других мнений, формирование собственного мнения и его аргументация, рассуждение. критический анализ и оценка другого мнения.

Проекты. Это предварительно планируемая и самостоятельная работа, которую можно представить в виде рисунка (декоративное пано) или сочинения. Тему проекта оглашает учитель и предоставляет ученикам (студентам) при возможности реализовать ее. Существуют индивидуальные и групповые проекты, которые производятся как индивидуально, так и в групповом виде. Существует целый спектр исполнительных работ, где можно включить целую группу учащихся. Например: обрисовка декоративного пано. Пано может быть различной формы, но если учитель для обрисовки возьмет длинный формат бумаги и разместит его на стене, то число работающих на нем будет зависеть от длины пано. После беседы вокруг тематики пано учитель говорит о назначении каждого ребенка, где он сможет нарисовать свою идею. Учитель может разделить класс надвое и две группы учащихся могут соревноваться между собой. Групповая работа помогает развитию социализации навыков и сотрудничества между учащимися. В новых педагогических технологиях значительное место уделено конструктивистическим образовательным теориям. Когда ученик производит освоение старой и новой информации путем интерпретации, происходит конструирование независимого «каркаса» знаний и осуществляется ее «строение». Тогда можно сказать, что цель обучения достигнута. Эффективность уроков искусства значительно возрастает, если учитель применяет трехфазовую модель урока: вызов-содержание, реализованное-рефлексия.

Вызов. Вызов-первый этап трехфазовой модели урока. В это время ученик (студент) активно вспоминает то, что знает о существующем вопросе. Таким образом он применяет все свои знания вокруг существующего вопроса. Этот процесс характеризуется ростом интереса и активностью ученика(студента). Он уже готов принять новую информацию и дополнить до этого существующие знания новыми.

Реализация содержания. Во второй фазе трехфазной модели происходит сохранение интересующих знаний и поставление новой информации. Здесь мы выделяем два типа учащихся:

Первый тип-активный. С интересом читает новый материал, делает заметки, или же заново возвращается к прочитанному материалу, излагает мысленно информацию, возникают новые вопросы, готов узнать все об интересующем вопросе. Он уже готовится к третьей фазе урока. Готов рассуждать, спорить.

Второй тип-пассивный. Прочитает, спокойно обойдет стороной и не обозначит для него непонятные места, все ему кажется очень трудным и непостижимым и безинтересным. Учитель должен использовать особый подход и метод по отношению к ребенку-разбудить в нем интерес к знаниям, поискать более простую и доступную информацию. Он должен постепенно вовлечь пассивных учеников в единый обучающий процесс.

Рефлексия. В этой фазе от учащихся мы ожидаем надстроенную конструкцию новых знаний над старыми, которая проявляется в споре, в суждениях, во время обмена мыслями, в здоровой критике. Дети с охотой включаются в дискуссию, стараются поделиться новыми знаниями. Нужно отметить, что большинство учащихся использует собственный лексикон и иностранную терминологию для выражения мыслей. Задача учителя состоит в ознакомлении учеников (студентов) новым словам, которые часто будут использованы на уроке и приучение их к беседе на языке искусства. Использование трехфазной модели урока будет плодотворным на тех занятиях искусства, чья цель будет: ознакомление с творчеством великих художников, с отраслями и жанрами искусства. Для таких уроков учитель заранее составляет тексты и по мере необходимости раздает ученикам для ознакомления.

Таким образом, у современного учителя искусства вместе с старыми традиционными методами есть целый арсенал новых инноваций. Используя их, он сможет сделать обучающий процесс весьма интересным и плодотворным, дать то знание детям, которое поможет в лучшем постижении искусства, которое сделает их жизнь и духовный мир красивым и содержательным.

ЛИТЕРАТУРА

1. Школа-семья-общество (2007). Методы чтения и письма. Тбилиси.
2. Гагнидзе Д. Методические рекомендации. (2015). Телави
3. Интернет-газета «Учитель».

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

This paper describes some of the types of innovative technologies with examples of their use in teaching physics to improve the efficiency of the educational process and a qualitative change in the personality of the pupil.

Key words: *innovative technology, physics, project-based learning, knowledge and skills.*

Развитие современного общества немыслимо без инновационных процессов в любой его сфере. Образование не является исключением. Государству нужны грамотные, воспитанные, компетентные выпускники. Задача педагогов – воспитать самостоятельно мыслящую, творческую личность, способную критически оценивать и анализировать происходящие процессы.

В настоящее время много внимания уделяется использованию в обучении инновационных образовательных технологий. Инновации (от англ. innovation — нововведение, новация) — это изменения внутри системы. В педагогической интерпретации и в самом общем смысле инновации подразумевают нововведения в педагогической системе, улучшающие течение и результаты учебно-воспитательного процесса [2]. Целью инновационной деятельности является качественное изменение личности учащегося по сравнению с традиционной системой.

Рассмотрим возможности использования инновационных технологий в преподавании физики. Общеизвестно, что физика довольно сложный предмет, и за ограниченное количество часов, которое отводится на её изучение в рамках школьной программы, трудно научить школьников решать сложные задачи и воспринимать учебный материал в его взаимосвязях и комплексности. Необходимо искать подходы по активизации познавательного интереса учащихся к обучению физике, использовать разнообразные пути и методы стимулирования учебной деятельности. В настоящее время существует ряд технологий, которые можно отнести к инновационным. Назовем некоторые из них: проблемное обучение; информационно-коммуникационные технологии; игровые технологии; педагогика сотрудничества; метод проектов; здоровьесберегающие технологии.

Проблемное обучение основано на создании проблемных ситуаций при изучении нового материала и организации активной самостоятельной деятельности учащихся по их разрешению, в результате чего происходит творческое овладение знаниями, умениями, навыками, развиваются мыслительные способности [3]. Решение поставленной на уроке проблемы становится лично значимым для каждого ученика в силу самой сущности проблемы и психологических особенностей учащихся. Например, урок физики в 6-м классе «Распространение звука» можно начать с постановки проблемы: «Как распространяется звук?», что заставит учащихся задуматься, как происходит процесс передачи звуковых сигналов, почему, например, в сказках герои прикладывают ухо к земле, чтобы услышать звук приближающегося объекта. При изучении закона Архимеда учащимся предстоит решить следующие проблемы:

- выяснить, почему в жидкости все предметы становятся легче;
- установить условия, при которых тело всплывает или тонет;
- измерить объем тела неправильной формы с помощью мензурки.

Решение всех этих проблем позволит учащимся ответить на многие, давно интересовавшие их вопросы из повседневной жизни.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) сами по себе являются инновационными для всей системы образования. Применение информационных технологий в обучении базируется на данных физиологии человека: в памяти человека остается 1/4 часть услышанного материала, 1/3 часть увиденного, 1/2 часть увиденного и услышанного, 3/4 части материала, если ученик активно участвует в процессе [1].

Весьма актуальным в настоящее время стало использование интерактивной доски, которая позволяет получать информацию из различных источников и осуществлять разнообразные виды деятельности: показывать презентации, слушать аудио-файлы и смотреть видео-ролики, заглядывать в интернет-библиотеки, выполнять виртуальные лабораторные работы, моделировать интерактивные физические процессы и явления, решать простые и занимательные задачи с помощью электронного пера непосредственно на экране, решать тестовые задания, используя встроенные программы и он-лайн тесты и многое другое. Учащимся привычно пользоваться интерактивным экраном, т.к. многие из них имеют богатый опыт использования современных сенсорных телефонов.

Игровые технологии – обширная группа методов и приемов организации педагогического процесса в форме различных педагогических игр. Игра является одним из основных видов деятельности ребенка. Сам процесс игры является благоприятным и эмоциональным полем действия для ученика. Игра обладает развлекательно-рекреационными, обучающими возможностями для развития творческих и организаторских способностей детей, передачи им опыта. Расширение кругозора, развитие познавательной деятельности, формирование коммуникативных умений и навыков, необходимых в практической деятельности, развитие общеучебных умений и навыков – далеко не весь список результатов использования игровых технологий обучения [3]. К примеру, показ учащимися пантомимы «Я – молекула!» при изучении темы «Строение вещества», задачей которой является объяснение особенностей расположения и движения молекул в газообразном, жидком и твердом состояниях вещества, помогает выяснить особенности и причины различия их свойств. А такие приемы, как суды над инерцией, электризацией и др., развивают аналитическое, критическое и логическое мышление, воспитывают чувство справедливости в решении спорных ситуаций.

Обучение в сотрудничестве (командная, групповая работа). Данная технология предполагает организацию групп учащихся, работающих совместно над решением какого-либо вопроса или изучением новой темы самостоятельно или при непосредственном участии учителя. Эта технология ориентирована на то, чтобы ребенок научился учиться при тесном сотрудничестве с другими участниками процесса обучения, т.е. на развитие коммуникативных компетенций. Например, при обобщении темы «Законы Ньютона», класс можно разбить на три группы, каждая из которых по указанному плану готовит сообщение об одном из законов Ньютона с примерами, рисунками, иллюстрирующими особенности действия данного закона, формулирует задания для других групп. Учитель осуществляет контроль за работой групп, дает советы, рекомендации, отмечает успехи в работе, тем самым поддерживая атмосферу сотрудничества.

Метод проектов занимает сегодня ведущее место среди методов инновационного обучения. Его основой является практическая направленность на результат, который обязательно должен быть таким, чтобы его можно было увидеть, осмыслить, реально применить в практической деятельности [4]. Он может сочетать в себе все

перечисленные выше инновационные технологии. Использование проектного метода обучения дает возможность развивать индивидуальные творческие способности учащихся, более осознанно подходить к профессиональному и социальному самоопределению, научить школьника мобилизовать, обобщать и интегрировать свои знания и умения, использовать в работе над проектом значительно больший объём знаний, чем те, что дают в школе. Проектный метод помогает выявить способности даже тех учащихся, которые раньше не проявляли активности на уроках. Самостоятельно выполнив проектное задание, учащиеся уверенно презентуют продукты своей деятельности.

Метод проектов целесообразно использовать при изучении тем, требующих какой-либо дополнительной информации, например, по истории открытия закона, биографии и деятельности ученого, или дополнительных сведений по теме, а также при повторении и обобщении пройденного материала.

Здоровьесберегающие технологии. Физика по сложности занимает третье место по 11-ти бальной шкале – ей присуждается 9 баллов. Использование здоровьесберегающих технологий позволяют равномерно во время урока распределять различные виды заданий, чередовать мыслительную деятельность с практической, определять время подачи сложного учебного материала, выделять время на проведение самостоятельных работ, нормативно применять ТСО, что дает положительные результаты в обучении. Кроме того, на уроках физики учителю необходимо информировать учащихся через активные формы обучения о вредном воздействии на организм человека различных факторов окружающей среды, о безопасности жизнедеятельности, о правилах использования технических устройств и т.п.

Использование инновационных технологий в обучении физике влечет за собой не только усвоение знаний и умений по предмету, но и выработку умений, влияющих на учебно-познавательную деятельность и обеспечивающих ее перевод на уровень продуктивного творчества.

ЛИТЕРАТУРА

1 Васючкова Л.А. Информационные и коммуникационные технологии // Вестник КарГУ. – 2010. Караганда. Электронный ресурс / – URL: <http://articlekz.com/article/5713>

2. Жунусова М.Р., Ильясова Д.С. Активные методы обучения. – Караганда, 2007. – 115 с.

3. Марущак С.В. Инновационные технологии на современном уроке физики. Электронный ресурс / – URL: <http://festival.1september.ru/articles/632548/>

4. Орда Т.М. Инновационные технологии на современном уроке физики. Электронный ресурс / – URL: <http://videouroki.net/filecom.php?fileid=98673636>

Григорій Григоренко
(Слов'янськ, Україна)

РОЗВИТОК ІДЕЇ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ

The author analyses historical and scientific pedagogical conditions for developing the idea of health saving educational technologies in the aspect of personality oriented approach to structuring schools aimed at children's health.

Key words: *education, health culture, model, spirituality, system, technology, value orientations.*

В умовах сучасного розвитку України освіта та виховання особистості перетворюється на стратегічну сферу діяльності, в якій взаємодіють всі соціальні інститути суспільства, спрямовані на формування особистості, якій притаманне ставлення до здоров'я як до духовно-соматичної та особистісно-соціальної цінності [3–7; 8]. Сучасна педагогічна наука України повинна забезпечити розробку теоретико-методологічних, іноваційних організаційно-педагогічних та технологічних основ інтеграції загальноосвітніх шкіл в «Європейську мережу шкіл сприяння здоров'я», що спрямована на виховання у особистості духовно-ціннісного ставлення до свого здоров'я, як до базової умови її соціальної самореалізації [1–3; 7]. Ціннісне ставлення сучасного суспільства до психічного, соматичного та соціального здоров'я підростаючого покоління України є основою виховання та реалізації життєво-актуальних духовних, особистісно-суспільних орієнтацій учнів загальноосвітніх шкіл [1 – 3]. Теоретико-методологічне дослідження проблеми формування у дітей та підлітків культури здоров'я дозволяє актуалізувати питання особистісно орієнтованого навчання та його технологізації, розвитку та збереження психосоматичного здоров'я підростаючого покоління, формування здорового способу життя, впливу різноманітних фізкультурно-оздоровчих, валеологічних, медико-біологічних заходів на їх організм.

Реалізація саме особистісно орієнтованого навчання полягає у визнанні учня головною діючою особистістю всього освітньо-виховного процесу, наповнення його особистості ціннісними орієнтаціями, зафіксованими в його суб'єктивному досвіді [1; 3; 8].

За твердженням І. Беха, В. Григоренка, І. Якиманської, які є одними із авторів особистісно орієнтованої моделі навчання, в основі цієї педагогічної системи знаходиться принципове визнання індивідуальності, неповторності, самоцінності кожного учня як особистості, носія суб'єктивного соціально- суспільного досвіду [1; 3; 8]. Ми впевнені в тому, що атрибутивні ознаки особистісно орієнтованого підходу до освітньо-виховного процесу, а також спрямованість психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів на розвиток їх індивідуальності, забезпечення їх можливостями самостійно приймати рішення, визначати своє майбутнє, визнання в суспільстві культури здоров'я людини як основної соціальної цінності є критерієм цивілізаційного розвитку нашої країни.

Наукові ідеї, погляди та праці таких відомих учених у галузі формування культури здоров'я людини (І. Бех, В. Горащук, В. Григоренко, С. Смірнов, С. Омельченко), узагальнений міжнародний фізкультурно-оздоровчий досвід свідчать, що вирішення цієї проблеми лежить тільки в площині особистісно орієнтованого виховання у дітей і підлітків ціннісних орієнтацій, знань і практичних умінь щодо розвитку та збереження психосоматичного здоров'я, здорового способу життя, особистісно-ціннісного ставлення до нього як до суспільно-соціальної цінності. Важливим аспектом цієї проблеми є те, що особистісно орієнтований підхід є дидактичним гарантом ефективної інтеграції соціальних, педагогічних, духовних, особистісно ціннісних та кінезіологічних чинників, що обумовлюють певний рівень психосоматичного здоров'я, здорового способу життя та в цілому – культури здоров'я особистості [1 – 4; 6].

Особливого значення набуває науковий, духовно-культурологічний, соціально-суспільний висновок І. Беха, який аргументовано доводить, що «результативність виховання в молодій людини цінності здоров'я залежить, звичайно, не тільки від інноваційних педагогічних технологій, а й від усєї соціокультурної ситуації, яку має створювати й утверджувати суспільство. Здоров'я має стати значущою цінністю насамперед, для суспільства в цілому, всіх його соціокультурних інститутів, і лише за цієї умови воно (здоров'я), так би

мовити, диктуватиме цілі, наміри і дії окремої людини, суттєво поліпшуючи відповідний виховний процес» [1, с. 225] формування ставлення до психічного і соматичного здоров'я як до особистісно-соціальної цінності, що виконує суспільно-педагогічну функцію утворення відповідного освітньо-виховного, фізкультурно-оздоровчого середовища загальноосвітньої школи [1 – 5; 7]. Саме технологізація має бути покладена у весь навчально-виховний процес.

Н. Наволокова [5, с. 5-14] наголошує на ідеї технологізації освітньо-виховних процесів, яка має діохронну природу, що починається ще з часів Я.Коменського, який визначив основні атрибути «дидактичної машини» (чітко визначені цілі, раціональні засоби і методи, гарантоване досягнення педагогічних результатів на засадах спеціальних правил і умов). Історичний нарис проблеми технологізації освітньо-виховних процесів, за твердженням Н. Наволокової, включає три етапи розвитку цієї ідеї у світовому освітньому просторі. Перший етап (1920 – 1960 р.р.) охоплює розвиток ідей «підняття інформаційного рівня навчання при використанні засобів масової комунікації» [5, с. 7]. Другий етап (1960 – 1970 р.р.) включає інтенсивний розвиток «концепції програмованого навчання, яке вимагало суворого врахування вікових та індивідуальних відмінностей учнів» [5, с. 7]. Третій етап (з 1970 р.р. до нашого часу) охоплює розвиток ідей «системного аналізу в розв'язанні практичних питань, пов'язаних зі створенням та використанням навчального устаткування та технологічних засобів навчання. Головним критерієм системного аналізу на всіх рівнях (від планування навчальних засобів до впровадження їх у процес навчання) загалом, є критерій оптимальності» [5, с. 7]. Автор стверджує, що в освітньому просторі мають місце суттєві гносеологічні суперечності в аспекті дефініції поняття «педагогічна технологія», про це свідчить «понад триста визначень, залежно від того, як науковці уявляють структуру й складові навчально-виховного процесу» [5, с. 6]. Таку кількість визначень означеного поняття не можливо запам'ятати, осмислити та практично використати в різних ланках системи національної освіти.

У зв'язку з цим Н. Наволокова вказує один із напрямків вирішення цієї проблеми, який, за її науковим переконанням, лежить в площині вивчення ознак педагогічних технологій, що «своїм походженням зобов'язані реалізації педотехнічних ідей, які висловлювалися на межі ХХ століття засновниками прагматичної психології та педагогіки (І. Джеймс, Д. Дьюї, Р. Трондайк, С. Холл), представниками так званої

«індустріальної педагогіки»(Ф. Тейлор, Ф. Гільберт) в контексті науково-технічної революції, яка торкнулася всіх галузей науки, техніки, суспільного життя, освіти, наповнила педагогіку новим змістом» [5, с. 6].

Історичний нарис розвитку ідей технологізації освітньо-виховних процесів, підготовлений Н.Наволоковою, включає класифікацію цих педагогічних систем, що еволюційно розвивалися в різних історичних та соціокультурних ситуаціях та є надбанням міжнародного освітнього простору, а саме: технології традиційного навчання (Я. Коменський), проблемного навчання (Дж. Дьюї, Т. Кудрявцев, А. Матюшкін, М. Махмудов, В. Окунь), ігрових технологій навчання (В. Коваленко, П. Підкасистий, В. Кругляков), особистісно орієнтованого навчання (І. Бех, І. Якиманська, В. Татенко), технологій розвивального навчання (Л. Виготський, О. Леонт'єв, П. Гальперін, Л. Занков, Д. Ельконін, В. Давидов), колективного способу навчання (О. Рівний, В. Дяченко), розвитку критичного мислення (М. Коул, Д. Вертч, Л. Брунер, Л. Виготський), програмованого навчання (В. Безпалько, П. Гальперін, Л. Ланда, А. Матюшкін, Н. Талізін), проектної технології (С. Швацький), технології модульного навчання (А. Алексюк, К. Разін, О. Огнев'юк) [5, с. 18-93].

Синергетичний аналіз взаємодії соціальних інститутів суспільства, джерел освітньо-виховних педагогічних технологій з проблем формування культури здоров'я свідчить про те, що у авторів ще немає єдиного концептуального підходу до вирішення цієї дидактичної проблеми, особливо це стосується питань технологізації процесів формування культури здоров'я учнів загальноосвітньої школи та впливу соціально-педагогічної корекційно-розвиваючої кінезіології як засад гарантованого досягнення результату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Горащук В.П. Формування культури здоров'я школярів (Теорія і практика) / В.П. Горащук. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 376 с.
3. Григоренко В.Г. Педагогічні технології особистісно орієнтованого формування у учнів загальноосвітньої школи культури здоров'я: теорія та практика: навч. посіб. / В.Г. Григоренко, Г.В. Григоренко, С.О. Омельченко та ін.: за ред. В.Г. Григоренка, С.О. Омельченко. – Слов'янськ: Вид-во СДПУ, 2010. – 346 с.
4. Григоренко В.Г. Професійно-педагогічна мотивація та технологія її формування: монографія / В.Г. Григоренко. – Одеса: Видавництво ПУДПУ імені К. Ушинського, 2003. – 162 с.

5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій /Автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х.: Основа, 2010. – 177 с.

7. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монографія / С.О. Омельченко. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 352 с.

8. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И.С. Якиманская. – М.: Сентябрь, 2000. – 176 с.

Зоя Декунова, Алла Лавська
(Суми, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ КУРСУ «ІНФОРМАТИКА» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

The paper deals with organizational and pedagogical foundations of teaching Computer Science in elementary school. Attention on efficient forms and methods of work during Computer Science lessons is focused. The importance of Computer science as a school subject is revealed.

Key words: *Computer Science, competence, educational achievement, primary school age.*

Формування ІКТ-компетентності учнів – один із пріоритетних напрямів розвитку сучасної загальної освіти, адже, є базою для успішного оволодіння молоді практичними навичками користування сучасними інформаційно- комунікаційними технологіями для розв'язування життєвих і навчальних завдань.

Курс «Інформатика» в 2-4 класах є підготовчим курсом, що передуює ширшому і глибшому вивченню базового курсу інформатики в середній школі, становить скорочений систематичний виклад основних питань науки інформатики та інформаційних технологій в елементарній формі і має світоглядний характер.

Другокласники – наймолодші, хто вивчає інформатику, і саме з них, «цеглинка за цеглинкою» починається створення міцної основи знань, умінь та навиків з предмету «Інформатика». Враховуючи вікові особливості учнів початкової школи треба відмовитися від подання головних термінів та понять інформатики формальною мовою. Саме формальність знань і є причиною нерозуміння учнями значної частини навчального матеріалу.

Використання на теоретичних заняттях інноваційних форм та методів, добір нестандартних завдань полегшують засвоєння навчального матеріалу. Вправи доцільно добирати у формі: казок,

загадок, ребусів, кросвордів, інтелектуальних та рольових ігор тощо. Оскільки, казка – цікаве сприйняття наукової інформації, допомагає учням вжитися у вигадану історію і ретельніше розібратися в головних аспектах, які висвітлені за допомогою казки.

У формі загадок – кожен об'єкт можна описати за допомогою слів. Загадка являється одним з описів об'єкту. Зіставивши вхідну інформацію з інформацією про відомі об'єкти, учні знаходять відгадку, даючи назву описаному предмету. Процес відгадування – і являється обробкою інформації, перетворенням її з початкового виду (опис об'єкту) в кінцевий (назва об'єкту).

Прикладом кодування інформації – є ребуси. Головна відмінність ребусу від загадки – інформація представлена у ньому не у вигляді опису, а являє собою «зашифровану» малюнками та знаками інформацію. Процес відгадування формує в учнів творче логічне мислення.

Доцільним також буде, використання при навчанні кросвордів як множини загадок, які об'єднані в одну модель. При цьому діє правило: «В місцях перетину літери повинні співпадати». Складання та розгадування кросвордів спрямоване на розвиток умінь пошуку, збору та обробки цікавої інформації.

Інтелектуальні та рольові ігри мають великий вплив на формування особистості дитини, дозволяють розвивати творчі здібності дитини, їх фантазію, артистизм. Ігри формують соціальну адаптацію учнів, сприяють реалізації їх індивідуальних здібностей в майбутньому.

Як стверджують науковці-психологи, в учнів початкової ланки уже чітко сформований стереотип: «Інформатика – це наука про комп'ютер».А тому, перед вчителем постає складне завдання – на початковому етапі вивчення інформатики переконати учнів в тому, що комп'ютер може бути «пристрійом-помічником», який допомагає людині розв'язувати безліч задач, пов'язаних з опрацюванням текстової, графічної, відео та звукової інформації, а головна мета вивчення шкільної інформатики – вміння використовувати можливості комп'ютера в конкретних життєвих ситуаціях та у майбутній професійній діяльності. Такий підхід допомагає передбачити мотиваційний фактор вивчення різних тем з інформатики.

Вивчення кожної теми з інформатики передбачає численність варіантів для розвитку творчого, логічного та абстрактного мислення в учнів. Так як всі навчальні предмети початкової школи спрямовані на розвитком мислення учнів, то інформатика є саме тією дисципліною, що

дозволяє акумулювати знання з усіх предметних областей, і сприяє розвитку системного мислення учня.

У підготовці до уроку, учитель початкової школи повинен ретельно продумувати план уроку. При відборі навчального матеріалу і в ході реалізації мети уроку дотримуватися основних дидактичних принципів: систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості тощо. При цьому комп'ютерний супровід уроку не заміщує діяльність вчителя, а насичує і доповнює її. При чіткому плануванні відбуваються зміни темпу уроку, урізноманітнюються форми навчальної діяльності, забезпечується позитивний емоційний фон уроку.

Згідно із санітарно-гігієнічними нормами, час роботи учнів за комп'ютером на одному уроці не повинен перевищувати 15 хвилин. Решту часу уроку учні ознайомлюються із теоретичним матеріалом курсу, повторюють і закріплюють вивчений раніше матеріал, виконують вправи на розвиток уваги, алгоритмічного, логічного та критичного мислення, творчих здібностей тощо. Вікові особливості учнів потребують частішої зміни видів діяльності: ігрової, навчально-ігрової, практичного експериментування, конструювання, художньої діяльності, дослідження, співпраці в парі, групової взаємодії.

Викладання предмету інформатика в початковій школі має свою методологічну складову. На думку науковців, слід враховувати вікові особливості учнів і активно використовувати різні методичні прийоми, інноваційні технології, нетрадиційні форми роботи, частково-пошукові та проблемні методи навчання, здійснювати компетентнісний підхід до навчання.

Особливу увагу варто звернути на формування в учнів вміння співпрацювати у різних групах, парах для виконання комплексних завдань. Наприклад, участь у колективних проектах, творчих роботах тощо. Ці форми роботи сприяють формуванню в учнів різних компетентностей та готовності до продуктивної праці.

Обов'язковою складовою навчально-виховного процесу є оцінювання індивідуальних навчальних досягнень. Однією з ефективних форм оцінювання навчальних досягнень учнів є учнівське портфоліо. Оцінювання за такою формою передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість процесу оцінювання; урахування елементів

самооцінювання учнів тощо. При цьому, варто урахувати дві позиції: портфоліо розвитку та демонстраційне портфоліо.

Отже, успішне впровадження навчального курсу «Інформатика» залежить від стандарту можливостей для навчання (умов, ресурсів, що потрібні для реалізації Державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів молодшого шкільного віку). Творчий же підхід учителя до побудови та проведення уроку, застосування різноманітних прийомів, методів та форм роботи на уроці зможуть забезпечити його ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський Р. Світоглядна освіта в умовах переходу до інформаційного суспільства // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 6–12.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Почат. освіта. – 2011. – № 18. – 43.

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи (зі змінами). – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 256 с.

4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-ге вид. / Савченко О.Я. – К. : Грамота, 2013. – 504 с.

Олена Єлізаренко
(Суми, Україна)

СПОСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ

The article deals with different ways of realization of interactive forms of learning in teaching Physics at school. The analysis of psychological and didactic aspects of modern educational process organization aimed at the development of pupil's personality, his research-cognitive skills is made.

Key words: *innovative teaching, methodology of innovative teaching, Internet-technology, research activity, process of research, research-cognitive experience, research approach.*

«Усяке знання залишається мертвим,
якщо в учнів не розвивається ініціатива
і самодіяльність: учнів потрібно привчати
не тільки до мислення, але і до хотіння».
Н.О. Умов

Наука ХХ та початку ХХІ століття розвивається досить стрімко, і це демонструє людству високий темп росту нових знань, технологій, засобів та методів дослідження, швидкого практичного застосування.

Тому система освіти повинна постійно відслідковувати розвиток науки та оперативно впроваджувати новинки в процес підготовки всебічно, гармонійно розвинутої особистості.

Умовам переходу до інформаційного суспільства сприяє розвиток саме фізики, бо на підґрунті постійного розвитку електронних приладів та пристроїв, оптичних систем, та ін., розширюється та удосконалюється сфера застосування інформаційних та комунікаційних технологій. Розвиток супутникового зв'язку, стільникового зв'язку, оптоволоконного зв'язку, нанотехнологій, удосконалення ЕОМ та робототехніки, вивчення космічного простору – такі перспективи розвитку науково-технічного процесу на наступні десять років.

Отже знання фізики в достатній мірі важливі й такі, що користуються попитом практично влюбій галузі. Тому виникає необхідність в підсиленні фізичної освіти, яке повинно відбуватися на основі системного оновлення змісту та технологій навчання фізиці.

Інноваційні технології, що будуються на комплексному психологічному вивченні особистості всіх учасників навчально-виховного процесу, дають можливість позитивно розвивати їх інтелектуальну, соціальну, духовну сфери, сприяють соціальному самоствердження і культурному самовдосконаленню. Використання різних освітніх технологій є результатом творчого підходу вчителя до справи.

На мою думку, все нове, то давно забуте старе. Тому на уроках фізики, доцільно, використовувати інноваційні технології в поєднанні з традиційними, що дозволяє урізноманітнити діяльність учнів, а саме: учить здобувати знання самостійно; накопичує вміння користуватися отриманими знаннями для вирішення нових завдань; сприяє придбанню комунікативних навичок і вмінь (тобто умінь працювати в різноманітних групах, виконуючи різні соціальні завдання і ролі); надає можливість розширювати мережу людських контактів під час знайомства з різними точками зору на одну проблему; учить користуватися дослідницькими методами: збирати інформацію, факти, уміти їх аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки; надає можливість висловлювати свої власні думки.

В результаті впровадження сучасних інноваційних технологій у школі створюється інноваційне розвиваюче середовище, яке здатне вирішувати наступні завдання: мотивація навчальної діяльності; проблемна креативна спрямованість, інтерактивна організація освітньої діяльності; набуття знань, умінь і навичок, як самостійного,

так і колективного пошуку, постійна актуалізація їх застосування, формування нового досвіду психологічних якостей; орієнтація на особистий і колективний успіх.

Ні для кого не секрет, що методів інтерактивного навчання існує величезна кількість. До того ж, кожен вчитель може самостійно придумати нові форми роботи з класом.

Інтерактивні технології можна застосовувати і на уроках засвоєння матеріалу, і на уроках по застосуванню знань (лабораторні та практичні роботи), на спеціальних уроках, а також використовувати при опитуванні або узагальненні.

Для реалізації інтерактивного навчання на уроках фізики можна застосувати наступні інтерактивні технології: технологія колективно-індивідуального мислення; ігрове навчання; евристичні технології; технологія розвитку критичного мислення; технологія проектного навчання; мультимедійні технології.

Основними формами, методами, засобами реалізації технологій інтерактивного навчання виступають:

- 1) інтерактивний урок;
- 2) навчання методом гри;
- 3) навчання методом дискусій;
- 4) групове навчання;
- 5) метод проектів;
- 6) застосування інтерактивної дошки.

Всі ці форми та методи досить докладно описані в літературі, та відомі кожному вчителю, тому не буду зупинятися на них докладно, лише поділюся частиною свого досвіду роботи.

Під час проведення фронтальної роботи, найчастіше, використовую такі інтерактивні методики котрі передбачають сумісну роботу одночасно всіх учнів класу: закінчи речення, озвуч формулу, обговорення проблеми, «Мозковий штурм», «Навчаючись – навчаю».

Детальніше хочу зупинитися лише на двох прийомах.

1. Назва прийому: «Сократівське опитування»

Мета застосування прийому: розвиток пам'яті, пізнавальної активності, логічного мислення учнів, умінь та навичок складати запитання до теми та швидко знаходити відповідь на поставлене запитання; поглиблення та узагальнення теоретичних знань, уміння самостійно працювати з підручником та допоміжною науково-пізнавальною літературою з астрономії, з інтернет-ресурсами.

Етап уроку, де застосовується прийом: застосовується під час вивчення нового матеріалу, для прояснення ідей, дослідження контексту, розгляду основ, визначення припущень і формулювання точки зору.

Зміст нетрадиційного (традиційного) прийому: учитель оголошує тему уроку за декілька днів і пропонує учням самостійно її опрацювати. Під час уроку школярі розкривають тему, а, відповідаючи на серію питань, повністю розкривають сутність поставленої проблеми.

Питання, які ставляться під час застосування цього прийому, можна поділити на декілька груп. I – запитання для прояснення: Що ви маєте на увазі, коли кажете...? Яке завдання ви збираєтесь виконувати...? Який приклад ви можете навести...? Чому ви сказали...?

Як це стосується до...? II – запитання з припущеннями: Які припущення ви робите? Чому ви робите ці припущення? Ви припускаєте, що...? III – запитання, які визначають перспективу й точку зору: Чи є твоя точка зору щодо...? Чи є твоя перспектива в тому, що...? IV – запитання, які визначають факти, причини та докази: Які твої докази для цього? Чому ти віриш у це? Наскільки ти впевнений у цьому? V – запитання, які досліджують висновки та результати: Що є твоїм висновком? Що буде результатом, якщо це ... станеться? Яким буде ефект від цього?

Обладнання, яке використовується: прийом потребує наявності фотографій, рисунків, схем, питань на окремих аркушах, мультимедійного проектора.

Скільки хвилин уроку відводиться на застосування прийому: від 15 до 20 хвилин.

II. Назва прийому: «Торнадо»

Мета застосування прийому: розвивати критичне мислення учнів, уміння аналізувати та узагальнювати теоретичний матеріал, уміння лаконічно, грамотно висловлювати свої думки, активізувати пізнавальну та творчу діяльності школярів; виховання самостійності, уміння слухати відповіді своїх товаришів, ставити коректні запитання.

Етап уроку, де застосовується прийом: актуалізація опорних знань, мотивація навчання, фронтальне опитування, етап корекції та закріплення знань.

Зміст нетрадиційного (традиційного) прийому: вчитель оголошує тему, яка виноситься на обговорення (наприклад: Сила тертя. Тертя спокою, ковзання та кочення) й поділяє клас на три групи. Перша група учнів має навести аргументи на захист певного твердження (наприклад: способи зменшення й збільшення сил тертя), інша намагатиметься

спростувати твердження. Завдання третьої групи полягає у формулюванні запитань з метою уточнення позиції кожної групи.

Обладнання, яке використовується: обладнання для демонстрації тертя – бруски, котки, кульки, поверхні різної шорсткості.

Скільки хвилин уроку відводиться на застосування прийому: від 15 до 25 хвилин.

Можна з у певністю сказати, що сучасні технології дають безліч можливостей у вивченні фізики, роблять цей процес захоплюючим і цікавим. І в той же час застосування новітніх програмних продуктів вимагає від учителя додаткових знань та умінь. Якщо вчора нашим учням достатньо було побачити картинку на екрані монітора, то сьогодні їм цього мало.

Якщо дозволяє обладнання використовувати комп'ютерне моделювання, то це дає можливість наочно ілюструвати фізичні експерименти та явища, відтворювати їх тонкі деталі.

В умовах сучасної освіти необхідно не тільки запропонувати учням систему наукових знань, а й озброїти їх цілим рядом умінь і навичок практичного характеру. Це передбачає таку організацію навчального процесу, за якої вчитель співвідносить предметний зміст з особистісним досвідом і на його основі «вибудовує» нове знання учня. Програмне забезпечення інтерактивної дошки дозволяє підвищити якість освітнього процесу та організувати активну пізнавальну діяльність учнів.

При використанні інтерактивних технологій слід пам'ятати слова Василя Сухомлинського: – «Методи, використовувані в навчальній діяльності, повинні викликати інтерес у дитини до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад стати школою радості. Радості пізнання, творчості, спілкування».

А також те, що в будь-якій державі для науково-технічного процесу необхідні добре підготовлені спеціалісти на царині фундаментальних та прикладних наук. Базова підготовка таких спеціалістів закладається саме в школі під час вивчення фізики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти.
2. Використання інформаційних технологій на уроках фізики в основній школі. // Інтернет ресурси.
3. Національна доктрина розвитку освіти.
4. Садкіна В.І. 101 цікава педагогічна ідея // Основа, X.: 2009. – 88 с.

5. Цодікова С.А. Сучасні технології навчання на уроках фізики / Цодікова С.А. // Інтернет ресурси.

6. Шарко В.Д. Сучасний урок / Шарко В.Д. – М., 2006. – 224 с.

Леся Ігошена
(Чернівці, Україна)

ГРА ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

The paper analyzes the views of Russian and foreign scientists on the problem of ecological education of preschool children. Detailed analysis of different types of games which contribute to the ecological education of children in conditions of preschool education institution is made.

Key words: *ecological education, games, environmental games.*

Екологічна освіта займає все більш широке місце в розвитку і вихованні дітей дошкільного віку. Метою екологічної освіти дошкільників є формування екологічної культури, становлення усвідомлено-правильного ставлення до природи в усьому її розмаїтті; до людей, охороняє їх; ставлення до себе як частини природи; розуміння цінності життя і здоров'я та їх залежності від навколишнього середовища.

С.М. Миколаєва розглядає екологічне виховання дошкільнят, як ознайомлення дітей з природою, в основі якого покладено екологічний підхід, при якому педагогічний процес спирається на основоположні ідеї і поняття екології [3; 4].

Так, Н. Рыжова, стверджує, що екологічне виховання передбачає, насамперед, формування у дитини емоційного, дбайливого ставлення до об'єктів живої природи, здатності бачити її красу, а не детальне знання особливостей кожного виду тварини.

В останні десятиліття став активно досліджуватися етичний, моральний аспект ставлення людини до природи (В.Р. Арсен'єв, Г.Д. Гачев, Н.С. Дежников, В.М. Денисов, С.Д. Дерябо, І.Д. Звер'єв, Б.Т. Лихачов, Н.М. Мамедов, Н.Ф. Реймерс, В.А. Ясвин та ін.). Автори висунули положення про необхідність органічного з'єднання морального та просвітницького аспекту в цілісному процесі формування особливого гуманного ставлення особистості до природи, визначаючи такий тип відносини як моральний, суб'єктивно-етичний. У такому разі природний світ виступає в якості суб'єкта.

Позитивні емоції, на думку психологів, є сильними збудниками людської діяльності. Такою діяльністю в дошкільному віці, як відомо, є гра, яку ми розглядаємо як важливий засіб формування екологічної спрямованості особистості дитини.

Гра сприяє розширенню уявлень дітей про світ. Т.В. Глазкова в своїх дослідженнях відзначає позитивний вплив на екологічне виховання дітей народних ігор, тому що багато з них пов'язані з природою. Ці ігри розвивають мислення і уяву, спрямовані на залучення дітей до добра, взаємодопомоги.

Великі можливості у вихованні еколого-естетичних почуттів по відношенню до навколишнього світу закладені в іграх, насамперед у дидактичних. Відображаючи враження від життєвих явищ в образах гри, діти відчують естетичні і моральні почуття [1].

Р.І. Жуковська бачить прямий зв'язок між заняттям і грою, і робить висновок, що для становлення самостійної сюжетно-рольової гри необхідно проводити в якості навчального етапу спеціальні ігри-заняття. Про це ж свідчать і дослідження інших вчених, таких як О.М. Фролової, М.Я. Михайленка, С.В Зворигіної та С.Л. Новосьолової.

В основу одного з останніх варіантів класифікації дитячих ігор С.Л.Новосьолова, не заперечуючи раціональність колишніх підходів і прагнучи осмислити проблему дитячої гри з позиції реалій сьогодення і сучасного рівня наукових знань про гру, закладає категорію «ініціативи», що виходить із суб'єктів гри. У зв'язку з цим представляється можливим виділити три групи ігор.

Перша група – ігри, що виникають з ініціативи самих дітей. До них належать ігри – експериментування, самостійні сюжетні ігри. Друга група – ігри, що виникають з ініціативи дорослого. Це навчальні та дозвілєві гри. До дітей вони приходять від дорослих, але, освоївши їх, діти можуть грати в них самостійно, що сприяє збагаченню ігор першої групи. Третя група – традиційні та народні ігри, що йдуть з глибини етносу.

Серед ігор першої групи виділяються ігри з природними об'єктами, тваринами і людьми. Ці ігри дозволяють зрозуміти взаємозв'язок у природі, відчути своє ставлення до живого, несуть великий пізнавальний інтерес: «Тоне – не тоне», «Хто швидше збере в кошик», «Біжи до мене», «Хто як одягнений», «Що м'яке, жорстке» та ін.

Сюжетно-рольові ігри виникають з ініціативи дітей і носять творчий характер. Наприклад: «Консервний завод», «Зоопарк», «Ветеринарна клініка». Вони дозволяють поглибити наявні у дітей

знання, формується правильне, гуманне ставлення до світу тварин. Наділяючи себе роллю у грі, дитина емоційно переймається усвідомленням необхідності дбайливого ставлення до тварин і рослин. Ще одним підвидом екологічних ігор є театралізовані ігри. Це «Колобок подорожує», «Відпочинок на річці», «Вершки, корінці» та ін.

Екологічним змістом наповнюються і рухливі ігри. У них відбувається закріплення знань про живу природу, її мешканців у невимушеній ігровій формі: «Звірі, птахи, риби», «Фруктовий салат», «Птахолов», «Чотири стихії», «Квітковий магазин» та ін.

Музичні ігри дозволяють активізувати екологічну освіту дітей через слухові рецептори. Наповнені музикою ігри вражають дитину, тим самим допомагають закріпити у свідомості дітей засвоєний матеріал, наприклад такі ігри, як «Пори року», «Який сьогодні день?», дозволяють вказати та пояснити природні явища. Це можуть бути ігри: «Що за птиця прилетіла?»; «Яке море?» та інші.

До інтелектуальних можна віднести ігри: «Екологічні кубики», «Чарівні перетворення», «Приготувати ліки», «Вся земля». Вони дозволяють розвивати пізнавальний інтерес, формують знання про єдність природи.

Наступним видом ігор можна назвати ігри-забави та розваги. До них відносяться вікторини, конкурси-аукціони, конкурси-марафони, КВК, «Поле чудес» та інші. Вони розширюють кругозір дітей, вчать обмінюватися інформацією один з одним, доставляють велике задоволення [2].

Святково-карнавальні ігри теж носять екологічний характер. У них діти висловлюють своє ставлення до даних об'єктів і явищ природи, поглиблюють свої уявлення про них «Збір урожаю», «Новорічний карнавал», «Золота осінь» та інші.

Культові ігри засновані на історичних традиціях. Ці ігри також знаходять своє відображення в процесі екологічного освіти дошкільнят. З дітьми проводять ігри зі святкуванням Масляної, закликають жайворонка, проводжають зиму. Через витоки історії діти по-новому вчаться любити і поважати природу, вчаться бути цінителями і захисниками краси свого краю. Сенсорні ігри допомагають піднести дітям необхідні знання про навколишній світ через сенсорні відчуття. Вони дозволяють розвивати мислення, спостережливість, бути уважними до людей, що живуть поруч, об'єктів і явищ природи. Можна

назвати такі ігри: «Веселка», «Що буває жовтим?», «Які квіти червоного кольору», «М'який, колючий».

Створення і використання ігрових навчальних ситуацій дозволяє нам вирішувати не тільки конкретні природознавчі завдання, але і здійснювати екологічне виховання в цілому. Так на базі нашого ДНЗ №33 ЦРД «Оселя талановитих» була організована екологічна стежка. Основними формами роботи на ній з дошкільниками стали ігри, систематичні спостереження, моделююча діяльність, спільні трудові заходи. Організація та обладнання природної зони в нашому дитячому садку продумана так, щоб забезпечити безперервний, цілеспрямований практичний підхід до екологічного виховання та до такої проблеми, як охорона природи.

За результатами проведеної роботи мною було відзначено, що у дітей значно підвищився рівень сформованості екологічних уявлень. Знання дітей стали більш узагальненими і системними. У дітей сформовані уявлення про живу і неживу природу, взаємодії в природі, про особливості природокористування, про охоронну діяльність людини та ін.

Значні зміни я побачила й у сформованості стратегій взаємодії з природою. Діти стали більш самостійні у постановці мети праці, відборі обладнання для праці. Трудові дії стали виконуватися більш якісно. Діти навчилися коментувати свої дії. У визованців спостерігалось підвищення рівня емоційної чуйності на красу природи. З'явилися ознаки турботливого, дбайливого ставлення до природи, бажання виконувати правила поведінки в природі. Проведена робота показує, що при цілеспрямованому використанні комплексу екологічних ігор і творчо організований роботі з дітьми можливе підвищення їх екологічної вихованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зебзеева В.А. Про комплексне використання ігор в екологічній освіті дошкільнят / В.А. Зебзеева // Педагогічний журнал. – 2003. – № 217. – С. 28-30.

2. Менджеріцкая Д.В. Вихователю про дитячу гру. / Д.В. Менджеріцкая. – М.: Просвітництво, 1982. – 128 с.

3. Миколаєва С.М. Місце гри в екологічному вихованні дошкільнят: Посібник для фахівців з дошкільного виховання. / С.М. Миколаєва. – М.: Нова школа, 1996. – 51 с.

4. Миколаєва С.М. Теоретичні передумови використання гри в екологічному вихованні дітей. / С.М. Миколаєва. – М.: Нова школа. – 1996.

5. Ельконін Д.Б. Психологія гри 2-е изд. / Д.Б. Ельконін. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 360 с.

Світлана Кода
(Суми, Україна)

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

This paper is devoted to the essence and mechanisms of professional self-determination of an individual. Main factors of this process, purposeful and system-formative role of education in the course of research results were analyzed. A need of modernizing of the contemporary education in the context of aiming at increasing its effect upon the individual professional self-determination in the system of market and democratic transformations is proved.

Key words: *educational process, educational system, professional self-determination, profession, social-professional adaptation.*

Рішення теоретичних і практичних задач професійного самовизначення учнів набуває все більшої ваги у зв'язку з гуманізацією і демократизацією суспільства, зростанням ролі і значимості трудового ресурсу у новій соціальній структурі. Сучасний ринок праці потребує висококваліфікованих, мобільних, активних і конкурентоспроможних професіоналів, тому перед учнем постає проблема не лише у виборі професії, а й у розумінні можливостей застосування набутих знань і життєвих навичок. До моменту остаточного вибору професійного напрямку учень має ідентифікувати свої особисті якості, співставити свої бажання з можливостями, окреслити траєкторію особистісного розвитку тощо. Цей процес не відбувається стихійно, він пролонгований у часі, що і забезпечує можливість учню як визначитися з можливими шляхами одержання інформації так і ретельно спланувати послідовність досягнення мети [4, с. 65].

Звісно, навчальними планами не передбачено оволодіння учнями такими видами діяльності, але вимоги часу вносять свої корективи і спонукають педагогів мотивувати учнів не лише до вивчення предмету, а й до можливостей використання набутих учнем навичок. Ефективний вплив на успішне самовизначення учнів можливий за умови готовності вчителя до такого виду керованої співпраці. Саме тому, сучасний педагог має володіти не лише глибокими фаховими знаннями, а психологічними

навичками організації управління навчально-виховним процесом, вдало поєднувати сформовані професійні навички з життєвим досвідом та ціннісними орієнтаціями. Хоча поєднання цих механізмів все ще мало вивчене, але наявні результати наукових досліджень можуть істотно розширити можливості вчителя створювати сприятливі умови для формування зацікавленості учнів у всебічному пізнанні багатогранності обраних ними професій. Підготовка вчителя до використання можливостей управлінського потенціалу повинна розглядатися як важливий резерв підвищення ефективності вирішення багатьох навчальних і практичних проблем, що виникають перед учнями [3, с. 47].

Роль та значення освіти в системі професійного самовизначення особистості обумовлена, насамперед, потребою підвищення ролі освіти у формуванні професійних орієнтацій учнівської молоді. Результати освітньої діяльності не обмежується отриманням знань і формуванням компетентностей. Вони передбачають виховання відповідних ціннісних орієнтацій, професійних якостей, що дозволять в подальшому успішно визначатися з майбутньою професійною діяльністю [1, с. 67].

Аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури показує, що проблему самовизначення особистості досліджують (О. Вітківська, Є. Климов, М. Пряжников), теорію самопізнання – (В. Носков, С. Сергеева, П. Тігер). Досить часто, в науковій літературі приділяється увага питанням самоідентифікації (Н. Кривоконь), самосвідомості (А. Деркач, О. Москаленко, В. Пятін), самоутвердженню (Л. Чупріна), саморозвитку (Є. Єфімова), самоорганізації (А. Клименко) і самостійності у вирішенні проблем профорієнтації (Я. Крушельницька).

У суспільному житті питання профорієнтації учнів завжди є предметом опіки держави. Будь-яка країна формує підтримку громадських інституцій, що забезпечують функціонування професійної орієнтації як цілісної системи. Найбільш ефективною з них є система освіти [2, с. 87]. Таким чином, вибір професії стає життєво важливим етапом кожної людини, і водночас проблемою, якою має опікуватися кожен навчальний заклад. Ефективність роботи освітнього закладу по забезпеченню професійного самовизначення учнів у значній мірі залежить від застосованих в ній форм і методів навчальної діяльності, безпосередньої готовності вчителів до реалізації сучасних методик діагностування здібностей і нахилів учнів, створення умов для якісного забезпечення профільного навчання тощо. Ключовий і важливий вплив на самовизначення учнів відбувається під час навчально-виховного

процесу, що забезпечує вчитель. Від його професійних якостей і компетентностей залежатиме рівень актуалізації процесу особистісного і професійного самовизначення учнів. У системі післядипломної педагогічної освіти значна увага приділяється формуванню готовності вчителя до управління різними освітніми процесами. Саме тому, підвищення кваліфікації педагогічних працівників спрямоване на розширення сфери їх діяльності, вдосконалення професійної освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок. В умовах реформування вітчизняної освіти, важливим є набуття педагогом здібностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають специфічні особливості та лежать поза межами спеціальності. Такою специфічною діяльністю педагога є управління професійним самовизначенням учнів.

Отже, реформи в освіті України відбуваються в умовах кардинальних змін соціально-економічних відносин та інтеграції нашої країни в світову економіку. У зв'язку з цим освіта спрямовується на забезпечення професійної самореалізації особистості, підвищення гнучкості у різнорівневій підготовці фахівців, соціальної значущості та престижу знань. Це сприяє формуванню інтелектуального потенціалу нації як найвищої цінності суспільства, визначає темпи і рівень науково-технічного та соціального прогресу. Готовність вчителів до такого виду педагогічної діяльності визначає ключові пріоритети роботи системи післядипломної педагогічної освіти, зорієнтовані на цінності і потреби сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М., Бурда М.І. Профільна школа: проблеми науково-методичного супроводження // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. М.Коцюбинського. – 2004. – № 11. – С. 66-68.

2. Джура О.Д. Умови та ефективність професійного самовизначення особистості // Нова парадигма. Альманах наукових праць. Випуск 34. – Запоріжжя, 2003. – С. 86 – 100.

3. Кода С.В. Професійна підготовка вчителя в умовах реформування освіти // Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення Зб. наук. пр. по матеріалах Міжнарод. наук. конф. – Суми, 2009. – С. 44-47.

4. Опачко М.В. Про підготовленість старшокласників до вибору професії //Наук.Вісник УжНУ: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – 2000. – №3. – С.63-68.

КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ «ВМІННЯ ВЧИТИСЯ» ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

The paper highlights the problem of forming the key competence of «learning to learn» in elementary school, granting the continuity and prospects as a basis of modern education and is also oriented at being used in a process of using innovative technologies.

Key words: *key competence, «learning to learn», learning by doing, innovative approach, continuity, motivation, elementary school, implementation.*

У сучасних умовах в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на світовий освітній простір. Цей процес супроводжується змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу: пропонується новий зміст, підходи, інші відносини, інший педагогічний менталітет. У таких умовах педагогові необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей та напрямів.

Значна кількість основних методичних інновацій пов'язана сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Тому, звернувшись до слів великого китайського педагога Конфуція «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію», приходимо до висновку, що саме діяльнісно-компетентнісний підхід у освіті буде мати очікуваний результат при формуванні особистості, готової самостійно здобувати знання та знаючої, як їх використовувати.

Сучасна школа недостатньо розвиває здібності, необхідні її випускникам для того, щоб самостійно самовизначитися у глобалізованому та надзвичайно динамічно змінному світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними, конкурентоспроможними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Головними недоліками традиційної системи освіти є породжені нею невміння і небажання дітей активно вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку, освіти та соціуму в цілому. Завданням нашого дослідження є розглянути інноваційну педагогічну діяльність в сучасних умовах високого рівня інформатизації, як таку, що відповідає

умовам змін у суспільстві, гуманізації відношень у навчальному процесі та формує навички у самостійному здобуванні знань.

Великий тлумачний словник сучасної української мови розглядає поняття «інновація» як нововведення, «Інноваційний проект» – як комплекс взаємопов'язаних заходів інвестиційного характеру, впровадження інноваційних технологій.

В.Г. Кремень зазначає, що система та зміст навчання в сучасному світі розвиваються у руслі новітніх освітніх тенденцій, серед яких найбільш помітними є:

- масовість освіти та її неперервність;
- значущість освіти для індивіда і суспільства;
- орієнтація на активне освоєння з боку людини способів пізнавальної діяльності;
- адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості;
- орієнтація на демократизацію всіх освітянських структур;
- орієнтація навчання на інновації, особистість, забезпечення можливостей її саморозвитку і саморозкриття.

Д.С. Мазоха та Н.І. Опанасенко пишуть, що педагогічна професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства і відповідної корекції навчально-виховної діяльності.

В.В. Химинець у своїй праці «Інноваційна освітня діяльність» дає визначення інноваційному навчанню, як зорієнтованій на динамічні зміни в навколишньому світі навчальній та освітній діяльності, ґрунтованій на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

«Чим більше знає вчитель, – пише В.О.Сухомлинський у праці «Павлиська середня школа», – чим частіше й успішніше відкриває він перед учнями горизонт науки, тим більшу допитливість і жадобу до знань виявляють учні. Під інноваційними педагогічними технологіями розуміють ті, що суттєво поліпшують мотивацію учнів до навчального процесу; виховними – ті, що формують в учнів особистісні цінності у контексті із загальнолюдськими».

В.О.Сухомлинський по багатьом питанням освіти виступав як педагог з інноваційними поглядами. Він любив повторювати: «Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму». Він вважав дуже важливим, щоб перші істини діти отримували з оточуючого світу, щоб дитину через світ природи вводили в світ суспільних відносин. «Школа під голубим

небом», або, як її ще називали, «Школа радості» – справжнє талановите, інноваційне відкриття великого педагога.

В.О. Сухомлинський підкреслював, що дуже важливо, щоб засвоєння перших наукових істин відбувалося не за підручником, а з джерел природи: «Я проводив з дітьми подорожі до джерел слова: відкривав їм очі на красу світу і водночас намагався донести до дитячого серця музику слова. Я домагався, щоб слово було для дитини не лише позначенням речі, предмета, явища, а й несло в собі емоційне забарвлення – свій аромат, найтонші відтінки. Важливо було, щоб діти прислухалися до слова як до чудової мелодії, щоб краса слова і краса тієї часточки світу, яку це слово відображає, пробуджувала інтерес до тих малюнків, які передають музику звуків людської мови – до літер». «Школа радості» виховувала дитину, надавала їй уяву про будову світу, робила дослідником у храмі науки. Але ця школа вирішувала і суто соціальні питання, а саме, адаптацію дитини до школи, втілення ідеї наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою.

У роботах О.Я.Савченко вчитель і учень – центр освітнього Всесвіту: «Феномен саморозвитку учня і вчителя має бути покладений в основу сучасної школи. Це передбачає потребу в удосконаленні, саморусі, спільній внутрішній мотивації до самостійності в навчанні».

Державний стандарт початкової загальної освіти, за яким працює початкова школа зараз, є прикладом інноваційного підходу в освіті. В ньому викладенні визначення необхідних для успішного навчання й соціалізації учнів ключових і предметних компетентностей, серед яких головне місце займає ключова компетентність – вміння вчитися. У програмі розвитку Організацій Об'єднаних Націй у рамках проекту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному» зазначено, що ключова компетентність – це об'єктивна категорія, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати в широкій сфері діяльності людини (вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча, соціальна компетентність та компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій)

«Відомості науки не лічить повідомляти учневі, але його потрібно привести до того, щоби він сам їх знаходив, самостійно їх опанував. Такий метод навчання найкращий, найважчий, найрідкісніший. Важкістю пояснюється рідкісне його використання. Переказ, читання, диктант проти нього дитяча забавка», – писав німецький педагог-

демократ XIX ст. Адольф Дістервег, чії ідеї значно випередили час і є актуальними для розвитку освіти XXI ст.

О.Я Савченко вважає, що «вміє вчитися той учень, який:

- сам визначає мету діяльності або приймає поставлену вчителем;
- проявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль;
- організовує свою працю для досягнення результату;
- відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задачі;
- виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції;
- усвідомлює свою діяльність і прагне її вдосконалити;
- має вміння й навички самоконтролю та самооцінки»

Отже, необхідними засадами реалізації діяльнісного підходу з метою формування та розвитку компетентності «вміння вчитися» є: введення дітей у зміст нового навчального матеріалу шляхом відкриття знань, а не їх подавання; створення умов для використання на уроці наукової інформації, здобутої поза школою; передбачення певних інтелектуальних труднощів під час опанування навчального матеріалу; активізація пізнавальної діяльності з використанням проблемно-пошукових методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В Химинець // Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО - 2007. – 364 с., С.85.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов.ред. В.Т.Бусел// К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1428 с.
3. Сухомлинський В.О. Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості. / В. Сухомлинський // К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1 – С. 71-74.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1977. – 612 с.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти./ В.Г.Кремень// К.: 2003. - 446 с.
6. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра / О.Я. Савченко// К.: «Педагогічна думка», 2014. – 176 с.
7. Проектування та проведення уроку в початкових класах на засадах компетентнісного (діяльнісного) підходу» / Упоряд. Дрожжина Т. В., Гезей О. М. – Х. :Вид. група «Основа», 2014. – 127, [1] с. – (Б-ка журн. «Початкове навчання та виховання»; Вип. 8 (128).

8. Гуманистическая мысль, школа и педагогика эпохи позднего Средневековья и начала Нового времени (Исследования и материалы): Сб. науч. тр. /Под ред. К.И. Салимовой, В.Г. Безрогова.– М.: Изд-во АПН СССР, 1990.– 200 с.

Олена Корнєєва
(Харків, Україна)

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

This paper analyses possibilities of the project technology for teaching foreign languages and shows conditions for the effective use of this method at school, its positive features and influence on the results of the learning process. Different forms of the project technology for lessons and science-exploring work are given here. This method develops students' personality and provides progress in their study.

Key words: *project technology, personality-oriented approach, creative skills.*

Останнім часом, у зв'язку зі становленням парадигми особистісно-орієнтованої освіти, метод проектів переживає друге народження як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості – суб'єкта навчальної діяльності та міжособистісних стосунків.

З власного досвіду можу засвідчити, що ефективно застосування проектної методики можливе лише за врахування індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності учнів, поступового ускладнення вимог, пропонованих до вирішення проблем та поступового усвідомлення учнями власних з Використання методу проектів дозволяє реалізувати особистісно-діяльнісний (В. Давидов, Ш. Амонашвілі) і особистісно-орієнтований підходи до освіти школярів (І. Якиманська, І. Бех, С. Подмазін та інші) та інтегрувати їх у процесі роботи над проектом. Метод проектів створює умови, за яких учень може самостійно здобувати знання чи застосовувати придбані раніше, причому замість репродуктивних дій в основному виступають пошукові та дослідницькі дії. Основний акцент робиться на творчий розвиток особистості. Учень повинен не тільки засвоїти здобуті знання і уміння, а й навчитися їх практично застосовувати. Метод проектів, орієнтований на творчу самореалізацію особистості, яка розвивається в процесі

навчання, сприяє самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загальнокультурних знань і вмінь учнів, розвитку ініціативи, співробітництва, навичок роботи в колективі, логічному мисленню, баченню проблем і прийняттю рішень, одержанню і використанню інформації, самостійному навчанню, плануванню та розвитку комунікативних навичок.

У своїй педагогічній діяльності я застосовую проектну методику вже на протязі багатьох років і з власного досвіду можу стверджувати про такі позитиви цієї технології, як її значущий пізнавально-дослідницький характер, інтегрування знань та вмінь з різних освітніх галузь та соціально-побутової сфери, вдосконалення умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, стимулювання активної класної та позакласної роботи учнів, спрямування на отримання запланованого кінцевого продукту.

Кінцевий результат проекту, як індивідуального, так і групового, може бути надзвичайно різноманітним за виглядом та формою презентації в залежності від типу проекту за характером домінуючого виду діяльності (дослідницькі, творчі, рольово-ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані). Це можуть бути альбомні (пошукові чи творчі) проекти: постери, плакати, малюнки, карти, таблиці, фото колажі тощо; інформаційні: газетні статті, репортажі, анкети, туристичні проспекти, рекламні буклети, телеанонси тощо; рольово-ігрові: інтерв'ю, рольові ігри, драматизації і т.д.; творчі: оповідання, віршування, листи, описи, нариси, вітальні листівки тощо; науково-дослідницькі (для учнів старших класів): доповідь, реферат, наукова стаття, монографія і т.д.

В старших класах я застосовую проектну методику в умовах позакласної організації творчої, пошукової та науково-дослідницької діяльності учнів при Малій академії наук. Така діяльність – це передусім завдання експериментального та дослідницького характеру, які виконують учні в рамках своїх тем. Дослідницькі проекти – це ґрунтовний аналіз наукових джерел, архівних матеріалів, спроби зробити висновки, які б нестандартно висвітлювали ту чи іншу проблему.

Досвід показує, що така робота сприяє мотивації до саморозвитку, вдосконаленню творчого та інтелектуального потенціалу учнів, самореалізації особистості всіх учасників освітнього процесу, заохочує до проектної діяльності, до участі в заходах (міжпредметних проектах, інтелектуальних конкурсах, науково-практичних конференціях, наукових читаннях тощо) МАН та інших наукових установ і організацій, формує відповідні загальнонавчальні компетенції.

Як бачимо, метод проектів є одним із ефективних методів не тільки набуття та закріплення знань учнями, а й залучення їх до пошукової та науково-дослідницької роботи, так як він передбачає самостійність учнів у постановці проблеми, розробці детального плану її дослідження та визначенні і досягненні практичного результату певного типу, а саме виконанні індивідуальних та групових проектів.

При використанні методу проектів учні мають можливість розкритись як творчі, талановиті, неординарні особистості, побороти свої страхи і невпевненість, розвинути потенціал майбутнього науковця і дослідника. На мою думку, це і є головна мета освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови / Ф. Бегьом. – К.: Основа, 2007. – 45 с.
2. Дьоміна О. Метод проектів як засіб розвитку творчої особистості та ефективної співпраці учнів та вчителя / О. Дьоміна // Англійська мова та література. – 2012. – №3. – С. 7–10.
3. Зімня І. Психологічні аспекти навчання говорінню іноземної мови / Зімня І. – К., 2006. – 90 с.

Катерина Котвіца
(Чернівці, Україна)

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

In the paper the peculiarities of excursions are discovered and their role in the educational process of preschool children are defined. The article discloses tour as an important form of work with preschoolers that will be used in the practice of kindergarten .

Key words: *tour, types of tours, educational tours, ecological tours, ecological consciousness.*

Формування знань про природу у повсякденному житті є вирішальним фактором у докорінній зміні ставлення дітей до природи як світу невичерпних чудес, самостійних „відкриттів», джерелом нескінченного пізнання. Очевидно і цілком закономірно, що в процесі такого безпосереднього чуттєвого пізнання вихователь має формувати у дітей поряд із знанням, відповідальне ставлення до природи, бажання зберегти її, прагнення гуманного спілкування з її об'єктами та явищами.

Отож активність дитини доцільніше розвивати у пізнавальній діяльності. Її основними видами є екологічні екскурсії, спостереження, прогулянки.

Екскурсія є однією з форм організації учбового процесу. Тому не дивно, що багато вчителів (Л.М. Хафізова, Н.С. Жестова і інші) намагаються через екскурсії дати дітям екологічні знання і у такий спосіб прищепити їм норми екологічної поведінки. Наприклад Л.М. Хафізова вважає, що «формування в дошкільнят відповідального ставлення до природи – складний і тривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння певними знаннями та вміннями, а розвиток емоційної чуйності, вміння і бажання активно захищати, покращувати, ушляхетнювати природне середовище» [1; 2; 3].

Вивчення природи не можна уявити собі без безпосереднього спостереження та дослідження предметів і явищ природи. Тому в практиці дошкільних закладів велике місце займають екскурсії на природу. Систематичне проведення екскурсій – необхідна умова формування природничонаукових знань. Важливе місце в плані роботи вихователя займають екскурсії на природу, де дошкільнята можуть побачити взаємини природних об'єктів і їх зв'язок з місцем існування. Потрапляючи в природне середовище зі всім її різноманіттям предметів і явищ, учні вчаться знатися на цьому різноманітті, встановлювати зв'язки організмів один з одним і з неживою природою. Тут відкриваються широкі можливості для організації творчої роботи дітей, їх ініціативи та спостережливості. На екскурсіях вони знайомляться із збором матеріалів і їх збереженням, а також з обробкою екскурсійного матеріалу (на заняттях в групі після екскурсії). Планомірне проведення екскурсій розвиває в дітей навички вивчення свого краю.

Не слід применшувати і виховне значення екскурсій. Саме на екскурсіях в дітей дошкільного віку формуються інтерес і любов до природи, естетичні почуття. Вони вчаться бачити її красу, розуміти необхідність дбайливого ставлення до природи. Це так звана емоційна сторона екскурсій. Знання, отримані в цих умовах, виявляються дуже міцними і надовго закарбовуються в дитячій пам'яті. Екскурсії сприяють формуванню екологічної свідомості дошкільнят. Крім того, екскурсії зміцнюють свідому дисципліну дітей, розвивають в них самостійність та звичку до праці. Умови екскурсійного життя розвивають вміння пристосовуватися до довкілля, кмітливість в

різних скрутних ситуаціях. Таким чином, екскурсії мають важливе значення для виховання колективістських навиків.

Екскурсії мають велике значення і для фізичного розвитку дітей. Перебування на чистому повітрі, в природному середовищі, сприяє загартуванню та зміцненню здоров'я дошкільнят. Це особливо виявляється в багатоденних екскурсіях, але й при організації одноденних екскурсій цілі фізичного розвитку не повинні залишатися поза увагою.

Екскурсії – дуже важлива органічна складова роботи дошкільної установи, вони мають бути тісно пов'язані зі всім процесом навчання. Важливо перед екскурсією проводити вступну бесіду або зачитати вірші про природу, використовуючи для цього твори І. Буніна, Ф. Тютчева С. Єсеніна. А під час екскурсії – використовувати загадки С. Маршака, Є. Благіної Є. Серової, Р. Федькіна, українські народні казки, повір'я та прикмети. Перед екскурсією давати дітям по підгрупах або окремим дошкільнятам різні завдання зі спостереження за тваринами і рослинами.

Зокрема, Л.М. Хафізова приділяє велику увагу підвищенню пізнавальної активності дітей на екскурсіях. Для цього служать дидактичні ігри, такі як: «Дізнайся про дерево по листку» або «Що змінилося?», спрямовані на порівняння побаченого і відтворення в пам'яті того, що було.

Екологічні екскурсії мають свою специфіку. Вона полягає в тому, що під час екскурсії, окрім освітніх завдань, вирішуються й екологічні проблеми. Дитині дошкільного віку можна доручити виконання якої-небудь корисної роботи, спрямованої на виявлення порушень в природі. Наприклад, це виявлення забруднень території, по якій проходить екскурсія, стану рослинного покриву, слідів людської діяльності тощо. Попередня бесіда перед екскурсією допоможе зацікавити дошкільнят, розкриє необхідність особистої участі кожного з них в справі охорони природи. Їм необхідно розповісти про рослини, що формують зовнішність природного середовища і значною мірою визначають наявність в ньому тих або інших тварин. Можна розповісти дітям й про Червоні книги, пояснивши, що в природі все взаємозв'язано і гармонійно, і наше завдання полягає в тому, щоб зберегти цей дивовижний і багатоманітний світ.

Перед початком екскурсії, незалежно від того, де вона відбувається, дошкільнят необхідно ознайомити з елементарними правилами поведінки в природі. Їм можна дати завдання з'ясувати стан зелених насаджень, ступінь витолоченості ділянок парку або найближчого лісу, забрудненості

водоймища, річки, ставка, озера. Така робота, як правило, викликає в дошкільнят значний інтерес, бажання зробити щось корисне, допомогти виховати дбайливе ставлення до природи.

Можна провести дуже корисні екскурсії по ознайомленню з міськими птахами. В парках і скверах міста завжди можна знайти несподіваних і цікавих мешканців. Навіть про птахів, яких діти щодня зустрічають поряд із собою, на екскурсії можна дізнатися багато нового. Під час екскурсії необхідно розповісти дітям про користь земляних черв'яків, жаб, численних комах – бабок, джмелів, мурашок, коників. Знайшовши їх на екскурсії, не слід пропонувати їх колекціонувати. Потрібно привчати дітей бачити й спостерігати красу живої природи, а не засушеного, мертвого об'єкту.

Таким чином, виключно важливою формою екологічної освіти та виховання дітей дошкільного віку є навчальні екскурсії на природу, в краєзнавчі музеї і на підприємства. Будучи органічною частиною учбового процесу, вони сприяють ознайомленню з конкретними об'єктами та явищами природи в природній обстановці, формуванню в дітей почуття любові та поваги до рідного краю. Разом з тим екскурсії допомагають дітям переконатися в необхідності використання комплексу заходів з охорони природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колонькова О. Поводитися з позиції екологічної доцільності... / О. Колонькова // Шкільний світ. – 2004. – Жовт. (№ 39). – С.1 – 2.
2. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості / Л. Морозова // Вища освіта України. – 2011. – №2. – С. 88–92.
3. Хафизова Л. М. Как знакомить детей с правилами поведения в природе / Л.М. Хафизова // Начальная школа. – 1988. – №8. – С. 40 – 46.

Антония Кръстева
(Велико-Тырново, Болгария)

ПОРТФЕЛЬ УЧЕНИКА

The article deals with new technology «Student Portfolio», which gives the opportunity for schoolchildren to learn how to analyse their own work, successes and failures; to evaluate objectively their capabilities and see the ways to overcome difficulties, achieve better results. In addition it is reasoned that learning activity becomes more conscious; and active participation of parents

and independent experts in the process helps the student to evaluate his work objectively.

Key words: *student portfolio, reflection, self-esteem, technology.*

«Портфель ученика» – это инструмент самооценки собственного познавательного творческого труда ученика, т. е. рефлексия его собственной деятельности.

Понятие самооценки шире понятий самоконтроля и самопроверки. Для самооценки необходимо, чтобы у ученика была сформирована определенная шкала ценностей, с которой он смог бы сравнивать достигнутые результаты.

«Портфель ученика» – это новая педагогическая технология, и поэтому предстоит немалая работа по ее адаптации к условиям различных учебных предметов, различных образовательных учреждений, различных возрастных особенностей учащихся, различных педагогических позиций и наоборот – адаптации всех перечисленных субъектов к новой технологии. Способность школьника осознать, дать самоотчет о том, каким образом, в результате какой его деятельности произошло усвоение знаний, на сколько усвоенные знания удовлетворяют самого ученика и насколько они соответствуют каким то внешним требованиям, – все это является предпосылкой сознательного выбора человеком содержания, средств и методов изучения того или иного вопроса, области знаний, основ наук и т. п. Сознательный, свободный, личностно значимый выбор знаний и средств их получения и есть цель личностно-ориентированного подхода к обучению. Портфель ученика – это инструмент развития учебной деятельности школьника, его познавательного творческого труда, рефлексии и самооценки собственной учебной работы. Это актуально для современной школы.

Технологии, которые объединяются названием «Портфель ученика», способствуют формированию необходимых навыков рефлексии, т.е. самонаблюдению, размышлению.

В чем же заключаются суть этой технологии?

Комплекс документов разрабатывается учителем и предусматривает:

1. Задание ученика по отбору материала в «Портфель» (имеется в виду не конкретное указание, какой материал следует отобрать, а по каким параметрам его следует отбирать).

2. Анкеты для родителей, заполнение которых предполагает внимательное ознакомление с работами ученика; параметры и критерии оценки вложенных в портфель работ.

3. Анкеты для экспертной группы на презентации для объективной оценки представленного «Портфеля».

Принципы такой технологии можно сформулировать следующим образом:

1. Самооценка результатов овладения определенными видами познавательной деятельности.

2. Систематичность и регулярность самомониторинга. Если ученик принимает решение проследить свои успехи в отдельном учебном предмете, он начинает систематично отслеживать результаты своей деятельности в этой области.

3. Структуризация материалов «Портфеля», логичность и лаконичность всех письменных пояснений.

4. Аккуратность и эстетичность оформления «Портфеля».

5. Целостность, тематическая завершенность представленных в «Портфеле» материалов.

6. Наглядность и обоснованность презентации «Портфеля» ученика. Ученик по собственному выбору либо по заданию учителя отбирает в свое «досье» работы, выполненные им на уроке самостоятельно (это контрольные работы, тесты, сочинения и другие задачи) или дома (домашние задания), или во внеклассной работе (это проекты, рефераты, доклады). Отбор ведется либо по одному предмету, либо по разным в течение одного года или на протяжении всех лет обучения.

В «Портфель» вкладывается объяснение ученика, почему он считает необходимым отобрать именно эти работы.

Каждая работа сопровождается также кратким комментарием ученика: что у него в этой работе получилось, а что нет; согласен ли он с оценкой учителя и какие выводы может сделать из результатов работы.

Главное в такой работе – самооценка ученика, причем в виде рассуждений, аргументации и обоснования.

Далее учитель может, если считает нужным, конкретизировать свои требования. Таким образом, содержание «Портфеля» должно включать в себя следующий материал (но вовсе необязательно им ограничиваться):

1. Титульная страница (название самого «Портфеля», имя ученика, название предмета, период создания «Портфеля» – даты начала и окончания, имя учителя).

2. Содержание «Портфеля».

3. Краткая история успехов ученика (по меньшей мере три машинописные страницы – анализ собственных результатов по математике: что легче дается, что труднее, в чем эти трудности, начиная с младших классов).

4. Записи, доклады, домашние работы (восемь работ, по крайней мере из четырех разных разделов: необходимо включить один пример, иллюстрирующий вашу индивидуальность, оригинальность мышления, а также хотя бы один пример, описывающий несколько разных подходов к решению одной и той же проблемы, задачи).

5. Контрольные, самостоятельные работы (пять работ не менее, чем по трем темам, в том числе, по крайней мере одну работу, демонстрирующую ваш подход к исправлению ошибок и коррекции своего понимания тех или иных математических понятий).

6. Тесты (четыре различных теста не менее, чем по трем темам).

7. Использование информационных технологий (два примера использования информационных технологий в работе по проектам, программному материалу).

8. Групповой проект (детальное описание группового проекта, в котором вы принимали участие).

9. Ваша любимая работа (этот раздел должен быть предварен отдельным листом с названием «Моя любимая работа», а также объяснением, почему вы выбрали именно этот вид работы в качестве предпочтительного для вас).

10. Оценка родителей/рецензента (письменная рецензия родителей или независимого рецензента).

Собирая «Портфель», школьники учатся анализировать собственную работу, успехи и неудачи; учатся объективно оценивать свои возможности и видеть способы преодоления трудностей, достижения более высоких результатов. Учебная деятельность становится более осознанной; а активное участие в процессе родителей и независимых экспертов помогает учащемуся объективно оценить свой труд.

ЛИТЕРАТУРА

1. Афанасьева Н. Личностный подход в обучении / Н. Афанасьева // Школьный психолог. – 2001. – № 32. – С. 6–10.

2. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 11.

3. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 3–8.

4. Полат Е. С. Портфель ученика / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 1. – С. 22.

5. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. – 3-е изд., стер. – Москва : Академия, 2010. – 368 с. :

6. Федорова Марина Анатольевна, учитель немецкого языка высшей квалификационной категории МБОУ «Средняя общеобразовательная школа № 4». – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.myshared.ru/slide/241159/>

Юлія Лахмотова
(Харків, Україна)

ПРОБЛЕМА ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КИТАЇ

We examined the problem of foreign education among the young learners in China, the factors which have influence on the formation of young learners' success and examined the role of a teacher as a person who creates the positive attitude in learning English language among Chinese pupils. We noticed that the problem of motivation is one of the main factors that affects the teaching process in the educational system.

Key words: *foreign language, primary school, young learners, China*

На сучасному етапі розвитку суспільства суттєве значення має вирішення проблеми оволодіння іноземною мовою. Вивчення іноземної мови, а саме англійської є одним із необхідних факторів формування повноцінної особистості. Активне володіння письмовим та усним мовленням є вимогою сучасності. Тому уведення предмету з вивчення іноземної мови до Державного стандарту початкової загальної середньої освіти України поставило ще одне запитання, як зацікавити учнів та стимулювати їх до вивчення англійської мови. Звертаючись до досвіду Китаю, який першим з країн Далекого Сходу почав вивчати англійську мову можна сказати, що Китай нараховує найбільшу кількість людей, які вивчають та викладають англійську мову в усьому світі. Попит на вивчення англійської мови з кожним роком росте, тому уряд пропонує вивчати англійську мову з першого класу. А щоб усі діти були

зацікавлені у вивченні мови, потрібна стійка та обґрунтована мотивація. У вивченні англійської мови важливу роль відіграють такі фактори як: вік, правильно підібраний матеріал, інтерес до навчального матеріалу, а точніше мотивація. Дуже важливо велику увагу приділяти молодшому поколінню, яке прагне вивчити англійську мову, тому що вони представляють значну частину національного населення по всьому світу. Залучання до вивчення іноземної мови має широке визнання, було вмотивоване суспільними потребами та євро-інтеграційними процесами, яке вже змогло вплинути на навчання.

Як і для будь-якої іншої справи, для вивчення іноземної мови потрібне бажання займатися цим, потреба та інтерес у цьому. Якщо дитина не має бажання, то зусилля батьків та вчителів будуть приречені на невдачу: дитина або не вчитиметься, або вчитиметься лише для того, щоб її не карали. Ось чому нам потрібен здоровий інтерес, адже без нього первісний ентузіазм проходить дуже швидко і процес навчання мови перетворюється на небажання та рутину, це стає безперспективним заняттям. Неможливо безпосередньо заохочувати учнів, можливо зробити речі, які змусять учнів самих прагнути вивчати англійську мову.

Над цією проблемою працювало багато відомих вчених та науковців: М.А. Данилов, М.М. Пістрак, О.В. Михайленко, Г.А. Китайгородська, Н.Є. Боревська, Д.К. Макклеланд та інші. Ці науковці намагалися визначити найголовніші фактори, які впливають на ефективне формування вивчення англійської мови молодшими школярами. Також вчені зауважили, щоб залучити молодших школярів вивчати іноземну мову, а саме англійську потрібно вивчати не лише мову спілкування, а також вивчати культуру цієї мови. Коли учень знає не лише мову, а традиції, то він стає більш впевнений у своїх здатностях. Для китайців, залучення до вивчення англійської мови є складним багатогранним явищем. Але невід'ємним фактором в успішному вивченні англійської мови китайці вважають роль вчителя. Учитель своїм доброзичливим ставленням, своєю зацікавленістю до молодших школярів стимулює їх активність. Позиція вчителя для молодших школярів — це позиція помічника, консультанта, друга. Робоча атмосфера та сприятливі умови для спілкування і є оптимальним режимом уроку який виробляє в учнів бажання у вивченні іноземної мови.

Існують багато факторів, що надають вплив на ефективність навчального процесу та забезпечення якості освіти. Одним із цих факторів є спонукання до отримання активних знань, що забезпечують прискорення суспільного розвитку зі всіма його напрямками.

Розгляд проблеми вивчення мови через соціально-психологічні аспекти є добре створеною темою дослідження на Заході. Головним є не втратити початковий інтерес, будь-якими способами підсилювати його. По-перше, потрібно бачити успіхи і не помічати невдачі. Та по-друге, це гарні сподівання та очікування, які приходять від вчителів, самих учнів, однолітків та їх батьків. Думка батьків в Китаї відіграє важливу роль у закладанні основ для вивчення іноземної мови їх дітей. Батьківські фактори (доходи сім'ї, рівень освіти батьків, рід діяльності батьків) асоціюються з розвитком вивчення мови в школі, ось чому батьки та їх роль у вивченні іноземної мови займають найголовніше місце у мотивації учнів до знань.

Розглянуто проблему іншомовної освіти молодших школярів у Китаї та роль початкової школи у вивченні англійської мови. Оскільки вивчення іноземної мови, а саме англійської є вимогою сучасності, було проаналізовано фактори, які впливають на формування успішності молодших школярів та була розглянута роль вчителя як людини, яка формує позитивне ставлення до вивчення мови у китайських учнів. Було зауважено, що для успіху у володінні іноземною мовою, потрібен інтерес та стимул, потрібна стійка та обґрунтована мотивація. Тому, проблема стимулювання є одним з найважливіших факторів, що впливають на навчальний процес у системі навчання в початковій школі не лише в Китаї, а і в будь-якій іншій країні. Для досягнення кращих результатів, цей фактор слід неодмінно враховувати, як один із складових у вирішенні проблеми оптимізації процесу навчання та забезпечення якості освіти.

Лаура Медетова, Динара Тургунова
(Шымкент, Казахстан)

МОДЕЛЬ ВЫПУСКНИКА ДОШКОЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДА К 12-ЛЕТНЕМУ ОБРАЗОВАНИЮ

In the article criteria of pedagogical and psychological readiness of senior preschool child to school are examined. The key competencies of a senior preschool child are characterized.

Key words: *education, 12-years-old education, school preparation, competitive personality.*

В современную эпоху высочайшего динамизма, глобализации, изменяющегося образа жизни, общения и мышления одной из

актуальных проблем казахстанского общества является формирование конкурентоспособной личности, готовой не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях, но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему. В связи с этим на первый план выходят определенные требования к такой личности - креативность, активность, социальная ответственность, обладание развитым интеллектом, высокий уровень профессиональной грамотности, устойчивая мотивация познавательной деятельности. Именно так определяются ключевые требования к выпускнику общеобразовательной школы в Концепции 12-летнего среднего общего образования в Республике Казахстан.

Началом формирования ключевых компетенций выпускника является первый уровень – дошкольное обучение и воспитание. Именно в дошкольных организациях в содружестве с семейным воспитанием закладываются основные качества современной конкурентоспособной личности, определённые Государственным общеобязательным стандартом дошкольного воспитания и обучения [1].

Последнее десятилетие характеризуется кардинальными изменениями в сфере образования и дошкольной подготовки детей за счёт создания новых современных нормативных документов, обновления программного содержания обучения и воспитания, отказа от авторитарной педагогики в пользу личностно-ориентированного педагогического процесса. Делается акцент на формирование и развитие личностных особенностей детей дошкольного возраста на основе достижений этнопедагогики, этнопсихологии казахского народа и других национальностей, проживающих на территории Республики Казахстан.

Принимаются соответствующие меры по приданию высокого статуса педагогам-воспитателям дошкольных организаций и школ, расширяется сеть детских садов, дошкольных организаций, особенно в сельской местности, на методологической основе разрабатываются программы воспитания и обучения.

Образовательная организация на промежуточном этапе развития личности будущего выпускника располагает социально-нравственным портретом воспитанника 6 летнего дошкольного возраста.

Ключевые компетенции служат основанием для определения ожидаемых результатов по каждой образовательной области, которые отображены в модели выпускника дошкольной организации [2].

Основопологающие моменты Государственного общеобразовательного стандарта дошкольного воспитания и образования в организации предшкольной подготовки и формировании ключевых компетенций дошкольника таковы:

- максимальный охват детей старшего дошкольного возраста подготовкой к школе через дошкольные организации и предшкольные классы;

- преемственность семьи, детского сада и начальной школы в подготовке детей к школе;

- психолого-педагогическое просвещение родителей педагогами-воспитателями или другими компетентными специалистами о роли и значении предшкольной подготовки и формировании ключевых компетенций ребёнка-дошкольника;

- согласованность программ и базисных учебных планов дошкольного образования и начального школьного обучения, что является закономерностью перехода ко всеобщему непрерывному 12-летнему образованию в стране;

- использование ведущих принципов дидактики, что опосредовано возрастными психологическими способностями и возможностями детей 5-7 летнего возраста;

- сочетание возрастного и индивидуального подходов, в воспитании и обучении, что обеспечит эмоциональное благополучие и полноценное психическое развитие;

- забота о физическом здоровье ребёнка, как генетическом носителе здоровой нации;

- оптимальное сочетание индивидуальной и совместной деятельности детей, определение «зоны ближайшего развития» ребёнка;

- оптимальная учебно-воспитательная нагрузка на ребёнка, с целью защиты его от переутомления и дезадаптации;

- применение новейших развивающих технологий для раскрытия потенциальных возможностей ребёнка;

- компетентность и высокая педагогическая подготовка педагогов-воспитателей;

- создание благоприятной развивающей среды для дошкольника;

- соблюдение санитарно-гигиенических требований и норм безопасности [3].

Следует отметить, что для успешной подготовки ребенка к школе не достаточно одно- и двухгодичной подготовки. Ребенок должен посещать детский сад с первого года жизни, в противном случае освоение программного материала будет затруднительно.

Под моделью выпускника понимается предполагаемый творческий коллективный результат совместной деятельности детского сада и семьи, характеризующийся системой ключевых компетентностей, которыми должен владеть ребенок при поступлении в 1-й класс, сформированных с учетом имеющегося у него психического и физического состояния здоровья.

Планируемое 12-летнее обучение будет ориентировано на развитие личности каждого учащегося.

Ключевые компетенции создают предпосылки для формирования ценностей и мотивов, а также для развития социальных и поведенческих норм жизнедеятельности человека: информационная компетенция, коммуникативная компетенция, компетенция разрешения проблем.

Ключевые компетенции служат основанием для определения ожидаемых результатов по каждой образовательной области.

К общественным ценностям как ориентирам развития образования Казахстана отнесены: здоровье, культура, общая и функциональная грамотность, профессиональная ориентация как база самореализации личности; семья, Родина, мир как основа социализации личности; ответственность за себя и страну, справедливость, толерантность, гармония и любовь как условие гармоничного межличностного и межкультурного взаимодействия; познание, сохранение и преумножение естественного богатства природы как фундамент существования человека и человечества в целом.

Эти ценностные ориентиры во взаимодействии друг с другом образуют ценностную базу, с которой начинается отсчет в развитии гуманистической культуры как основы современного образования, основы которого закладываются в дошкольном возрасте.

Дошкольное образование обеспечит создание основного фундамента развития ребенка – формирование базовой культуры его личности, которая подразумевает физическое, познавательное и художественно-эстетическое развитие. Эти линии развития ребенка преемственны на ступени дошкольного образования и ступени начального общего образования.

ЛИТЕРАТУРА

1. «Модель выпускника дошкольной организации как основа формирования его ключевых компетентностей в условии перехода на 12-летнее образование». Методическое пособие. Астана, 2012 - 158 с.
2. Доронова Т.Н. и др. На пороге школы. Методические рекомендации для воспитателей. - А.: Просвещение-Казахстан, 2007.
3. Методические рекомендации к программе воспитания и обучения детей старшего дошкольного возраста «Біз мектепке барамыз», Астана 2009.

Алла Мохорук
(Чернівці, Україна)

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Author abstracts substantiating the importance of interaction between schools and families in the national-patriotic education of modern primary school children in the light of socio-economic development of the country and features the recently approved Strategy of national-patriotic education of children and youth in 2016 – 2020.

Key words: *national-patriotic education, school and family interaction.*

Указом Президента України № 580/ 2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» з метою виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією, а також визначення ефективних механізмів системної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у питаннях національно-патріотичного виховання, затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [2].

Незаперечним є той факт, що відповідно до демократичних тенденцій розвитку суспільства та стратегічних планів освіти взаємодія сім'ї і школи мають вагомий потенціал і є просто необхідним.

Мета публікації полягає у розкритті значущості взаємодії школи та сім'ї в національно-патріотичному вихованні сучасних молодших школярів.

Аналіз нормативної бази та психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що своєю метою національно-патріотичне виховання передбачає – набуття молодшим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Звідси, основне завдання педагога – навчити учнів початкової школи любити свій народ, свою Батьківщину; з повагою ставитися до символів нашої держави; знати і вивчати історію України, традиції, звичаї наших предків; любити працю, шанувати людей праці; прагнення удосконалювати свою особистість, закріплювати позитивні якості, творити добро заради добра і бути безкорисливим; з любов'ю і повагою ставитись до батьків, до жінок; оберігати природу, турбувалася про неї, збагачувати її та ін.

Аналіз психолого-педагогічної з проблеми національно-патріотичного виховання свідчить про те, що соціально-економічні зміни, які відбуваються у житті нашої країни, потребують термінового перегляду засвоєних поглядів, установок не лише у вихованні підростаючого покоління, а й у взаємовідносинах усіх ланок системи соціального розвитку особистості. Насамперед це стосується взаємовідносин школи і сім'ї.

Так, взаємодія школи і сім'ї у вихованні учнів початкових класів – це система психолого-педагогічної роботи, яка передбачає цілий комплекс діагностичних, організаційних, просвітницьких, консультативних, адміністративних дій учителів та батьків з метою оптимізації навчально-виховного процесу початкової школи. Лише за умов спільної, узгодженої діяльності учителів та батьків можна говорити про успіх виховної роботи [1, с. 45].

Також, важливою частиною практичної діяльності класовода є відвідування учнів вдома, вивчення умов, в яких вони проживають, передбачення небажаних результатів.

У сучасній початковій школі всю свою діяльність педагог повинен організувати через класний батьківський комітет, батьківські збори та інші форми та методи роботи. Як показали результати нашого

дослідження, важливими формами та методами роботи з батьками, спрямованими на підвищення психолого-педагогічної культури з національно-патріотичного виховання молодших школярів, є індивідуальні консультації, вечори запитань і відповідей, читацькі конференції [1, с. 56]. Невід'ємним штрихом у тісній співпраці є наполеглива і систематична робота педагога над підвищенням педагогічної культури батьків. З цією метою можна використовувати лекції та бесіди, тренінги, тематичні збори, диспути, з актуальних питань розвитку і виховання дітей у сім'ї.

Позаяк, на сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участь у громадсько-політичному житті країни; повага до прав людини; верховенство права; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; рівність усіх перед законом; готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів окресленого напрямку і не претендує на всебічне розкриття визначеної теми. Так, подальшого вивчення потребують такі аспекти: особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до національно-патріотичного виховання молодших школярів, інноваційні форми роботи педагогів з батьками учнів початкової школи щодо формування в них національної свідомості та ін. [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордійчук О. Є. Практикум з курсу «Родинна педагогіка» : навч.-метод. посібник / О. Є. Гордійчук, О. І. Вакарчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2012. – 128 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iitzo.gov.ua/wp.../konczepczyia-n-p-1-2.doc>.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ – ЗАПОРУКА УСПІХУ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

The paper considers the problem of using the innovative technologies of teaching during foreign language classes which will influence the choice of students' forms of activity, help to pay attention to the main issues during classes and promote achieving high results in mastering knowledge of foreign language.

Key words: *innovative methods, Fishbone diagram, lateral thinking, scribe-presentation, Walt Disney method.*

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної школи стала гуманістична спрямованість навчання, при якому провідна роль відводиться особистісно орієнтованому підходу. Нині в центрі уваги – учень, його особистість, неповторний внутрішній світ. Тому основна мета сучасного вчителя – вибрати методи й форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку особистості. Останніми роками все частіше піднімається питання про застосування новітніх технологій у школі. Це не лише нові технічні засоби, але й нові форми й методи викладання, новий підхід до процесу викладання. Основною метою вивчення англійської мови є формування й розвиток комунікативної культури школярів, практичне опанування англійською мовою. Завдання вчителя полягає в тому, щоб вибрати такі методи навчання, які б дозволили кожному учневі проявити активність, творчість. Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає впровадження в навчальний процес у школі інноваційних педагогічних технологій і методів. Інноваційна діяльність реалізується на основі використання творчого мислення особистості. Особливого значення при цьому набувають питання пошуку ефективних технологічних підходів до формування творчого мислення через активізацію творчої діяльності тих, хто навчається. Серед педагогічних технологій найбільший інтерес для навчання представляють ті технології, які орієнтовані на групову роботу учнів, навчання у співпраці, активний пізнавальний процес, роботу з різними джерелами інформації. Саме ці технології передбачають широке використання дослідницьких, проблемних методів, застосування отриманих знань у спільній або індивідуальній діяльності, розвиток не

тільки самостійного критичного мислення, а й культури спілкування, уміння виконувати різні соціальні ролі у спільній діяльності.

Методичний прийом, який ефективно використовувати в групах співпраці, є прийом «Фішбоун» (англ. Fishbone). Він спрямований на розвиток критичного мислення учнів. Суть даного методичного прийому – встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між об'єктом аналізу і факторами, які впливають на нього та здійснення обґрунтованого вибору. Додатково метод дозволяє розвивати навички роботи з інформацією та вміння ставити і вирішувати проблеми. Дослівно він перекладається з англійської мови як «Рибна кістка» або «Скелет риби». В основі «Фішбоуна» – схематична діаграма у формі риб'ячого скелета. Проблема позначається основною стрілкою. Фактори, що посилюють проблему, відображають стрілками, похиленими праворуч до основної, а ті, що нейтралізують проблему – з нахилом вліво. Ключове завдання полягає у тому, щоб мати від трьох до шести основних категорій, які охоплюють всі можливі впливи. При цьому необхідно виявляти справжні причини, а не симптоми. Коли така створювана діаграма є повною, вона відтворює досить повну картину всіх можливих основних причин визначеної проблеми. Хвіст риби – висновок. Шляхом аналізу зв'язки «причини-аргументи» учні синтезують висновок, який записується в кінцевій частині малюнка. Головне при вирішенні проблеми: знайти причинно-наслідкові зв'язки, відповісти на питання «ЧОМУ?» Задаючи при аналізі кожної причини питання «чому?», можна визначити першопричину проблеми.

Робота з діаграмою може проводитися всім класом учнів під керівництвом учителя, групою учнів або індивідуально. Типовим застосуванням такого методу є виконання малюнку діаграми на дошці керівником команди, який першим визначає основні проблеми і просить про допомогу у групи однодумців з метою визначення основних причин, які схематично позначено на основній кістці діаграми, та їх деталізації. Група надає пропозиції поки, в кінцевому рахунку, буде заповнена вся причинно-наслідкова діаграма. Після завершення обговорення вирішують, що є найімовірнішою кореневою причиною проблеми. Цей вид схем дозволяє ефективно знаходити рішення в складних ситуаціях, виробляти нові свіжі ідеї. На такій схемі можна зафіксувати будь-яку кількість ідей, її часто використовують на етапі проведення мозкового штурму. Записи повинні бути короткими, являти собою ключові слова або фрази, що відображають суть явища. Факт надає проблемі ясності і

реальних обрисів. Діаграма дозволяє в простій і доступній формі систематизувати всі можливі проблеми, виділити найістотніші і провести пошук першопричини. Найбільш ефективним цей метод виявляється при вивченні тем, де чітко простежуються причинно-наслідкові зв'язки. Так, на уроках англійської мови, учні самі виділили теми, в яких методичний прийом «Фішбоун» допоміг краще розібратися в проблемі: «Чи легко бути підлітком?», «Наша планета в небезпеці?», «Проблеми батьків і дітей», «Чому кити викидаються на берег?», «Як бути здоровим?», «Що краще: книга чи комп'ютер?» та інші.

Однією з найголовніших переваг методичного прийому «Фішбоун» є те, що варіанти вирішення проблеми можуть бути досить нестандартні і нешаблонні. Мова йде про розвиток латерального мислення учнів. Вважається, що мислення – це процес вирішення проблеми, який відбувається завдяки переробці інтелектуальної інформації. У свою чергу інтелект здебільшого визначається природними, генними можливостями людини, а знання – це інформація для розумової діяльності. Тому ще в 1967 році Едвард де Боно – британський лікар та спеціаліст із творчого мислення ввів термін «латеральне мислення» (нестандартне), під яким розуміє специфічний процес обробки інформації, спрямований на зміну існуючої стереотипної моделі сприйняття навколишньої дійсності, створення нових альтернативних підходів до розв'язання проблеми. Саме латеральне мислення Едвард де Боно вважає основою креативності. Латеральне мислення відрізняється від класичного наукового (вертикального) мислення тим, що відмовляється від оцінок реалістичності пропонованих рішень проблеми. Увага натомість фокусується на інноваційності ідей, які можуть стати лише проміжною ланкою для згодом реальних та оригінальних рішень. Це мислення, завдяки якому людина у хаосі інформації знаходить слухну ідею. На думку вченого, цей тип мислення доступний усім, хто хоче знайти в будь-якій проблемній ситуації щось нове.

Найбільш вдалим варіантом продовження роботи після створення діаграми «Фішбоун» є демонстрація скрайб-презентації на задану тематику. Особливо це підвищує мотивацію слабо встигаючих учнів, думка яких врахована не лише на діаграмі, а і в анімованій презентації. Існує декілька варіантів створення і показу скрайб-презентації. Якщо вчитель може спланувати і випередити відповіді учнів, то презентацію можна створити заздалегідь і в класі показати готовий варіант. Проте учні люблять створювати скрайб-презентації власноруч. Якщо

діаграма «Фішбоун» створюється на початку уроку, то можна дати завдання групі учнів (2-3 особи) створити скрайб-презентацію протягом уроку. І в кінці уроку учні із задоволенням демонструють своє відео, яке займає лише 5 хвилин. Інший варіант – це завдання додому. При цьому учні поділяються на групи і кожна з них створює свій варіант скрайб-презентації. На наступному уроці учні самі вирішують чия презентація найбільш вдала. Цікавим моментом виступає і той варіант, коли кожна група створює на уроці свою діаграму «Фішбоун» на задану тему. Тоді презентації і показують чиї ідеї були вдалішими. Сервіси скрайбінгу, які легко опановують учні, це – PowToon, Wideo, Moovly.

Протягом роботи над діаграмою «Фішбоун», а саме під час обговорення факторів та причин, що впливають на досліджуваний результат, особливо коли думки учнів зовсім протилежні, можна використати ще один метод. Це метод Уолта Діснея, який проводиться у формі рольової гри. В ній учасники розглядають поставлену задачу з трьох точок зору: творчої, реалістичної та критичної. Названа на честь американського мультиплікатора Уолта Діснея. Автором методики є Роберт Б. Ділтс. У варіанті групового застосування учасники займають позиції трьох ролей. Мрійник відіграє роль творчої людини, який пропонує різноманітні, навіть нереальні варіанти розв'язку проблеми. Реаліст пропонує як спланувати роботу і визначає які кроки потрібні для реалізації розв'язків проблеми. Критик намагається оцінити цінність ідей, знаходить помилки у запропонованому та ідентифікує слабкі місця у попередніх пропозиціях. Під час рольової гри учасники можуть циклічно змінювати свої ролі і продовжувати обговорення проблеми до тих пір, поки рішення не буде знайдено.

Основні причини, що змушують педагогів використовувати інноваційні методи та прийоми, це:

Позитивна мотивація учнів до навчальної діяльності. Навіть слабо встигаючих учнів заворожує новизна подачі матеріалу, і вони краще його засвоюють.

Підвищення якості знань. Учні здобувають навички роботи з текстом, вчаться виділяти головне і глибоко проникати в суть прочитаного, робити висновки, формулювати свою точку зору і логічно обґрунтовувати її.

Комунікативна проблема. Всі учні можуть висловити свою думку, не боячись помилитися, тому що немає неправильних висловлювань, а є тільки нечіткі формулювання.

Учні вчаться критично ставитися до отриманої інформації (будувати власну гіпотезу), доводити свою точку зору (підбирати, вибудовувати аргументи), творчо мислити .

Матеріал надовго запам'ятовується, тому що пропущений через себе. Учні глибше вникають у суть досліджуваного питання.

Це гарний спосіб самовираження.

Кожен вчитель веде боротьбу за якість знань своїх учнів. Тому ту інформацію, яку учень почув, побачив і пропустив крізь себе під час обговорення, він запам'ятає надовго. Як говорив Бенджамін Франклін: «Tell me and I forget, Teach me and I may remember, Involve me and I learn».

Любов Прядко
(Суми, Україна)

ВРАХУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ПОРУШЕНЬ РОЗВИТКУ УЧНІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

The paper deals with the specifics of developmental disorders of students in implementation of inclusive education model. The main attention is devoted to highlighting problems that this model have to solve and help the teacher methodologically correctly make individual program of student's development, teach lesson in inclusive classrooms and evaluate students' achievements.

Key words: *inclusive education, children with special educational needs, specifics of development.*

Втілення у життя ідей інклюзії, зміна освітнього процесу відповідно до її принципів – завдання складне для усіх, хто залучений до реалізації технології інклюзивного навчання. Поява нової моделі вимагає від педагогів не лише залучення учня з особливими освітніми потребами до навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, але і самим педагогам переглянути свою місію та залучитися до процесу взаємодії з іншими фахівцями. Самим педагогам необхідно навчитися бути відкритими на нові ідеї, бачити необхідність змінюватися самим, уміти прийняти відмінності та особливості інших людей.

Реалізація інклюзивної практики в освіті порушує дуже важливі проблеми:

1) як в умовах загальноосвітнього закладу забезпечити якісне оволодіння основними академічними знаннями, враховуючи клініко-психолого-педагогічні особливості дітей всіх нозологій;

2) як максимально реалізувати збережені функції дитини та компенсувати порушені;

3) як соціалізувати й адаптувати до життя у суспільстві дитину з особливими освітніми потребами.

Вирішення саме цих проблем, на нашу думку, буде показником ефективності інклюзивного навчання [1, 107].

У педагогіці, як і кожній науці, яка стосується формування людської особистості, кожна інновація повинна враховувати попередній вітчизняний досвід взагалі та світовий досвід зокрема.

У першу чергу слід звернутись до спадщини В.О. Сухомлинського. Видатний педагог зазначав, що «вчити й виховувати таких дітей треба в звичайній школі: повноцінне середовище, що постійно інтелектуально збагачується, – одна з найважливіших умов їх порятунку» [4, 585].

Для всіх дітей з особливими освітніми потребами, притаманні спільні порушення розвитку, які слід враховувати педагогам загальноосвітніх закладів під час реалізації інклюзивного навчання.

У навчально-методичному посібнику «Основи інклюзивної освіти» за заг. ред. А.О. Колупаєвої ми знаходимо такі особливості дітей з особливими освітніми потребами:

- уповільнення темпу вікового розвитку;
- зміну терміну переходу від одного психологічного віку до іншого;
- сповільненість швидкості прийому й переробки інформації, яка надходить;
- зниження загальної психічної й, зокрема, пізнавальної активності, що зумовлює звуження запасу знань у цілому, уявлень про навколишній світ і про себе;
- диспропорційність між спрямованою й спонтанною сторонами розвитку;
- недорозвинення всіх або деяких форм предметної діяльності (звертається увага на незрілість мотиваційної сфери, недостатність окремих мислинневих операцій, недостатність контролю за їхнім протіканням тощо);
- порушення мислення й мовлення у всіх групах дітей з порушеннями розвитку, а також недостатності словесного опосередкування поведінки й психічної діяльності загалом;
- різноманітні утруднення у сфері спілкування, що спричиняють порушення темпу формування вищих психічних функцій;

- деформація соціальної ситуації розвитку, системи відносин дитини з найближчим оточенням.

Саме ці специфічні порушення повинні бути покладені в основу складання індивідуальної програми розвитку, проведення уроків в інклюзивному класі, під час оцінювання досягнень учнів та визначення подальших перспектив розвитку дитини.

На нашу думку, в умовах загальноосвітнього навчального закладу важливе значення має обережний підхід до природи дитячого мозку дитини, дбайливе ставлення до потенційних можливостей мозку, дотримання охоронно-педагогічного режиму. Ось із цього у першу чергу починається навчання, бо мозок є органом учіння.

Із залученням дітей з особливими потребами до загальноосвітнього простору гостро постають проблеми збереження нервової системи, оцінювання, розумового виховання, морального виховання. «Що означає хороший учитель? Це, передусім людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина у подальшому може стати хорошою людиною, уміє дружити з дітьми, приймає близько до серця дитячі радощі і прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що і сам був дитиною» [2, 106].

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К: « А. С. К. », 2012. – 308 с.
2. Синьов В., Бондар В. Тищенко В. Чи приживеться північноамериканська модель інклюзії? / В. Синьов, В. Бондар, В. Тищенко // Рідна школа. – 2012р . – № 8-9. – С. 20-27.
3. Сухомлинский В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинский. – Изд. 2-е. – М.: «Политиздат», 1975. – 272с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський / Т. 5 Статті. – К.: «Рад. Школа», 1977. – 639 с.

Ольга Скрипник
(Кіцмань, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ ЗАОХОЧЕННЯ І ПОКАРАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

The paper reveals the use of effective methods of encouragement and punishment of junior schoolchildren in the practice of modern family education.

Key words: *encouragement, punishment, requirements for promotion, penalties.*

На часі, життєво необхідними є взаєморозуміння батьків та дітей, вміння не втратити повагу членів родини і самоповагу дитини через відсутність методів заохочення, чи застосування рідними фізичного покарання молодших школярів.

Теоретична база дослідження ґрунтується на досвіді таких видатних педагогів: В.О.Заслуженюка, В.І.Костіва, А.І.Кузмінського, А.С.Макаренка, М.Марушкевича, В.Л.Омеляненка, В.А.Семиченка, В.О.Сухомлинського та ін.

Насамперед, варто наголосити, що застосування до дитини фізичних покарань обумовлено нормативно-правовою базою нашої держави. Так, Цивільним кодексом України обумовлено про особисту недоторканість, яка захищається нормами цивільного права (ст. 289 Цивільного кодексу України) [8, с. 439]. Сімейний Кодекс України забороняє фізичні покарання дитини батьками, а й застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини [7, с. 150]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» фізичне насильство в сім'ї – це умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі й гідності [3, с.2]. Згідно ст. 16 Конвенції про права дитини жодна дитина не може бути об'єктом незаконного посягання на її честь і гідність [4].

Мета публікації полягає у виокремленні ефективних методів заохочення і покарання молодших школярів у практиці сучасного сімейного виховання.

Виклад основного матеріалу. Так, поняття заохочення і покарання в науці, звичайно, сприймаються як антиподи. Тим часом смислова, семантична гама цих понять надзвичайно широка. Якщо, наприклад, порівнювати корінні значення слів «заохочення» і «покарання» лише в деяких європейських мовах (російській, українській, німецькій, французькій, англійській), то неважко помітити, що одні з цих значень сильно розходяться, інші ж, навпаки, дуже зближуються.

За тлумаченням сутності ключового поняття етимологічний словник української мови «заохочення» пояснює, як «схвалення», «сприяння», «прискорення», «додати хоробрості», «стимулювання» і т.п. Інший термін

«покарання», у свою чергу, означає «наставляння», «догана», «обтяження», «кару», «вимогу», «штраф», «стимулювання» і ін. [1, с. 53].

Застосовувати метод заохочення батьками З.Палюх рекомендує, дотримуючись наступних вимог: використовувати обережно, адже заохочення не завжди відіграє позитивну роль; спрямовувати заохочення на вдосконалення дитини; застосовувати заохочення необхідно заслужено, адже значно знижується авторитет заохочувального впливу, якщо заохочуваний цього не заслужив; підкріплювати колективною думкою задля високого рівня позитивного впливу; враховувати вікові та індивідуальні особливості дитини у реагуванні на заохочувальний вплив та ін. [5].

Аналіз сучасного стану окресленої проблеми свідчить про те, що в сім'ях набуло поширення застосування методу покарання. За науковими поглядами О.Приходько до форм виховання, які є не педагогічними, слід віднести – фізичне та психічне покарання, що охоплює: позбавлення свободи руху; ігнорування дитини (відмова від спілкування з нею, відсутність догляду); обмеження (позбавлення дитини чогось приємного); мовна агресія (підвищення голосу, критика, залякування: не пустять на вулицю, до друзів, поставлять у куток); використання допомоги «вищих» сил: покарання міліцією, притулком, лікарнею, родичами і таке інше [6, с. 197].

За науковими дослідженнями О. Гордійчук, діти з родин, у яких практикуються фізичні покарання, набагато частіше вдаються до жорстоких вчинків – їх цього навчили в сім'ї. Тому батькам необхідно пам'ятати: якщо вони шмагають дитину за те, що вона побила меншого або вдарила дівчинку, або познущалася над песиком чи кошеням, то вони не викорінюють бур'ян жорстокості, а навпаки – підживлюють його. Висновок з цього один: жорстокість, побиття, знущання — це не інструменти виховання, а серйозна загроза нормальному розвитку особистості [2, с. 46].

Щоб уникнути подібного факту, вважаємо за доречне порекомендувати батькам застосування наступних видів покарань (за Л.Гордіним): покарання-вправляння (погане виконання роботи, доручення карається додатковим); покарання-обмеження (обмеження якого-небудь задоволення, для прикладу, – можливості брати участь в певному роді занять); покарання-осуд (негативна оцінка батьками певних дій дитини, яка відіграє роль гальма, щодо небажаних вчинків водночас це заохочення позитивних змін в її поведінці); покарання –

зміна ставлення (для багатьох дітей особливо суворий тон батьків під час оцінки вчинку, суворий погляд уже є покаранням, так само як веселий жарт, приємна посмішка можуть бути заохоченням); покарання-погроза (дуже сильний засіб впливу на дітей, і тому застосовувати його слід нечасто й уміло; зловживання погрозою може призвести до небажаних наслідків [2, с. 124].

Висновки. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в обґрунтуванні психолого-педагогічних умов застосування методів заохочення і покарання молодших школярів у практиці сучасного сімейного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – С. 85.
2. Гордійчук О. Є. Практикум з курсу «Родинна педагогіка» : навч.-метод. посібник / О. Є. Гордійчук, О. І. Вакарчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2012. – 128 с.
3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 10. – С.70.
4. Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.10. 1989 р. – Ратифіковано Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 145.
5. Палюх З. О. Методи заохочення та покарання в історії шкільної педагогічної думки / З. О. Палюх // Педагогіка та психологія. – 1998. – № 3. – С. 197-203.
6. Приходько О. Покарання за... покарання / О. Приходько // Дзеркало тижня. – 2004. – № 49 (524). – С.15-18.
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №21-22. – С. 135.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – 356 с.

Руслана Сойчук
(Київ, Україна)

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВСЬКІЙ МОЛОДІ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

In the paper the essence of the concept «national self-assertion of personality» is revealed; the description of the semantic content of the program that contains blocks which are based on the formation of national-patriotic values and qualities was presented; the efficacy of introduction of active forms

and methods of national self-assertion education in school youth in extracurricular activity is determined.

Key words: *national self-assertion, individual, program, forms, methods.*

Зовнішні та внутрішні політичні виклики-трансформації сьогодення поставили перед суспільством нові завдання у справі виховання підростаючого покоління, зокрема створення цілісної національно-патріотичної системи виховання дітей та молоді, що зорієнтована на формування самодостатньої особистості українця, громадянина, здатного компетентно сприяти розбудові України як правової демократичної соціальної незалежної держави та солідарно відстоювати її національні інтереси. Саме тому у вихованні національного самоствердження особистості вбачаються шляхи вирішення актуальних питань сьогодення, що водночас є запорукою подальшого сталого розвитку і ствердження української нації, де кожен член української спільноти у свою чергу повинен відповідати перед державою, нацією. Власне, національне самоствердження особистості слід розглядати як інтегративну властивість особистості, що виявляється у сформованості позитивної національної ідентичності, виборі своєї активної соціальної і громадянської позиції в суспільстві, що характеризується відповідальністю перед своєю нацією, готовністю відстоювати і захищати її національні інтереси. Національне самоствердження пов'язане з мобілізацією всього свого інтелектуально-духовного потенціалу особистості для досягнення успіху в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації.

Зарубіжний досвід щодо організації виховання учнівської молоді, а саме вплив на формування майбутнього називається пролепсисом, який містить окремі дві складові – педагогічну діагностику й педагогічне прогнозування. Прогностична функція школи базується на діагностичній і зорієнтована на передбачення перспектив для кожної особистості напрямків життєдіяльності [1, с. 213]. Пролепсис є невід'ємною частиною педагогічної діяльності та відіграє роль провідного механізму визначення цілей, мотивації діяльності. На нашу думку, застосування програми психолого-педагогічного вивчення особистості та складання характеристики національно-патріотичних особливостей уможливорює врахування їхнього пріоритетного значення в системі позаурочної діяльності з учнівською молоддю. Орієнтовна програма містить таке змістове наповнення: 1. Загальні відомості про

учня: стан здоров'я, загальний фізичний, психічний, соціальний розвиток; почуття, переживання, переконання, що відображають сформованість національної самосвідомості, патріотизму. 2. Гордість за належність до українського народу; ціннісні ставлення: до Батьківщини, Української держави, нації та всіх етносів, що становлять український народ, національних та державних символів, національних ідеалів, історичних культурних надбань рідного народу; себе, іншого, сім'ї, родини, природи, праці, мистецтва; володіння українською мовою; рівень сформованості національної самооцінки; здатність до ініціативи в різних суспільно корисних акціях; усвідомлення себе громадянином Української держави та потреби збереження й захисту національних цінностей і національних інтересів. 3. Навчальна діяльність учня: загальна успішність, ставлення до навчання як основного обов'язку, прагнення до самовдосконалення та досягнення успіху; розвинене почуття гордості за свій народ; інтереси, потреби, здібності, таланти та їх використання в позаурочній діяльності; повага до батьків, знання родинних реліквій, звичаїв, обрядів, традицій місцевої громади. 4. Сформованість уявлень учня про моральні норми, погляди, судження, еталони взаємин із ровесниками та дорослими; емоційна саморегуляція та позитивна мотивація; законослухняність проектування власної життєтворчості в інтересах колективу, громади, народу, держави, нації в позаурочний час. 5. Трудова діяльність учня: потреби, мотиви та позитивне ставлення до різновидів позаурочної діяльності, праці; культура праці та рівень професійного самовизначення; солідарність і відповідальність за результати власної праці та праці однолітків. 6. Система знань учня про природу, всесвіт; сформованість готовності до правильної взаємодії з навколишнім світом; мотивація до природоохоронної діяльності; усвідомлення наявних екологічних проблем держави та шляхів їх вирішення. 7. Загальні висновки: місце та роль особливостей формування громадянина-патріота Української держави; перспектива подальшого національного самоствердження особистості; психолого-педагогічні рекомендації щодо виховання національного самоствердження, якостей та цінностей особистості [2]. Реалізацію програми варто здійснювати з урахуванням вікових особливостей учнівської молоді, у комплексі застосовувати розроблені методики. Такий усебічний підхід до вивчення особистості вихованця допомагає визначити, з чого розпочати реалізацію завдань виховання

національного самоствердження в позаурочній діяльності, які форми, методи, прийоми і засоби доцільно використовувати.

Відповідаючи на виклики сьогодення та окреслені завдання, що нагально постали перед педагогічними працівниками, розроблено наскрізну інтерактивну програму виховання учнівської молоді «Через національне самоствердження до процвітання», яка забезпечує цілісний системний підхід до організації процесу національно-патріотичного виховання молоді в позаурочній діяльності, зокрема вона містить такі розділи: перший розділ – «Я – особистість» – «це мій вибір» – особистісний аспект; другий розділ – «Я – Ти, Інший» – міжособистісний аспект; третій розділ – «Я – Ми, родина, громада, народ, нація» – національно-ціннісний аспект; четвертий розділ – «Я – громадянин Української держави» – політико-правовий аспект; п'ятий розділ – «Я – Всесвіт» – духовно-ціннісний аспект. Такий підхід до побудови програми передбачає орієнтацію на особистість учня, перетворення його на суб'єкт власної життєтворчості, що забезпечить його саморозвиток, самореалізацію, самотворення і самоствердження в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації. Ефективність виховання національного самоствердження в учнівській молоді в позаурочній діяльності значною мірою залежить від добору форм та методів його організації, а саме пріоритетна роль належить активним формам: акції на підтримку українських воїнів, їхніх сімей, інвалідів, переселенців, дітей-сиріт та родин Небесної сотні, вахти пам'яті сучасних національних героїв України; соціально-проектна діяльність, соціально-психологічні тренінги, ситуаційно-рольові ігри, соціодрами; відвідування місць історичних подій, збір інформації, документів і матеріальних пам'яток та звіт пошукових загонів; створення інформаційно-електронного банку даних «Герої України – наші земляки»; щомісячний випуск шкільної газети, плакатів, буклетів, військових щоденників і щотижневий спецвипуск шкільного радіо за матеріалами пошукової діяльності та інформаційно-аналітичний огляд подій сьогодення; соціологічне опитування шкільної громади з актуальних питань сьогодення; інтелектуальні аукціони, ігри-драматизації, військово-спортивні ігри; колективні творчі справи; духовний, філософський, демократичний діалоги; влаштування музею, виставок, організація проектів-презентацій, кіноуроків; походи, мандрівки, заочні екскурсії; залучення до суспільно-громадських акцій, волонтерських рейдів, марафонів, маршів, флеш-мобів; уроки

військового гарту й медицини, юнацький вишкіл; участь у роботі шкільних гуртків, клубів, центрів, об'єднань тощо. Позитивно проявили себе інформаційно-комунікаційні технології: спільні творчі проекти учнівської молоді, педагогів, батьків із розповсюдження серед громадськості краю; шкільний веб-сайт; мобільний консультаційний пункт; скайпо-міст із побратимами; репортаж місцевої громади «Ми мріємо жити в Україні»; заочні конференції та ін. У процесі виховання національного самоствердження учнівської молоді варто акцентувати увагу на добірці методів виховної діяльності, які стимулюють процес засвоєння національно-патріотичних, державницьких знань, вироблення волі у практичній діяльності, що передбачає поєднання знань і переконань.

Результативність виховання національного самоствердження в учнівської молоді зумовлюється цілою низкою педагогічних умов, які є необхідними на певних етапах проведення позаурочної виховної діяльності, а саме: тісний зв'язок різних видів форм із життям, викликами сьогодення і повсякденною діяльністю учнівської молоді, адже відірвані від життя форми неминуче призводять до поверхового ставлення та виключення із виховної роботи національно-патріотичного змісту; сприяння вихованню національного самоствердження учнівської молоді в активній діяльності з метою виявлення їх особистого ставлення до подій, явищ, фактів, людей; активна творча діяльність, у процесі якої у вихованців формуються комунікативні вміння та навички, отримуються знання, певний життєвий досвід, культура спілкування і взаємодії в учнівському колективі; тісний зв'язок комунікативних, творчих і організаційних форм виховання, що уможлиблює їх об'єднання в цілісну систему, здатну досягнути позитивних результатів. При виборі форми роботи варто враховувати місцеві традиції, звичаї, особливості подій, які відбуваються в країні, та завдання, які стоять перед учнівською молоддю.

Ми дотримуємося думки, що виховання національного самоствердження молоді охоплює всю складну багаторівневу систему підготовки учнівської молоді до успішної життєдіяльності на засадах збереження наступності духовного й морального досвіду поколінь українського народу та виконання обов'язків перед Українською державою, нацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коул М. Культурно-историческая психология / М. Коул. – М.: Когито-Центр, 1997. – 431 с.
2. Обласна програма національного виховання учнівської молоді Рівненщини на 2008-2020 роки / М. А. Віднічук, О. Ю. Данильчук, Г. І. Ситник. – Рівне: РОІППО, 2007. – 23 с.

Улугбек Тайлаков, Уролбой Мирсанов
(Ташкент, Навои, Узбекистан)

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Experience of modern school offers the broadest arsenal of use of pedagogical innovations in the learning process. Their performance depends on established traditions in educational institution, the ability of the teaching staff to take these innovations, material and technical base of the institution.

Key words: *efficiency, modern school, pedagogical innovation.*

В школьном образовании Республики Узбекистан применяют самые различные педагогические инновации. В зависимости от традиций и статусности учреждения можно выделить следующие наиболее характерные инновационные технологии.

1. Информационно-коммуникационные технологии в предметном обучении. Внедрение информационно-коммуникационных технологий в содержание образовательного процесса подразумевает интеграцию различных предметных областей с информатикой, что ведет к информатизации сознания учащихся и пониманию ими процессов информатизации в современном обществе. Существенное значение имеет осознание складывающейся тенденции процесса информатизации школы: от освоения школьниками начальных сведений об информатике к использованию компьютерных программных средств при изучении общеобразовательных предметов, а затем к насыщению элементами информатики структуры и содержания образования, осуществления коренной перестройки всего учебно-воспитательного процесса на базе применения информационных технологий.

В результате в школьной методической системе появляются новые информационные технологии, а выпускники школ имеют подготовку к освоению новых информационных технологий в будущей трудовой деятельности.

Данное направление реализуется посредством включения в учебный план новых предметов, направленных на изучение информатики и ИКТ. Опыт применения информационно-коммуникационных технологий в школах показал, что: а) информационная среда школы открытого типа, включающая различные формы дистанционного образования, существенно повышает мотивацию учеников к изучению предметных дисциплин; б) информатизация обучения привлекательна для ученика тем, что снимается психологическое напряжение школьного общения путем перехода от субъективных отношений “учитель – ученик” к наиболее объективным отношениям “ученик – компьютер – учитель”, повышается эффективность ученического труда, увеличивается доля творческих работ, расширяется возможность в получении дополнительного образования по предмету в стенах школы, а в будущем осознается целенаправленный выбор вуза, престижной работы; в) информатизация преподавания привлекательна для учителя тем, что позволяет повысить производительность его труда, повышает общую информационную культуру учителя.

2. Личностно-ориентированные технологии в преподавании предмета. Личностно-ориентированные технологии ставят в центр всей школьной образовательной системы личность ребенка, обеспечение комфортных, бес конфликтных и безопасных условий ее развития, реализации ее природных потенциалов. Личность ребенка в этой технологии не только субъект, но и субъект приоритетный; она является целью образовательной системы, а не средством достижения какой-либо отвлеченной цели. Проявляется в освоении учащимися индивидуальных образовательных программ в соответствии с их возможностями и потребностями.

3. Информационно-аналитическое обеспечение учебного процесса и управление качеством образования школьников. Применение такой инновационной технологии, как информационно-аналитическая методика управления качеством обучения позволяет объективно, беспристрастно проследить развитие во времени каждого ребенка в отдельности, класса, параллели, школы в целом. При некоторой модификации может стать незаменимым средством при подготовке классно-обобщающего контроля, изучении состояния преподавания любого предмета учебного плана, изучения системы работы отдельно взятого педагога.

4. Мониторинг интеллектуального развития. Анализ и диагностика качества обучения каждого учащегося при помощи тестирования и построения графиков динамики успеваемости.

5. Воспитательные технологии как ведущий механизм формирования современного ученика являются неотъемлемым фактором в современных условиях обучения. Реализуются в виде вовлечения учащихся в дополнительные формы развития личности: участие в культурно-массовых мероприятиях по национальным традициям, театре, центрах детского творчества и др.

6. Дидактические технологии как условие развития учебного процесса ОУ. Здесь могут реализовываться как уже известные и зарекомендовавшие себя приемы, так и новые. Это – самостоятельная работа с помощью учебной книги, игра, оформление и защита проектов, обучение с помощью аудиовизуальных технических средств, система «консультант», групповые, дифференцированные способы обучения – система «малых групп» и др. Обычно в практике применяются различные комбинации этих приемов.

7. Психолого-педагогическое сопровождение внедрения инновационных технологий в учебно-воспитательный процесс школы. Предполагается научно-педагогическое обоснование использования тех или иных инноваций. Их анализ на методических советах, семинарах, консультации с ведущими специалистами в этой области.

Таким образом, опыт современной школы располагает широчайшим арсеналом применения педагогических инноваций в процессе обучения. Эффективность их применения зависит от сложившихся традиций в общеобразовательном учреждении, способности педагогического коллектива воспринимать эти инновации, материально-технической базы учреждения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Джураев Р. Х., Бегимкулов У. Ш. и др. Педагогические основы разработки систем дистанционного сопровождения образовательного процесса: Монография. – Ташкент: Шарк, 2011. – 162 с.

2. Цой М. Н. Информационные ресурсы современных технологий. // Формирование личности обучающегося в условиях инновационных технологий: Учебное пособие для преподавателей и воспитателей. – Ташкент, 2009. Раздел 1.5. – С. 48-59.

3. Цой М. Н., Джураев Р. Х. Современные технологии совершенствования обучения: Учебно-методическое пособие для учителей. – Ташкент, 2010. – 180 с.

Наталія Тарнавська
(Житомир, Україна)

ОСВІТНІ ВІДНОСИНИ ТА РОЛЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ПРАКТИЦІ

This paper deals with the problem of interaction between teaching staff of kindergarten in the implementation of inclusive education and the role of the educator and his ability to include in the pedagogical process of a child with special educational needs.

Key words: *inclusion, children with special educational needs, educational relations of harmonization, wrong paradigms of an educator.*

Освітні відносини в інклюзивній практиці мають мультидисциплінарний характер. Проблема інтеграції в дошкільний навчальний заклад дітей з обмеженими можливостями здоров'я є загальним предметним полем різних наук, розташовуючись на перетині дефектології, медицини, загальної, спеціальної та соціальної психології, антропології, соціології, соціології освіти, соціальної педагогіки, соціології сім'ї.

Рішення, про утворення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі, незалежно від підпорядкування та форми власності, приймається керівником закладу за погодженням із засновником (власником) на підставі заяви батьків дитини з особливими освітніми потребами.

Відповідно до висновку та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації, група фахівців дошкільного навчального закладу (група фахівців індивідуального супроводу дитини - вихователь-методист, вихователі, асистент вихователя, практичний психолог, вчитель-дефектолог, медична сестра та інші) із обов'язковим залученням батьків дитини, розробляють індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю та здійснюють відповідний психолого-медико-педагогічний супровід цих дітей. Склад групи фахівців індивідуального супроводу дитини визначається керівником дошкільного навчального закладу і затверджується відповідним наказом [2].

Запропоновані нижче кроки мають допомогти гармонізувати освітні відносини між учасниками педагогічного процесу в контексті інклюзивної освіти.

Крок 1. Організувати команду. Вибрати зацікавлених та здібних педагогів (вихователі, практичні психологи, соціальні працівники, вузькі спеціалісти, асистенти вихователя), які складуть команду. Команда повинна представляти всі зацікавлені сторони: школу, батьків, дітей, неурядові організації. Команда має визначити, що саме вона хоче досягти. Що в теперішній ситуації вона бачить позитивного - такого, чого хотілося б мати більше?

Крок 2. Встановити мету планування. Визначити основну проблему, до якої слід звернутися. Які основні питання? Які позитивні моменти, котрі необхідно посилити? Ця інформація допоможе сформулювати цілі та дії команди. Приклад: Як нам збільшити кількість дітей дошкільного віку з особливими потребами в загальноосвітніх групах ДНЗ, які ходять тільки до спеціальних закладів? Як нам краще підтримати стратегії інклюзивної освіти в дитячих садах? Як покращити умови перебування дітей з особливими потребами в дошкільних навчальних закладах?

Крок 3. Зібрати й проаналізувати дані. Зібрані дані гарантують, що рішення прийматимуться па підставі об'єктивних фактів, а не на основі суб'єктивних думок та поглядів.

Крок 4. Розробити бачення завдань. Аби розробити бачення завдань, команда має вивчити погляди та ставлення батьків до інклюзивної освіти. Бачення повинно відображати сутність того, що намагається зробити команда. Це дає чітке уявлення про те, як це виглядатиме. Це бачення має концентруватися на потребі включити в загальну систему дошкільної освіти всіх дітей. Визначити систему поглядів - філософських концепцій, систему цінностей та точок зору щодо інклюзивної освіти, дошкільного навчання і такого освітнього середовища, яке уважно, турботливо ставиться до кожної дитини.

Крок 5. Викласти формулювання місії. Загальний опис намірів, що відображає цінності та переконання. Таке формулювання місії об'єднує всю передбачену роботу з планування.

Крок 6. Встановити стратегічні цілі та завдання, основні питання, методи, прийоми, засоби, форми роботи для досягнення результату. Встановити конкретні завдання, критерії, за якими оцінюється

успішність, необхідні ресурси, потрібні компоненти стратегічної програми, відповідальних за виконання роботи.

Крок 7. Розробити план заходів. Короткий виклад того, що робитиме команда для реалізації цілей та завдань. Встановлюються терміни виконання робіт для плану.

Крок 8. Реалізовувати план заходів та розповсюджувати інформацію, щоб усі мали змогу брати активну участь, розробити стратегію комунікації, спрямовану на дітей, батьків та громаду.

Крок 9. Забезпечити моніторинг та оцінювання плану. Чи досягаються цілі та завдання? Варто звернути увагу на проблемні ситуації, аби побачити, як ці проблеми вирішити.

Крок 10. Осмислити отриманий досвід і відзначити успіх.

Первинною та важливою сходинкою підготовки системи освіти до реалізації процесу інклюзії є етап психологічних і ціннісних змін її фахівців та рівня їх професійних компетентностей. Вже на перших етапах розвитку інклюзивної освіти гостро постає проблема неготовності вихователів ДНЗ (професійної, психологічної та методичної) до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, виявляється брак професійних компетенцій вихователя до роботи в інклюзивній системі, наявність психологічних бар'єрів і хибних професійних установок педагогів, серед яких найбільш поширеними є: 1). Тривоги вихователя пов'язані з проблемою впливу дітей з особливими потребами на дитячий колектив. Вихователі помилково вважають що такий вплив може бути негативним, оскільки діти з особливими потребами повільніше розвиваються, не встигають одночасно з усіма засвоїти програму і можуть сповільнювати розвиток дітей в групі; 2). Діти з особливими освітніми потребами, вважають вихователі, не можуть навчатися за звичайними програмами, оскільки не спроможні у повній мірі засвоїти їх вимоги, хоча індивідуальний план пристосовує їх до засвоєння базових стандартів; 3). Основна діяльність дітей дошкільного віку – це гра. Вихователі сумніваються в тому, що діти з особливими потребами зможуть гратися на рівні з іншими, розподіляти ролі та реалізовувати відповідні ігрові дії. Загально-тенденційним з боку педагогів і батьків стало нівелювання гри і надання пріоритету навчальним видам діяльності.

Основним психологічним «бар'єром» є страх перед невідомим, страх шкоди інклюзії для решти учасників процесу, негативні установки та упередження, професійна невпевненість вихователя, небажання

змінюватися, психологічна неготовність до роботи з «особливими» дітьми. Це ставить серйозні завдання не тільки перед психологічним співтовариством сфери освіти, а й методичними службами, а головне - перед керівником дошкільного закладу, що реалізує інклюзивні принципи. Педагоги загальної освіти потребують спеціалізованої комплексної допомоги з боку фахівців в галузі корекційної педагогіки.

Вихователі, які вже мають досвід роботи за принципами інклюзивної освіти, розробили наступні способи включення: приймати дітей з інвалідністю «як будь-яких інших дітей у групі»; включати їх в ті ж види активної діяльності, що й інших дітей, хоча ставити різні завдання; залучати дітей до групових форм роботи і групових вирішень задач; використовувати активні форми навчання - моделювання, ігри, проекти, конструктивно-будівельні види діяльності, театралізації, пошуково-дослідницьку діяльність, художню творчість.

Необхідно виділити принципи, на яких базується не тільки інклюзивна освіта, а й освіта в цілому: цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень; кожна людина здатна відчувати і думати; кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутим; різноманітність посилює всі сторони життя людини; справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємин; усі люди потребують підтримки і дружби ровесників; для всіх досягнення прогресу скоріше може бути в тому, що вони можуть робити, ніж у тому, що не можуть; усі люди потребують один одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»] / Олена Валеріївна Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.

2. Порядок організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах від 5 червня 2014 року № 1324-VII, що набирає чинності з 1 січня 2015 року.

Набижон Темиров
(Фергана, Узбекистан)

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У СЕЛЬСКИХ ШКОЛЬНИКОВ

This paper covers the role of social environment in upbringing of healthy child, and the influence of family, local community (neighborhood), adults to

bringing up the children. Special attention is given to the preparation of children for labor, cultural leisure, and motivation to be devoted to the Motherland. The article reveals the result of strong social protection policy, which led to wellbeing, peace and freedom in the country.

Key words: *citizen, culture, environment, factor, family, heritage, knowledge, labor, obligation, politics, relation, responsibility, social, society, state.*

В государственной образовательной политике, в Национальной программе по подготовке кадров формирование у обучающейся молодежи социальной активности провозглашено первостепенной задачей. Несмотря на то, что в образовательной сфере имеются определенные достижения в решении проблемы, наблюдаются недоработки: недостаточно осмысливается сущность социальных категорий; социальная деятельность не рассматривается как основа реализации человеческого фактора в конкретно-определенном социальном пространстве, не используются научно-аргументированные теоретико-педагогические и практические основы. В такой помощи, прежде всего, нуждаются сельские школы, а именно – в педагогике и методике формирования у школьников социальной активности в тесной связи, единстве и сотрудничестве сельской школы – семьи – махалли (особенно по привлечению подростков к деятельности в сельских условиях жизни).

Институты сельской школы, семьи, махалли являются основополагающими в воспитании подрастающего поколения. А в их единстве, связи и сотрудничестве – весьма значительным фактором всестороннего развития личности юношества, в том числе, такого важного качества современной молодежи, как социальная активность. А если эта активность связана еще и с социально-личностными знаниями, эстетическим сознанием природы, особенно своего родного края, с ее экологией, охраной и созданием для ее процветания условий – это духовно-эстетический, нравственно-эстетический этико-экологический, национально-патриотический факторы, но главное, – социально-деятельностный фактор. Гарантом успешного решения проблемы может быть целевое системно-организованное сотрудничество сельской школы, семьи, махалли, основное внимание которого уделяется социально-личностному и эстетико-экологическому просвещению учащихся при соответствующей методической подготовке учителей, семейно-воспитательном всеобуче родителей, конкретном ориентире представителей общественно-воспитательных комиссий при махалле.

Важно ознакомление их с целесодержательной, системно-структурной, процессуально-технологической работой, ее формами и методами, приемами и средствами. Концептуально важным является формирование у сельских школьников-подростков социальной активности на основе эстетико-экологического просвещения нравственной направленности. С последующими природоохранными делами, природооздоровительной деятельностью и сельскохозяйственными работами, способствующими беспредельной щедрости природы. С проявлением в этой деятельности активных социальных качеств подростков, совершенствующих личность. Под единым руководством, при тесном сотрудничестве школы – семьи – махали (СШСМ). Безусловно, с учетом социальной концепции государственной образовательной политики, педагогических возможностей школы, семьи, махалли, особенностей подросткового возраста, интересов и потребностей воспитанников, семейных обстоятельств, региональных и местных условий, особенностей окружающей природы, направленности сельского хозяйства. При соответствующей модификации функций школы, семьи, махалли (ее советов и комиссий), кенгаша – схода сельских граждан. Безусловным является системный подход к решению проблемы, а именно схемосистемная реализация таких системно-структурных компонентов, как функциональная схема системы Центра СШСМ (см. схему 1.).

Председатель – директор школы, сопредседатели: председатель махали, председатель родительского комитета. Секретарь – периодически избираемый

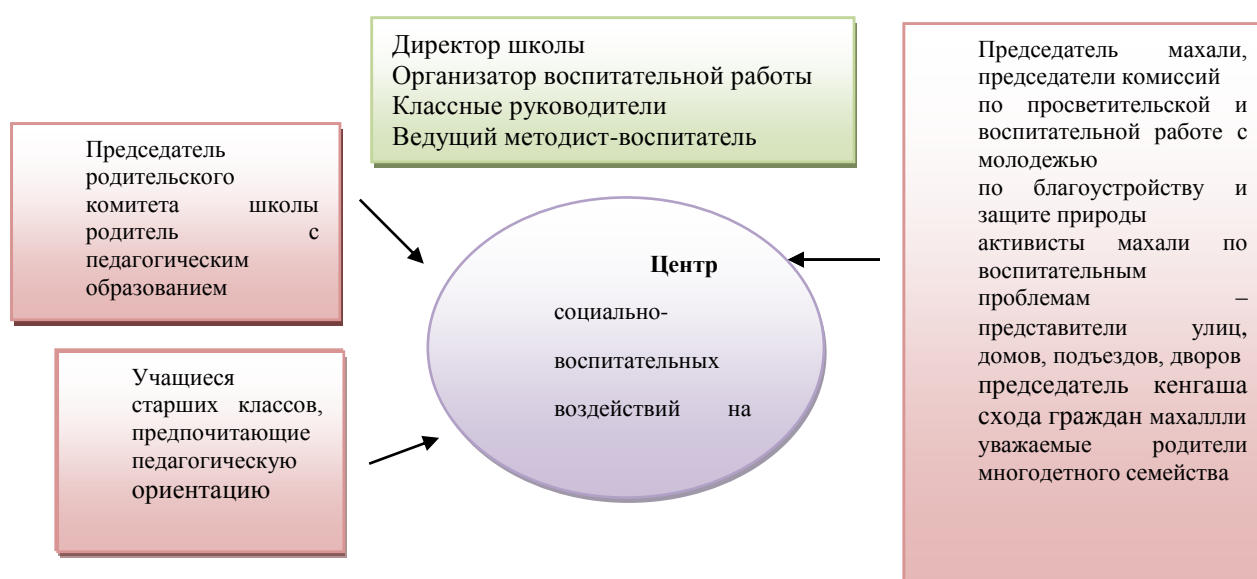

Схема 1. Центроструктура сотрудничества сельской школы, семьи, махали

Концепция Центра СШСМ включает в себя конкретно-предметное целеопределение, замысел, сущность, основную идею, системно-комплексный и структурно-содержательный и технологичный подход к решению проблемы, пути достижения поставленной цели. Решение проблемы рассматривается под определенным практическим углом, на социально-личностном, эмоционально-эстетическом и нравственно-экологическом фоне. В Уставе Центра взаимосвязь, единство и сотрудничество школы – семьи – махалли по социальному воспитанию, эстетико-экологическому просвещению подростков нравственной направленности с ориентиром на социально-активную деятельность, посвященную природе. Здесь особенно выделяется воспитательная цель и организационно-управленческий фактор при определенном психолого-теоретическом подходе, на системе конкретного материала.

Схема психолого-педагогического подхода к решению проблемы: мать – желание – потребность; знание, понятия, представления; отношение; умения, навыки, способности – практика; деятельность – социально-активная; самооценка – объективная.

Схема социально-педагогического воздействия на подростков: социально-личностная мотивация; раскрытие социально-личностной перспективы; ознакомление с содержанием деятельности, подготовкой к ней, предполагаемым результатом.

Структурно-содержательная схема просветительской системы в лектории «Красота родной природы, ее экология – помощь – и вознаграждение»: лекции «Социально-личностное развитие в активной деятельности, посвященной природе», «Эстетика природы: в природе все прекрасно», «Экология природы: природа – нежный организм, экологические судьбы прекрасного в природе», «Отношение к природе: как мы к ней – так и она к нам», «Многогранная щедрость природы: мы – природа – она – наш», «Дела, труд и деятельность на благо природы, их результаты».

Процессуально-педагогическая схема решения проблемы: I. Эмоционально-положительный настрой подростков социально-личностной мотивации. II. Словарно-понятийное обогащение, социально-личностное и эстетико-экологическое просвещение. III. Теоретико-практическое освоение эстетико-экологического материала. Подготовка к труду, деятельности на благо природы, ознакомление с их технологией. IV. Приобретение опыта социальной деятельности в реальных естественно-природных и сельскохозяйственных условиях

(процесс этой деятельности). V. Анализ социальной деятельности подростков. Характеристика уровня ее активности. Объективная оценка результатов социальной деятельности подростков (самооценка, представителей Центра СШСМ – по критериям социальной активности).

Основные критерии эстетико-экологического просвещения и социально-активной деятельности подростков: восприятие и понимание прекрасного в природе, осмысление его экологической зависимости; желание и потребность в делах, труде и деятельности, способствующих процветанию природной красоты, ее благополучию и щедрости. Достижение этих критериев у сельских школьников-подростков в Центре СШСМ объективно-реально: семья – первооснова развития всех отношения – психолого-педагогических, эстетических, национально-традиционных, социальных; школа – очаг всестороннего развития подрастающего поколения на основе современной педагогической науки; сельская махалля – основной воспитательный институт для молодежи села в духе национальных и общечеловеческих ценностей. В таком едином сообществе и сотрудничестве, в системно-комплексном и структурно-содержательном подходе решение проблемы формирования у сельских подростков социальной активности решается, как показала практика, вполне успешно, на духовно-эстетическом, духовно-нравственном, этико-экологическом уровнях, на достаточно высоком социально-деятельностном потенциале, являющимися залогом целостного развития личности современного поколения.

В таком системном подходе к формированию у сельских школьников подросткового возраста социальной активности, при координации Центра СШСМ, появляется социальный интерес, возможность выбора социальной деятельности, накапливается реальный социальный опыт, подростки становятся активными участниками сельской общественной жизни, происходит становление социальной зрелости подростков – социализация личности - главной ценности нашего общества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Каримов И. А. На пути духовного возрождения. – Ташкент: Ўзбекистон, 1998. – 160 с.
2. Мухамеджанов А. Школа и педагогическая мысль узбекского народа XIX – начала XX в.в. – Ташкент, 1988. – 122 с.

3. Национальная программа по подготовке кадров. // Гармонично развитое поколение – основа прогресса Узбекистана: Сб. док. – Ташкент: Шарқ, 1997. – С. 32-61.

4. Педагогические основы личностно ориентированного обучения и воспитания в средней общеобразовательной школе. – Ташкент: Фан, 2007. – 136 с.

5. Педагогические основы формирования личности учащегося в средней общеобразовательной школе Республики Узбекистан на современном этапе. – Ташкент: Фан, 2005. – 166 с.

Вікторія Тугай
(Харків, Україна)

ТОЛЕРАНТНІ ВЗАЄМИНИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ

One of the sharpest problems of modernity is the culture of communication. So one of the important directions of the educational process in primary school is upbringing of a tolerant personality. There is a contradiction between the need to make education of tolerant mutual relations of pupils of initial classes and the insufficient study of this problem in the educational process. The article focuses on the problem of education of tolerant mutual relations of junior schoolchildren. Based on the analysis of the theory and practice of realization of tasks of formation of tolerance of students of primary classes were found to be persistent, recurring ties (regularities) between individual states and components of the process of formation of tolerance of junior schoolchildren, which cause their orderly change. The criteria that are crucial in the upbringing of tolerant relationships in elementary school students are discussed. The teacher's role in teaching tolerance to children of primary school age is defined.

Key words: *tolerant relationships, junior students, communication, «special emotion», collective.*

Постановка проблеми та її актуальність. Однією з найгостріших проблем сьогодення є культура спілкування. Тому одним із актуальних напрямів виховного процесу початкової школи є виховання толерантної особистості. Виникає суперечність між необхідністю здійснювати виховання толерантних взаємин учнів початкових класів та недостатнім вивченням цієї проблеми у навчально-виховному процесі.

Мета – проаналізувати особливості молодшого шкільного віку у контексті виховання толерантних взаємин учнів початкової школи.

Визначити головні характеристики молодшого шкільного віку та чинники, які впливають на взаємини дітей початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показали дослідження, виховання толерантних взаємин молодших школярів є тривалим, неперервним і багатофакторним процесом, що вимагає педагогічно вивіреного та особистісно-орієнтованого підходу у відповідності з їхніми віковими особливостями. Необхідно зазначити, що психологічні риси молодшого шкільного віку (6 (7) – 10 (11) років) посідають чільне місце в теоретичних і емпіричних роботах педагогів та психологів.

Постійний інтерес дослідників до розвитку особистості в даній віковій період обумовлений тим, що саме в цьому віці формуються особистісні новоутворення, які значною мірою визначають подальше інтелектуальне й духовно-моральне становлення учня.

Однією з найважливіших особливостей психологічного розвитку молодшого школяра є її «особлива емоційність» [5], коли з'являються нові форми співпереживання, співчуття дій і станів іншої особи, без чого були б неможливі складні форми спілкування і толерантної взаємодії. Вихованню толерантних взаємин учнів сприяють емоційні стани, пов'язані зі сприйманням, оцінкою іншої людини, а також переживання, спричинені ставленням інших до своєї особистості.

Роль учителя в формуванні толерантності учнів важко переоцінити, адже педагог для молодшого школяра є носієм певного культурного сенсового рівня, який транслюється в індивідуальні, внутрішні відносини дитини до дійсності, є прикладом ставлення до себе і інших людей. Приклад першого вчителя, його поведінка надовго стає нормою, еталоном, мірилом в оцінці взаємин учнів і переносяться у сферу дитячого спілкування. Ця роль наділяє учителя великим впливом на школяра, на розвиток його особистості, сприяє її емоційному, інтелектуальному і моральному розвитку.

На основі аналізу теорії та практики реалізації завдань формування толерантності учнів початкових класів, були виявлені стійкі, повторювані зв'язки (закономірності) між окремими станами та компонентами процесу формування толерантності молодших школярів, які обумовлюють їх упорядковану зміну:

– обумовленість формування толерантності молодших школярів потребами суспільства і держави в особистості, яка здатна будувати відносини з іншими людьми на толерантній основі, вирішувати

деструктивні конфліктні ситуації через повагу, розуміння і прийняття іншої точки зору;

- залежність успішності процесу формування толерантності молодших школярів за допомогою педагогічного спілкування від моделі, спрямованої на формування толерантної свідомості і поведінки, розвиток здатності виявляти толерантні емоції і почуття

- сформованість толерантності молодших школярів залежить від професійної компетентності вчителів початкових класів, від змістовності навчальної інформації, реалізованої в початковій загальноосвітній школі.

Специфіка молодшого шкільного віку детермінує побудову процесу виховання толерантних взаємин учнів на основі принципів:

- емоційної відкритості, акцентує увагу на тому, що ціннісні орієнтації молодших школярів, зокрема і толерантні, виступають, передусім, у формі переживання. У зв'язку з цим процес формування толерантності учнів початкових класів передбачає організацію різнобічної позитивної і емоційно забарвленої взаємодії дітей і педагогів у процесі педагогічного спілкування;

- створення ситуації успіху вдало здійснюється в ході колективної діяльності, що дозволяє гармонізувати стосунки дитини та дитячого співтовариства шляхом створення морального клімату колективу, побудови толерантних учнівських взаємин як найважливішої умови досягнення поставлених цілей;

- особистого прикладу і педагогічної підтримки, що враховує значущість і високий авторитет учителя початкових класів і передбачає готовність педагога до реалізації в процесі педагогічного спілкування толерантно - орієнтованого підходу, організацію психолого-педагогічної підтримки та психологічної захищеності всіх членів учнівського колективу. Поведінка вчителя розглядається як зразок толерантності: «Щоб виховувати толерантність інших, треба самому бути прикладом толерантності» (Б. Вульфів) [3];

- урахування позитивного впливу громадської думки (референтних дорослих, однолітків), що передбачає стимулювання моральних вчинків дітей шляхом задоволення їхньої потреби в схваленні, створення умов для реалізації молодшим школярем толерантної поведінки, що схвалюється учителем та однокласниками. Потреба в повазі, сприйнятті інших формується у молодших школярів під впливом позитивного образу свого «Я»: якщо сукупні судження

батьків, учителів, однокласників формують уявлення про самого себе як про добру, терплячу, турботливу, чуйну, толерантну людину, то учень прагне підтримувати в очах оточуючих позитивну думку про себе.

Виділення зазначених вище закономірностей і принципів дозволить визначити механізми та психолого-педагогічні умови, що сприяють вихованню толерантних взаємин молодших школярів у навчально-виховному процесі.

Таким чином, нами проаналізовано особливості молодшого шкільного віку у контексті виховання толерантних взаємин учнів початкової школи.

Виховання толерантних взаємин в учнів початкових класів у процесі педагогічного спілкування вимагає врахування психологічних особливостей молодшого шкільного віку (виникнення «внутрішньої позиції», здатності до довільної регуляції поведінки, переважання чуттєво-емоційного аспекту пізнання світу, великої сугестивності, вразливості, сприйнятливості до засвоєння загальнолюдських цінностей, потреби в схваленні з боку старших і ровесників, схильності робити правильні вчинки на очах у вчителя та інших значущих дорослих тощо) і відбувається за допомогою включення молодших школярів у педагогічне спілкування, що ґрунтується на соціально-педагогічних закономірностях і з опорою на принципи цілеспрямованості, наступності, послідовності і систематичності, культуровідповідності, врахування індивідуальних особливостей дитини, зорієнтованості на формування в єдності знань, умінь, навичок, свідомості та поведінки, діалогічної взаємодії педагогів і учнів, емоційної відкритості, створення ситуації успіху в процесі колективної діяльності, особистого прикладу і педагогічної підтримки, урахування позитивного впливу громадської думки.

Здійснений теоретико-методологічний аналіз розглянутої проблеми підготував необхідну базу для створення й апробації структурно-функціональної моделі виховання толерантних взаємин молодших школярів у навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. І. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
2. Виготський Л. С. Детская психология. Под редакцией Д. Б. Эльконина, Собрания соч.: В 6-ти т. – М.: Педагогика, 1984. – Т.4. – 432с.
3. Вульффов Б. З. Воспитание толерантности: сущность и средства / Б. З. Вульффов // Внешкольник. – 2002. – № 6. – С. 12-16.

4. Ильченко Л. Педагогика поликультурности и толерантности // Дошкольное воспитание. – 2004. – № 8. – С. 24-26.

5. Люблинская А. А. Учителю о психологии младшего школьника: пособие для учителя / А.А. Люблинская - М.: Просвещение, 1977. – 224 с.

Маргарита Цой, Комила Тургунбаева
(Фергана, Узбекистан)

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ

In this article the implementation of competence approach at mathematic lessons is regarded as one of the innovative ways to update the education content.

Key words: *activities, competence, creative, mathematic, projects method.*

Одна из наиболее актуальных проблем современного образования – формирование компетентности учащихся. Формирование знаний, когда результатом образования является формула «Знаю, что», не является главной целью современного образования. Для человека крайне важна способность применять знания для разрешения конкретных ситуаций, возникающих в реальной жизни. Следовательно, сегодня работает формула результата образования «Знаю, как». При таком подходе знания являются познавательной базой компетентности человека [3, с. 161].

Компетенция – знания, необходимые для успешной жизнедеятельности.

Компетентность – обладание определенной компетенцией, то есть наличие знаний и опыта, необходимых для эффективной жизнедеятельности.

Очевидно, что применением отдельного метода обучения охватить формирование всех компетентностей невозможно. Продуктивные методики и технологии имеют естественный потенциал, реализацию которого можно непосредственно связать с формированием ключевых компетентностей ученика. Ключевые компетенции – универсальные компетенции, применимые в различных жизненных ситуациях.

Выделим следующие компетентности как ключевые: образовательная, коммуникативная, информационная, социальная, толерантность. Ключевые компетентности как результат образования означают готовность эффективно организовывать свои ресурсы для достижения поставленной цели.

Математическая компетенция – это способность структурировать данные, вычленять математические отношения, создавать математическую модель ситуации, анализировать и преобразовывать ее, интерпретировать полученные результаты. Она способствует адекватному применению математики для решения возникающих повседневных проблем:

- проводить вычисления, округление и оценку результатов действий, использовать формулы для подсчетов при решении практических задач (к примеру, вычислять длину, площадь и объем реальных объектов);

- извлекать и интерпретировать информацию, представленную в различной форме – аналитической, табличной, графической и др.);

- применять элементы статистики и вероятности для характеристики несложных реальных явлений и процессов и др.

Наиболее конструктивно, на наш взгляд, создать такие условия обучения, в которых учащийся может занять активную личностную позицию и в полной мере выразить себя. Появление нового результата образования выявило очевидность внедрения компетентностного подхода в процесс обучения математике и использования деятельностных технологий, методов и приемов работы с учащимся, среди них заслуживает внимания проектное обучение. При проектной форме обучения коллектив класса обучает каждого своего члена, и в то же время каждый ученик класса принимает активное участие в обучении одноклассников. Если при традиционной системе обучения учитель был основным и наиболее компетентным источником знаний, то при использовании метода проектов учитель приобретает функцию компетентностного консультанта и помощника. Использование компьютера на уроках математики позволяет создать условия для повышения качества обучения. При активном использовании ИКТ успешнее достигаются общие цели образования, легче формируются компетенции в области коммуникации: умение собирать факты, сопоставлять их и организовывать, выражать свои мысли вслух и на бумаге, логически рассуждать, слушать и понимать устную и письменную речь, открывать новое, делать выбор и принимать решения.

В настоящее время и элементы статистики становятся обязательным компонентом школьного образования. При изучении статистики формируется понимание ее роли, как источника социально-значимой информации, и ее прикладного значения. Большие

возможности в этом плане открывает проектная деятельность учащихся. Рассмотрим для примера часть результатов минипроекта «Компьютер в жизни школьника», подготовленного учащимися.

Вид проекта: краткосрочный, исследовательский, групповой.

Цели проекта: Рассмотреть роль компьютера в жизни школьников. Для исследования воспользоваться статистическими характеристиками, изученными на уроках математики.

Гипотеза: Если исследовать роль компьютера в жизни школьника, то можно выяснить «Компьютер – помощник в учебе или smartbox для игр».

Задачи проекта:

Познакомиться с медико-психологическими рекомендациями по использованию компьютера детьми школьного возраста.

Выяснить значение компьютера в жизни школьника с помощью анкетирования.

Выйти с результатами исследования на родительскую аудиторию.

План проекта. 1. Введение. 2. Анкетирование учащихся. 3. Что изучает статистика? 4. Расчет статистических характеристик по видам исследований. 5. Рекомендации врачей и психологов о работе за компьютером. 6. Результаты исследований. 7. Подготовка презентации к родительскому собранию.

Рекомендации врачей и психологов о времени работы за компьютером. Правила пользования компьютером должны быть достаточно жесткими – максимум час в день. Врачи говорят, что 6-летние дети могут без ущерба для здоровья заниматься за компьютером не более 10 мин., ученики II-III классов – 15 мин, IV-VI классов – до 20 мин., VII-IX классов – до 25 мин.

Результаты исследований. В 5-х классах время нахождения за компьютером превышает медицинские показания в 5 раз, у некоторых детей в 7-9 раз. Размах показывает, что в классе имеются ребята, проводящие за компьютером почти все свободное время, в основном за играми. В среднем каждый ученик проводит за играми 1 ч 20 мин, при том, что родители ограничивают время игр. ... В 8-х классах в среднем каждый ученик проводит за компьютером 4 ч. Превышение нормы в 8 раз. Размах – 5 ч. Превышение нормы у отдельных детей в 10 и более раз. Нашелся ученик, просиживающий за компьютером 7 ч. Среднее время игр составляет 1,5 часа. 76 % родителей не ограничивают время игр.

Еще в 20-е годы В.Н. Сорока-Росинский сформулировал весьма ценный принцип «поменьше учителя – побольше ученика» [2]. Многие

из его принципов и взглядов актуальны и сегодня: концептуальная идея – развития творческих способностей детей; глубокое уважение к личности ребенка, признание его права на собственное мнение; выдвижение культуры и образованности как первостепенного условия воспитания полноценной личности; превратить жизнь молодежи в постоянное самотворчество; высокая требовательность к профессиональным и личным качествам учителя; педагогика – не столько наука, сколько этическая система ценностей, связанных с пониманием истины, добра и красоты [1, с. 28-31].

Важнейшим видом учебной деятельности при обучении учащихся математике является решение задач. Одним из путей формирования ключевых компетентностей является использование на уроках специальных компетентностно-ориентированных задач. Если для школьника со средними способностями цель заключается в том, чтобы решить задачу, то для способных к математике она заключается в том, чтобы решить её наиболее рациональным способом. Систематическое решение компетентностно-ориентированных задач способствует формированию ключевых компетенций учащихся, повышается математическая грамотность. На уроках математики необходимо формировать информационную, коммуникативную, исследовательскую компетенции, готовность к самообразованию. Содержание заданий связывается с учебными темами, составляющими основу программ обучения. На уроках математики при компетентностном подходе учащимися достигаются следующие результаты: 1) знания, полученные на уроках математики, используются в разнообразных жизненных ситуациях; 2) формируются навыки, позволяющие продолжить обучение в академическом лицее или профессиональном колледже; 3) осваиваются коммуникативный, аналитический, проектировочный, творческий типы деятельности; 4) осваиваются математические компетенции от минимальных, соответствующих государственным стандартам обучения, до повышенных, позволяющих продолжить обучение в классах с углубленным изучением математики, информатики или физики; 5) приобретаются навыки работы со справочной литературой, анализа полученных результатов; 6) адекватно оцениваются своя деятельность и деятельность одноклассников; 7) изменяется поведение в коллективе: начинают прислушиваться к мнению других, лаконично формулировать и высказывать собственное мнение.

Реализация всех описанных методов обучения – компетентностного подхода, проектов и др. – возможны лишь при соответствующем отношении педагогов к данной проблеме, т.к. процесс подготовки к инновационным занятиям гораздо сложнее и затратнее по времени. Сегодняшние выпускники будут определять вектор развития страны в недалеком будущем, а то, насколько эффективно и быстро они будут решать возникающие, пока еще неизвестные нам вопросы и проблемы, зависит от качества полученного образования и уровня развития их компетентностей.

ЛИТЕРАТУРА

1. Актуальные вопросы современной педагогики: материалы III междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2013 г.). – Уфа: Лето, 2013.
2. Сорока-Росинский В. Н. Педагогические сочинения. / Сост. А. Т. Губко. – М.: Педагогика, 1991.
3. Цой М.Н., Цой Н.И., Абдуллаева С.Х. Формирование ключевых компетенций при обучении математике. // Бошлангич таълим мазмунини модернизациялаш стратегияси: назария ва амалиёт: Респ. илмий-амалий конф. 6 май 2015. Иккинчи китоб. – Тошкент: ЎзПФТИ, 2015. – 161-165 б.

Людмила Чулак
(Київ, Україна)

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

The essence of cognitive independence as the basis for key competences of younger students was explained. The necessity of forming productive experience with cognitive activity of students adequate to independent nature of its personality developing, distressed, design and interactive methods and technologies.

Key words: *cognitive independence, competence, key competence, competence approach, personality developing education, design technology, problem methods, interactive technology.*

У нинішню епоху компетентність стає основним ресурсом особистості, що забезпечує можливість її самореалізації у різних життєво важливих сферах діяльності. Пізнавальна самостійність учня є основою формування різних видів компетентності, що проявляється у здатності самостійно здобувати знання та використовувати їх для розв'язання практичних завдань. Саме тому сучасна початкова школа

покликана передовсім виховувати в дітей потребу вчитися, розвивати творчу особистість з самостійним, критичним мисленням, здатну не губитися у нових пізнавальних і життєвих ситуаціях.

У сучасній педагогічній думці підкреслюється значимість пізнавальної самостійності у формуванні ключових компетентностей молодших школярів (Т. Байбара, Н. Бібік, В. Білик, Є. Бондаревська, В. Буряк, М. Вашуленко, О. Гулай, С. Логачевська, В. Лозова, О. Овчарук, Р. Пастушенко, В. Родигіна, О. Савченко, І. Якиманська, І. Ящук та ін.). Науковці наголошують, що формування пізнавальної самостійності учнів має здійснюватися в єдності з розвитком активної творчої діяльності на фоні емоційно-ціннісного ставлення та домінування пізнавальних мотивів у процесі навчання.

У Національній доктрині розвитку освіти України перед сучасною школою ставиться мета створення максимально сприятливих умов для творчого самовизначення дитини, розвитку її творчих здібностей і навичок самостійного творчого пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості, здатності ефективно працювати й навчатися впродовж всього життя [2].

В Державному стандарті початкової загальної освіти, який розроблений з урахуванням пізнавальних можливостей та потреб дітей молодшого шкільного віку і ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого й компетентнісного підходів, зазначається, що під час навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний, інтелектуальний розвиток, та є інтегрованим результатом навчання. Аналіз сутності змісту визначених у Держстандарті компетентностей свідчить, що ключовою умовою їх формування є самостійна пізнавальна діяльність учнів, яка є основним способом освоєння нового соціального досвіду взаємодії з навколишніми й віддаленими людьми та подіями, розвитку здатності учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей [1].

Як властивість особистості пізнавальна самостійність характеризується таким рівнем компетентності навчально-пізнавальної діяльності учнів, який дозволяє їй самостійно ставити цілі, визначати завдання і засоби їх розв'язання, планувати й організувати свою навчальну діяльність, взаємодіяти з іншими, оцінювати результати своєї праці. Пізнавальна самостійність проявляється також в здатності

критично мислити, орієнтуватися в новій ситуації, виявляти ініціативу й творчо діяти як в типових так і в нестандартних умовах.

Пізнавальна самостійність презентує не лише процесуально-діяльнісні, але власне й вольові якості особистості. Самостійність як одна з ключових властивостей особистості характеризується усвідомленим ставленням учня до навчальної діяльності, її результатів і умов здійснення, стійким прагненням до пізнання нового. Для учнів з високим рівнем пізнавальної самостійності притаманні прагнення знаходити нові, нешаблонні рішення навчальних завдань, цілеспрямованість і настійливість у досягненні мети, ініціативність і відповідальність. Визначальним у розвитку самостійності О. Савченко вважає емоційне ставлення особистості як до об'єкту так і процесу пізнання [6, с. 14].

Об'єктивною проблемою у формуванні пізнавальної самостійності є необхідність технологічної адаптації навчально-виховного процесу відповідно до вимог компетентнісного підходу. Це обумовлено тим, що традиційними педагогічними технологіями, апробованими для знанневого підходу, неможливо організувати результативну самостійну навчально-пізнавальну діяльність учнів. За компетентнісного підходу основною розвитку пізнавальної самостійності стає продуктивна, пошуково-дослідницька діяльність, яка характеризується активністю учня як суб'єкта навчання, позитивною мотивацією, продуктивністю, практичною значимістю результатів. Досвід самостійної діяльності не може передаватися словами, розповідями, прикладами. О. Савченко зазначає: «... лише безпосереднє залучення учнів у процес, який вимагає застосування самостійних зусиль думки, волі, почуттів, забезпечує оволодіння досвідом пізнавальної самостійності» [5, с. 66]. Тому ефективність формування пізнавальної самостійності забезпечується застосуванням особистісно зорієнтованих, проблемних, проектних, інтерактивних методів і технологій.

В особистісно орієнтованих технологіях цілі й зміст навчання визначаються на основі індивідуальних здібностей, потреб, інтересів кожної дитини, наявного в неї досвіду пізнавальної діяльності. Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на формування емоційно-ціннісного й творчого ставлення дитини до світу, на розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожного учня, максимальне виявлення, актуалізацію й використання його власних можливостей, на створення умов для самопізнання, самовизначення й

самореалізації. За такої моделі учень стає суб'єктом навчання як носій суб'єктного досвіду, виходячи з якого й визначається його індивідуальна освітня програма. Методична основа технології базується на індивідуалізації та диференціації навчального процесу, при цьому забезпечується можливість вільного вибору учнем виду, змісту, форм навчального матеріалу та способів учіння.

Продуктивний тип навчання передбачає освоєння учнями нового досвіду пізнавальної діяльності в процесі вирішення практичних завдань, що максимально наближені до ситуацій реального життя. В ньому на перший план висуваються творчі, продуктивні завдання, що визначають мотиви й свободу вибору учнями тих чи інших задач, які розширюють їх зону перспективного розвитку. Завдання підбираються згідно з логікою зростаючої креативності, соціальної та індивідуальної значимості, повноцінності очікуваного результату, спонукаючи до самоорганізації системи пізнавальної діяльності, до висування нових цілей, зміни мотивів навчання із зовнішніх на внутрішні.

Значення проектної технології у формуванні пізнавальної самостійності учнів полягає в її можливостях як способу не тільки пізнавальної, дослідницької, а й конструкторської діяльності. Зважаючи на вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, доцільним вважаємо застосування навчально-ігрового проектування, яке Н. Плахотнюк визначає як особистісно орієнтовану інтерактивну дидактичну технологію, що інтегрує методи й засоби навчальної, проектувальної та ігрової діяльності [3, с. 73].

Переваги навчально-ігрового проектування як засобу формування пізнавальної самостійності полягають в наступному: синергія різних видів діяльності підвищує розвивальний потенціал навчання; учні є активними суб'єктами творчої діяльності, окільні проект завжди (або хоча б певною мірою) є новим авторським продуктом; робота над проектом потребує освоєння нових способів різних видів діяльності: пізнавально-аналітичної, організаторської, комунікативної, конструкторської та ін.; спільна проектувальна діяльність передбачає використання індивідуального досвіду кожного учня й одночасно взаємонавчання як процесу обміну знаннями й досвідом; працюючи в творчих групах діти вчаться взаємодіяти, приймати й поважати думки інших та відстоювати власні пропозиції, конструктивно сприймати критику на свою адресу, домовлятися й узгоджувати різні позиції.

Технологія навчально-ігрового проектування реалізується в такій послідовності етапів: вибір теми, її аналіз, визначення проблеми, постановка мети; створення творчих груп, визначення рольового статусу кожного учасника проекту; вибір методів і засобів досягнення мети, складання програми дій; пошук інформації, її аналіз та обробка; прогнозування майбутніх результатів; оформлення результатів ігрової проектної діяльності; підготовка до презентації ігрового проекту; презентація та захист ігрового проекту кожною групою; аналіз й обговорення результатів ігрового проектування, його оцінка. Для активізації пізнавальної активності учнів у навчально-ігровому проектуванні застосовують методи: на підготовчому етапі: евристична бесіда, розповідь, формулювання задач, конференція ідей, мозкова атака, колективний блокнот, діаграма ідей, синектика, аналогії, пошук інформації; на дослідницькому етапі: інтерв'ю, анкетування, аналіз існуючих рішень, щоденник, трансформація ідей, матриця ідей, аналіз конкретних ситуацій (case-study), графічні роботи зі складання графіків, діаграм, образних моделей; на підсумковому етапі: захист проекту, презентація, оціночні методи: аналіз досягнень, самооцінка, експертна оцінка, корекція [3, с. 76].

Інтерактивні технології навчання створюють умови для активної взаємодії всіх суб'єктів навчальної діяльності, рольової участі кожного учня у спільному вирішенні проблем на основі аналізу обставин і відповідної ситуації.

Інтерактивне навчання – це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [4, с. 47]. Засоби інтерактивних технологій спрямовані на використання потенціалу особистісного досвіду кожного з учнів у групових формах навчання, що створює ефект синергізму внаслідок об'єднання зусиль і можливостей в освоєнні нових способів діяльності. Обмінюючись знаннями, ідеями, досвідом, учні збагачують потенціал один одного, стимулюють творчість. Співпраця у вирішенні навчально-пізнавальних задач створює середовище продуктивної комунікації, творчий стиль командної роботи, сприяє виробленню досвіду конструктивної взаємодії.

Таким чином, актуальність компетентнісного підходу є особливо важливим з огляду на те, що навчально-пізнавальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати учневі суму знань, умінь та

навичок, а сформувати його компетентність як загальну здатність самостійно вчитися, долати труднощі й швидко адаптуватися та практично використовуючи набуті знання в постійно змінних соціальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/.

2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (85), липень.

3. Плахотнюк Н. П. Методи та форми навчально-ігрового проектування у підготовці майбутніх учителів до інноваційної діяльності / Н. П. Плахотнюк // Формування професійно-педагогічної майстерності вчителів: історія, сучасність, перспективи: зб. тез доповідей учасників Всеукр. наук.-практ. конф. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2010. – С. 73 – 84.

4. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Либідь, 2002. – 136 с.

5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко.. – К.: Генеза, 1999. – 356 с.

6. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів / О. Я. Савченко. – К.: Рад. школа, 1982. – 138 с.

Вікторія Чуркіна, Катерина Косенко
(Харків, Україна)

ТЕХНОЛОГІЯ ТВОРЧОЇ МАЙСТЕРНІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЕСТЕТИЧНО РОЗВИНУТОЇ ОСОБИСТОСТІ

The article describes the technology of the creative workshop, proves the importance of building a vibrant, aesthetically-developed personality. Pedagogical systems and technologies based on the ideas of a group of teachers – GFEN are aimed at improving the efficiency of the transfer of knowledge and skills in the field of art education, the importance of the master class, skill, share experience in conditions of creative workshop are proved.

Key words: *master class, creative workshop, art, personality.*

В умовах модернізації української освіти виникає потреба у підготовці активної естетично розвинутої особистості. Психолого-педагогічна наукова думка звертається до різних питань, пов'язаних із

розвитком естетичної культури особистості, художньо-естетичного виховання школярів, розвитку і формування естетичного смаку.

Феномен обдарованості висвітлюють Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі, П. Торренс та ін. Комплекс проблем формування естетичної свідомості школярів розв'язують Г. Арзямов, Б. Брилін, О. Дем'янчук, Є. Квятковський, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька, також присвячено розвідки І. Донецької, С. Долуханова, І. Лазарева, Н. Лейзерова, В. Панченко, Л. Ритікової та ін.

Концепції творчості описано французьким філософом А. Бергсоном, австрійським психологом З. Фрейдом, педагогами GFEN, які вважали, що всі люди здатні до творчості, саме тому метою даної освітньої технології є створення умов для самоактуалізації та самореалізації учнів; надання можливостей для конструювання власного знання, для створення свого цілісного образу світу; сприяти реалізації можливостей самооцінки та самокорекції. Допомогти виробити навички інтелектуальної праці, надаючи учням право на помилку та право на співпрацю.

Педагоги GFEN («Французька група нової освіти»: Поль Ланжевен, Анрі Валлон, Жан Піаже, Анрі, Одет Бассіс) у своєму маніфесті визначили, що її мета – це виховання вільно та критично мислячої особистості[5]. Засновники GFEN запропонували тезу про те, що «знання – це творення і пошук у протистоянні з раніше набутими знаннями, з критичною оцінкою того, що може бути давно прийнято усіма» [5].

Вченими було опрацьовано алгоритм майстерні застосування технології в практичній професійній діяльності: «Індукція» («наведення») – створення емоційного настрою, мотивуючого творчу діяльність кожного, включення почуттів, підсвідомості, формування особистісного ставлення до предмета обговорення. «Деконструкція» – робота з матеріалом, (текстом, словом, моделями та ін.). «Соціалізація» – співвіднесення своєї діяльності з діяльністю інших: робота в парі, малій групі, подання всім проміжного, а потім і остаточного результату своєї праці. Завдання – дати самооцінку та провести самокоррекцію.

Учень має знаходитися в активній позиції, розкривати внутрішній потенціал, сам будувати своє знання; особистість з новим менталітетом – учень має розвиватися як самостійна, творча, відповідальна, свідома особа. «Всі здібні!», тому варто дати шанс слабовстигаючим учням; бо кожна дитина має здібності практично до всіх видів діяльності, важливо вірно обрати методи виховання й розвитку; з метою переходу «від

рівності по праву до рівності у справі», проявляти шанобливе ставлення до думки, варіантів ;варто залучати інтенсивні методи навчання та розвитку: чи не просте повідомлення знань як незаперечних істин, а самостійне структурування та накопичення знання за допомогою методу критичного мислення до існуючих знань. Здібні учні обумовлюють формування нового типу педагога – вчитель не авторитарний наставник, а талановитий скульптор-митець; це обумовлює ставлення вчителя до учня як до себе рівного. Та вимагають розрахунку психологічних впливів, вміння обирати ефективну тактику психологічного впливу – активної цілеспрямованої діяльності, метою якої є отримання необхідної інформації або зміна психіки чи поведінки об'єкта (окремої людини чи групи людей) [4, с.42].

Таким чином, дана технологія (GFEN) на думку її авторів, замінює урок і відрізняється своєю спрямованістю до «Я» учня, до його інтересів, здібностей. Французькі педагоги запропонували змінити форми та методи в педагогіці та освіті, що є гальмом розвитку, становлення особистості, і висунули своє основне гасло: «Всі здібні!».

Майстер-клас – це інтерактивна форма навчання та обміну досвідом, що об'єднує формат тренінгу та конференції. Майстер-клас (від англійського *masterclass*: *master* – кращий в якій-небудь галузі + *class* – заняття, урок) дійсно є відкритою педагогічною системою, ефективною формою передачі знань і умінь, обміну досвідом навчання і виховання[2, с.26]. Методика проведення мистецького майстер-класу з урахуванням мотиваційного та емоційного компонентів має здійснюватись в кілька етапів у мистецьких практиках і передбачає інтерпретацію мистецького «шедевру» або його творення. У зв'язку з цим варто розглянути такі педагогічні завдання: створити умови для естетичного розвитку дітей через індивідуальну та групову роботу у творчих майстернях. Підштовхнути до пошуку, творчої активності, позбавити їх почуття страху, розкріпачити, спонукати до спілкування та творчості. Займатися певним видом мистецтва, бути творцем «шедеврів» на своєму рівні, бути успішними, щасливими, вірити в свої можливості. Ці ідеї пов'язані з висновками В. Сухомлинського, який відзначав вагомість підвищення пізнавальної активності та розвитку креативних здібностей у процесі набування знань, застосування в навчальному процесі творчих ігор і вправ. Відомо, що художнє естетичне й емоційне збагачення дитини сприяє глибокому засвоєнню матеріалу[3, с.300].

Удосконалювати мистецькі навички та вміння учнів, використовуючи у методиці майстер-класу різні мистецькі техніки та художні матеріали з метою реалізації потенціалу особистості. Розвивати інтерес до образотворчого та музичного мистецтва, вивчати культуру та спадщину свого краю з метою реалізації творчих можливостей і здібностей учнів через мислення, уяву та сприйняття. Виховувати соціально-успішну особистість. Сьогодні в Європі актуалізується теза У. Крэйна, А. Брауна, Р. Феррара, Л. Виготського про «зону найближчого розвитку»: все те, що сьогодні дитина виконує у співпраці, завтра зможе виконувати самостійно. А. Брауном описано метод «взаємного навчання», діти по черзі стають «учителем» і керують в групі роботою інших [1, с.204]. Відомо, що педагоги GFEN у своїх розробках спиралися на праці А. Макаренка, його віру в дитину, методику роботи з соціально занедбаними дітьми, бо процеси розвитку слідує за процесами навчання.

Творчі майстерні передбачають різні форми роботи: індивідуальне виконання завдання (на початковому етапі); роботу в парах (трійках, четвірках); робота в малих групах (колективна робота) тощо. Типи творчих майстерень відрізняються за складом учасників, можуть бути для учнів, для дорослих, універсальні. За метою та способами діяльності визначено типи: майстерні формування системи знань; майстерні по самопізнанню та розвитку; майстерні ціннісних орієнтацій [5].

Педагогічні методи роботи у творчих майстернях: репродуктивний; проблемний; евристичний; дослідницький. Так, інформаційно-евристичний і мотиваційний сприяє формуванню інтелектуальної сфери учнів. Методами активізації уваги школярів є мотивація, збудження інтересу, створення проблемних ситуацій, стимулювання, це спрямовано на розширення інтересу до різних стилів, жанрів, видів мистецтв, формування системних знань із різних видів мистецтв і формування спеціальних умінь, пов'язаних із художньо-педагогічною інтерпретацією мистецького твору. На цьому етапі сприяти розвитку емоційної чутливості – основи естетичного сприйняття творів мистецтва; засвоюється алгоритм художньо-педагогічної інтерпретації мистецького твору чи шедевру. Процес навчання має бути спрямований на впровадження інтерактивних, тренінгових технологій, теорії та історії мистецтва, та закріпленні практичних навичок. Цей етап передбачає використання різних форм організаційної роботи (як групові та індивідуальні); залучення методів навчання, які побудовані на принципах співтворчості, проблемності,

«критичного мислення», «метод проекту» тощо. Наступний етап-емоційний, спрямований на розвиток смаку та емпатії як професійних якостей естетично-розвинутої особистості. Передбачає індивідуальні творчо-практичні тренінги, або групові мистецькі практики та лабораторії. Пізнання на цьому етапі пов'язано із збагаченням досвіду, процесами сприйняття шедеврів мистецтва, художньої інтерпретації мистецтва тощо. Черговий етап має являти собою презентацію навичок і досягнень особистості, передбачає реалізацію знань і вмінь. Метою цього етапу є формування учня до творчого застосування набутих знань і вмінь в самостійній мистецькій і концертній, виставковій діяльності.

Упровадження технології творчої майстерні є важливою умовою формування активної естетично розвинутої особистості, її любові до прекрасного, до мистецтва що є умовою та засобом розкриття здібностей створення умов для самоактуалізації та самореалізації, активізації пізнавальних інтересів і духовного потенціалу учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратьев М. Ю., Ильин В. А. Азбука социального психолога-практика. – М.: ПЕР СЭ, 2007. – 464 с.

2. Постельняк А.І. Управління розвитком творчого потенціалу педагога / А.І. Постельняк, О.В. Половенко // Завучу. Усе для роботи. – 2012. – №1-2. – Методист. Журнал у журналі. – №12. – С. 26-1 – 26-28.

3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибрані твори: У 5 т. – К., 1987. – Т. 3. – С. 300.

4. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: Монографія. – К.: Міленіум, 2008. – 216 с.

5. Французская группа нового образования. История возникновения <http://www.lelien.org/Francuzskaya-gruppa-novogo?lang=fr>

Людмила Чхайло
(Суми, Україна)

ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ

The aspects of the process of formation of reader's competence of students in the study of literature are analysed. Reading is an important component in the comprehensive development of the personality.

Key words: *reading skills, competence, language development.*

Важливий інструмент підвищення інтелектуального потенціалу нації, творчого розвитку особистостей, соціальної активності українського суспільства, елемент культури – це підтримка читання. Сучасний навчально-виховний процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури і власної життєтворчості. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтву творити себе і своє життя. Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання інформаційно – бібліографічної та читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, її послугами, книгою, довідковим апаратом – пріоритетні напрямки спільної діяльності педагогів, бібліотеки, батьків. Читання – це дуже важкий процес, який вимагає уваги, напруження, фізичних та розумових сил.

Глибока начитаність, літературна ерудиція значною мірою визначають особистість учня його світогляд, коло інтересів, уміння сприймати прекрасне в мистецтві і в житті. Від учителя і шкільного бібліотекаря залежить, чи перетвориться читання книг у їх стійку звичку. Залучення учнів до читання книг здійснюється як у навчальній, так і в позакласній їхній діяльності, на спеціально організованих заняттях. Адже в початкових класах учень має оволодіти читацькими навичками й уміннями, способами роботи з художньою літературою, орієнтуватися у світі дитячих книжок, періодиці, довідковій літературі, бути готовим до навчання в середній ланці школи на основі розвиненого в нього інтересу до читання, до книжки [2, с. 141].

Сьогодні світ комунікаційної техніки володіє великими можливостями, що інколи не укладаються в розумінні людини. Більшість людей відчувають себе неготовими впевнено користуватися новими інформаційними системами, які передбачають високий рівень розумових здібностей, організовану свідомість. Важливі кроки на шляху набуття необхідних якостей – це розвиток мовних можливостей, навичок читання.

Обсяг інформації постійно зростає, а щоб отримати її з книг, преси, Інтернету, потрібно вміти читати. Сьогодні як ніколи актуальні слова Василя Сухомлинського: «Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя». В умовах особистісно-орієнтованого навчання потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-

естетичну базу, що сприятиме становленню духовного світу, розвиватиме відчуття прекрасного.

Особливо важливо формувати в учнів уміння працювати з підручником, довідковою та енциклопедичною літературою, а також словниками. Спілкування з книгою допомагає учневі оволодіти певною сумою знань, засвоїти досвід попередніх поколінь, залучає до культурних надбань та цінностей українського народу, його звичаїв, традицій. Навчити вмінню читати самостійно, осмислено – одне із пріоритетних завдань педагогів і бібліотекарів, його вирішенню сприяє їх майстерність залучати дітей до книги, оволодівати мистецтвом літературного читання, закріплювати читацькі навички, розширювати діапазон читацької компетентності [3].

Велику роль у забезпеченні духовного розвитку і саморозвитку особистості відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання інформаційної культури, формування вміння користуватися бібліотекою, її послугами, книгою, довідковим апаратом, розвиток творчої думки, пізнавальних інтересів – пріоритетні напрямки спільної діяльності педагогів і бібліотекарів. Усю роботу з пропаганди книги та її читання необхідно вести систематично і паралельно у 3-х напрямках: техніка читання, культура читання, інтерес до читання.

Техніка читання: тема, виразність, правильність, свідомість. Формується на уроках читання за допомогою спеціальних вправ.

Культура читання: проводити інтегровані уроки, використовувати елементи бібліографії, використовувати довідкову і художню літературу, періодичну пресу. Організовується на уроках і в позаурочний час.

Читацькі інтереси: створити читацький актив, книжкову лікарню, консультпункти, класну картотеку книг або бібліотеку, відвідувати бібліотеку, проводити колективні творчі справи (літературні ігри, КВК, казки-естафети тощо), розвивати самостійну літературну діяльність. Проводиться на уроках позакласного читання в поєднанні з позакласною читацькою самостійною діяльністю учнів та бібліотечними уроками [4].

Сучасні психологи та методисти визначають читацькі уміння і навички на початковому етапі як процес відтворення звукової форми слова за її графічною моделлю з виявленням, активною переробкою і усвідомленням смислової інформації. З цього випливає, що читацькі уміння і навички об'єднує дві групи умінь: уміння, які пов'язані з відтворенням звукової форми слова, – спосіб, правильність, темп

читання, та уміння, що ґрунтуються на виявленні та усвідомленні смислової інформації – свідомість (розуміння), виразність читання.

Належний рівень сформованості читацьких умінь передбачає: здібність учнів використовувати читання як засіб здобуття нових знань для подальшого навчання, використання отриманої інформації в процесі життєдіяльності; вміння в різних ситуаціях читати тексти будь-яких жанрів: уривки з художніх творів, біографії, тексти розважального характеру, особисті листи, документи, статті із газет і журналів, інструкції, рекламні оголошення, географічні карти та ін., у яких використовуються різні форми представлення інформації: діаграми, малюнки, таблиці, графіки та схеми.

Щоб удосконалити навчальний процес у школі, треба забезпечити сприятливий ґрунт для успішного навчання: виховувати в учнів стійкий інтерес до літератури, постійно збуджувати позитивне емоційне ставлення до навчання, стимулювати інтелектуальні та естетичні потреби школяра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітико-прогностичний супровід формування самоосвітньої компетенції школярів: практико зорієнт. посіб. / [уклад. Л. Г. Чернікова; наук. ред. І. Г. Єрмаков]. – Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2006. – 219 с.

2. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі [текст]: навч.-метод. посіб. / Т. Д. Дем'янюк; Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – Суми: Антей, 2006. – 384 с.

3. Сафарян С. Проблеми формування читацької компетенції школярів у світлі сучасного змісту шкільної літературної освіти / С. Сафарян // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. – 2008. – № 10. – С. 4-6.

4. Ситченко А. Формувати читацьку компетентність: про науково-педагогічні засади цієї роботи / А. Ситченко // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. – 2007. – № 10. – С. 49-53.

Кристина Шевчук
(Чернівці, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИЙОМІВ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

The paper is devoted to actual problem of modern pedagogy – the development of logical thinking of younger schoolboys at lessons of science. The

basic logic operations that form the basis of logical thinking and pedagogical conditions that contribute to its effective formation.

Key words: *development, logical thinking, logic operations, a junior student.*

Модернізація національної освіти України, перебудова середньої та початкової школи, спрямовані на забезпечення кожній молодій людині можливостей для всебічного розвитку, підвищення загальнокультурного і професійного рівня самоосвіти, відтворення і зміцнення інтелектуального потенціалу нації, вимагають суттєвого піднесення якості навчання молоді, підготовки її до самостійного професійного життя. Підготовка сучасної високоосвіченої і конкурентноздатної людини, здатної до творчості, здатної логічно мислити є одним із першочергових державних завдань. Для його розв'язання слід докорінно змінити зміст, форми та методи навчально-пізнавальної діяльності учнів навчальних закладів, щоб ця діяльність якнайкраще розвивала і формувала творчі здібності учнів. Сучасна початкова освіта повинна забезпечувати різнобічний розвиток учня як особистості, сприяти виявленню та розвитку здібностей, враховувати індивідуальні відмінності, розвивати самостійність, творчість, наполегливість та відповідальність.

Видатні вітчизняні та зарубіжні філософи і педагоги минулого М.О. Бердяєв, В.Г. Белінський, М. Монтессорі, Ж. Піаже, Й.Г. Песталоцці, С.Ф. Русова, Г.С. Сковорода, Л.М. Толстой, К.Д. Ушинський, наголошували на необхідності вчити дитину в будь-якій навчальній ситуації включатися активно в дієвий мислительний процес, з використанням усіх прийомів логічного мислення та створенні найбільш комфортних умов для розвитку мисленнєвої діяльності кожної дитини. Визначальними для осмислення аспекту логічного мислення вважаються концепції С.Л. Рубінштейна, О.Д. Леонтьєва, М.Й. Боришевської, І.В. Дубровіної, О.Л. Кононко, В.Т. Кудрявцевої, О.А. Шаграєвої та багато інших.

Мета розвитку логічного мислення школярів – це не лише досягнення високих результатів у засвоєнні знань учнями, а розвиток індивідуальних якостей, становлення психічної сфери особистості. На сьогоднішній день проблема розвитку логічного методу, і зокрема шляхи та умови його формування є недостатньо розробленою і обґрунтованою як в основній так і особливо в початковій школі. Ряд важливих аспектів даної проблеми залишається не висвітленими. Не

розроблено інтегрованої теорії розвитку індивідуальності, яка б поєднувала гармонійне співвідношення усіх прийомів логічного мислення; не чітко пояснюється сутність та відмінність понять «прийоми мислення», «механізми мислення», «операції мислення».

Засвоєння прийомів логічного мислення на уроках природознавства здійснюється за допомогою чітко організованих педагогічних умов, найдієвішими з яких можна визначити: використання на уроках природознавства проблемного навчання, методу проектів та застосування самостійних робіт.

Проблемне навчання|вчення| – це учбово-пізнавальна діяльність учнів по засвоєнню способів діяльності шляхом сприйняття пояснень вчителя|учителя| в умовах проблемної ситуації, самостійного (або за допомогою вчителя|учителя|) аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх рішення|вирішення| за допомогою висунення пропозицій|речень|, гіпотез, їх обґрунтування і доказу, а також шляхом перевірки правильності рішення|вирішення|.

Серед низки традиційних та інноваційних методів виховання і навчання, що ефективно формує операції логічного мислення є метод проектів. Цей метод спрямований на стимулювання інтересу учнів до нових знань, розвиток дитини через розв'язання проблем і застосування їх у конкретній діяльності. Виховання за участю методу проектів передбачає системне і послідовне моделювання – тренування вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учнів пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів побудови проектів. Проектна діяльність надає широкі можливості для розвитку логічного мислення школяра. У психологічній літературі наголошується, що для кожної дитини необхідно розкривати життя, як систему творчості, постійного комбінування та створення нових форм поведінки. Складаючи та виконуючи творчі проекти, молодші школярі задовольняють свої інтереси та потреби, вирішують внутрішні протиріччя у взаємодії зі світом природи [2, с. 26].

В процесі виконання самостійних робіт від учнів особливо вимагається застосування таких прийомів логічного мислення як аналіз, синтез, порівняння та інші, що спонукає учнів до активності навчання, формує навички самоосвіти, допомагає дитині набути самостійності, самоствердитись в житті.

Практична спрямованість уроків природознавства показує учням яке значення у вирішенні великих проблем мають маленькі

дослідницькі справи, в яких вони беруть участь. Наша епоха вимагає від людей більшою мірою не репродуктивного відтворення готових знань, а уміння здобувати їх, знаходячи нестандартні розв'язки проблем, розширюючи горизонти, реалізуючи особистий потенціал. Одне із завдань сучасної школи полягає у формуванні потреби в такому підході до життя, а також здатності реалізувати його на практиці. Пошуково-дослідницька діяльність учнів в галузі природознавства може зіграти в цьому процесі значну роль [3].

Психологією і педагогікою встановлено, що є тільки один шлях здобуття знань – це розумова і фізична діяльність самих учнів, якою керує педагог. Від того, як вона організована і за яких умов здійснюється, залежить обсяг і якість знань, умінь і навичок, яких учні набувають у процесі цієї діяльності. З цього випливає, що розвиток прийомів логічного мислення не можна передати словами, розповідями, прикладами. Лише безпосереднє залучення учнів у процес, який вимагає застосування самостійних зусиль думки, волі, почуттів, забезпечує оволодіння досвідом мислительної діяльності. А саме через досвід відбувається засвоєння. Отже,

1. Прийоми логічного мислення є складовими, компонентами загального поняття «мислення» особистості.

2. До прийомів логічного мислення відносяться аналіз, синтез, порівняння, класифікація, абстрагування, узагальнення та інші, що стосовно уроків природознавства допомагають формувати такі вміння як: уміння аналізувати об'єкти природи, уміння порівнювати об'єкти природи, уміння виділяти істотні ознаки, уміння класифікувати, всебічно аналізувати явища та предмети природи та інші.

3. Ефективне засвоєння прийомів логічного мислення на уроках природознавства відбувається за наступних умов: організація проблемного навчання, використання методу проектів, застосування самостійних робіт.

Завданням|задачею| школи є формування гармонійно розвиненої особистості|особистості|. У сучасній педагогіці досліджуються питання спільного|загального| розвитку дітей в процесі навчання|навчання|. Найважливіший показник всесторонньо|всебічний| і гармонійно розвиненої особистості|особистості| – наявність високого рівня розумових здібностей.

Розвиваючим навчанням|навчанням|, тобто|цебто| ведучим до спільного|загального| і спеціального розвитку можна рахувати

лише|тільки| таке навчання|навчання|, при якому вчитель|учитель|, спираючись|обпиратися| на знання закономірностей розвитку мислення, спеціальними педагогічними засобами|коштами| веде цілеспрямовану|ціленаправлену| роботу по формуванню розумових здібностей своїх учнів в процесі вивчення ними основ наук.

Таким чином, можна констатувати, що розвиток прийомів логічного мислення веде за собою формування конкретних умінь і навичок, які дають можливість молодшим школярам повному спектрі пізнати навколишню дійсність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікова та педагогічна психологія /О.В.Скрипченко та ін. – К.,2001. – С.5–39.
2. Зосименко О.В. Особливості організації проектної діяльності учнів: метод. реком. для виклад. та студ. пед. вищих навч. закл. / О.В. Зосименко. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 44с.
3. «Особливості психологічного розвитку дітей 6 – 7 літнього віку» під ред. Д. П. Елькошина, А. Л. Вангера, М. 1998 – 189 с.

Лариса Шевчук
(Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

In the article the essence of text creating competence of students, «habits of text creation», «information competence», the components of the textual competence are revealed. As a result of scientific search the components and features of every constituent of the concept «text creating competence» were defined. The author specifies in the habits of text creation the components of information competence.

Key words: *habits of text creation, essence of text creating competence of students, components of text creating competence, information competence.*

Для сучасного етапу розвитку суспільства характерне невинне і стрімке зростання обсягу інформації, що спричинює важливість та актуальність для кожної особистості сформованості умінь її пошуку, опрацювання, перетворення, створення власного продукту, потребує внесення відповідних змін у зміст освіти, розроблення та використання нових підходів, технологій тощо. Водночас, основним завданням сучасної освіти є перехід від знаннево-просвітницької парадигми до

компетентнісно-спрямованої, зорієнтованої на розкриття, удосконалення, розвиток та реалізацію кожної особистості.

Теорія компетентнісного підходу представлена у працях таких зарубіжних та вітчизняних науковців як Р. Бадер, Н. Бібік, Г. Данилова, А. Дахін, І. Єрмаков, В. Краєвський, О. Локшина, І. Зимня, І. Зязюн, Д. Мертенсон, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, А. Хуторської, А. Шелтен, В. Ягупов та ін.

На думку В.Сакурова, Н. Тализіної, В. Шадрікова, компетентність передбачає оволодіння знаннями, уміннями, навичками та життєвим досвідом.

Окремі аспекти текстотворчої компетентності описують О. Божович, Н. Болотнова, Г. Граник, Т. Дридзе, М. Димарський, І. Зимня, Н. Кисельова, Т. Ладиженська, О. Леонт'єв, О. Мухина, Л. Саломатина, В. Трофимова та ін.

Поняття «текстотворча компетентність» сучасні науковці трактують як комплекс таких умінь: усвідомлювати тему висловлювання і будувати його відповідно до визначеної теми; збирати й систематизувати матеріал для побудови власного тексту; визначати основну думку майбутнього тексту, будувати його з урахуванням певного задуму і комунікативної стратегії, планувати зміст висловлювання, надавати йому певного стилістичного забарвлення; оцінювати побудований текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення тощо [1].

Текстотворча компетентність (за Н. Перхайло) – «це цілісна, інтегративна якість особистості, що поєднує в собі текстотворчі знання, уміння, навички, досвід текстотворчої діяльності, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності (здатності) створювати вторинні та власні зв'язні висловлювання різних типів і стилів мовлення; має багатокомпонентну структуру, в якій виділяють особистісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний компоненти» [4, с. 236].

Водночас, науковець виокремлює такі складові текстотворчої компетентності старшокласників [4, с. 236-237]: готовність до прояву текстотворчої компетентності; знання змісту текстотворчої компетентності; уміння, необхідні для реалізації праксеологічної, рефлексивної функції; досвід прояву текстотворчої компетентності у різноманітних ситуаціях; емоційно-вольова регуляція процесу і

результату прояву текстотворчої компетентності; індивідуально-психологічні характеристики особистості.

На нашу думку, формування текстотворчих умінь у контексті компетентнісного підходу слід розглядати як необхідний складник формування інформаційної компетентності (маємо на увазі роботу із текстовою інформацією).

На сьогодні, дослідженням у галузі інформаційної компетентності присвячені роботи О. Зайцева, В. Зіборової, Ю. Зубова, Н. Насирової, С. Тришиної, А. Фридланда, В. Фокєєва та інших.

Поняття «інформаційна компетентність» вчені трактують як здатність особистості орієнтуватися в потоці різноманітних повідомлень, уміння працювати з різноманітними джерелами даних, знаходити і добирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, основі одержаного знання конкретно та ефективно вирішувати певну інформаційну проблему [4].

За В. Зіоровою, інформаційна компетентність передбачає наявність аналітичних, проектних, прогностичних умінь в засвоєнні і застосуванні інформації, формування яких відбувається під час таких етапів (які має пройти учень): ознайомлення, репродукція, перетворення інформації, створення власного інтелектуального продукту на основі отриманої чи самостійно знайденої інформації [2].

Отже, приходимо до висновку, що найвищий рівень сформованості в особистості інформаційної компетентності, а саме її складника, що стосується текстової інформації, обов'язково потребує сформованості умінь створювати власні тексти.

Ми вважаємо, що здійснювати формування текстотворчих умінь у школярів доцільно на засадах текстоцентричного підходу. Тобто, до кінцевого результату, – створення власного тексту, учень має пройти такий шлях: аналіз, критичне осмислення, відтворення прочитаних текстів; висловлення власної думки щодо прочитаного; порівняння текстів; відтворення, відновлення текстів із пропусками та деформованих, конструювання текстів; доповнення запропонованих текстів, створення власних із використанням допоміжних матеріалів та без них.

Уточнимо, що відтворення тексту – це не лише різні види переказу, а й ознайомлення школярів із запропонованими зразками переказу прочитаного тексту, їх порівняння, визначення дійової особи, від імені якої велася розповідь тощо.

Система завдань для формування текстотворчих умінь учнів має містити роботу із словами, реченнями, абзацами тексту (впізнавання, відновлення, конструювання, доповнення).

Особливої уваги потребує добір текстів – цікавих, доступних, і, водночас, тих, для яких характерна новизна, деяка незрозумілість, що стимулює школярів до роздумів, пошуків тощо.

Водночас, необхідним є систематичне вправляння учнів у формуванні текстотворчих умінь, використання самостійної роботи, бажаним є забезпечення умов для індивідуального темпу виконання школярами системи завдань.

Процес створення тексту є складним, потребує посиленої уваги науковців, методистів, вчителів, утім формування текстотворчих умінь учнів потрібно здійснювати, починаючи з початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко М. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів на уроках світової літератури / М. Бондаренко // Всесвітня література у сучасній школі. – 2012. – № 4 (375). – С. 12–14.

2. Зіборова В. Формування інформаційної компетентності учнів / В. Зіборова. – Режим доступу: // <http://icrmu.luguniv.edu.ua>

3. Котенко В. Информационно-компьютерная компетентность как компонент профессиональной подготовки будущего учителя информатики [Электронный ресурс] / В. Котенко, С. Сурменко // Вестник Омского государственного педагогического университета. – 2006. – Режим доступа : <http://www.omsk.edu>

4. Перхайло Н. Від компетентності вчителя – до компетенції учня: комунікативний аспект [Електронний ресурс]. / Н. Перхайло. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua

Dr Dobrochna Hildebrandt-Wypych
(Poznań, Poland)

INNOVATIVE CIVIC EDUCATION – NEW IDEAS ON FOSTERING CIVIC ENGAGEMENT AT SCHOOLS

The paper reveals innovative ideas of fostering civic education at schools. Creation of a learning community as the way of fostering civic engagement of students is considered in the paper.

Key words: civic education, school learning community

Civic engagement occurs in specific sociocultural conditions. Schools are one of the most suitable settings to acquire civic skills necessary for civic engagement. Such abilities as organizing discussions, running meetings, writing letters or giving speeches are possible to facilitate through both curricular and extra-curricular activities. Schools' curricula should be built around democratic education, including students' debates over educational-political issues concerning their school. There are also activities outside formal classroom experience, provided by extra-curricular initiatives, such as book clubs, discussion groups, environmental projects or other student organizations. Researchers point out the importance of engagement in such extra-curricular activities during students' compulsory school years for their future civic skills in adulthood (Verba, Schlozman Brady, 1995).

The interplay between individuals in the school community, especially between teachers and students, as well as between the students themselves, determines the quality of the school climate. As indicated by Dana Mitra and Stephanie Serriere, «Innovation requires a space for risk taking and mistakes» (2015). Civic engagement is a shared responsibility that requires not only civic skills, but also critical inquiry and mutual collaboration. The ideal setting to foster civic engagement is the creation of a learning community (J. Dewey). The main purpose of the learning community is «a process of collective meaning-making» by teacher and students who engage in inquiry-based practice in order to assimilate and create socially constructed knowledge. Civic knowledge delivered in the classrooms becomes relevant to the students only when the topics discussed are recognised as important for their own lives and for the life of the (learning) community.

The primary condition for the school learning community is to embed civic goals in the core of the school curriculum. There are various school rituals and structures that support civic learning. One of the examples are classroom protocols, concerning the way our classroom is managed and organized, as well as the roles we take as groups and individuals. Specific measures and procedures should be subject to general rules of respect, justice and self-governance. Another example is the discussion of current, controversial issues in the school community. Teachers and parents have a duty to allow students to act as civic agents, engage in matters relevant to their world and to understand the idea of compromise.

Another important issue is making community service programs open to all students, not only those who are most affluent or involved in their learning. Deliberation, collaboration and awareness of social issues is a key

transforming factor in case of marginalized and less-advantaged students. The most positive effect of community service programs for all is an opportunity for leadership for children from disadvantaged backgrounds.

The idea of school learning community supports civic learning and engagement in spite of the increasing focus on external accountability pressures, especially in the field of mathematics and reading (for the elementary schooling) and mathematics and sciences (for the secondary education). There are examples of schools (and educators) that are ready to take the risk and acknowledge that knowledge is mostly controversial, emotionally engaging and morally provocative. Such schools and teachers expect students to develop a personal relation to the knowledge delivered. They also take into consideration the diversity of students' beliefs and opinions in order to foster critical reflection, dialogue and joint meaning-making.

LITERATURE

1. Mitra D., Serriere S., Civic Education in the Elementary Grades. Promoting Student Engagement in an Era of Accountability, Teachers College Press, Columbia University 2015 (ISBN: 978-0-8077-5634-8).

2. Verba S., Schlozman K.L., Brady H.E. Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1995 (ISBN: : 978-0674942936).

Nigora Ergasheva
(Fergana, Uzbekistan)

DEVELOPMENT OF READING SKILLS THROUGH THE ASSOCIATION WITH WRITING, LISTENING AND SPEAKING ACTIVITY

In this article the main approaches explaining the nature of learning to read are revealed. The nature of reading – how people learn to process textual information has been researched by cognitive and behavioral scientists for many decades, and their work has contributed contrasting theories about what works best in the teaching of reading.

Key words: *processing, phonics, schema theory, issues, punctuation, context.*

The nature of reading – how people learn to process textual information has been researched by cognitive and behavioral scientists for many decades, and their work has contributed contrasting theories about what works best in the teaching of reading. As a result, language educators can choose among a

wide variety of teaching methods and techniques for students learning to read in their second language (L2). Reading is a crucial skill for students of English as a Second Language (ESL) and English as a Foreign Language (EFL), and understanding the rationale behind these methods is essential for teachers who want to improve their reading lessons.

Two main approaches explain the nature of learning to read (1) bottom-up processing, so called because it focuses developing the basic skill of matching sounds with the letters, syllables, and words written on a page, and (2) top-down processing, which focuses on the background knowledge a reader uses to comprehend a written text. The bottom-up approach is associated with a teaching methodology called phonics, while the top-down approach is associated with schema theory. Lively debate still occurs about which approach is more valid, but for many years now the top-down approach has had a greater influence on ESL/EFL pedagogy. In this article I will describe both views of the reading process, and also types of reading.

Today, the main method associated with the bottom-up approach to reading is known as phonics, which requires the learner to match letters with sounds in a defined sequence. According to this view, reading is a linear process by which readers decode a text word by word, linking the words into phrases and then sentences. According to Samuels and Kamil, the emphasis on behaviorism treated reading as a word-recognition response to the stimuli of the printed words, where «little attempt was made to explain what went on within the recesses of the mind that allowed the human to make sense of the printed page». In other words, textual comprehension involves adding the meanings of words to get the meanings of clauses. These lower level skills are connected to the visual stimulus, or print, and are consequently concerned with recognizing and recalling. Language is a code and the reader is a passive decoder whose main task is to identify graphemes and convert them into phonemes. As with the audio-lingual teaching method, phonics requires a strong emphasis on repetition and on drills using the sounds that make up words. Information is received and processed beginning with the smallest sound units, and then proceeding to letter blends, words, phrases, and sentences. The input and passes it to the next stage without any feedback or possibility of later stages of the process influencing earlier stages. The ESL and EFL textbooks influenced by this perspective include exercises that focus on literal comprehension and give little or no importance to the subject matter, and the only interaction is with the basic building blocks of sounds and words. Most activities are based on recognition and recall of lexical and

grammatical forms with an emphasis on the perceptual and decoding dimension. In the 1960s a paradigm shift occurred in the cognitive sciences. Behaviorism became somewhat discredited as the new cognitive theory represented the mind's innate capacity for learning, which gave new explanatory power to how humans acquired their first language; this also had a tremendous impact on the field of ESL/EFL as psycholinguists explained «how such internal representations of the foreign language develop within the learner's mind». These new cognitive and top-down processing approaches revolutionized the conception of the way students learn to read. In this view, reading is not just extracting meaning from the text but a process of connecting information in the text with the knowledge the reader brings to the act of reading. Reading, in this sense, is «a dialogue between the reader and the text». It is seen as an active cognitive process in which the reader's background knowledge plays a key role in the creation of meaning. Reading is not a passive mechanical activity but «purposeful and rational, dependent on the prior knowledge and expectations of the reader. Reading is a matter of making sense of written language rather than decoding print to sound».

Reading ability will best be developed in association with writing, listening, and speaking activity. Even in those courses that may be labeled «reading», our goals, will be best achieved by capitalizing on the interrelationship of skills. So, we focus on reading as a component of general second language proficiency, but only in the perspective of the whole picture of interactive language teaching. There has been frequent discussion about what kinds of reading texts are suitable for English language students. The greatest controversy has centered on whether the texts should be 'authentic' or not. That is because people have worried about more traditional language-teaching materials which tended to look artificial and to use over-simplified language which any native speaker would find comical and untypical. However, if we give low-level students a copy of *The Times* or *The Guardian* (which are certainly authentic for native speakers), they will probably not be able to understand them at all. There will be far too many words they have never seen before, the grammar: will be (for them) convoluted said the style will finish them off.

A balance has to be struck between real English on the one hand and the students' capabilities and interests on the other. There is some authentic written material which beginner students can understand to some degree: menus, timetables, signs and basic instructions, for example, and, where appropriate we can use these. But for longer prose, we may want to offer our students texts which, while being like English, are nevertheless written or adapted especially

for their level. The important thing is that such texts are as much like real English as possible. The topics and types of reading texts are worth considering too.

For many learners, beginning to read the foreign language involves learning an entire new set of written symbols. And for the teacher, some preliminary decisions need to be made about how to teach them. It is generally preferable to begin reading only after the learners have some basic knowledge of the spoken language, so that reading becomes as quickly as possible a matter of recognizing meanings rather than deciphering symbols. Such knowledge also enables us to give much more varied and interesting tasks for reading practice.

I have found it most practical and productive to begin with single letters (the conventional 'phonic' methods), starting with the most common and useful. A collection of known, common letters very quickly enables students to cope with a large number of words, where as learning specific words as such does not readily generate further combinations. Having said this however, there are two important reservations. First it is worth teaching some very common words globally very early on-for example: the, she, this, is, are in English-and practicing their recognition through tasks like identifying them in a newspaper extract. Second, some learners do actually prefer to learn 'globally', having a good memory for full-word combinations. In any case, whole words in tasks that involve understanding meanings should be used as soon as possible; phonetics learning is only an entry stage, and our aim is proficient reading that involves recognition of whole sense units. It is, surely, more useful for reading purposes if the learners knows the most, common sound of the letter; its name can be left until later. My own preference is to teach the different forms of the letters together. This slows down the process a little, but means that the letters the learners do know can immediately be recognized in the context of a text. Alphabetical order can be learned later when the learners need to know it for; dictionary use. Students need to be able to do a number of things with a reading text. They need to be able to scan the texts for particular bits, of information they are searching for. This skill means that they do not have to read every word and line; on the contrary, such an approach would stop them scanning successfully.

Students need to be able to skim a text-as if they were casting their eyes-over its surface-to get a general idea of what it is about. Just as with scanning, if they try to gather all the details at this stage, they will get bogged down and may not be able to get die general idea because they are concentrating too hard on specifics. Whether readers scan or skim depends on what kind of texts they are reading and what they want to get out of it. They

may scan a computer manual to find the one piece of information they need to use their machine, and they may skim a newspaper article to get a general idea of what's been happening. But we would expect them to be less utilitarian with a literary work where reading for pleasure will be a slower, closer kind of activity. Reading for detailed comprehension, whether looking for detailed information or language, must be seen by students as something very different from the reading skills mentioned above. When looking for details, we expect students to concentrate on the minutiae of what they are reading.

One of the teacher's main functions when training students to read is not only to persuade them of the advantages of skimming and scanning, but also to make them see that the way they read is vitally important.

The main ways of reading are as follows:

Skimming: quickly running one's eyes over a text to get the gist of it.

Scanning: quickly going through a text to find a particular piece of information.

Extensive reading: reading longer texts, usually for one's own pleasure. This is a fluency activity, mainly involving global understanding.

Intensive reading: reading shorter texts, to extract specific information. This is more an accuracy activity involving reading for detail.

These different ways of reading are not mutually exclusive. For instance, one often skims through a passage to see what it is about before deciding whether it is worth scanning a particular paragraph for the information one is looking for.

In real life, our reading purposes constantly vary and therefore, when devising exercises, we should vary the questions and the activities according to the type of text studied and the purpose in reading it. When working on a page of classified ads, for instance, it would be highly artificial to propose exercises requiring the detailed comprehension of every single advertisement. This would only discourage the students and prevent them from developing reading strategies adapted to the true purpose of their reading.

Jacob Owusu Sarfo, Henry Adusei
(Ghana)

LET'S QUESTION THE NORM: IS 'ONE-TEACHER-TO-ALL SUBJECTS' FACILITATING GHANA'S PRIMARY EDUCATION?

Ghanaian primary school system continues to run the "generalist" philosophy of classroom teaching with one teacher instructing pupils in all

subjects. Our study sought to question this norm to compare its benefits and challenges. Using a qualitative method, thematic analysis shows that both primary school teachers and pupils were not fully pleased with this approach, although it created a good psychosocial development for children. The paper advocates for a paradigm shift to the practise of the “specialist” philosophy to promote teaching and learning in Ghana and other similar settings in Africa.

Key words: *subject-based teaching, teacher-based teaching, public primary school, pedagogy, generalist, specialist, Ghana.*

INTRODUCTION

Education is one of the keys to national development. In effect, a failure to review a nation’s educational policy can lead to detrimental consequences. In putting emphasis on education, it is important to value primary level of education as very valuable.

According to Ghana’s first president, Dr Kwame Nkrumah, «...Only with a population so educated can we hope to face the tremendous problems which confront any country attempting to raise the standard of life in a tropical zone» (McWilliam, & Kwamena-Poh, 1975, p. 94). In his best efforts, he promoted and implemented the free compulsory primary and middle school education in addition to offering teachers one of the best remunerations (McWilliam, & Kwamena-Poh, 1975).

The story changed after his overthrow with a decline in the quality of public primary education while private schools triumphed. Notwithstanding concerns with regard to the decline in public basic school performance, challenges regarding remuneration of teachers, school infrastructure and teaching / learning materials, the lack of appraisal of the longstanding concept of having a single teacher to a class of primary school pupils for an academic year in Ghana or the ‘generalist’ philosophy is quite worrying (Acquah, Eshun, & Afful-Broni).

The researchers sought to answer the question, !is ‘one-teacher-to-all-subjects’ aiding Ghana’s public primary education?»

METHOD

The researchers used the purposive and convenience sampling methods to recruit thirty-seven (37) interviewees from the following categories; teachers, parents, pupils and other stakeholders in the education sector. The children group were aged between 8 and 17 years with educational level ranging from primary to senior high level. The rest of the interviewees were aged between 24 and 62 years old and were carefully chosen based on their previous or current job or interest [e.g. parent, teacher, opinion leaders etc.].

Using semi-structured questionnaires, interview data between the time frame of 15 and 30 minutes per session.

After observing the reliability and validity requirements needed for qualitative studies, consents were obtained from all respondents [with additional parental consents for children’s prospective involvement]. By means of thematic analysis, the researchers simultaneously collected and fully transcribed all recorded interviews [with names anonymised by means of pseudonyms and codes] until theoretical saturation (Morse, 2007).

RESULTS AND DISCUSSION

The data as summarised in Table 1 provide a sophisticated story for all to consider. The study shows that the ‘one-teacher-to-all-subjects’ at the foundational period of children promotes a good psychosocial development. Specifically, strong teacher-pupil bond and role modelling can be facilitated within that scope. This result is confirmed by previous studies on the role of primary school teachers as role models (Ashley, & Lee, 2003; Mills, 2005).

Table 1: Summary Results from Thematic Analysis

Themes	Subthemes
Generalist Merits	Strong Teacher-Pupil Bond; Role Modelling
Generalist Demerits	Boredom; Subject-Expertise Crises; Subject-Achievement Crises

All the same, the results show that the ‘generalist’ mode of teaching affects instructional quality and future academic achievements of pupils. Both teachers and pupils expressed boredom in relation to ‘having the same teacher for the whole academic year’. This is often as a result of the monotonous nature of the ‘generalist’ classroom dynamics, which can decline the level of excitement and attention in most instances.

Respondents also explained that some primary school teachers are not able to teach some subjects effectively [e.g. Mathematics and science] due to issues of interest and proficiency (Acquah, Eshun, & Afful-Broni, 2013). The study identified that some teachers will often teach lesser periods of such subjects. This leads to what the researchers call ‘Subject-Expertise Crises’.

In addition, this may have negative effects on students’ future achievements, passion to perform and related subject phobia (Hill, Rowan, & Ball, 2005). ‘Subject-Achievement Crises’ as called by the authors may become the unfortunate future of such pupils.

In essence, the findings point to the fact that though primary school teachers in Ghana have been provided a universal training to offer the best basic education, there is the need for them to specialise and teach a specific subject or course. It can be inferred that the need for bonding and mentorship do not certainly need a single teacher to teach all subjects.

CONCLUSION

According to the results from the study, the challenges of letting one teacher instruct primary pupils in all lessons outweigh its benefits. Thus, there is the need for advocacy and policy evaluation of Ghana's educational sector and countries with similar approach in Africa. Such countries can learn from the educational evolutions in Sweden [in 1st Grade], South Korea (Reys, & Fennell, 2003), and China (Ma, 1999) who offers primary pupils, the opportunity of being taught by subject teachers.

LITERATURE

1. McWilliam H. O. A., & Kwamena-Poh, M. A. (1975). *The Development of Education in Ghana*. London: Longman.
2. Ma, L (1999). *Knowing and Teaching Elementary Mathematics*. New Jersey: Mahwah.
3. Reys, B. J., & Fennell, F. (2003). Who should lead mathematics instruction at the elementary school level? A case for mathematics specialists. *Teaching Children Mathematics*, 9 (5) 277-282.
4. Morse, J. M. (2007). Quantitative influences on the presentation of qualitative articles. *Qualitative Health Research*, 17, 147-148.
5. Ashley, M., & Lee, J. (2003). *Women teaching boys: caring and working in the primary school*. Stoke on Trent: Trentham.
6. Mills, M. (2005). Issues in the male teacher debate: HREOC v CEO and the Sex Discrimination Act. A paper presented at the Institute for Policy Studies in Education seminar, London Metropolitan University, 22 April.
7. Hill, H.C., Rowan, B., & Ball, D. (2005). Effects of teachers' mathematical knowledge for teaching on student achievement. *American Educational Research Journal*, 42 (2), 371- 406.

Natalia Kliunina
(Sumy, Ukraine)

PATRIOTIC EDUCATION AT THE ENGLISH LESSONS

The article is dedicated to the Patriotic Education at the English lessons. School plays an important role in it. The communicative orientation of foreign languages gives a teacher wide possibility in the education of civic position, patriotism, high moral qualities.

Key words: *patriotic education, English lessons, wide possibilities, teacher of foreign languages.*

*O, let my land be a land where Liberty
Is crowned with no false patriotic wreath,
But opportunity is real, and life is free,
Equality is in the air we breathe.*

Langston Hughes

That's the best kind of patriotism we can hope for. Political scientists, sociologists, and educators would do well to expand the roster of words used to describe the many attitudes, beliefs, and actions that are now called «patriotism». The words «patriot» and «patriotism» come from the Greek «patrio» – homeland. Patriotic education is one of the major elements in education of young people. Any culture is strong with its continuity, namely with the ability to keep the past in the present and to transfer it to the future. It means knowing the history of our people and respect for traditions; after all, it means taking care of the future of the land you consider native – concern about what will remain after you. According to the research conducted by Research & Branding Group in summer 2011, 76 percent of the Ukrainian citizens consider themselves to be patriots of Ukraine. Also, 72 percent are proud to be citizens of our country and every second Ukrainian (52 percent) is willing to protect his country if there will be such a need. Besides, the vast majority of respondents – 93 percent consider Ukraine as their homeland. [1] However, according to the Ukrainian government, there is not enough patriotism in the country. Therefore, starting from 2013 till 2017 the state plans to allocate 40 million hryvnias each year to ensure that we are patriots. It is written in the «National Target Social Program for Patriotic Education of the Population in 2013-2017» [2].

Poroshenko, our president, emphasized that he was confident that the new strategy's implementation would contribute to Ukraine's «national revival» and to the «protection of Ukraine's democratic European vector»[3].

For Ukraine the issue of patriotic education has always been of great importance. Today building up the democratic society is based on the principles of patriotism, national idea, and national culture. This was emphasized in the current documents in education ones of which are «Concept of National-Patriotic Education of Youth» (2009), «Strategy for National Patriotic education of Children and Youth, 2016-2020» (2015).

According to these documents the youth of Ukraine must be inculcated new 'ideas and values' which are based on «the examples of the heroic

struggle of the Ukrainian people for independence, sovereignty and the territorial integrity of the state».

Moreover, these «heroic examples» must contribute to the development of the new «citizen-patriot», who expresses a high level of «patriotism and love for the motherland, spirituality, morality, and respect for Ukrainian heritage».

There is no doubt that school plays an important role in the patriotic education. It must be the institution which engenders the sense of statehood, sows the seeds of pride for the Motherland and the deeds of ancestors, brings up citizens and patriots.

Indisputably, patriotic education must take place in all branches of school life including curricular and extracurricular activities.

It goes without saying that among the number of educational subjects English is of great importance. Studying a foreign language, students do not only obtain its knowledge but the competences of using this language as the means of communication and getting new necessary information.

The communicative orientation of foreign languages gives a teacher wide possibility in the education of civic position, patriotism, high moral qualities.

The development of the students' patriotic qualities via a foreign language takes into the consideration the peculiarities of the age-old period and foresees its different stages: primary, secondary and high schools.

At a primary school patriotism is generated with the formation of the feelings to the family, its members and relatives; the place of living, neighborhood; family traditions; native country and its customs. Therefore, while teaching junior students the attention should be paid to such topics as: family, holidays and traditions, house, weather and so on.

At a secondary school students are taught to love their motherland – a village, a town, a city; their teachers and classmates; local traditions and history. The students can communicate with their contemporaries via the Internet or project activities that contribute to the self-identification of a young Ukrainian person. They realize the importance of collaboration and contacts with the representatives of other countries. At this level students know how to introduce their friends, the native land and holidays, the capital of the country; share the information about the places of interest in our country and in Sumy region, school education, outstanding personalities of the country and of Sumy region such as Ada Rogovtseva, Valya and Vita Semerenko and many others.

Teachers should take an advantage of such activities as drama, games, research work, quizzes, competitions and others that encourage students to

work in groups and teams. The tasks for students are to be more difficult, the students' answers need more arguments. Thus, at this level the following activities should be organized: make up dialogues about Ukraine, study the episodes from the history of the state, describe the picturesque views of the native country, make projects about the Ukrainian celebrities, and draw the map of the capital with the historical monuments, dramatize the legend about the capital foundation, read and discuss texts devoted to the advantages of «green tourism», make projects about seven wonders of Ukraine, organize a debating concerning the rebirth of old traditions and symbols of Ukraine, etc.

At a high school the true patriotism and the love to Ukraine as the Motherland are formed consciously. On the basis of previous skills the students gain the competences in communicating with their contemporaries and guests on various topics including the presentation of the country in the world, its culture and the way of the Ukrainians' life, festive ceremonies and cultural values, national features and the realities of life via the means of education such as role plays, creative projects, youth conferences, competitions, socials and others.

For this level the teachers' kit contains a lot of learning material on the Ukrainian culture and history that is provided for the interactive technologies. Aimed at the practical application they concern the information about Ukraine, the realization of socio-cultural parallels, the education of future country's citizens, who have equal rights with the partners of the European countries and are ready to develop their motherland and to enrich the treasury of the world civilization.

The role of academic education is paying a lot of attention to guiding young people towards their desired futures. Our core objective is to help the student to formulate their public/civic position as a citizen and to be able to fully integrate into their personal, community, working and public lives.

The aims of patriotic education are related mostly to overcoming regional, language and cultural divisions within the country, strengthening the feeling of being a Ukrainian as well as caring for the country and engaging in its further development.

Doing things in action, not just thinking about it, contributing to the general welfare of people and promoting cultural values, and celebrating the history of our country, this is our aim.

LITERATURE

1. Миколіук О. Патріотизм український – ритуал радянський / Оксана Миколіук. – День. – 22 листоп. 2012 р. – Режим доступу: www.day.kiev.ua/223262.
2. http://www.worldandwe.com/en/page/Irina_Kurteeva_The_patriotism_education_is_impossible_without_historical_memory.html#ixzz3sBndDnX7
3. <http://sputniknews.com/europe/20151014/1028503060/ukraine-education-ultranationalism-indoctrination.html#ixzz3sBqCJBpa>
4. Onoprienko O.M. Status indicators of formation of patriotic education of future teachers of physical culture. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2014, vol.3, pp. 48-52. doi:10.6084/m9.figshare.936967
5. Splitter L. Identity, Citizenship and Moral Education. *Educational Philosophy and Theory*. 2011, vol.43(5), pp. 484-505. doi:10.1111/j.1469-5812.2009.00626.x.
6. Tolen Z., Tulenova S., Assyltaeva E., Aitymbetov N. Formation of Civil and Patriotic Education of Youth in Kazakhstan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014, vol.116, pp. 4859-4863. doi:10.1016/j.sbspro.2014.01.1038.

Maryanne Beatrice Ezinne Uzoukwu
(Brazil)

PROBLEMS OF TEACHING ENGLISH IN BRASIL

The paper explores some of the main problems faced by educators in Brazil when it comes about the English language teaching.

Key words: *English language, teaching English, education in Brazil.*

What are the issues involved in teaching a second language in Brazil?

Even being the biggest country with a powerful economics of Latin America, Brazil still faces major barriers when it comes to the teaching of languages. According to the official research from the English Proficiency Index (EPI) – a ranking that measures countries by english skills – the country only occupies the position number 41, far below less developed countries.

Based on the EPI ranking we can ask ourselves: why does an emergent country as Brazil, have the population where only 5% of the citizens can actually speak English?

The country has laws where foreign language teaching (FLT) is mandatory in all the primary education institutions, this means the students actually have to study English for seven years before they graduate, but the teaching methods of English in the schools prove themselves inefficient. The

minimum number of classes per week, normally not exceeding two classes of forty minutes each, books that don't challenge the students, the small number of prepared teachers and consistent classes make teaching and learning the language an unnecessarily demanding work.

Most of the students finish the primary education without even knowing the basics of the English language and often declare they hate it due to the fact they only had bad teachers at school. But can the teachers alone be blamed for the lack of speakers? Of course not! And here is why.

To understand the difficulties involved in teaching the language is necessary to analyze the most common behaviors of the Brazilian students.

Unfortunately in Brazil the majority of the students haven't developed study habits, this reflects in the classroom daily; the students rarely open their notes at home and this causes an expected lack in their knowledge, and when it comes about a second language the lack of self studying surely causes the students can't absorb the huge amount of new content. Following we have the increasingly absence of curiosity between the students about learning, this may explain the fact that Brazil is one of the countries with less readers in the entire world with as few as 1.85 books per trimester, when the ideal number in a developed country should be about 8 books; according to the educators it has a negative impact on the studying a new language as the students can't assimilate the new content or exert it in new situations.

Another practice that make the teaching of English hard in Brazil is the misinformation of the students about learning another idiom, often the students set their goals to unattainable things such as 'speak as a native' or 'speak with a British accent' losing the important part in the process of learning that is to communicate effectively, and according to the educators this kind of behavior between students make them discouraged and prone to quit.

The problems became even bigger when it's time for the undergraduates to come into the business world, once they can't occupy positions due to the fact that in the corporative ambit they can't express themselves in a second language, losing the best positions for those who can speak in English. This takes us to the huge business that are the English schools in Brazil, with more than 15.000 schools around the country, more than in any other place in the world! This turns the teaching in a very lucrative business.

But the fact that the country is filled with English schools doesn't change the actual scenario, and the reason behind that being the prices and methodology at the schools.

To make it clear a student can take from 2 to 4 years to reach a A2 level through the English schools programs in Brazil, and this happens because mostly of the schools have enormous prices and all the courses are divided in absurdly long modules as a way to give the companies more profit, with classes that happen one time each Saturday or two times per week, making it hard to immerse in the subject or even remember the topics covered.

The methodology adopted by the government doesn't help either, when it comes to the practical usage of the English language, the students are bombarded with grammar rules that any of them can put in a real life situation and almost any student is able to experiment a more playful-looking approach to learn a second language, the approach to teach is almost one hundred per cent reading oriented and as we covered before unfortunately reading is not one of the Brazilian favorite activities. As expected they became unmotivated to explore the language and as a consequence we can see that a merely 5% of the population can actually speak English in Brazil.

As an enthusiast of language learning and avid reader, I wish that soon enough new teaching patterns were introduced in the Brazilian schools, patterns that could make students find their desire to learn new languages and communicate with the world, expand their minds and lives to a new level as only learning something new can do, until there we keep fighting for a country where quality and accessible education will be the first priority.

LITERATURE

1. FONTANA, B. Aquisição de inglês como língua estrangeira em uma escola pública: jogos de poder, produção e reprodução de identidades. Tese (Doutorado). Programa de Pós Graduação em Letras. Universidade Federal do Rio Grande do Sul, Porto Alegre, 2005

2. FRAGOZO, Carina Silva. Benefits and challenges of teaching English in Brazilian regular schools. BELT Journal. Porto Alegre. V.2. N.1. p 17-26. - janeiro/junho 2011.

Olena Prokofieva
(Kyiv, Ukraine)

INTERACTIVE FORMS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

In the paper we analyse foreign language, it isn't simple a subject. Ukraine integration into the world community demands perfect foreign language skills. Therefore acquisition of foreign languages is defined as one of the priority

directions of reforming of education. Formation of consciousness in the course of learning of foreign languages happens by disclosure of ways of thinking.

Key words: *interactive forms, audition, dialogical speaking, monological speaking, interactive approach, feedback, creative task, mini-lecture, brainstorming.*

The main goal of training in foreign languages consists in formation of communicative and cultural competences that would allow the pupils to communicate in oral and written forms within spheres and themes of the program.

The purposes and methods of training have to be aimed at the development of all types of speech activity: audition, dialogical and monological speaking, reading and writing.

To receive good results in pupils training, it is necessary to use at the lessons the temporary information, communication technologies and interactive forms of work.

The modern teaching is rich with the whole arsenal of interactive approaches from which it is possible to distinguish the following:

- creative tasks;
- work in small groups;
- the training games (role-playing games, imitations, business games and educational games);
- use of public resources (invitation of the expert, excursion);
- social projects and other out-of-class training methods (competition, interview, movies, performances, exhibitions);
- studying and fixing of a new material (interactive lecture, work with visual aids, video and audio materials, «trained as the teacher», «everyone teaches everyone», a mosaic (an openwork saw), use of questions, dialogue);
- testing;
- warm-up;
- feedback;
- distance learning;
- discussion of difficult and debatable questions and problems (take a position, a scale of opinions);
- solution of problems («a tree of decisions», «brainstorming», «the analysis of incidents», «negotiations and mediation», «ladders and snakes», equipment «six hats», «poker of criteria», «the regulated discussion» and others);
- visualization;

- trainings.

Creative tasks are understood as such educational tasks which demand from pupils not only a simple reproduction of information, but have, as a rule, some approaches. The choice of a creative task in itself is a creative task for the teacher as it is required to find such task which would answer the following criteria:

- has no definite and terse answer or the decision
- is practical and useful to pupils
- it is connected with life of pupils
- causes interest in pupils
- as much as possible serves the training purposes.

If the trained didn't get used to work creatively, it is necessary to enter gradually at first simple exercises, and then more and more difficult tasks.

Work in small groups is one of the most popular strategy as it gives to all pupils opportunity to participate in work, to practice skills of cooperation, interpersonal communication (in particular, ability actively to listen, develop the general opinion). It is impossible in big groups. Work in small group is an integral part of many interactive methods, for example such as: mosaic, debate, almost all types of imitations, etc.

Organizing a group work, it is necessary to pay attention to the following aspects. It is necessary to be convinced that pupils have the knowledge and necessary abilities for performance of a group task. Shortage of knowledge will have an effect soon, pupils won't begin to make efforts for performance of a task. It is necessary to try to make the instructions the most accurate. It is necessary to write down instructions on a board and (or) cards. It is necessary to provide to group enough time for performance of the task.

The role-playing game is held in small groups (3-5 participants). Participants receive a task on cards (on a board, sheets of paper, etc.), cast, rehearsal a situation and represent (show) to all group.

Advantage of this method is that each of participants can present himself in the offered situation, feel these or those states more really, feel consequences of these or those actions and make decision.

This form of work is applied to simulate the behavior and emotional reactions of people in these or those situations by designing of a game situation in which such behavior is predetermined by the set conditions.

Mini-lecture is one of effective forms of a presentation of theoretical material. Before its beginning it is possible to carry out brainstorming or the role-playing game connected with the forthcoming subject that will help to

refresh it for participants, to find out degree of their knowledge and the relation to a subject. Material should be given in language, available to participants. Each term needs to give a definition. It is better to explain the theory by the principle «from the general to the particular». Before turning to the following question, it is necessary to sum up saying and to be convinced that you were correctly understood.

Mini-lectures are offered to be carried out in the interactive mode: before the announcement of any information the trainer asks that participants their knowledge about it; after providing any statement the trainer suggests to discuss the relation of participants to this question. For example:

- What do you think about...?
- How do you suggest to do it?
- What is your the reaction on ...?, Etc.

The purpose of warm-up is to remove any psychological or physical tension. Warm-ups also promote development of communicative skills (communication). They have to be pertinent according to the contents, a form of activity and duration. So, for example, before the exercises demanding the concentrated attention it isn't necessary to carry out too mobile games warm-ups.

Feedback allows to find out reaction of participants to the discussed subjects, to see merits and demerits of the organization and carrying out training, to estimate result. The participants (in any order) are invited to give an opinion on their last exercise, the information block, concrete day or all training. It is important to focus attention on feeling and experiences of each of participants. All statements have to be listened silently, without disputes, comments and questions, both from the teacher, and from other participants. Each speaker should be thanked for the speech.

«Brainstorming» is a method in which any pupil's answer is accepted. It is important not to give an appraisal to the points of view at once and accept everything and write down opinion of everyone on a board or a sheet of paper.

«Brainstorming» is applied when it is necessary to find out knowledge and/or the relation of participants to a certain question. It is possible to apply this form of work to receiving feedback. Scheme of carrying out:

1. To ask participants a certain subject or a question for discussion.
2. To suggest to introduce the ideas about it.
3. To write down all statements (to accept them everything without objections). Specifications of statements if they seem to you not clear are allowed (anyway write down idea as it sounded from lips of the participant).

4. When all ideas and judgments are stated, it is necessary to repeat what was a given task, and to list everything that is written down by you according to participants.

5. To finish work, having asked participants what, in their opinion, can be drawn conclusions from the turned-out results and as it can be connected with a training subject.

After completion of «brainstorming» (which shouldn't take a lot of time, on average 4-5 minutes), it is necessary to discuss all versions of answers, to choose main and minor.

Basis of interactive approaches are interactive exercises and tasks which are performed by trainees. The main difference of interactive exercises and tasks is that they are directed on studying of the new material.

Interactive training allows to solve at the same time some problems, the main of them is developing of communicative skills , helping establish emotional contacts between pupils, providing an educational task as accustoms to work in team, listening to opinion of others. Use of interactive forms in the course of training, as practice shows, removes nervous tension, gives the chance to change forms of their activity, to switch attention to main questions of a subject.

LITERATURE

1. Приложение к журналу «Иностранные языки в школе» // Методическая мозаика. – 2005. – № 5. – С. 15 – 19.

2. Белянко Е.А. Драматизация в обучении английскому языку - Ростов н/Д : Феникс, 2013. — 93 с.

3. Деловые игры и другие методы активизации познавательной деятельности. В.; Шаранов, Ю. Н.; Платонов, Е. Кругликов, В. СПб: Издательский центр «П-2», 2006. – 192 с.

4. Степанова, Е.Л. Игра как средство развития интереса к изучаемому языку / Е.Л. Степанова // Иностранные языки в школе. – 2004. - №2. – С. 66-68.

5. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ под ред. Е. С. Полат. – М.:Академия, 2010. – 272 с.

6. Carver N. Interactive ways to teach English communication skills/ N. Carver. 2008.

7. Byrne, D. Techniques of Classroom Interaction. Longman Group UK Limited, 2009.

РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СТРАТЕГІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Оксана Заболотна
(Умань, Україна)

ВІДПОВІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ВИМОГАМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОГРАМ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

The conference abstract reveals some controversies in Ukrainian legislation that prevent researchers from successful participation in academic mobility programmes. The conclusions have been drawn from the experience of realizing 2 Erasmus Mundus projects (EMINENCE and EMINENCE 2).

Key words: *legislation, academic mobility, European programmes, higher education.*

Після прийняття Закону України «Про вищу освіту» стало цілком зрозуміло, що те, що надає автономія, забирає відсутність фінансування. Глобальна економіка змусила українські університети зрозуміти, що їм слід змінити свої позиції на глобальному освітньому ринку. Це означає, що українські наукові дослідження й інновації повинні сприйматися на тлі глобальних. Навіть побіжний погляд на проблему веде до усвідомлення того, що у багатьох академічних сферах Україна значно відстає від провідних університетів світу, що переконливо засвідчують провідні міжнародні рейтинги за 2015 р. Так, у Шанхайському рейтингу університетів українські ВНЗ відсутні, у Webometrics Ranking вони теж не увійшли до ТОП – 1000, а у QS World University Rankings лише Київський національний університет ім. Тараса Шевченка увійшов до TOP 500, зайнявши 425 позицію.

Виведенню українських університетів на вищий рівень сприяє їхня участь у міжнародних грантових проектах, серед яких важливе місце посідають проекти академічної мобільності Erasmus Mundus. Проекти пропонують стипендії студентам, магістрантам, аспірантам і докторантам (або кандидатам наук, які не перебувають в докторантурі) і академічним та адміністративним працівникам університетів. Проектами передбачено мобільність як представників університетів із країн східного партнерства в університети країн ЄС, так і навпаки.

У процесі координування двох проектів – EMINENCE і EMINENCE-2 в Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини було забезпечено організаційну підтримку академічної мобільності представників українських університетів, унаслідок чого було виявлено, що однією з важливих умов їхнього виконання є відповідність української нормативної бази вимогам європейських програм академічної мобільності у вищій освіті.

Водночас маємо зазначити, що при реалізації грантових проектів, зокрема, проектів академічної мобільності, виявлено, що існує досить значна кількість невідповідностей в українському законодавстві. Переважно вони стосуються організації мобільності науково-педагогічних представників.

Як правило, проектами в рамках програми Erasmus Mundus передбачено 6–10 місячний період стажування для представників університетської наукової спільноти, які мають ступінь кандидата наук. Цю категорію стипендіатів у проектах названо post-docs, отже не йдеться про обов'язковий статус докторанта, який відсутній в університетах більшості європейських країн, які мають триступеневу систему освіти. Це означає, що постає проблема тимчасової (як правило, 6-місячної) відсутності працівника і необхідності виконання його посадових обов'язків.

Визначено, що існує низка розбіжностей в українському законодавстві з цього питання.

Так, згідно чинного Положення про навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном (Наказ № 411 від 13.04.2011), «особи, направлені на навчання або стажування до вищих навчальних закладів та наукових установ за кордоном, мають право на гарантії і грошові виплати, передбачені законодавством. Фінансування витрат, пов'язаних з навчанням та стажуванням, здійснюється за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті за відповідною бюджетною програмою. Вищі навчальні заклади та наукові установи можуть здійснювати фінансування витрат, пов'язаних з навчанням та стажуванням, за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством» [1].

Отже, фінансування за рахунок грантових коштів дозволено законодавством з одночасними гарантіями збереження виплат в Україні. Крім того, чинне Положення про умови матеріального забезпечення осіб,

направлених за кордон на навчання та стажування (від від 4 березня 1996 р. № 287) визначає такі фінансові умови: «За працівниками, направленими за кордон на навчання, зберігається місце роботи, служби (посада), місце навчання та середня заробітна плата (грошове забезпечення). Середня заробітна плата (грошове забезпечення) розраховується за два останні календарні місяці до направлення за кордон з урахуванням виплат, передбачених законодавством» [2].

Проте, незважаючи на те, що попередні положення не втратили чинності, нове Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (№ 579 – редакція від 12.08.2015) визначає такі умови: Науково-педагогічні, наукові, педагогічні працівники вищих навчальних закладів (наукових установ) усіх форм власності можуть реалізувати право на академічну мобільність для провадження професійної діяльності відповідно до укладеного договору про участь у програмі академічної мобільності. При цьому за зазначеними працівниками зберігається основне місце роботи у вітчизняному вищому навчальному закладі (науковій установі) до одного року. Оплата праці відповідно до законодавства за основним місцем роботи зберігається на строк до шести місяців, якщо вона не передбачена програмою академічної мобільності [3].

Остання фраза викликає запитання щодо того, чи вважається стипендія (а саме стипендія виплачується впродовж періоду академічної мобільності як студентам, так і аспірантам, і науково-педагогічним кадрам) оплатою праці. Крім того, виникає низка запитань організаційного характеру: Як табелювати тимчасово відсутнього працівника впродовж шести місяців? Як оплачувати працю тих, хто виконує обов'язки тимчасово відсутнього працівника? Чи виплачувати учаснику академічної мобільності середню заробітну плату?

Вирішення поставлених питань перебуває в законодавчій площині і однозначна відповідь на них є однією з передумов створення відповідних організаційних умов для успішної академічної мобільності, що має на меті підвищення якості української вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном (Наказ № 411 від 13.04.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-%D0%BF/paran10#n10>

2. Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287-96-%D0%BF/para3#n3>

3. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність № 579 – редакція від 12.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199>

Сергій Денежніков
(Суми, Україна)

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРСАЙТУ В ПРОГНОЗУВАННІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

The paper is devoted to the problems of developing the methodology of technology foresight in scientific forecasting of the future. Special emphasis is placed on the understanding of foresight as a strategic decision for the development of convergent technologies in the conditions of innovative development of education.

Key words: *foresight, foresight research, foresight technology, convergent technologies, information and communication technologies.*

На сьогоднішній день потреба у середньострокових та довгострокових наукових прогнозах розвитку соціальних процесів досить гостро обумовлена переходом людини у глобальний етап розвитку цивілізації, та до сьогоднішнього дня невідомих загроз і небезпек, викликаних процесами глобалізації, прискоренням темпів розвитку високотехнологічної продукції, розширення наукових знань у мікро та мега світ та ускладнення різноманітних соціальних процесів. З поміж великої кількості підходів до аналізу та прогнозування майбутнього розвитку, обґрунтуванню стратегії та тактики дій і прийняття рішень в умовах швидких змін глобалізованого світу виділяють соціальну метатехнологію або особливий підхід, що має назву форсайту.

На початку ХХІ століття в зв'язку з широким розповсюдженням високих наукомістких технологій та комплексу NBICS-конвергенції постає широке коло питань стосовно перспектив розвитку високих технологій та їх впливу на суспільне та індивідуальне буття людини. В епоху глобальних трансформацій, змін та криз, нагальним постає питання про зміну специфікації наукового та технологічного розвитку

людства в цілому, що у свою чергу викликає запити щодо їх глибокого переосмислення та переоцінки [2, с. 145].

Науково-технологічний розвиток стає засадою формування постіндустріального суспільства, яке характеризується глибокими культурними та соціальними трансформаціями з урахуванням росту значення науки і наукових досліджень та значним зростанням наукомістких технологій. Новітній етап глобалізації суспільно-економічного розвитку вносить цілий ряд проблем взаємодії сфер науки і технологій, з якими недостатньо справляються відповідні соціальні інституції.

Вирішенням цих проблем може стати розвиток міждисциплінарних та конвергентних технологій, що використовують досягнення високих технологій і новітні досягнення сучасної науки. Феномен конвергенції науки і технологій, на думку більшості сучасних дослідників, дозволить здійснити розвиток нового технологічного укладу, який відбувається за такими основним напрямками, а саме:

- розвиток окремих галузей – флагманів нового технологічного укладу (комплекс НБІКС) – нанотехнології, біотехнології, інформаційні технології, когнітивні науки та соціальні технології;

- запровадження вищеназваних технологій у всі сфери людської життєдіяльності;

- розвиток принципово нових конвергентних технологій, які забезпечують сходження і взаємопроникнення технологій і науки (оскільки найбільш цікаві результати ми отримуємо в «точці зіткнення» провідних галузей);

- конвергентні технології мають значний футуристичний потенціал: всепроникність, необмежена інформаційна доступність, конструювання людського тіла та свідомості (hi-hume, трансгуманістичні перспективи) тощо;

- конвергентні технології пред'являють нові вимоги до природи людини, якості людського потенціалу (гуманотехнології), і в тому числі, до підготовки і освіти нових спеціалістів в галузі науки і технологій (професійна компетентність) [4, с. 28-32].

Головною метою форсайту виступає визначення можливого майбутнього, створення бажаного образу майбутнього і визначення стратегій його досягнення. Форсайт це систематичний процес побудови бачення майбутнього, направлений на підвищення якості рішень, що приймаються та прискорення спільних дій. Відмітимо, що ідеологія

форсайту походить від конвергенції тенденцій сучасних розробок в галузі технологічного та наукового аналізу, стратегічного аналізу та прогнозування.

Форсайт являє собою метод, технологію, процес систематичних спроб заглянути у майбутнє науки, високих технологій, економіки та суспільства на основі масштабного опитування фахівців та експертів з певної проблематики. Він являє собою систему методів експертної оцінки стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних зробити вплив на економіку і суспільство в середньо- і довгостроковій перспективі. Методологія форсайту увібрала в себе десятки традиційних і досить нових експертних методів. При цьому відбувається їх постійне вдосконалення, відпрацювання прийомів і процедур, що забезпечує підвищення обґрунтованості передбачення перспектив науково-технічного і соціально-економічного розвитку. Основний вектор розвитку методології спрямований на більш активне і цілеспрямоване використання знань експертів, що беруть участь в проектах. Зазвичай в кожному з форсайт-проектів застосовується комбінація різних методів, серед яких експертні панелі, Дельфі (опитування експертів у два етапи), SWOT-аналіз, мозковий штурм, побудова сценаріїв, технологічні дорожні карти, дерева релевантності, аналіз взаємного впливу та ін. [3, с. 14].

У кожному з типових форсайтних досліджень застосовується комбінація різних методів. Методи і їх комбінації постійно вдосконалюються. Класичним вважається розглянутий вище американський варіант форсайту; також застосовуються європейський (заснований на концепції інерційного розвитку), японський (заснований на методі Дельфі) та їх варіанти.

Ключовою перевагою є залучення якомога більшої кількості (до декількох тисяч) експертів, що дозволяє отримати найбільш широкий спектр варіантів, тобто більш адекватний результат (для прикладу можемо назати діяльність ЦЕРНу, в якому працює біля 200000 вчених з різноманітних країн світу). У той же час основні проблеми при проведенні форсайтних досліджень найчастіше пов'язані з «людським фактором»: коректністю питань, координацією обговорень експертів, безпосередньо комунікаційним супроводом всіх етапів, а також безпосередньо з об'єктом дослідження. Таким чином, основний напрямок оптимізації методології в даний час пов'язаний саме з «людським фактором» – активізацією індивідуальної і колегіальної роботи експертів.

На думку сучасних дослідників форсайт являє собою єдність трьох засновків, а саме: прогнозування, прогностику, передбачення майбутнього; управлінська практика, управління майбутнім; соціальна інженерія – конструювання майбутнього [1, с. 212].

Особливу увагу слід приділити до так званих технологічних абрисів, співвідносних з твердженням про те, що інновація має «матеріальну» трактовку і відображає одну з рис форсайту, який розглядається як ефективний спосіб оцінки інноваційних стратегій, і в той же час як релевантний інструмент проведення політики у науково-технологічній сфері. Саме в цьому ключі дослідники бачать форсайт як спробу «заглянути у віддалене майбутнє науки, технології, економіки».

На думку сучасних дослідників, зв'язок методології форсайту з сучасними «технологічними міфами» насправді досить глибокий, ніж проста апеляція до інструментальних можливостей управління технологічним розвитком постіндустріального суспільства. Мегатренди початку XXI століття, зв'язавши інформаційно-телекомунікаційною мережею глобальні процеси технологічного та економічного розвитку, перетворились у «глобальний простір». Інноваційні засоби комунікації сприяли створенню та конструюванню нових образів сприйняття майбутнього, розширенню можливостей включення світової спільноти в глобальну комунікацію ризиків. У цьому аспекті проблеми можемо вказати на ще одну специфічну рису – формування так званих «технологій думок» – організаційно-технологічну схему, цикли якої складають активний обмін різноманітними думками між експертами, фахівцями і стейкхолдерами. Результат такої взаємодії стає похідним від вкладу усіх сторін, які зацікавлені в певному проекті, і готовність переглянути позиції і погляди та прийняти певну конвенцію.

Відзначимо, що комунікативні майданчики технології форсайту співвідносяться з «трансдисциплінарним поворотом» і відносинами між наукою, технологіями, суспільством, державою, що постійно ускладнюються. Це знаходить свій прояв у відмові від вузького розуміння технологічного розвитку як лінійного та автономного процесу. Наступний момент декларує трансдисциплінарний формат форсайту, пов'язаний з виходом когнітивного компоненту за межі класичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапоненко Н.В. Форсайт. Теорія. Методологія. Опыт: монографія / Н. В. Гапоненко; РАН, Інститут проблем розвитку науки.– М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008.– 238 с.

2. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. Под ред. проф. Д.И. Дубровского. – М.: ООО «Издательство МБА», 2013. – 272 с.

3. Данова М.О. Методи і модель інформаційної технології вибору пріоритетів науково-технічного розвитку в національних форсайт-дослідженнях: автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 / Данова Марія Олександрівна; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т».– Харків, 2015.– 20 с.

4. Кизим М.О. Форсайт-прогнозування пріоритетних напрямів розвитку нанотехнологій і наноматеріалів у країнах світу й Україні: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко.– Харків: ІНЖЕК, 2015.– 272 с.

Юлія Кобюк
(Київ, Україна)

МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ АВСТРАЛІЇ

The place of innovative technologies in higher education in Australia is defined. The basic directions of reforming of higher education in Australia are described. These innovative models of training and guidelines, which recommended to innovate in the educational process are characterized. The role of innovative technologies in the education is defined.

Key words: *technology, innovative technology, innovation, innovative learning model.*

У зарубіжній педагогіці вищої школи останніми роками значна увага приділяється гуманістичним особистісно орієнтованим ідеям, відповідно до яких завданням університету є формування соціально адаптованої особистості, що здатна до самоактуалізації. Важливими завданнями у підготовці вчителя в останні роки в освітніх системах найбільш розвинених країн виступають розвиток особистості через спілкування у процесі навчання, підвищення професійної компетентності студента, зростання його мотивації щодо педагогічної праці, здатність до незалежного і критичного мислення, практичного застосування одержаних знань і досвіду навчально-дослідницької діяльності, рольового та імітаційного моделювання, творчого пошуку. Нові завдання зумовлюють системну модифікацію структури педагогічної освіти, модернізацію змісту освіти майбутніх вчителів, розробку нових форм і методів навчання, пошуки ефективних форм організації педагогічної практики. Значна частина вчених пов'язує

можливість підвищення ефективності підготовки вчителя із застосуванням нових педагогічних технологій.

Завдання нашого дослідження – визначити місце сучасних технологій у системі вищої освіти Австралії.

Територіально Австралія не належить до Європи, проте ця країна орієнтована на європейські стандарти. Їй притаманні такі риси європейської освіти як багаторівневність, доступність, неперервність та ефективність.

Слозанська у своїх дослідженнях виокремила такі основні напрями реформування вищої освіти в Австралії: спрощення процесу переміщення як викладачів, так і студентів між установами що надають освітні послуги; посилення уваги на якість освітньо-професійних програм; спрощення умов вступу до ВНЗ, та працевлаштування.

Другий напрям, як зазначає дослідниця, реалізується через надання вільного доступу до вищої освіти та забезпечення якісного рівня підготовки фахівців. Нормативно-правові документи свідчать що одним із шляхів надання вільного доступу до вищої освіти є упровадження нових форм навчання з використанням інноваційних технологій у процесі навчання.

Використанням різних освітніх технологій на основі знання їх потенційних можливостей і переваг дає можливість проектувати і створювати ефективну модель навчального процесу в ВНЗ. На нашу думку, саме в цьому і лежить суть інноваційного підходу в освіті. В українській освіті найбільш поширені такі інноваційні моделі навчання: контекстне навчання; імітаційне навчання; проблемне навчання; модульне навчання; повне засвоєння знань; дистанційне навчання.

Кожна модель навчання розвиває певний елемент системи навчального процесу, приділяючи особливу увагу практичній його частині, методичному інструментарію, характеру діяльності студента та викладача, способу організації навчального матеріалу, досягненню максимального результату або використання специфічних навчальних засобів і технологій. У всіх випадках кожна з інноваційних технологій змінює характеристику традиційного вузівського навчального процесу, розкриваючи невикористаний потенціал.

У наукових центрах і навчальних закладах Австралії розроблюються спеціалізовані комп'ютерні системи і технологій, орієнтовані на підтримку різних сторін навчально-виховного процесу.

На основі досліджень, проведених у різних вузах країни, були виявлені основні напрями, за якими рекомендується впроваджувати інновації в освітній процес з метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців: використання ЕКТС для контролю знань студентів; організацію обмінних програм студентами між ВНЗ; залучення в навчальний процес працюючих фахівців із різних галузей; підвищення кваліфікації викладачів; зв'язок ВНЗ з працедавцями; сучасне оснащення навчального процесу; розвиток сфер бізнесу в області основних і додаткових освітніх програм; розширення ринків збуту освітніх програм, за допомогою залучення додаткових споживачів; поглиблення міжнародної співпраці з іншими ВНЗ і бізнес співтовариствами.

Зарубіжні педагоги широко застосовують технології в підготовці майбутніх фахівців до життя в умовах сучасного високорозвиненого, демократичного суспільства. Найважливішими соціалізаційними завданнями, які вирішуються в навчальних закладах з допомогою інноваційних технологій, є формування соціально цінних та індивідуально перспективних якостей і здібностей, забезпечення високого рівня громадянської свідомості, політичної обізнаності, соціальних компетентностей, зокрема в тому, що стосується працевлаштування, виконання громадських та соціальних ролей.

Завдяки використанню інновацій у системі вищої освіти Австралії відбувається цілеспрямований педагогічний вплив на процес соціалізації молоді, моделюються соціальні ситуації в колективах, коригуються соціальні взаємодії, стимулюється про соціальна діяльність, здійснюється сприяння особистісному розвитку особистості.

Анастасія Ковальова
(Київ, Україна)

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

The article defines the role of innovation processes in Sweden education in the development of social workers' professional potential in the context of university education. The author analyzes the factors that contributed to innovation in Sweden education. It also reveals curricula features of higher education institutions in Sweden.

Key words: social worker, professional potential, higher education, innovation processes, university education.

Впровадження інноваційних процесів в усі сфери суспільного життя, зокрема в освіту, є закономірним результатом розвитку Швеції протягом останніх десятиріч. Грамотна будова національної інноваційної системи і її ефективне функціонування дає можливість країні займати високі позиції рейтингів за інноваціями. Відповідно до доповіді «Глобальний інноваційний індекс 2015 року», Швеція займає третю позицію рейтингу країни-інноватора в світі, поступаючись лише Швейцарії та Великобританії. Секрет успіху інноваційної Швеції – це інвестиції в освіту і науку, що створюють умови для повноцінного розвитку потенціалу фахівців усіх галузей суспільної діяльності.

Інноваційні процеси, що відбуваються у вищій освіті Швеції, відображаються на якості підготовки фахівців соціальної сфери, зокрема на розвитку професійного потенціалу до здійснення кваліфікованої діяльності.

Дослідження окремих аспектів реформування систем вищої освіти різних країн відповідно до сучасних вимог підготовки соціальних працівників знайшли своє відображення у працях вітчизняних науковців: А. Кулікової, Т. Логвиненко, Л. Віннікової, Н. Гайдук, Н. Собчак, О. Литвак, С. Когута, а також у роботах шведських науковців, таких як С.А. Берглюнд, К. Демстедер, А. Джердман, Г. Сандштрюм, Х. Союдан, С. Сунесон, В.Ф. Фрік У. Холм та інші. Проте вивчення досвіду та результатів ролі інноваційної складової на розвиток професійного потенціалу соціальних працівників в умовах університетської освіти все ще залишається не повною мірою дослідженим.

Розвиток професійного потенціалу особистості є центральною темою всіх навчальних програм для соціальних працівників у вищих навчальних закладах Швеції. В главі першій закону Швеції «Про вищу освіту» (The Higher Educational Act 1992:1434) актуалізується увага на тому, що в межах університетської підготовки фахівця необхідно розвивати потенціал студентів для здійснення професійної, науково-дослідної діяльності, що потребує високого ступеня незалежності.

Втілення у життя законодавчих основ професійної підготовки соціальних працівників та державних пріоритетів щодо розвитку інноваційних процесів в освіті стає можливим в результаті виконання домовленостей, запроваджених в межах Болонської та Лісабонських угод, основною метою яких є створення єдиного освітнього європейського простору для студентів та викладачів.

Результатом взаємодії інноваційних процесів в освіті Швеції та вищих навчальних закладів де ведеться підготовка майбутніх соціальних працівників є створення навчальних програм, що відповідають сучасним вимогам європейського освітнього процесу. В навчальних планах акцентується увага на створенні умов для розвитку професіоналізму та професійного потенціалу майбутніх фахівців, шляхом організації навчального процесу таким чином, щоб студент мав можливість вивчати курси, пов'язані із спеціальністю в різних навчальних закладах не тільки Швеції, але і за кордоном. Крім того, в деяких університетах, таких як Стокгольмський, Карлштадський, обов'язковою умовою отримання ступеня бакалавра і магістра є проходження курсу практичної підготовки за межами країни, в якій вони навчаються. Важливим компонентом розвитку професійного потенціалу майбутніх фахівців соціальної сфери є введення наскрізної дисципліни як «Особистісний та професійний розвиток», що викладається протягом всього навчання студентів. Неодмінною умовою підготовки соціальних працівників в контексті інноваційних процесів є розвиток професійних контактів в межах практичної підготовки та вивчення спеціалізованих курсів в різних університетах, профілюючих організаціях країни та за кордоном.

Інноваційні процеси, що відбуваються у вищій освіті Швеції продукують посилене співробітництво університетів з місцевими, регіональними, державними та міжнародними соціальними установами, на створення спільних проектів і досліджень, що відкриває широкі перспективи для працевлаштування випускників факультетів соціальної роботи. Варто підкреслити, що таким чином ліквідується розрив між університетською та поза університетською освітою.

Ці та інші особливості підготовки соціальних працівників спонукають майбутніх фахівців до розвитку їх професійного потенціалу, що є важливим для реалізації творчих кваліфікованих ініціатив в межах вирішення соціальних проблем, що існують в країні.

Варто звернути увагу на той факт, що організація інноваційної діяльності сучасних університетів у Швеції має диференційований характер і передбачає орієнтацію на регіональні, національні та міжнародні потреби, що є одним із основоположних чинників розвитку наукового потенціалу й інноваційної діяльності в межах підготовки соціальних працівників.

Необхідність перебудови системи освіти соціальних працівників у Швеції під європейські та світові стандарти призвело до необхідності впровадження інноваційних процесів, що сприяють розвитку професійно-орієнтованого підходу до навчання і формують професійний потенціал фахівця до майбутньої професійної діяльності.

Олена Козлова, Дмитро Козлов
(Суми, Україна)

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВНЗ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У ВИЩІЙ ОСВІТІ

The factors of increasing requirements for the competence of the teacher of higher school and the concepts «professional competence of the teacher» and «managerial competence of the teacher» are defined; the components of the latter are described.

Key words: higher school, teacher's professional competence, managerial competence of the teacher, knowledge, skills.

Глобалізація, процеси зміни економічних ринків, розвиток сучасних технологій, мобільність, інтернаціоналізація та інтеграція освітніх і виробничих систем викликають до життя нові запити до висококваліфікованих спеціалістів, здатних орієнтуватись у нестандартних ситуаціях, адаптивність, інформаційна мобільність яких є прерогативою кар'єрного росту, економічного благополуччя, успіху в житті.

Отже, основне завдання сучасної вищої школи полягає у пошуку нових шляхів реалізації провідних ідей реформування системи освіти - створення необхідних умов для всебічного розвитку випускника вишу, формування механізмів розвитку і саморозвитку вищої освіти, перетворення освіти у дієвий фактор інноваційного розвитку сучасного суспільства.

Вважаємо, що з огляду на означене, актуалізується проблема професійної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу є якісною характеристикою особистості спеціаліста, яка включає систему науково-теоретичних знань у різноманітних галузях, способів їх застосування, аксіологічні орієнтації, а також інтегративні показники його культури.

Провідні дослідники виділяють такі компоненти професійної компетентності викладача вищого навчального закладу: мотиваційний, функціональний, комунікативний, рефлексивний.

Професійна компетентність викладача вищої школи виражає єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення певного роду діяльності в конкретній предметній галузі чи сфері. Відповідно до сучасних запитів освіти кваліфікований викладач вишу має володіти певним набором умінь, а саме: аналітичних, за допомогою яких здійснюється поділ явища на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули тощо), осмислюється взаємозв'язок явища з навколишнім середовищем, знаходяться завдання і визначаються оптимальні способи їх вирішення; проектних, рід у яких йде про здатність до побудови проектної мети, її максимальної концентрації, і обґрунтуванні способів її поетапної реалізації, визначення змісту і видів діяльності; організаційних, які передбачають включення учасників освітнього процесу до різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності і ефективної організації взаємодії, розвиток сталих інтересів до здобуття вмінь, праці, активної діяльності, формування потреби в знаннях, творчого ставлення до навколишнього світу; прогностичних, сутність яких полягає у здатності викладача передбачити результат діяльності до того, як вона буде реально завершена; рефлексивних, які мають місце при здійсненні контролюючої та оціночної діяльності, спрямованих на викладача, осмислення його власних дій, аналізі та наслідків цих дій; комунікативних, що передбачає встановлення доцільних взаємовідносин з колегами та студентами, причому, викладач повинен виступати активатором освітнього процесу, організовувати його і управляти ним; перцептивних, суть яких полягає у проникненні викладача у внутрішній світ студента, для чого необхідно знати його ціннісні орієнтації, інтереси, потреби, ідеали тощо; управлінських, до яких входять мотивація, прогнозування, постановка мети, планування, регулювання, координація, контроль, мотивація та забезпечення ресурсами та ін.

Ми поділяємо думку В. Андрущенка, про те, що управлінська компетентність викладача вишу – це знання про організаційну структуру вищого навчального закладу, особливостей горизонтальних і вертикальних позицій в ньому, вміння користуватись нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність ВНЗ, формувати стратегічні плани і концепції, оперативно приймати рішення тощо. Вчений також констатує, що для активної участі викладача вишу в самоорганізації навчально-виховного процесу потрібна не лише його активна громадянська позиція, а й набір певних знань, щодо основних методів і закономірностей менеджменту, особливостей організації

роботи вищого навчального закладу, умінь і навичок виконання управлінських функцій.

Цілком слушним, на нашу думку, є розгляд управлінської компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності педагога та визначення її як умову успішності управлінсько-педагогічної діяльності й спілкування, що забезпечується готовністю і здатністю творчо і раціонально підходити до вирішення управлінсько-педагогічних завдань.

Управлінську компетентність викладача вищої школи ми розуміємо як інтегративну сукупність професійно-особистісних здібностей і операційно-технологічних характеристик управлінських умінь, що забезпечують прийняття управлінських рішень. Вважаємо, що основними компонентами управлінської компетентності викладача ВНЗ є:

- когнітивна складова – система знань про управління як провідну діяльність викладача-професіонала; про педагогічний менеджмент; про способи і форми професійного самовдосконалення, узагальнення і трансляції досвіду, а також самопрезентації;

- операційно-технологічна – вміння здійснювати педагогічний аналіз ресурсів; вміння проектувати цілі для студента і для викладача в управлінських формулюваннях; уміння планувати навчальний процес від кінцевої мети; вміння його спланувати, організувати, провести та проаналізувати; здатність до постійного професійного вдосконалення, володіння прийомами аналізу і узагальнення власного досвіду через статті, виступи і т.д.; уміння вибрати потрібний напрямок і форми діяльності для професійного зростання;

- позиційно-ціннісна – це сформованість інтегральних професійно значущих особистісних якостей: професійно-педагогічна спрямованість, професійна мотивація, професійно-ціннісна орієнтація і педагогічні здібності.

Зауважимо, що управлінські компетенції, які є необхідними викладачеві вищої школи для управління інноваційним розвитком освіти мають бути спрямовані на: відповідальність за свою роботу та прийняті рішення; відкритість до світу та його динамічних трансформацій; здатність до створення наснажливого середовища; орієнтацію на майбутнє, зосередження на перспективах розвитку; вільний обмін інформацією та здатність швидко орієнтуватися в інформаційних потоках; стимулювання професорсько-викладацького складу до проявів творчості, розвитку креативних здібностей, залучення

до співпраці; створення позитивної моральної атмосфери, відкритості, довіри, розуміння; рефлексія над власним досвідом тощо.

Згідно принципів нової парадигми управління викладач вищого навчального закладу має розуміти, що: вища школа – це відкрита система, яка розглядається у єдності факторів внутрішнього і зовнішнього середовища; орієнтація навчально-виховного процесу має бути спрямована не на об'єми виробництва, а на їх якісний показник, на задоволення споживача (студент вступає до вишу для отримання якісних знань, необхідних для професійної діяльності); менеджер має використовувати ситуаційний підхід в управлінні, визнаючи важливість швидкості і адекватності реакції, що забезпечує адаптацію до умов існування вищої школи, за якою раціоналізація виробництва висувається на другий план; головним джерелом доданої вартості виступають люди (професорсько-викладацький склад), які володіють знаннями, і умови для реалізації їх потенціалу; система управління повинна орієнтуватись на підвищення ролі організаційної культури і нововведень, мотивацію працівників і стиль керівництва.

Враховуючи вищесказане, піднімається проблема інноваційної діяльності викладача ВНЗ, яка структурується у три компоненти, а саме гностичний – визначає пізнавальні, дослідницькі вміння, пов'язаний з обробкою та накопиченням матеріалу, включає систему знань і вмінь викладача, складає основу його професійної діяльності, творчий пошук інноваційних методів роботи; організаційний – передбачає організацію і корекцію власної діяльності та поведінки в реальних умовах; комунікативний – показує особливості комунікативної діяльності викладача, виявляє наявність у нього потреб у спілкуванні, в становленні та розвитку контактів з колегами та суспільством.

Слід відзначити, що включеність викладача ВНЗ до інноваційної діяльності впливає на його професійну діяльність, формує творчий підхід до справи, професійного зростання, підвищення результативності діяльності. Стосовно психологічних факторів, що сприяють результативності інноваційної діяльності викладача вищого навчального закладу, слід виокремити високий рівень загального і невербального інтелекту і креативності, інтернальність, домінування мотивації досягнень, низький рівень фрустрованості, відповідний тип поведінкової активності тощо.

З огляду на вищезазначене, можемо зробити такі висновки:

- багатоаспектна професійно-педагогічна діяльність викладача зумовлює необхідність розвитку обов'язкової складової його фахової підготовки – управлінської компетентності;

- управлінська компетентність викладача ВНЗ є інтегрованим особистісним утворенням педагога, що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності до ефективного здійснення різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційно-виконавської, контрольно-регулятивної та ін.) у навчально-виховному процесі ВНЗ;

- управлінська компетентність викладача ВНЗ є результатом синтезу управлінських знань, компетенцій й умінь та є детермінантом інноваційного розвитку вищої освіти та має прояв у високому рівні професіоналізму;

- досягнення викладачем вишу високого рівня управлінської компетентності є обов'язковою умовою інноваційного розвитку вищої освіти. Управлінську компетентність викладача можна розуміти як системоутворювальний чинник ефективності функціонування вищого навчального закладу;

- розвиток управлінської компетентності викладача вишу базується на якісному оновленні форм і методів самовдосконалення, впровадженні інноваційних освітніх технологій, створенні умов для розробки програми освіти протягом усього життя, участі в інтеграційних міжнародних проектах, ґрунтовному оновленні взаємозв'язку освіти, науки і виробництва та ін.

Марія Наконечна
(Львів, Україна)

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕДУКАЦІЇ СТУДЕНТІВ

The paper covers innovative educational technologies and their implementation in the educational proces.

Key words: *personal-oriented technology, pedagogical activity, moderator of education, driving benefits.*

Домінуючий сьогодні раціоналістичний світогляд прогнозує глобальні та стратегічні реформи як в освіті, на ринку праці так і в

становленні моральному, психологічному, особистісному та соціальному. Європейський ринок праці вимагає висококваліфікованих працівників, компетентних, творчих, спроможних застосувати набуті знання та вміння в нестандартних ситуаціях, здатних до саморозвитку та самоосвіти. В Україні, як молодій державі інтегрованої в Європу, надто швидке прискорення науково-технічного і соціального розвитку, нестабільність, критичність на економічних і політичних теренах, тому виникають труднощі та протиріччя у вихованні та навчанні молодого покоління, втрачають актуальність та результативність традиційні педагогічні методи. Потреба глибинної перебудови освіти є об'єктивною необхідністю, що диктується процесами трансформації нашого суспільства-відходом від тоталізму.

В теперішньому вимірі студент-підліток постає, як особистість із своїм несформованим «Я» і вимагає партнерського рівноправ'я у стосунках викладач-студент, таку стратегію, з точки зору індивідуальності кожного, можна вважати правильною та потребує впровадження нових педагогічних технологій. На шляху самореалізації кожної особистості професійна відіграє найважливішу роль. Оскільки саме професійна освіта забезпечує самоствердження, самовираження, моральне та фізичне здоров'я. Період вивчення здобуття професійної освіти накладається із складним підлітковим періодом, що вимагає від викладача значно більше: вмілого поєднання виховання та навчання; розвиток у студента професійних, комунікативних, етичних та творчих якостей. Доцільність переходу із традиційних технологій, що передбачали авторитарні стосунки у площині «викладач-студент» на особи стіно-орієнтовані технології. Основою особи стіно-орієнтованих технологій є «абсолютний центр» освітнього простору саме студент і наступні догми:

- студент-повноціна, неповторна, унікальна особистість;
- у стосунках викладач-студент-рівноправ'я на рівні суб'єкт – суб'єктних відносин;
- успішне та позитивне навчання на основі Я- концепції кожного студента;
- викладач – модератор едукативної, орієнтованого на кожного індивіда;

Отже, особистісно-орієнтована освіта забезпечує розвиток, саморозвиток, самоосвіту студента та його творчого потенціалу,

створює умови для професійного зростання, застосування найбільш прогресивних та вдалих індивідуальних педагогічних методів.

З прогресивних методів особистісно орієнтованої освіти викладачі ВНЗ застосовують:

- технологію розвивального навчання, в основі якого покладено розвиток студента, як суб'єкта особистісного зростання, дослідження та виявлення індивідом свого потенціалу;

- технологію проблемного навчання – метод, який ставить перед учнем завдання чи проблему, зацікавлює його, викликає бажання знайти спосіб його розв'язання, передбачає дослідницьку діяльність, як найкраще провокує студента до логічного варіативного мислення;

- технологію навчального процесу – спонукає студента до планування своєї роботи, самостійного пошуку джерел інформації накопичування та аналізу матеріалу;

- технологію ситуативного моделювання – колективне навчання, здійснюється у процесі спілкування між учнями, тобто взаємонавчанням, така форма навчання сприяє активізації розумової діяльності і формування комунікативних якостей;

- технологію індивідуалізації-приймає до уваги індивідуальні особливості кожного студента, рівень їх розвитку і здібностей та орієнтованої на максимальний позитивний результат

Широкого та успішного застосування у педагогічній діяльності отримало інтерактивне навчання. В основі якого лежить створення доброзичливих умов навчання та відчуття значимості кожного окремого студента, без перервна взаємодія студентів між собою та викладачем. Таке навчання дозволяє розвивати у індивіда вміння спілкування, толерантності, адекватної сприйняття критики та прийняття позиції опонента, чия думка є протилежною – це важливі речі, які в майбутньому відіграють важливу роль в соціумі. Використання мультимедійних та мережевих технологій дозволяє викладачеві більш ширше та наочно висвітлювати матеріал, а студентам краще сприймати його. Такі технології також дозволяють займатися пошуковою роботою, в комфортних умовах, приймати участь в онлайн-конференціях та ділитися досвідом.

Загалом інноваційні технології мають рушійні переваги: завдяки їм можна виховувати та навчати молоде, здорове, вільне покоління, здатних до розвитку та самоосвіти, піднести індивідуальність та значущість кожного з них, тим самим забезпечити життєвий успіх.

Для цього також необхідно прикласти зусилля і викладачам, позбутися авторитарного мислення, побачити світло у кожному студенті, дослідити якнайкращі методи навчання, стати для кожного джерелом знань та досвідом. Кожен викладач повинен створити позитивний психологічний клімат під час навчання. Доброзичливий клімат сприяє довір'ю, знімає антисугестивні бар'єри, забезпечує безпосередній контакт з неусвідомленою психічною діяльністю. Студенти не повинні відчувати страху за правильність сказаного чи зробленого. Прискіпливі зауваження заважають у добрих відносинах між викладачем та студентом, породжує скутість, настороженість, відвертає увагу від предмета.

Отже, відкинувши свої амбіції, не домінуючи, повинен спрямовувати свій досвід, знання, свою місію на учителя і виховника та моральні цінності на розвиток професійної реалізації студента в умовах свободи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітні технології: Навч.-метод. посіб./ О.М.Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти.- К.: А.С.К., 2004.-225 с.
2. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посіб. / А.М. Алексюк та ін.; За ред. Г.С. Сазоненко.- К.: Гопак, 2000.-559 с.
3. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів: О.Вишневський.-Дрогобич, Коло-2003. – 528.
4. library.kpi.kharkov.ua/JUR/TPUSS%202014_3.pdf
5. molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/171.pdf
6. dspace.ukrfa.kharkov.ua/bitstream/123456789/2928/1/1.pdf

Ольга Наугольникова
(Харків, Україна)

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

The paper is dedicated to the system of professional training of future economists in the USA. The first stage is school teaching Economics. The next stage is University teaching Economics. The content of economic education, forms, methods, means of teaching Economics have been underlined in the article. The prospective recommendations for adapting positive US experience in teaching Economics to Ukrainian students are offered.

Key words: *economic education, economist, USA, Ukraine.*

Процеси глобалізації світової економічної освіти дедалі глибше проникають в Україну, ставлять економічну освіту на якісно новий рівень відповідальності у сучасному суспільстві. Ці процеси стосуються впровадження сучасних норм економічного та суспільного життя. Змінені правила та умови економічного життя вимагають перегляду рівня професійності майбутніх економістів, їхньої кваліфікації, компетенцій, способу мислення та адаптації до сучасних економічних реалій. Участь у світовому виробництві, внутрішній і зовнішній конкурентній боротьбі вимагає нового змісту, гнучких форм, методів, засобів професійної підготовки, потребує відповідної економічної реакції в Україні.

Основні загальнодержавні вимоги до рівня професійної підготовки фахівців відображені в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», основних документах розвитку вищої освіти України. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» визначає важливість економічної освіченості, урахування Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес реформ «Сто відсотків» на період до 2015 року.

На жаль, поки що практика професійної підготовки в Україні є не завжди задовільною, це вимагає пошуку шляхів її покращення. Подолання цієї проблеми в нашій країні можливе шляхом упровадження у вітчизняній системі професійної підготовки передового досвіду інших країн. Тому сьогодні актуальним є вивчення специфіки професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах інших країн.

Значний інтерес викликає США як батьківщина цінного історичного педагогічного досвіду та упровадження сучасних інноваційних пошуків і стратегій. США домоглися таких успіхів завдяки високому кадровому потенціалу економістів. Тенденції розвитку економічної освіти США свідчать про підвищення значущості економічної грамотності американського суспільства, посилення уваги до економічної освіти з боку уряду, громадськості й керівництва, а також про збільшення потреби США в кваліфікованих економістах.

Позитивний досвід осмисленої трансформації змісту, форм, методів, засобів, методики викладання економіки у ВНЗ США може бути корисним для України і допомогти у формуванні та забезпеченні високих стандартів якості вітчизняної економічної освіти у підготовці майбутніх економістів, які мають нести відповідальність за економічний розвиток нашої країни у найближчі роки.

Нами було здійснено дослідження аутентичних джерел щодо системи економічної освіти у ВНЗ США. Матеріалом для аналізу слугували:

– американські офіційні документи, урядові постанови з питань економічної освіти: «20 Voluntary National Content Standards in Economics», «A Framework for Teaching Basic Economic Concepts: With Scope and Sequence Guidelines», «Excellence in Economic Education Act», «Indiana Academic Standards, Social Studies: Economics», «International Studies in Higher Education Act»; провідні американські фахові педагогічні та економічні видання: «American Economic Review», «American Journal of Distance Education», «American Political Science Review», «Business Education Forum», «Economic Inquiry», «Educational Technology», «In Educating Economists», «International Advances in Economic Research», «Journal of Economic Education», «Journal of Economic Literature», «Journal of Economic Perspectives», «Journal of Economics and Economic Education Research», «Journal of Information Science», «Journal of Organizational Change Management», «Journal of Teaching in International Business», «Performance & Instruction», «Quarterly Journal of Economics», «Research in Higher Education», «Social Education», «Technological Horizons in Education», «The Journal of Legal Studies», «Theory and Research in Social Education»;

– офіційні сайти американських університетів: Гарвардський університет (заснований у 1636 р.) у Кембриджі (м. Бостон) <http://www.harvard.edu/>; Пенсільванський університет (1740 р.) у Філадельфії <http://www.upenn.edu/>; Принстонський університет (1746 р.) у Принстоні <http://www.princeton.edu/>; Колумбійський університет (1754 р.), штат Колумбія <http://www.columbia.edu/>; Нью-Йоркський університет (1831 р.) (м. Нью-Йорк) <http://www.nyu.edu/>; економічних університетів і коледжів: Бостонський університет: www.bu.edu; Grand Valley державний університет: www.gvsu.edu; державний університет Індіани: www.indstate.edu; державний університет Канзасу: www.k-state.edu; державний університет Майноту: www.misu.nodak.edu; університет Дюка: www.duke.edu; університет Маркетта: www.marquette.edu;

– матеріали американської фахової економічної бібліотеки Library of Economics and Liberty; матеріали бібліотеки Конгресу США The Library of Congress тощо.

Проведене дослідження дозволило сформулювати засади системи економічної освіти у ВНЗ США.

Безперечно, система професійної підготовки майбутніх економістів у США починається з початкового щабля – школи. Сучасний стан економічної освіти у школах США свідчить про те, що навчання економічної грамотності школярів сприяє посиленню уваги до економічної освіти з боку уряду, громадськості й керівництва шкіл. Для глибокого розуміння світових процесів знання ключових моментів економічної науки необхідно кожному школяру. Аналіз нормативної документації свідчить, що зміст економічної освіти у школах США як засади подальшої професійної підготовки майбутніх економістів спирається на шкільні стандарти. Вивчення економічних концепцій у школах США значно покращилося за останні роки завдяки розумінню суспільством важливості економічної освіти, міжпредметним зв'язкам економіки з іншими шкільними дисциплінами (історії, географії, суспільствознавство, громадянознавство), наявності популярних підручників і навчальних матеріалів з економіки для шкіл, проведенню незалежного тестування як контролю знань, постійній перепідготовці вчителів економіки. Окремим курсом економіка вивчається в школі в обсязі 100 годин, це є основою для подальшої професійної підготовки у ВНЗ.

Цікавим є те, що кваліфікаційні напрями професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США визначено через власну традицію: бакалавр – магістр – доктор філософії з економіки. Організаційні особливості професійної підготовки майбутніх економістів у США визначено в контексті сучасних наукових теорій і підходів. Підготовка вищих економічних кадрів у США ведеться за кредитно-модульною системою. Завдяки системі залікових одиниць і гуманістичного підходу до організації навчального процесу у США студенти економічних ВНЗ самостійно визначають режим навчання, його темпи. Обов'язковий компонент навчальних планів для майбутніх економістів у ВНЗ фактично не розрізняється в різних університетах. Стандарти вищої економічної освіти у США поділяють сукупність навчальних дисциплін на чотири головних розділи: базові економічні принципи, мікроекономіка, макроекономіка і загальноекономічні поняття. Особливістю навчання економістів у США є те, що значна увага приділяється вивченню спеціалізованих курсів за вибором студентів, самостійній роботі студентів, зв'язку теорії із практикою бізнесу,

використанню інтерактивних форм і методів навчання, які спрямовані на формування умінь самостійного прийняття економічних рішень.

Нами визначено, що навчально-методичний інструментарій професійної підготовки майбутніх економістів у США розглядається через власний компонентний склад. У змісті вищої економічної освіти переважає професійний компонент (модель професійної діяльності, в який визначається сукупність професійних якостей для забезпечення успішного виконання професійної діяльності), водночас наголошується на необхідності гуманізації економічної освіти. Мета підготовки майбутнього економіста зумовлює форми, методи, зміст навчання. Визначено зміст вищої економічної освіти, схарактеризовано фахові дисципліни, вимоги до фахових компетенцій. Важливу роль відіграють різного роду форми – тренінги, ділові ігри, ситуаційні завдання, заняття у комп'ютерних економічних лабораторіях тощо, які формують у студентів аналітичне мислення і навички вирішення нестандартних економічних завдань, збільшення ролі письмових академічних завдань тощо. Сьогодні у вищій економічній освіті США комплексно використовуються різноманітні методи навчання: кейс-метод (вирішення ділових завдань), імітація, рольові ігри, конструктивний метод відкриттів. Зростаючої популярності набуває використання інноваційних технологій, Інтернету під час навчання. Стає доступним і зручним дистанційне навчання, що швидко набирає популярності.

Дані проведеного аналізу дозволяють стверджувати, що система економічної освіти у США є децентралізованою, а в Україні є переважно централізованою, отже, це свідчить про тенденцію розширення автономії національних ВНЗ. Конкретні завдання, які постають сьогодні перед економічною освітою: оновлення змісту економічної освіти, впровадження активних методів навчання, виконання проектів за замовленням фірм під керівництвом університетських консультантів, надання професорами університетів платних консалтингових послуг, насичення програми навчання дисциплінами практичного значення (економетрія, статистика, економічне програмування, методи оптимізації, стратегічне планування і прогнозування), використання ІКТ, Інтернет, мультимедійних технологій, збільшення участі викладачів і студентів в отриманні грантів, отримання грантів для навчання студентів за кордоном з виплатою стипендій, отримання грантів для викладачів і студентів для організації міжнародного стажування майбутніх економістів з України тощо.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

The essence of the concept «innovative pedagogical activity», its structure and functions are revealed. The components of the model of formation of readiness of future higher school teacher to the innovative activity are accented.

Key words: *institution of higher education, innovative teaching, innovative technology, cognitive and reflexive skills.*

Однією з важливих якостей викладача вищої школи, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Водночас існуюча підготовка майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури не забезпечує повною мірою їхньої готовності до змін. Звідси формування готовності викладачів до інноваційної педагогічної діяльності є актуальною проблемою педагогічної науки.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що окремі аспекти інноваційної діяльності вчителя висвітлено в сучасних педагогічних дослідженнях українських (І. Бех, А. Вірковський, І. Гавриш, І. Дичківської, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Козлова, К. Макогон М. Романенко та ін.), російських (К. Ангеловські, М. Кларін, В. Сластьонін, О. Хуторський та ін.) та зарубіжних (Т. Гусен, Дж. Елліотт, Ш. Лоулор, Дж. Нів, Р. Прінг, Л. Тікл, П. Хоггетт та ін.) дослідників. Не дивлячись на те, що аспект досліджень стосовно інноваційної діяльності вчителя досить широкий, проблема готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності досліджена недостатньо.

Інноваційну діяльність доцільно розглядати як комплекс заходів щодо забезпечення інноваційного процесу, основними функціями якої є зміни компонентів педагогічного процесу: цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управлінні тощо [4, 47].

Водночас структуру інноваційної діяльності викладача можна представити таким чином: особистісно-мотивована переробка наявних освітніх проектів, їхня самостійна інтерпретація, виокремлення й класифікація проблемних педагогічних ситуацій, активний пошук інноваційної інформації, ознайомлення з нововведенням; професійно-мотивований аналіз власних можливостей із створення або освоєння нововведення, ухвалення рішення про використання нового; формулювання цілей і загальних концептуальних підходів до

застосування нововведення; прогнозування змін, труднощів, засобів досягнення цілей, результатів інноваційної діяльності; обговорення з колегами, адміністрацією шляхів впровадження нововведень; розробка концептуальної основи й етапів експериментальної роботи; реалізація інноваційних дій; впровадження нововведення в освітній процес і відстеження послідовності його розвитку; здійснення контролю й корекції впровадження інновації; оцінювання результатів впровадження, рефлексія самореалізації педагога [1, с. 95].

Отже, готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно- ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Заакцентуємо на тому, що готовність до інноваційної діяльності обумовлюється організацією оптимального інноваційного середовища та спрямованістю педагогічної діяльності на інноваційність. При підготовці майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної діяльності взаємодія викладача зі студентами має відповідати такі принципам: неперервність і цілісність розвитку особистості, гармонізація педагогічної діяльності, інтеграція всіх її аспектів; особистісна зорієнтованість; професійно-практична спрямованість; альтернативність, свобода вибору; усвідомленість професійно-особистісного розвитку під час педагогічної взаємодії; творче самовираження, співпраця та співтворчість [3; 5].

У нашому дослідженні ми виходили з того, що модель формування готовності майбутнього викладача вищої школи до інноваційної діяльності повинна виконувати прогностичну, евристичну й перетворюючу функції. Теоретичними засадами розробки моделі слугували системно-діяльнісний, професійно-діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, індивідуально-творчий, аксіологічний, синергетичний підходи. Основними компонентами такої моделі стали:

– мотиваційно-аксіологічний, який включає потреби, інтереси й мотиви інноваційної педагогічної діяльності; педагогічні цінності, ціннісне ставлення до педагогічних інновацій, до конструювання педагогічного процесу; дослідження в педагогічній діяльності; розгляд цінностей як засобу реалізації концепції педагогічного мислення; а також мотиваційну готовність майбутнього викладача до здійснення власної інноваційної професійної діяльності. Важливим показником

сформованості даного компоненту в магістрантів є наявність стійких мотивів і професійно-ціннісних орієнтацій, які забезпечують цілеспрямоване оволодіння інноваційною діяльністю; потреба у творчому самовиразі;

- змістовно-когнітивний, що включає знання й уявлення майбутнього викладача вищої школи щодо інноваційних технологій, їх сутності, вимог до їх конструювання та проектування; інноваційності навчального процесу; власного інноваційного потенціалу;

- операційно-діяльнісний, що містить уміння та навички володіння технологіями інноваційної педагогічної діяльності як системою інваріантних педагогічних умінь з вирішення педагогічних завдань; уміння конструювати та проектувати: навчально-виховний процес, зміст освіти, систему й послідовність дій студентів тощо в умовах здійснення інноваційної діяльності;

- емоційно-вольовий, який передбачає сформованість почуття відповідальності за результат діяльності, навички самоконтролю, уміння керувати своїми діями в процесі інноваційної діяльності, професійну чесність і відповідальність;

- креативний, що пронизує всі компоненти моделі. Особливе місце відводиться в ньому педагогічній практиці та навчально-дослідницькій діяльності майбутніх викладачів. У магістрантів формується ставлення до інноваційної діяльності не як до поєднання готових форм і методів навчання, а як до перетворення, змін, наукової рефлексії, що необхідно для осмислення майбутнім педагогом власного новаторського досвіду;

- рефлексивно-аналітичний, який передбачає здатність до рефлексії інноваційної педагогічної діяльності, самоконтролю та професійної самооцінки; уміння прогнозувати та співвідносити особистісно-професійні можливості; формування чіткої рефлексивної позиції, пов'язаної із самоактуалізацією, усвідомлення себе інноваційним педагогом. Цей компонент тісно пов'язаний із професійною самосвідомістю, що включає самопізнання й само розуміння [2].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що результативність моделі формування готовності майбутнього викладача вищої школи до інноваційної діяльності залежить від реалізації й активізації інноваційної діяльності вищого навчального закладу, поступового переходу від адаптативно-орієнтаційного освоєння інноваційних технологій через формування пізнавально-

рефлексивних навичок до створення майбутнім викладачем власних інноваційних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісіна Л. Особливості інноваційної діяльності викладача інституту післядипломної педагогічної освіти / Л. Лісіна // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2009. – № 25. – Ч. 2. – С. 92-100.
2. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя / О. І. Огієнко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 7 (33). – С. 154-162.
3. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 504 с.
4. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
5. Innovation Strategy for Education and Training (CERI). – Paris: OECD. – 2010. – 46 p.

Аліна Сбруєва
(Суми, Україна)

D-ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТА ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

In the article the characteristic of digital innovations in higher education is given. The stages of D-innovations in higher education are identified. Philosophical and psychological theories that serve as justification for D-innovations in education are outlined. The factors of D-innovations efficiency in the educational process of HEI at the macro, meso- and micro-levels of analysis are systematized.

Key words: *higher education, digital, D-innovation, efficiency factors.*

Звернення до проблеми інноваційного розвитку вищої освіти в умовах суспільства знань передбачає системну характеристику змін в усіх аспектах та вимірах діяльності вишів. Зміни відбуваються в освітній, науковій та соціальній діяльності університету; в управлінні та фінансуванні, у змісті освіти, способах взаємодії зі студентами, випускниками, роботодавцями, державою, бізнесовою громадою тощо. Однак, в усьому цьому нестримному, часто суперечливому потоці радикальних або часткових інновацій ми можемо знайти спільні риси: всі вони передбачають використання новітніх цифрових (digital) технологій.

Метою нашого розгляду є характеристика теоретичних засад D-інновацій у сучасній вищій освіті.

Поняття «D-інновації» (digital innovations), або цифрові інновації означає нововведення у навчальний процес вищої школи, ефект від якого досягається завдяки запровадженню новітніх цифрових технологій.

Епоха D-інновацій у вищій освіті починається з 80-х рр. XX ст., коли у навчальний процес вперше було запроваджено мультимедійні технології, що передбачали використання комп'ютера як носія інформації, яка може бути надана споживачам за допомогою аудіо, відео, анімації та інших засобів на додаток до традиційного, яким є навчальний посібник.

З початку 90-х років XX ст., з появою веб-ресурсів, починається якісно новий етап використання цифрових технологій, тепер уже в усіх аспектах діяльності університету. Знаковою інновацією цього етапу стали, передусім, системи менеджменту навчання (LMS). Найбільш широко відомі та вживані – Moodle, Blackboard, Instructure, Desire2Learn, Sakai, вже довели свою ефективність: стали організаційною основою для стандартизації освітньої та наукової діяльності вишу, розвитку культури якості в університеті, створення умов для активної взаємодії студентів і викладачів, навчання в активному середовищі взаємодії всіх учасників освітнього процесу в офф-лайн і он-лайн. Іншими D-інноваціями кінця XX ст. є навчальні об'єкти, мобільні пристрої, навчальне проектування, ігрові технології, що дуже швидко перетворилися на невід'ємну складову університетського життя, технологічну основу його успішного функціонування.

Початок XXI ст. став часом запровадження у вищу освіту технологій, що мали на меті зробити її загальнодоступною, а інформаційний простір – відкритим і безмежним: з 2001 р. починається ера відкритих освітніх ресурсів, соціальних медіа, віртуальних світів, електронних книг та смарт пристроїв, які, крім демократизації вищої освіти, значно просунули ідеї інтерактивності навчального процесу, його творчих начал.

Нарешті, 2010-ті рр. стали часом появи таких інновацій, як MOOC та навчальна аналітика (Learning analytics) які, на думку песимістично налаштованих теоретиків вищої освіти, можуть зруйнувати університет у традиційній його формі, оскільки принципово і радикально змінюють філософію сучасної освіти та способи організації навчального процесу.

Названі нами етапи розвитку D-інновацій у вищій освіті визначено згідно з хронологією появи найбільш значимих цифрових засобів, пристроїв та технологій отримання, збереження, обробки й поширення інформації, способів комунікації суб'єктів у цифрових мережах.

Важливим класифікаційним критерієм характеристики етапів розвитку досліджуваного процесу є генеза його філософських та психологічних засад. Згідно з висновками теоретиків змін у вищій освіті, домінуючими підходами до обґрунтування D-інновацій стали: у 80-90-х рр. XX ст. – когнітивізм, у центрі уваги якого знаходяться інформаційні процеси, що розглядаються за аналогією з функціонуванням обчислювальних приладів; у 2000-х рр. – соціальний конструктивізм, згідно з яким людина конструює нове знання у процесі взаємодії із соціальним оточенням; у 2010-х рр. – коннективізм, що ґрунтується на теоріях мережі, хаосу, складно організованих і самоорганізованих систем, розглядає процес навчання як такий, що являє собою процес взаємодії у мережі, підключення спеціалізованих вузлів і джерел інформації.

Названі вище філософські та психологічні теорії слугують обґрунтуванням доцільності запровадження нових форм організації навчального процесу, що стали можливі завдяки і D-інноваціям. Такими формами є дистанційне, он-лайн та змішане (гібридне) навчання. Всі названі форми еволюціонізують в сучасних умовах в єдиний цифровий підхід до організації навчального процесу. Педагогічна ефективність цифрового підходу визначається, згідно з результатами численних досліджень західних науковців (Ally M., Bernard R. M., Clark R. E., Cook D. A., Darabi A., Garrison D. R., Jurewitsch B., Ravenna G., Roberts R. M., G. Siemens Tallent-Runnels M. K.) широкою сукупністю чинників макро-, мезо- та мікрорівня.

Чинниками макрорівня (глобальний та національний виміри) є такі: наявність міжнародних угод та підтримка D-громадою міжнародних Інтернет-стандартів; міжнародна та національна підтримка розвитку відкритих навчальних ресурсів; об'єднання ресурсів університетів та координація дій для досягнення спільних цілей, у тому числі – надання більш доступної, дешевої та якісної освіти у світовому масштабі (як приклад, онлайн-платформа EDX – спільний проект Массачусетського технологічного інституту і Гарварду).

До чинників мезорівня (інституційний вимір), що зумовлюють педагогічну ефективність цифрового підходу до навчання, належать такі: чітка стратегія та активна політика університетської адміністрації

щодо запровадження D-інновацій у навчальний процес; фінансове та технологічне забезпечення реалізації D-стратегій вишу; розвинена технологічна інфраструктура, зокрема система менеджменту навчання (LMS), до якої підключені всі суб'єкти навчальної діяльності; підтримка педагогічного персоналу в освоєнні та використанні D-інновацій у навчальному процесі; розвинене та ефективне цифрове лідерство (digital leadership), спрямоване на координацію зусиль усіх членів академічної громади у набутті та неперервному розвитку цифрових компетентностей та формування у виші цифрової культури; відхід від традиційних навчальних аудиторій на користь відкритих просторів (open space), аудиторій для командної роботи, мультимедійних просторів, що забезпечують віддалену комунікацію.

До чинників мікрорівня, що визначають ефективність досліджуваного освітнього феномену, належать декілька груп, що стосуються:

– студента: внутрішня навчальна мотивація, відповідальність за результати свого навчання, високий рівень цифрової грамотності, навички взаємодії з навчальним інтерфейсом, іншими студентами в рамках навчальної групи та викладачем;

– викладача: позитивне ставлення до D-інновацій, високий рівень цифрової грамотності, суттєві зміни функціональних обов'язків (від постачальника інформації до координатора групової взаємодії, ментора, коуча, члена команди), неперервне удосконалення методики викладання, неперервний моніторинг навчальних результатів студентів, навички роботи в команді та несення спільної відповідальності з колегами та студентами за результати навчання, навички індивідуальної та групової професійної рефлексії, навички здійснення своєчасного нормативного та розвивального D-контролю результатів навчальної діяльності.

– курикулуму: постійно оновлюваний, студенто-центрований дизайн навчальних курсів; інтерактивний контент, практико-орієнтовані завдання для самостійної роботи студентів;

– технологій навчання: наявність системи менеджменту навчання (LMS), що передбачає достатній набір можливостей для надання освітніх послуг у цифровому форматі, можливість приєднання до навчальної платформи широкого кола сучасних мобільних гаджетів у режимі 24/7;

– методів навчання: організація співпраці між студентами в рамках структурованих он-лайн дискусій, утворення груп взаємного

навчання, застосування методів кооперованого та персоналізованого навчання, залучення студентів до участі в укладанні навчального контенту;

– організації навчального процесу: індивідуальна освітня траєкторія студента, врахування попередніх навчальних результатів студентів, що отримані в рамках альтернативних (неформальних, інформальних освітніх моделей, зокрема MOOCів) утворення студентсько-викладацьких навчальних та наукових он-лайн громад, гнучкі індивідуальні графіки виконання завдань, постійний моніторинг викладачем успіхів студентів, забезпечення зворотного зв'язку на кожному контрольному етапі навчання а також за потребою студента;

– контролю навчальних досягнень: компетентнісний підхід до оцінки навчальних досягнень, постійний самоконтроль та самооцінювання студентами результатів своєї діяльності, розвивальне оцінювання процесу та результату навчання командами викладачів; запровадження мікро-кредитів, що передбачають оцінювання окремих процесуальних аспектів та результатів навчальної роботи та отримання цифрових бейджів (digital badges).

У цілому ефективність D-інновацій у навчальному процесі вищої школи визначається такими його характеристиками, як студентоцентрованість, гнучкість, доступність, високий рівень педагогічних контактів між викладачами та студентами, низькі ціни за освітні послуги. Однак головним чинником ефективності ми вважаємо синергію D-технології та студенто-орієнтованої методики викладання, що дозволяє максимально розвивати та реалізовувати творчий потенціал усіх суб'єктів навчального процесу, набувати навичок самоосвіти та компетентностей, необхідних для успішного працевлаштування в умовах швидко змінюваного ринку робочої сили.

Микола Сбруєв
(Суми, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ УНІВЕРСИТЕТІВ США НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

In the article the essence of innovation and their key characteristics are given. The government policies of leading states in the sphere of innovative development are analyzed. Functions, role and influence of US universities on

the development of regional innovation clusters are defined. Importance of US innovative experience to Ukraine is proved.

Key words: *USA, university, cluster, innovation, economic development, state.*

Двадцять перше століття стало свідком швидкого розвитку інтенсивної конкуренції на світовому ринку товарів та технологій. Сучасний глобальний консенсус формується на основі розуміння важливості інновацій як основного засобу вирішення проблем економічного розвитку, охорони здоров'я, національної та глобальної безпеки, а також охорони навколишнього середовища. США, Японія, Китай, Тайвань, Південна Корея та деякі інші країни нарощують свої R&D інвестиції приблизно на 10% щороку і це дає їм можливість створювати концепції і технології світового класу.

Кожна з країн обирає свій, в чомусь особливий «інноваційний шлях». США, наприклад, агресивно інвестують у створення, залучення та утримання виробництва в стратегічних секторах на своїй території. Для Китаю ключовою стратегією є створення інноваційних кластерів через розвиток великих S&T (науково-технологічних) парків і залучення технологій і талантів з закордону. Індія, Німеччина, Сінгапур і навіть Росія є одними з багатьох країн, які розробляють комплексні національні стратегії з підвищення свого інноваційного потенціалу. Ця мета є предметом постійної уваги урядів, що підтверджується високим рівнем фінансування прикладних досліджень і розробок, значною підтримкою інноваційних малих та середніх підприємств, а також створенням інноваційних партнерств, до речі, часто заснованих на американських моделях, суть яких – вивести нові продукти та послуги на ринок.

Такий сильний наголос на інноваціях як основі економічного розвитку являє собою суттєву еволюцію економічних поглядів. Традиційні підходи до розвитку зазвичай слідували приписам неокласичних економістів, які розглядали капітал, витрати на оплату праці, бізнес-клімат, як ключові фактори зростання нації. Інновації по суті є перетворенням ідей у нові продукти, послуги, або удосконалення організації чи процесу. Деякі інновації є поступовими; інші вибуховими, такими, що витісняють вже існуючі технології і створюють нові мережі ринків і цінностей. Інновації відкривають нові економічні можливості, призводять до зростання числа робочих місць і створюють базу для підвищення конкурентоспроможності. Ключовими характеристиками інновацій є те, що вони потребують високого рівня співробітництва, часто

є міждисциплінарними і різноспрямованими. Інноваційна політика урядів багатьох держав намагається враховувати цю реальність. Вже з початку 1990-х років провідні держави все частіше розглядають підтримку інноваційних кластерів у якості ведучого політичного інструменту для зміцнення міжнародної конкурентоспроможності місцевої промисловості. Досвід країн і регіонів, які сьогодні виступають світовими епіцентрами генерації інновацій, свідчить про те, що перехід економічних систем до нової моделі зростання починається зі створення особливого, кластерно-мережевого середовища. Прагнучи прискорити такий перехід, уряди країн в центр своїх трендів розвитку ставлять завдання створення кластерів. В деяких країнах, зокрема у США, така політика безпосередньо іменується кластерною, в інших (колективна стратегія ЄС) вона становить серцевину інноваційної політики або структурної перебудови виробництва (Японія та інші країни Південно-Східної Азії). Але в більшості випадків, до яких, на нашу думку, належить і Україна, мова йде про кластерний підхід до стимулювання інновацій та інноваційного зростання в цілому.

У Сполучених Штатах, на відміну від ряду інших розвинених країн, до самого останнього часу фактично всі ініціативи щодо розвитку інноваційних кластерів відбувалися на рівні окремих штатів і регіонів, хоча все ж таки, як правило, за допомогою федерального фінансування R&D. Протягом останніх років штати стикаються з економічними проблемами, пов'язаними з глобальною фінансово-економічною рецесією, зокрема зі зростаючою конкуренцією з боку іноземних підприємств, ерозією традиційних обробних секторів, масовим створенням офшорних промислових ланцюгів, зростанням безробіття і, в кінцевому рахунку, зниженням популяції.

Дослідниця феномену кластерів з університету Північної Кароліни Маріанна Фельдман попереджає, що інноваційні кластери не є «сосисочною машиною» для виробництва економічного розвитку, коли правильно змішані на вході інгредієнти обов'язково дають на виході готову сосиску – економічне зростання регіону і країни. Вона відмічає, що формування кластеру значною мірою пов'язано з місцевими умовами, найбільш важливими з яких є місцеві соціальні процеси в поєднанні з оригінальним баченням нового способу створення нових продуктів, процесів і галузей. Американський науковець доходить висновку, що працездатна стратегія економічного розвитку повинна ґрунтуватися на глибокому аналізі місця розташування кластера, в тому

числі наявності університетів та їх можливостей, як генераторів знання і драйверів інновацій.

Регіональні програми з розвитку промислових кластерів, що розробляються штатами, все частіше розглядають і включають університети як центральні активи процесу економічного зростання країни. Для США характерно, що у випадку зі стратегіями університетів щодо кластерів практика доволі часто передує політиці. Університети, що є учасниками регіональних промислових кластерів, мають в своєму складі кілька взаємодоповнюючих підрозділів, спрямованих на задоволення потреб кластерів. Університетські підрозділи не тільки виступають джерелами досліджень і технологій, але і займаються багатьма іншими аспектами, які впливають на розвиток кластера, такими як бізнес, маркетингові, юридичні, кадрові питання тощо. Коли мова йде про такі науково-дослідні та технологічні активи як університет, розмір, до речі, має велике значення. Щоб суттєво впливати на регіональний промисловий кластер у цілому, університет повинен мати потужну широкопрофільну базу наукових досліджень і розробок, ресурси «state-of-the-art equipment» (обладнання і технології найвищого світового рівня) і успішний досвід їх використання у відповідних галузях, які націлені на потреби регіональних кластерів.

У доповіді адміністрації економічного розвитку Міністерства торгівлі США (EDA U.S. Department of Commerce) визначено аспекти впливу університетів на регіональну економіку. Аналітики EDA виділяють три аспекти сприяння університетів місцевій (регіональній) економіці. Перший з них здійснюється через закупівлі і закупівельну діяльність. Актуальні дослідження економічного впливу продемонстрували значимість цієї ролі з точки зору створення нових робочих місць і доходів, що виникають у процесі реалізації численних університетських функцій. Однак, на нашу думку, навряд чи варто переоцінювати масштаб такого впливу, який знаходиться приблизно на одному рівні з впливом інших регіональних великих установ і роботодавців. Другий аспект стосується традиційної місії університетів у розвитку людського капіталу через освіту і навчання. Розмір і важливість впливу університетів у цьому відношенні відображено в багатьох звітах і аналітичних доповідях і не визиває жодного сумніву. Але виникає нова суттєва проблема: коли університети «модернізують», виводять на новий якісний освітній рівень людський капітал – він стає значно мобільнішим. Імовірно, що люди з більш високим рівнем освіти

заради нової роботи і реалізації нових професійних і особистісних можливостей та амбіцій можуть покинути не тільки регіон, але й свою країну. Якщо регіон не має здорової економіки, не здатен надати достойного ринку праці, випускники університетів його залишають. В Україні ми вже в повній мірі відчуваємо цей факт, як на місцевому, так і на державному рівні. І, нарешті, третій аспект, який, до речі, може суттєво зменшити негативні наслідки вищеназваної проблеми, – у зв'язку з виконанням університетами освітньої місії, вони виступають як творці знань, джерела інновацій та генератори економічного і соціального розвитку своїх регіонів і країни в цілому. Саме в цій ролі університети мають найбільший потенціал, щоб впливати на економічний розвиток регіонів, створювати нові робочі місця, нові привабливі можливості для молоді.

З кінця 1970-х років одним з формалізованих зв'язків між університетами США та промисловістю стає процес трансферу технологій. Сьогодні трансфер інтелектуальної власності, створеної університетськими дослідниками, стає все більш важливим для університетів в якості суттєвого джерела доходу, стимулу для регіональної економіки, а також способу доведення результатів досліджень до практичного використання. Якщо раніше офіси трансферу технологій в основному займалися патентуванням, то тепер їх діяльність включає ліцензування, розробку та реалізацію програм технічного сприяння, встановлення виробничих зв'язків, створення спін-офф підприємств, науково-дослідних парків та венчурних фондів, запуск фірм-інкубаторів, надання консалтингових послуг, організацію співробітництва між науковцями та фахівцями промислових галузей тощо.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження і політичних дебатів в США щодо ролі університетів у економічному розвитку регіонів показав, що головним чином виші були зосереджені на формальних процесах передачі технологій і на своїй функції генератора знань. Нажаль розгляд чинників та шляхів залучення активів університетів до економічного розвитку регіонів здебільшого залишається поза увагою дослідників. Тим не менш, вивчення позитивного досвіду США стосовно інноваційного впливу університетів є для нас безумовно важливим. Україні, з її слабкою перехідною економікою, вкрай потрібна нова економічна політика, націлена на постіндустріальний транзит нашої держави, яка щиро бажає зайняти гідне місце у світовому співтоваристві.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ХОРЕОГРАФІЇ В РОБОТІ З ПЕНСІОНЕРАМИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ

This article proves choreographic lessons' efficiency in work with retired. Theoretical substantiation of the efficiency is confirmed by an experimental research conducted in The Educational Center «University of the Third Age» (Nikolaev). Vitality indicators of pensioners increased due to choreographic lessons.

Key words: *University of the Third Age, choreography, retired, efficiency.*

«Університет третього віку» (далі – УТВ) – це відносно інноваційний для України проект, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя, допомагає пережити людям, які вийшли на пенсію, труднощі переходу від одного способу життя до іншого. Завдяки університетам третього віку особи похилого віку отримують необхідні для повноцінного існування в сучасному світі знання і навички. Однак для пенсіонерів на перший план часто виходить проблема підтримки життєвого тону, який в даний віковий період, як правило, знижений. Вирішити цю проблему, на наш погляд, спроможна хореографія.

Питання хореографії досліджувалося у працях В.В. Пастух, Е. Гренлюнд, В.В. Козлова, О.Є. Гіршона, Н.І. Веремеєнко та інших, однак застосування хореографічного мистецтва в роботі з пенсіонерами є малодослідженим. Тому метою статті є доведення ефективності хореографії в роботі з пенсіонерами в умовах «Університету третього віку».

У жовтні 2011 р. відбулося відкриття Освітнього центру «Університет третього віку» у Миколаївському національному університеті ім. В.О.Сухомлинського (зараз – громадська організація Освітній центр «Університет третього віку»). У ньому функціонує кілька напрямків навчання пенсіонерів (комп'ютерний, вивчення іноземних мов, психолого-педагогічний, садівництва та городництва, медико-валеологічний, історичний, вокально-хоровий, гурток рукоділля).

Хореографічний напрям є одним з найбільш популярних: у 2015/2016 навчальному році на нього записалося більше 40 пенсіонерів. Хореографія завдяки своєрідним виразним художнім засобам дає можливість нейтралізувати негативні емоції, підтримати гарну фізичну форму. Хореографія (від грец. choreia – танець; grapho – писати) – це

різновид мистецтва, що заснований на музично-організованих, образно-виразних рухах людського тіла [1, с. 61]. Існують такі види хореографічних напрямків як: народний танець (гопак, полька, козачок, мазурка, кадрили, лезгинка, фламенко, танець живота, класичні індійські танці та інші); бальний танець (повільний вальс, віденський вальс, танго, фокстрот, квікстеп, самба, румба, ча-ча-ча, посадобль, джайв, бачата, сальса, меренге та інші); вуличний танець (hip-hop, брейк-данс, попінг, хауз, нью-стайл та інші); професійне мистецтво танцю, включаючи класичний балет [1, с. 254].

Хореографія здатна підвищити життєвий тонус пенсіонерів. Життєвий тонус (лат. *tonus*, від грец. *tonos* – напруга) – це тривале стійке збудження нервових центрів і м'язової тканини, що не супроводжується втомою. Поняття “життєвий тонус” означає робити щось енергійно, із задоволенням, націлившись на конкретний результат [2, с. 154]. Життєвий тонус – це такий стан нервової системи і самопочуття, за якого людина виконує різні дії енергійно, із задоволенням, постійно думаючи про кінцевий результат, і перебуваючи в гарному настрої [2, с. 155]. Якщо життєвий тонус відсутній, імунна система і здоров'я страждають, світ бачиться в похмурих фарбах, а це, в свою чергу, позначається на внутрішньому стані. У будь-якому віці, а тим більше похилому, необхідно уважно стежити за своїм фізичним і психічним здоров'ям, постійно бути в тонусі. Людина, у якої тонус ослаблений, хворіє набагато частіше, захисні функції організму виснажуються, розвиваються захворювання. Поганий настрій обертається відсутністю енергії здійснювати будь-які справи.

Є багато способів підтримки життєвого тонусу. Заняття спортом також безпосередньо впливають на підвищення життєвого тонусу. Завдяки регулярним фізичним навантаженням в організмі виробляються ендорфіни, які інакше називають “гормонами щастя”. Після тренувань у спортзалі або невеликої ранкової пробіжки настрій помітно поліпшується, а негативні думки зникають. Однак якщо біг і тренажери протипоказані або недоступні, доцільно обрати танці. Вони допомагають не лише підтримувати себе у гарній формі та підіймати життєвий тонус, а й уникати багатьох захворювань, до яких призводить малорухливий спосіб життя. Крім того, що танці здатні підтримати м'язи, вони забезпечують правильне дихання, яке виводить токсини, а значить, підвищують життєвий тонус. Як відомо, м'язовий тонус та емоційний стан людини

тісно взаємопов'язані. Чим сильніше напружені м'язи, тим інтенсивніші нервові імпульси, які вони посилають до головного мозку.

Протягом минулого навчального року проводилася експериментально-дослідна робота з визначення ефективності хореографії для підвищення життєвого тону пенсіонерів. Проведення експерименту потребувало визначення основних критеріїв наявності життєвого тону серед слухачів ОЦ УТВ. На основі ознайомлення з теоретичною базою даної проблеми було виділено основні складові життєвого тону (відповідно критерії) у літніх людей: психічний тонус та фізичний тонус.

Протягом 2014/15 навчального року на хореографічному напрямку Освітнього центру «Університет третього віку» було проведено 20 хореографічних занять. Кожен з уроків будувався наступним чином.

Перший етап уроку – розминка (5-10 хвилин). На цьому етапі пенсіонери виконували рухові вправи для підвищення гнучкості рук, ніг, хребта шляхом обертання у всіх суглобах. Розминка готувала організм до більш інтенсивних фізичних навантажень. Виконання розминки оберігало пенсіонера від травм і було важливою частиною тренування.

Другий етап уроку – вивчення повільного танцю. Заняття розпочиналося з вальсу чи танго. Вони склалися з будь-яких фізичних навантажень, які здатні дещо підвищували частоту серцево-судинних скорочень, розігрівали організм та розробляли м'язи, зв'язки і суглоби. Цей етап тривав 30-40 хвилин.

Третій етап уроку – це заняття активними танцями. Так, наприклад, використовувався танець зумба - це колоритна суміш з негритянських і європейських ритмів, запальний, темпераментний, і одночасно чуттєвий танець, гімн любові, молодості і краси. Завдяки його рухам пенсіонери можуть розслабити своє тіло і надавали своїм емоціям повну свободу.

Заключна частина уроку – це заминка, розтяжка, яка після тренування дозволяє заспокоїти серцево-судинну систему, знизити ризик застою крові у м'язах, запобігти появі м'язових болів, повернути м'язи в нормальний стан, знизити до норми температуру тіла. Розтяжка збільшує амплітуду суглобового руху і покращує кровопостачання м'язової тканини. Це впливає на якість спортивних виступів і запобігає травмі. Закінчувалося заняття повідомленням пенсіонерам домашнього завдання, яке включає повторення та закріплення вивчених на заняттях рухів.

Розглянемо зміни у рівнях критеріїв життєвого тонусу пенсіонерів до та після проведення з ними занять з хореографії (таблиця). До експериментальної групи входили пенсіонери, які відвідують хореографічний напрямок (20 слухачів). Контрольну групу склали пенсіонери, що відвідують інші, крім хореографічного, напрямки ОЦ УТВ. Для вимірювання критеріїв та показників життєвого тонусу слухачів ОЦ УТВ було використано тести «Методика оцінки психічної активації, інтересу, емоційного тонусу, напруженості і комфортності», (Н.А. Курганський, Т.А. Немчин), «Діагностика індексу астенії» (розроблена Л.Д. Майковою і адаптована Т.Г. Чертовою).

Таблиця

Критерії, показники та рівні стану життєвого тонусу слухачів ОЦ УТВ до та після проведення експериментальної роботи (у%)

Критерій	Високий рівень (до)		Високий рівень (після)		Середній рівень (до)		Середній рівень (після)		Низький рівень (до)		Низький рівень (після)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Психічний тонуc	7	6	7	5	33	35	35	50	60	59	58	35
Фізичний тонуc	22	20	23	20	19	20	21	45	59	60	56	35
Життєвий тонуc	14,5	13	15	17,5	26	27,5	28	47,5	59,5	59,5	57	35

За отриманими даними можна зробити висновок, що у результаті експериментальної роботи високий рівень життєвого тонусу у пенсіонерів підвищився з 13% до 17,5% (тобто на 3,5%), середній рівень збільшився з 27,5% до 47,% (тобто на 20%), низький рівень життєвого тонусу знизився з 59,5% до 35% (тобто на 24,5%). У той же час зміни контрольної групи є незначними. Це доводить ефективність використання хореографічних занять в роботі зі слухачами Освітнього центру «Університет третього віку», підвищує життєвий тонуc останніх, що у свою чергу сприяє збереженню та подовженню активної життєвої позиції пенсіонерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балет. Танец. Хореография.: Краткий словарь танцевальных терминов и понятий / Сост. Н.А. Александрова. – СПб.: Издательство «Лань»; Издательство Планета МУЗЫКИ; 2008. – 416 с.: ил. – (Мир культуры, истории и философии).

2. Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків. – К.: Кондор, 2011. – 469 с.

3. Гренлюнд Э. Танцевальная терапия. Теория, методика, практика / Э.Гренлюнд, Н.Ю.Оганесян. – СПб.: Речь, 2004. – 288 с.

4. Козлов В.В., Гиршон А.Е., Веремеенко Н.И. Интегративная танцевально-двигательная терапия. – Издание 2-е, расширенное и дополненное. – СПб: Речь, 2006. – 286 с.

Саломе Татулишвили, Нино Модебадзе
(Телави, Грузия)

ИССЛЕДОВАНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ НА ПРИМЕРЕ ТЕЛАВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ЯКОБА ГОГЕБАШВИЛИ

Recently, researches became increasingly active in the field of educational sociology in Georgia. It serves ongoing reforms and analyzes of educational system. Program internationalization covers: contextual, quality and structural improvement of curriculum, transformation of traditional training methods and adapt to the new needs. Retraining of staff, enhancement of their general transferable skills. These are the main issues, which have to be implemented according to the needs of European challenges. As a research direction we chose one of the indicators of a lecturer's professionalism: student satisfaction analysis. In the article evaluation of lecturers of Faculty of Educational Sciences is analyzed.

Key words: *research, curriculum, analyze, presentation, student.*

В последнее время в Грузии, в сфере социологии образования более интенсивно проводятся исследования, которые предусматривают анализ и наблюдения за текущими реформами в системе высшего образования. Это естественно, так как стремление Грузии в единое Европейское пространство изменило ориентации её развития. Быть членом Европейской семьи – это значит быть адекватным к тем стандартам и требованиям, которые устанавливают ведущие университеты и образовательные системы. В частности, реформа образовательной системы требует перехода с обучения, ориентированного на лектора, к обучению, ориентированному на

студента. Для этого необходимо провести множество необратимых процессов: улучшить содержания, качества и структуры куррикулумов, изменить традиционные учебные методики и их адаптацию к новым условиям; обязательна переподготовка персонала и развитие их общих трансферных навыков и умений, а также необходимо интернационализировать программы. Это основные вопросы, которые должны быть решены в соответствии с Европейскими требованиями, но иногда они и сами определяют ориентиры для проведения реформ.

С 2004 года до сегодняшнего дня в системе образования Грузии проведены успешные реформаторские изменения. Общим индикатором можно считать тот факт, что Грузинские университеты по результатам реформы несколько раз получали авторизацию и программную аккредитацию, а это в свою очередь, означает признание университетов и программ в европейском образовательном пространстве.

Какой путь проходит конкретный университет для достижения указанного результата, какие преобразования происходят на месте, какие ресурсы используются для достижения цели, является ли это оптимальным для университета, является ли это всего лишь технической или физической работой, или это рассчитано на формирование проевропейских взглядов личности (студента, лектора).

Вот перечень вопросов, которые постоянно являются объектом исследования экспертов в сфере образования. Это естественный процесс, так как часто достижение успеха не значит, что в процессе не было проблем. Его изучение и анализ в другом ракурсе показывает исследователю имеющуюся проблему, а их развитие и представление в обществе обуславливает получение полезных рекомендаций и советов. Кроме этого, наблюдение над указанными процессами и их сравнение с процессами, происходящими в аналогичном учреждении, также показывает динамику течения реформы. Таким образом, исследование вышеуказанных и других, связанных с реформой проблем, очень актуально и в Телавском государственном университете. Над этими вопросами работают специалисты сфер образования, лектора, исследователи социологического центра, докторанты. Надо отметить наблюдения, которые проводятся над работой по вопросам совершенствования образовательного куррикулума. В частности, один из стандартов аккредитации, которому должна удовлетворять программа, является адекватный человеческий ресурс. Он предусматривает профессионализм персонала по указанной программе,

а именно наличие профессиональных и общих трансферных навыков и умений, которые помогают вести лекции инновационными, интерактивными методами и добиваться высоких результатов.

Для того, чтобы правильно выбрать направление исследования, мы взяли один из индикаторов профессионализма лектора: а именно анализ удовлетворённости студента процессом обучения. На протяжении времени, на основании проведённых нами исследований в указанном направлении в Телавском государственном университете для социологической службы нашего университета была создана солидная база данных. Надо отметить, что указанные исследования проводятся на всех факультетах университета, но в настоящей статье мы конкретно остановимся на примере факультета образовательных наук. Главной целью настоящего исследования является оценка работы конкретного лектора (лекторов) студентами.

Исследование проводилось весной 2015 года, в течение двух месяцев (апрель-май) о всех лекторах, которые читали лекции на факультете образовательных наук в течение весеннего семестра, не беря во внимание их академическую должность. Исследование проводилось, как о полном ассоциированном профессоре, так и о приглашённых учителях.

Исходя из того, что мы старались максимально уменьшить какое-либо влияние на респондента (в данном случае на студента), для исследования использовали один из самых распространённых методов количественного исследования и массового опроса – метод анкетирования. С помощью него мы достигли цели и уменьшили наше влияние (как исследователя и интервьюера) на студента. Более детально: мы раздали студентам заранее специально составленные анкеты, и они индивидуально заполняли их. Для удобства в анкете мы использовали как открытые и закрытые, так и полужакрытые вопросы.

Исследование опиралось на следующие основные аспекты: на сколько воспринимает современные стандарты лектор; использует или нет современные методы обучения; как студенты оценивают качество проведённых лекторами лекций; своевременно передают или нет студентам силабусы; в какой форме подают новый материал, на сколько исчерпывающе отвечают на вопросы студентов.

Здесь же отметим одно важное обстоятельство, которое наблюдается не только во время исследования на факультете, но и в масштабе всего университета – студенты выражают готовность и согласие

в отношении похожих исследований. В этом конкретном случае студенты факультета образовательных наук активно сотрудничали с исследователями и без всякого воздействия и влияния, свободно фиксировали своё мнение о лекторах. Отметим, что в будущем также с удовольствием будут участвовать в похожих исследованиях. Думаем, что это является важным фактором, так как именно таким путём можно установить рефлексию студентов о предложенной нами системе обучения, которая находится в координации с одним из важных приоритетов Болонского процесса – «обучение, ориентированное на студента».

Надо отметить, что на факультете образовательных наук проблем с силабусами у студентов нет, так как 98% процентов опрошенных студентов, отмечают, что лектор своевременно, в начале семестра, обеспечил их силабусами.

На вопрос: «Как бы Вы оценили качество лекции Вашего лектора?» Согласно вариантам ответов мы получили следующий график (график 1):

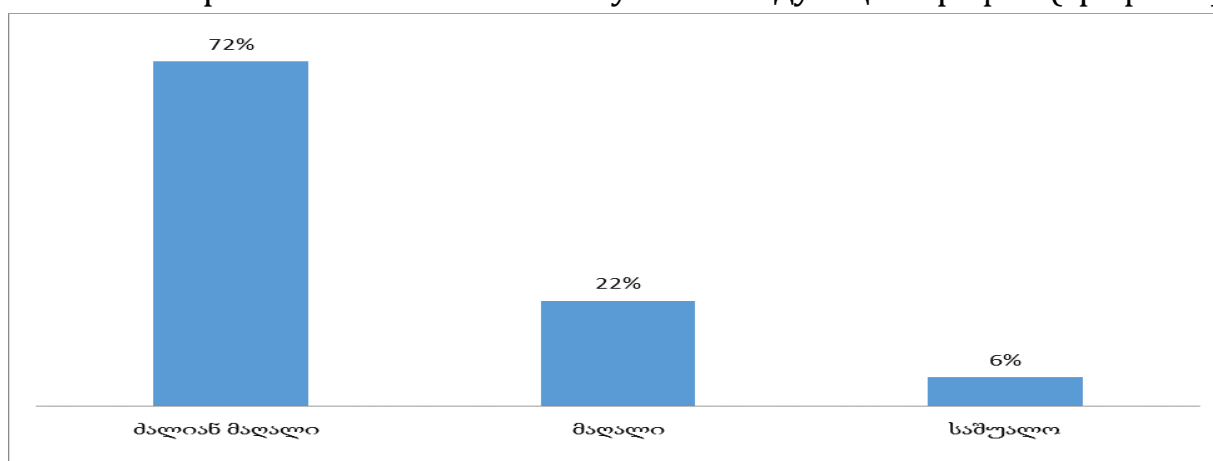

График 1.

Как видно из графика, основная часть опрошенных студентов считает, что лекторы им проводят лекции на высоком уровне. Надо отметить, что в анкете кроме указанных выше вариантов, были также указаны варианты ответов «низкий», «очень низкий», хотя ни один процент опрошенных респондентов не зафиксировал указанные варианты.

Исследование показало, что на факультете лекторы стараются руководствоваться современными методами. Как отмечают студенты, их лектора непосредственно во время лекции активно используют современные методы, такие как: работа в группах, презентации, элементы электронного обучения, проектное обучение и др. На вопрос: «Во время лекционного курса использует ли лектор современные методы обучения?», получили такие результаты (график 2):

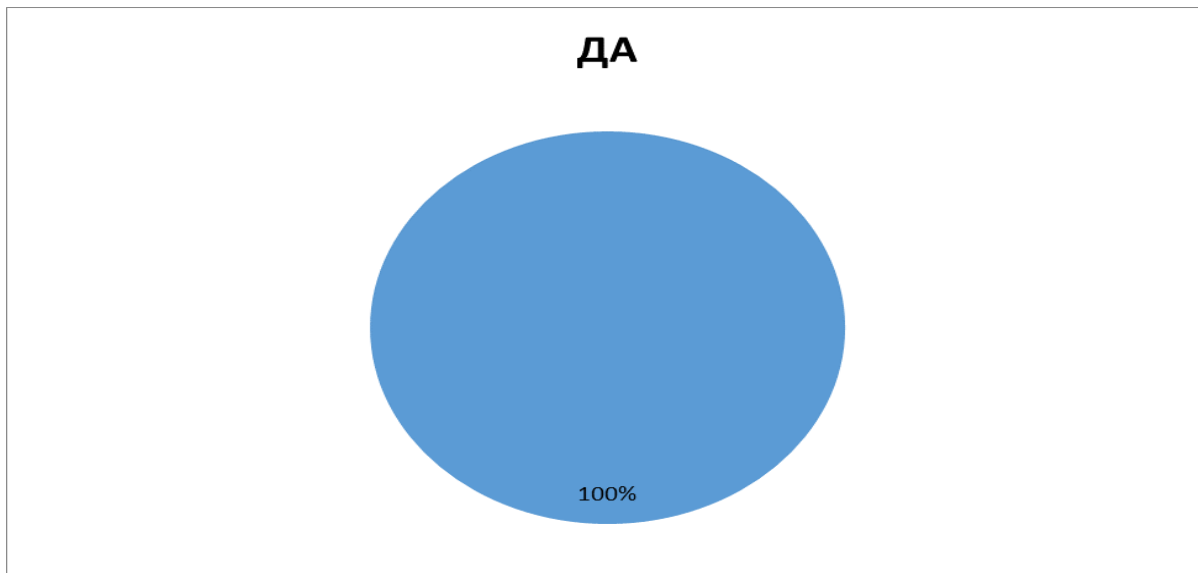

График 2.

Здесь же отметим, что студенты также зафиксировали личности лекторов, с которыми они находятся в негативных отношениях. Уточнение указанного вопроса, на данный момент выходит за пределы нашего ареала, а также, исходя из этики исследования, с нашей стороны неприемлемо распространять этот факт. Результаты исследования были представлены в виде презентации профессорам, учителям и студентам факультета. Несмотря на позитивные и негативные мнения, которые были зафиксированы во время исследования, и лектора и студенты выразили желание, чтобы такие исследования интенсивно проводились и в будущем.

В заключении отметим, что исходя из сферы наших интересов, мы намереваемся продолжать наши экспедиционные работы по следующим вопросам: эффективность использования лектором инновационной методики в процессе обучения и оценки и их влияние на формирование проевропейского сознания у студентов. Естественно, источником нашего исследования будет период с момента включения образовательной системы Грузии в Болонский процесс по сегодняшний день.

Валентина Харламенко
(Київ, Україна)

**ВЕКТОРНІСТЬ ПРОФОРІЄНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
В РАМКАХ ПРОФІЛЬНОСТІ ШКОЛИ**

Approaches to social teacher professional development, including professional-oriented aspect of its activities in the profile school were disclosed

in the article. The ability to provide social teacher education candidates with Job presentation support were discussed in the article.

Key words: *professional orientation, professionalization, professional self-determination, Job presentation support.*

На теренах української освіти обговорюється широкий діапазон питань, пов'язаних із якістю підготовки здобувачів освіти всіх структур.

Проблемі формування професійного самовизначення учнів в умовах загальноосвітньої школи присвячені дослідження Г. Рязапкіна, Н.Тельтевської, Н. Пряжникова, Л. Божович, Л. Буєва, Р. Гліссермана, А.Здравомислова, В. Крутецького, А. Леонтьєва, К. Платонова, С. Струмилліна, П. Тугаріна, В. Ядова, А. Шишковець, В. Мухіної, Е. Зеєра та інших. Ключові аспекти проблеми профорієнтаційної підготовки майбутніх педагогів відображено в працях І.Ареф'єва, В.Витязєва, В.Зінченка, С.Золотухіної, Г.Клімова, Є.Павлютенкова, В.Сидоренка, М.Ховрича, Н.Шадієва, М.Янцура та ін. Науковці соціальної педагогіки (С.Архипова, О.Безпалько, А.Капська, Л.Міщик, С Харченко та ін.) у своїх працях наголошують, що завданням соціального педагога у ЗНЗ є підтримка учнів, соціально – педагогічна допомога у трудовій і професійній соціалізації. У наукових доробках Ф. Філіпова, М. Руткевича, В. Кірцяшова простежується взаємозв'язок професійної та соціальної орієнтацій. Не зважаючи на те, що цій проблемі приділено увагу науковцями та практиками, вона й надалі залишається далекою від остаточного рішення.

У Законі України «Про освіту» зазначається, що Освіта – основа інтелектуального, духовного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями. Отож очевидно, що всі перераховані складники у дефініції даного поняття є підґрунтям для майбутнього професійного становлення особистості. Ствердження ціннісних орієнтацій та життєвих виборів особистості – одна із пріоритетних проблем сьогодення, коли перед кожною молодою людиною постає питання необхідності самостійного професійного вибору серед безлічі гіпотетичних варіантів.

В умовах конкуренції на ринку праці звичайно успішнішим є той, хто зможе швидко пересуватися у просторі професій і спеціальностей, хто готовий до постійних змін. На сьогодні одноразове самовизначення не є актуальним. Молодь має зорієнтуватися не лише у знаннях про обрану

професію, якостями, які важливі при її виборі, але й володіти технологіями професійного зростання, закріплення себе у обраній професії.

У рамковому Законі України «Про освіту» зазначено, що базова середня освіта має забезпечити підготовку здобувачів освіти до профільної середньої освіти. Повна середня освіта передбачає засвоєння особою визначеного суспільними потребами обсягу знань, вдосконалення навичок критичного і системного мислення, до свідомого життєвого вибору та самореалізації, професійної діяльності. Повна середня освіта має реалізувати два напрями профілізації: загальноосвітній та професійний. Загальноосвітній напрям передбачає профільну середню освіту на основі поєднання визначеного Державним стандартом змісту повної загальної середньої освіти та поглибленого предметного навчання з урахуванням здібностей та освітніх потреб учнів й орієнтацію на продовження навчання на наступному рівні освіти. Професійний напрям передбачає профільну середню освіту на основі поєднання визначеного Державним стандартом змісту повної загальної середньої освіти та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей та потреб учнів й орієнтацію на ринок праці.

Отже, в умовах профілізації школи, як об'єкт професійного самовизначення кожна особистість потребує профорієнтаційного супроводу.

Особливої гостроти в означеному контексті набуває спроможність соціального педагога забезпечити формувальний вплив на процес професійного самовизначення здобувача освіти й створення умов для професійної активізації, професійної спроби, первинної адаптації і як варіант професійної переорієнтації в умовах школи. Впродовж усього періоду існування незалежності України привертається увага до проблеми професійного самовизначення учнівської молоді. Особливої гостроти набуває це питання при переході старшої школи на профільну підготовку. Вирішенню цього питання сприяють прийняті в Україні Закони «Про зайнятість населення», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Концепція державної системи професійної орієнтації населення», «Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається», Проект Концепції розвитку освіти 2025, Закон України «Про освіту» (рамковий) та інші.

Реалізовувати на практиці поставлені в означених документах завдання соціальні педагоги мають бути підготовлені до досить специфічної діяльності.

Процес соціалізації учнів передбачає засвоєння соціального досвіду, адаптації у соціальному середовищі і, звичайно, безпосереднє включення в дане середовище. Оскільки вибір майбутньої професії є неодмінною передумовою успішного включення особистості в соціальну систему, то символічно, що саме соціальний педагог має стати пропонентом у забезпеченні професійного супроводу учнівської молоді, наближаючи її до професійного самовизначення, а в подальшому – побудови професійної кар'єри, через поступове сходження до професіоналізації.

В процесі реалізації навчального плану для спеціальності «Соціальна педагогіка» на рівні Бакалаврата є ряд навчальних дисциплін, які передбачають формування профорієнтаційної компетентності. Готовність до проведення даного виду роботи передбачає засвоєння майбутніми соціальними педагогами профорієнтологічних знань, формування умінь, як однієї із складових професійної компетентності, що відбувається внаслідок розвитку послідовних, закономірних змін дій, що передбачають постановку мети і завдань, планування, аналіз, організацію, контроль, корегування і звичайно комунікацію. У процесі навчання майбутній соціальний педагог має можливість набути теоретичний і практичний досвід здатності керувати операціями, які спрямовані на професійне самовизначення учнівської молоді, формування їх управлінських умінь побудови професійної кар'єри і ну і звичайно професійному зростанню вцілому. за умови забезпечення системного якісного профорієнтаційного супроводу.

Профорієнтологічна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах потребує розробки теоретичних і технологічних засад для підвищення їх професійного рівня, визначення сутності та специфіки соціально-педагогічної діяльності у процесі планування та реалізації ними професійного супроводу учнівської молоді. Суттєвим, з огляду це є теоретичне і практичне навчання студентів, зорієнтоване на формування у них необхідних профорієнтологічних знань, умінь і навичок для реалізації основних компонентів, які забезпечать ефективність профорієнтаційного супроводу, тим самим спонукаючи учнів до свідомого вибору ними майбутньої професії і професійного зростання в ній, в тому числі і через інформальну освіту (самоосвіту).

Цілі і завдання профорієнтації успішно реалізуються повною мірою тоді, коли сама професійна орієнтація, як комплекс заходів, функціонує

на основі розвиненої теорії і методології. І це не випадково, адже в теорії та методології перевіряються закономірності, принципи, поняття, ідеї, погляди, уявлення, форми, методи, які дозволяють підвищити ефективність практичної роботи.

Ми не можемо як раніше розглядати професійну орієнтацію як науку, бо вона не має наукової методології, рівнів методології, законів і т.д. Професійна орієнтація включена як один із основних розділів науки Профорієнтології.

Отже, профорієнтологія як інтегрована наука зі своєю методологією дає можливість підготувати соціального педагога до реалізації її основних складових та допомогти особистості у професійному становленні, наданні психолого-педагогічної допомоги при виборі профілю, шляхів отримання професійної освіти та актуалізації професійно-психологічного потенціалу взагалі. Основними розділами інтегрованої науки профорієнтології, є професіоналізація, професійне самовизначення, професіографування, професійна орієнтація. Професіоналізація – це цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору професії, триває протягом усього професійного життя людини і завершується при припиненні такої діяльності. Професійне самовизначення – це складний динамічний процес орієнтації особистості у професійно-трудоному середовищі, розвитку та самореалізації духовних і фізичних можливостей, формування адекватних професійних намірів і планів, реалістичного образу себе, як професіонала. Професіографування - це процес вивчення та опису професій їх класифікація; формування, розвиток, оцінка та прогнозування успішної професійної діяльності суб'єкта праці; регуляції функціональних його станів; корекції поведінки; раціоналізації навчання та праці; вдосконалення людини як суб'єкта праці. Професійна орієнтація – це система науково-практичної діяльності загальноосвітнього навчального закладу, низки інших суспільних інститутів, метою яких є професійне самовизначення учнів, що відповідає індивідуальним особливостям кожної особистості й потребам суспільства в кадрах.

Отже, основна мета профорієнтологічної підготовки соціального педагога – допомогти особистості у професійному становленні, надати педагогічну і психологічну допомогу при виборі профілю, шляхів отримання професійної освіти, актуалізації професійно-психологічного потенціалу особистості. Набута профорієнтологічна компетентність соціального педагога має забезпечити профорієнтаційний супровід

особистості від диференціації інтересів, нахилів, здібностей і до орієнтування її на професіоналізацію в умовах ринку праці.

Надія Чайченко
(Суми, Україна)

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ НАУКОВЦІВ

The paper deals with the meaning of innovation processes in higher pedagogical education as the ability to be updated and being opened to new. The notions «innovation», «innovative education» and «innovative activity» are given. The model of pedagogical research is presented and short essence of the concept of innovative potential of young scientists is characterized.

Key words: *innovation processes, innovative activity, pedagogical research, model, young scientists.*

Сьогодні неможливо уявити вищу педагогічну освіту без інноваційних процесів, які в ній відбуваються, без запровадження нових ідей, технологій, методів і засобів. Це повністю узгоджується з вимогами закону України «Про освіту» та національною доктриною про освіту. Освіта поступово переходить на якісно новий стан, стає відкритою і вирішує одне з головних завдань – стимулювання та розвиток інноваційних процесів. Отже, характерною і невід’ємною ознакою сучасної освіти постає інноваційність як здатність до оновлення, відкритість новому [1].

У сучасній науково-педагогічній літературі існує багато тлумачень сутності узагальненого поняття «інноваційна освіта», до якого відносять: інновація, освітня інновація, педагогічна інновація; інноваційна освіта, інноваційний процес, інноваційне навчання, інноваційні технології; інноваційне мислення, інноваційна культура, інноваційна діяльність. Безумовно, що всі зазначені поняття не є поодинокими, вони пов’язані між собою, доповнюють один одного.

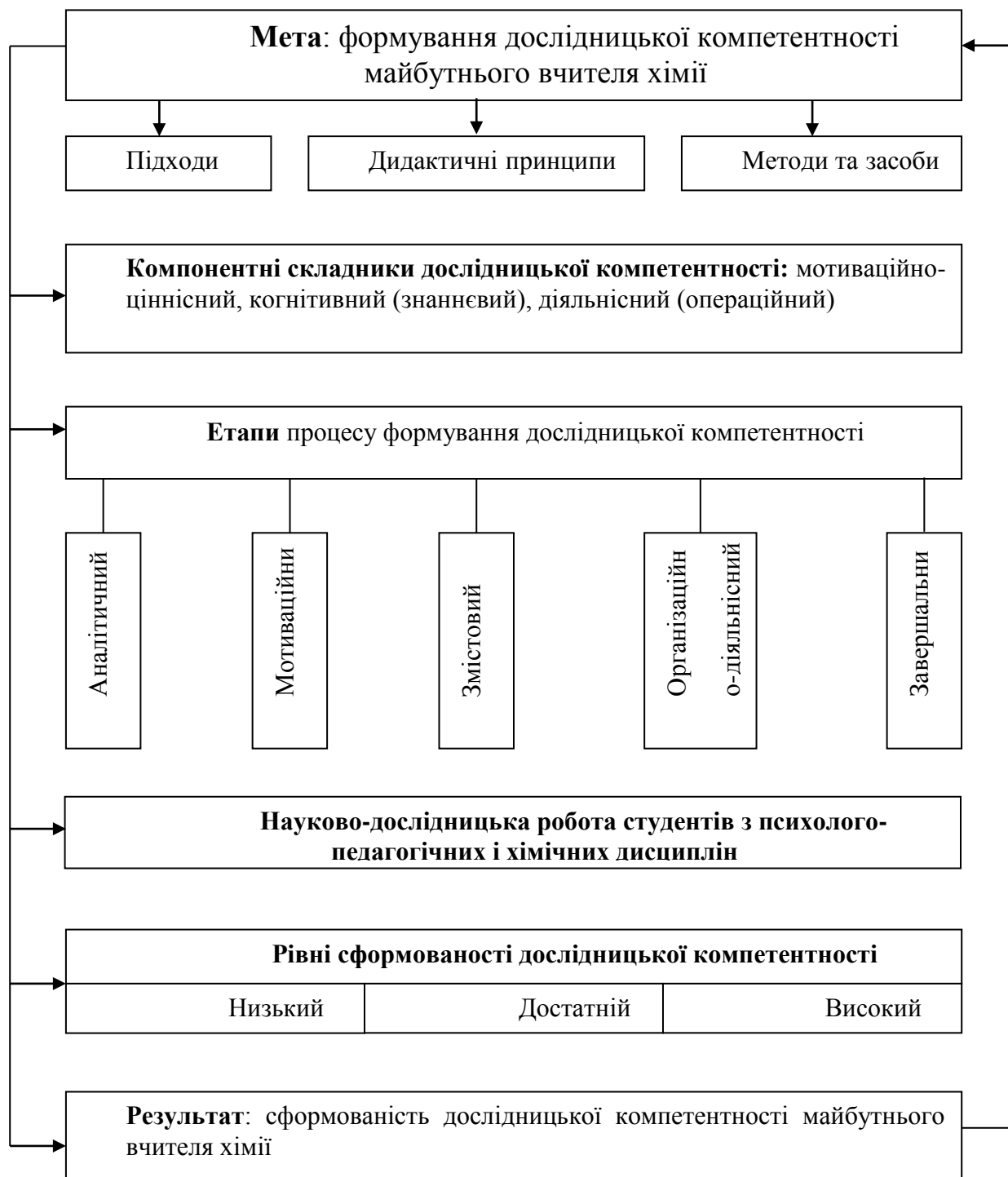
Зупинимось на характеристиці здатності особистості до інноваційної діяльності у процесі підготовки і проведення дисертаційних досліджень. Науковцями поняття інноваційна діяльність трактується по-різному: як нові ідеї, новий зміст і оновлену технологію як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, уведення нового в педагогічну практику (Козлова О. Г.) [2]; як експериментальну і пошукову діяльність педагогічних працівників з метою розроблення педагогічного експерименту, апробації

впровадження і застосування педагогічних інновацій (Малихіна В. М.) [3] тощо. Вважаємо, що тлумачення В.М. Малихіною інноваційної діяльності найбільш стосується саме дослідників, які здійснюють пошук в межах дисертаційних досліджень В.І. Слободчиков [4] з теоретико-методологічного погляду розглядає інноваційну діяльність як розгорнуту систему, в якій взаємопов'язані різні види робіт, що в своїй сукупності забезпечують появу інновацій, а саме: результатом науково-дослідної діяльності є отримання нового знання; проектна діяльність допускає розробку особливого інструментарію знань, які спрямують дії дослідника; освітня діяльність спрямована на професійний розвиток суб'єктів, які беруть участь в цьому процесі. Зазначимо, що в узагальненому вигляді структура повного циклу інноваційної діяльності в освіті включає такі етапи: пошук наукової ідеї – мета – педагогічний експеримент – створення інноваційного пакету – впровадження. Цей ланцюжок реалізується в контексті проведення наукового дослідження, проведення експериментальної апробації, моніторингу впровадження та реалізації результатів дослідження в межах інноваційних проектів. Наша практика підготовки дисертаційних досліджень засвідчує, що кожен із дослідників хто дотримується такого ланцюжку, певним чином актуалізує педагогічну науку та є запорукою підвищення якості освіти.

На кафедрі хімії та методики навчання хімії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка вже майже 20 років існує наукова школа Надії Чайченко з підготовки висококваліфікованих педагогічних фахівців, здатних втілити свої інноваційні напрацювання в процес навчання школи, ліцею, університету. Більшість з них прийшли в аспірантуру, працюючи в школах, університетах, або ліцеях, дехто закінчив магістратуру. Знання основ інноваційної діяльності дозволило їм успішно пройти шлях науковця-дослідника від поставленої мети до її реалізації, у результаті кожен з авторів досягав компетенції інноваційної педагогічної діяльності.

Зазначимо, що в назвах тем відсутнє поняття «інновація», проте кожне дослідження за своєю суттю можна віднести до інноваційних. Усі вони виконані завдяки проведенню повноцінного педагогічного експерименту за такими етапами: констатувальний, пошуковий, формувальний і узагальнювальний та проходженню апробації в різних навчальних закладах областей України. Більшість дослідників розроблену ними методичну систему представляли як модель. Наприклад, Л.В. Бурчак процес формування дослідницької

компетентності майбутнього вчителя хімії у вищій школі представила як модель (рис. 1) [5].

Рис. 1. Модель формування дослідницької компетентності

В усіх експериментальних дослідженнях під моделлю розуміємо уявну систему, що відображає об'єкт дослідження та методику або педагогічну технологію досягнення його результату. Створення моделі дослідження вважаємо елементом інноваційної діяльності науковця.

Відомо, що існує концепція розвитку інноваційного потенціалу молодих учених, системоутворювальним елементом якої є модель з її основними компонентами: мотиваційно-цільовим, змістовним, діяльнісно-практичним і оцінно-діагностичним [6]. Зміст їх забезпечує уяву про цілі і завдання специфічні особливості та професійну діяльність у педагогічній сфері. У цій моделі враховано єдність як зовнішньої так і внутрішньої діяльності в процесі розвитку особистості. Доказово підтверджена закономірність взаємозалежності рівня сформованості середовища і особистісно-професійного розвитку її суб'єкта. Зокрема, чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим більш успішніше здійснюється її розвиток і саморозвиток, освіта і самоосвіта, більш повно актуалізується її особистісний потенціал.

Впевнені в тому, що дотримання у вузі і, зокрема, на кафедрі хімії інноваційного науково-освітнього середовища створює умови для формування компетенцій інноваційної діяльності, розширення можливостей самоосвіти, професійного зростання та реалізації інноваційної активності, практичної реалізації перспективних інноваційних проектів.

Доказово підтверджена закономірність взаємозалежності рівня сформованості середовища і особистісно-професійного розвитку її суб'єкта. Зокрема, чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим більш успішніше здійснюється її розвиток і саморозвиток, освіта та самоосвіта, більш повно актуалізується її особистісний потенціал.

Впевнені в тому, що створення у вузі і, зокрема, на кафедрі хімії інноваційного науково-освітнього середовища створює умови для формування компетенцій інноваційної діяльності, становлення молодих науковців, розширення можливостей самоосвіти, професійного зростання та реалізації інноваційної активності, практичної реалізації перспективних інноваційних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті : інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28.
2. Козлова О.І. Основні стратегії педагогічного впливу при традиційному та інноваційному підходах до навчання / О.І. Козлова // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць / Ред. кол. Л.І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2000. – С. 239–245.

3. Малихіна В.М. Модель організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю міських загальноосвітніх навчальних закладів / В.М. Малихіна // Інноваційні технології в освіті. – 2005. – С. 76–80.

4. Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В. И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. – № 2. – С. 4–18.

5. Бурчак Л.В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.В. Бурчак . – Полтава, 2011. – С. 10.

6. Шмелева Е. А. Инновационная образовательная среда ВУЗа: пространство развития / Е. А. Шмелева // Научный поиск. – 2011. – №3. – С. 14–16.

Андрій Чирва
(Суми, Україна)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРАЛІЇ

The article considers modern strategic issues concerning curriculum internationalization at universities of Australia. Higher education internationalization is represented as the key component of preparing students for life in the global intercultural world. Implementation of internationalization policy is fulfilled under educational committee control and best internationalization practices are recommended to be followed.

Key words: *higher education, curriculum internationalization, universities, international students.*

З кожним роком все більше уваги приділяється глобалізованим системам вищої освіти і ролі мультилінгвальних знань і вмінь в інтернаціоналізації освіти і навчальних планів університетів. Вивчення питань навколо інтернаціоналізації освіти і навчальних планів університетів дасть можливість визначити роль мультилінгвальних знань і вмінь у сучасній глобальній, комерційно-орієнтованій вищій школі в рамках теоретичної схеми економічної обґрунтованості і політичної сили іноземних мов.

Звідси постає питання недостатності інтернаціоналізації навчальних планів вітчизняних університетів, оскільки вони не повністю відповідають вимогам і потребам сучасних міжнародних студентів не дивлячись на прихильність уряду і керівництва

університетів до залучення студентів та викладацького складу до вивчення іноземних мов, переважно англійської.

Варто наголосити, що ключ до набуття повної глобальної орієнтованості та високої конкурентоздатності університетом полягає в його стратегічній пріоритетності відповідати викликам пов'язаними з необхідністю глобальної грамотності.

Останніми роками інтернаціоналізація освіти перетворилася на ціле поле досліджень із залученням політиків, науковців та викладачів з усіх куточків світу. Однією з країн, що надає питанню ІВО найбільшої уваги протягом останніх кількох десятиліть є Австралія.

Орієнтиром інституційної реакції на глобальні виклики можуть служити австралійські університети, які інтернаціоналізували свої навчальні плани, програми та курси. На сьогодні кожен австралійський університет сприймає інтернаціоналізацію освіти і навчальних планів як пріоритет, що підтверджується університетськими стратегічними документами розміщеними у відкритому доступі он-лайн. Університети в цілому не лише реагують на широкі процеси глобалізації, а й починають будувати інтелектуальні зв'язки між вивченням іноземних мов (не англійської) та іншими дисциплінами.

В серцевині завдань інтернаціоналізованих навчальних планів в австралійських університетах лежить питання культурної різноманітності австралійської вищої освіти. Тож наголосимо на необхідності включення до інтернаціоналізації інтеркультурного виміру. Інтеркультурний вимір базується на розумінні налагодження зв'язку між інтернаціональним та інтеркультурним вимірами вищої освіти, висвітлюючи невід'ємний зв'язок між мовою і культурою у навчанні, а також реалії тривалої присутності щонайменше двох мов і культур в міжнародній освіті. Іншими словами, вивчення мови і культури інших стає умовою інтеркультурної співпраці і відповідно інтеркультурного виміру гарно-спланованого інтернаціоналізованого навчального плану. Загальною і очевидною платформою для здобуття мультилінгвальних знань і вмінь є мовні програми. Тому практично всі університети Австралії пропонують вивчати щонайменше ще одну мову (крім англійської).

Одним із аспектів повномасштабної університетської інтернаціоналізації з метою підготовки глобальних громадян з розширеними інтеркультурними перспективами в більшості австралійських університетів є інтернаціоналізація навчальних планів.

Наприклад в університеті Гріфіт ключовими компонентами практики інтернаціоналізації навчальних планів є: різноманіття та інтернаціоналізацію розглядають як невід’ємні елементи усіх програм; забезпечення інформативності міжнародних перспектив у навчальних планах та змісті; використання відповідних міжнародних прикладів невід’ємних від навчальної діяльності; забезпечення інклюзивного середовища навчання у контексті австралійських освітніх послуг; побудова культурно чутливого навчання та освітньої діяльності; розширення особистого та навчального спілкування між культурно різноманітними спільнотами університету; стимулювання та підтримка використання мультикультурних когорт для сприяння формального та неформального навчання методом підбадьорювання гетерогенної, а не гомогенної групової роботи; введення механізмів розвитку, звітності та самооцінки.

В цьому університеті затверджено стратегічну схему інтернаціоналізації навчальних планів як керівництво для викладачів. Вона передбачає поширення дисциплінарних тематик через «інтеркультурні підходи», стимулювання «інтерактивних культурних обмінів», які передбачають вирівнювання змісту і оцінювання з пріоритетами інтернаціоналізації, а також прийняття практики інклюзивного навчання, яке об’єднує різноманітне студентство.

Тож в більшості австралійських університетів інтернаціоналізацію вищої освіти, зокрема її змісту, представляють як ключовий компонент підготовки студентів до життя у світі, якому притаманні різноманіття, мінливість та невизначеність. В університетах запроваджують такі схеми інтернаціоналізації навчальних планів, які передбачають регулярний контроль та перегляд, вдосконалення та само-оцінювання, а також виділяють принципи і рекомендовані практики для орієнтування інтеграції глобальних перспектив в навчальних планах. Політика стосовно інтернаціоналізації навчальних планів розробляється та контролюється переважно освітніми комітетами та вченими радами університету.

Відповідно університетських матеріалів стратегічного планування, все-факультетське впровадження такої політики здійснюється під наглядом освітнього комітету кожного факультету на чолі з заступником декана з навчальної роботи у процесі аудиту, в якому висвітлюється та підтримується найкраща практика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bell Maureen (2008). Internationalising the Australian higher education curriculum through global learning [Electronic resource] / Maureen Bell // In M. Barrow & K. Sutherland (Eds.), HERDSA Conference, Rotorua, 2008: Engaging Communities (pp. 71-81). (Available at: www.herdsa.org.au)

2. Grant Harman. New directions in internationalizing higher education: Australias development as an exporter of higher education services [Electronic resource] / Harman Grant // International association of universities. Higher education policy, 2004. - Paper 17. - P.101-120. - Available at: www.palgrave-journals.com

3. Lynne Li. Internationalizing university curriculum with multilingual knowledge and skills: power, politics and policy [Electronic resource] / Li Lynne // Concepts and frameworks. Local-Global: Identity, Security, Community. - Volume 9, 2012. - P. 44-58.

Ірина Чистякова
(Суми, Україна)

ДИСТРИБУТИВНЕ ЛІДЕРСТВО У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СТРАТЕГІЇ ТА ПІДХОДИ

The article analyzes strategies and approaches to the distributed leadership in higher education. The functions of distributed leadership in higher education: descriptive, corrective, empowering, rhetorical are highlighted. The main forms of distributed leadership: formal; pragmatic; strategic; incremental; opportunistic are defined. It is proved that management of higher education will be effective if we combine the distributed and hierarchical leadership.

Key words: leadership, distributed leadership, higher education.

На сучасному етапі розвитку суспільства до освіти висувуються все нові вимоги. Система освіти загалом, вищої зокрема, постійно знаходиться під тиском зовнішніх економічних, політичних, соціальних та інших чинників. Останнім часом спостерігається тенденція запозичення принципів управління вищою освітою від приватного сектору та бізнесових структур на відміну від традиційних принципів академічного лідерства та колегіальних форм управління. У зв'язку з цим у вищих навчальних закладах поширеною стає практика дистрибутивного лідерства як інноваційна форма нового мережевого (розподіленого, трансформативного) менеджменту.

Останні дослідження в освіті виявили способи, за допомогою яких лідерство будується на основі поширення на всі відділення організації та

визначається вплив лідерів на внесок інших членів організації. Так, Дж. П. Спіллейн, Р. Халверсон та Дж. Б. Даймонд у своїй праці «До теорії лідерської практики» стверджують, що в такому контексті лідерство з упевненістю можна назвати розподіленим у соціальному та ситуативному контекстах. Однак, це не означає, що розподілене лідерство є альтернативною формою більш традиційним формам лідерства.

Н. Беннет, К. Вайс, П. Вудс та Дж. Харвей припускають, що, незважаючи на деякі відмінності у визначенні, розподілене лідерство ґрунтується на трьох основних положеннях: 1) лідерство – це нова властивість групи або мережа взаємодіючих індивідів; 2) існує відкритість кордонів лідерства (тобто лідер може бути як усередині організації, так і поза її межами); 3) експертиза розподіляється між багатьма лідерами, а не одним.

Таким чином, дистрибутивне лідерство є динамічним, реляційним, інтеграційним, спільним та контекстуальним. Це вимагає загальносистемної точки зору, що лідерство не тільки виходить за межі організаційних рівнів і ролей, але й має організаційні межі.

Так, наприклад, у вищій освіті рішення з будь-якого питання можуть приймати батьки, студенти, громадська спільнота так само, як і вчені, адміністративні/професійні співробітники, члени Ради університету та державні директивні органи.

До того ж важливим для нашого дослідження є визначення функцій дистрибутивного лідерства у вищій освіті. На основі аналізу наукової літератури можемо визначити такі функції: описова (дистрибутивне лідерство може більш точно описати шляхи впливу на членів організації, ніж традиційне індивідуальне); коригуюча (традиційна система управління вищою освітою довгий час була спрямована на розвиток окремої особистості, у той час, як дистрибутивне лідерство сприяє як розвитку людського капіталу, так і зміцненню соціального капіталу організацій через залучення людей на всіх рівнях і налагодження та зміцнення колективного потенціалу); розширення можливостей (розподіл лідерських ролей між членами організації дає можливість збільшувати можливості всієї організації, а відповідальність покладається на всіх); риторична (дистрибутивне лідерство на відміну від традиційного є не механістичним підходом до управління).

У результаті аналізу теоретичних та практичних досліджень з даного питання ми дійшли висновку, що дистрибутивне лідерство в межах вищих навчальних закладів означає такі варіанти розподілу

повноважень між членами університетів: формальний розподіл (наприклад, перерозподіл бюджетних коштів щодо фінансування ВНЗ); прагматичний розподіл (наприклад, розподіл відповідальності за виконання внутрішніх і зовнішніх завдань); стратегічний розподіл (наприклад, залучення зовнішніх партнерів для розв'язання внутрішніх рішень); додатковий розподіл (наприклад, збільшення можливості поступово брати більше відповідальності за ухвалення рішень через комітети та спеціальні проекти); опортуністичний розподіл (наприклад, особи, які ухвалюють рішення повинні працювати на благо вищого закладу, як у його межах, так і поза ним).

Таким чином, вважаємо за необхідне підсумувати все вище зазначене у рис. 1

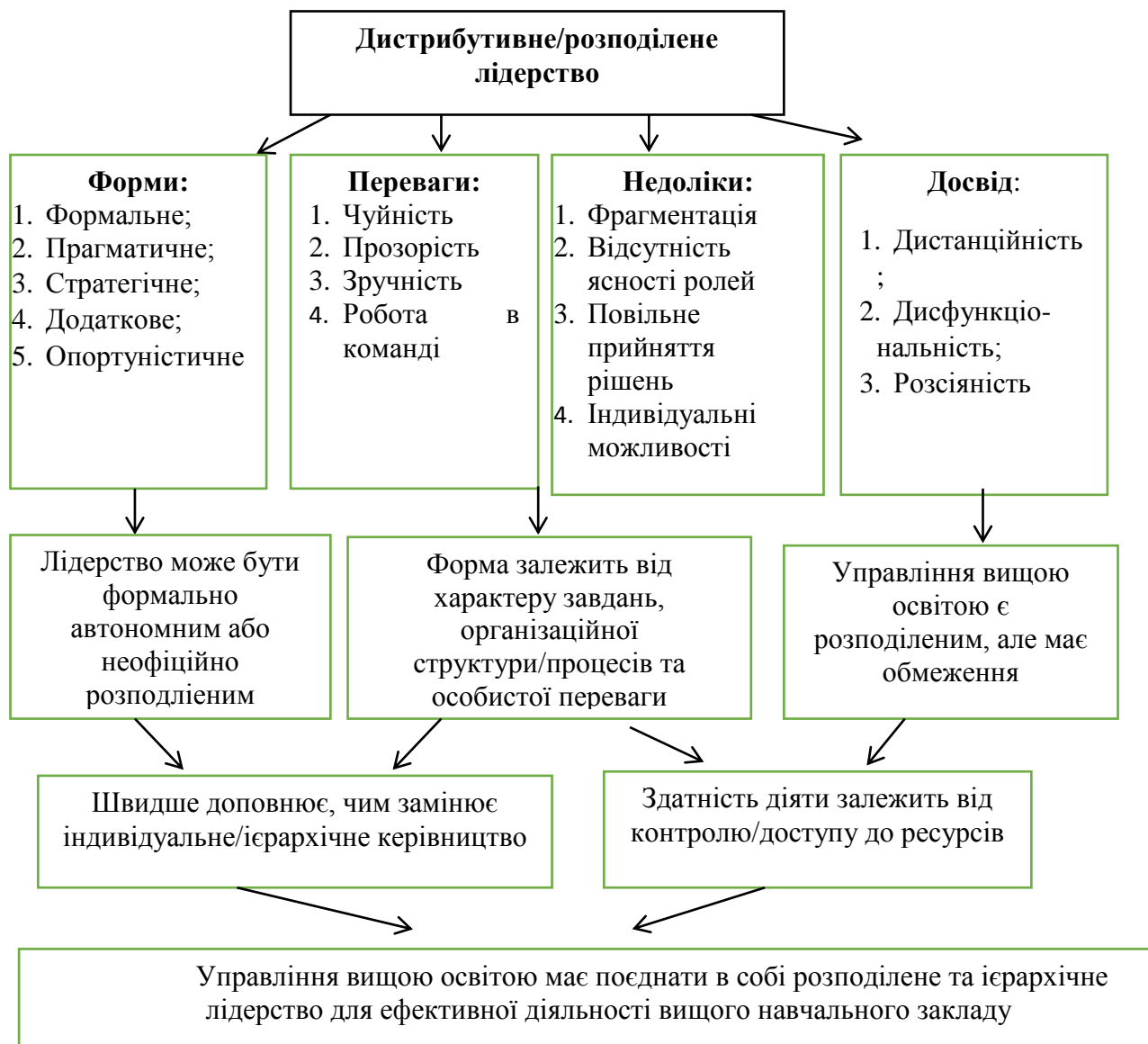

Рис. 1. Стратегії та підходи лідерства у вищій освіті

Отже, дистрибутивне лідерство у вищій освіті сприяє розвитку вищих навчальних закладів, а дистрибутивні лідери є агентами змін інноваційного розвитку вищої освіти.

Інна Ярмак
(Суми, Україна)

ЗМІСТ СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ В ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

The paper is devoted to the concept of “knowledge society” and its role in modernization of higher education. The basic tasks of education in knowledge society and its characteristics are defined.

Key words: *knowledge society, modernization of higher education, lifelong learning.*

У сучасній науці активно обговорюються закономірності існування суспільства знань та перспективи його розвитку. Глобальний характер трансформацій, що відбуваються в суспільстві, закономірно накладає відбиток на діяльність соціальних інститутів, підвищуючи роль, насамперед, вищої освіти.

Модернізація системи вищої освіти дозволить досягти раціонального розуміння питань різного характеру, тому в суспільстві знань, зміняться всі соціальні відносини та інститути, вирішиться більшість проблем, які залишаються нерозв'язними в рамках сучасного суспільства.

З кінця 60-х років ХХ століття в дослідженнях Д. Белла, П. Дракера, М. Кастельса, Дж. Майера, Й. Масуди, Ф. Махлупа, А. Тоффлера та багатьох інших вчених розглядається сучасне суспільство, етапи його становлення модернізації та розвитку. Поряд із зростаючою роллю інформації у суспільному розвитку збільшується і роль знання. Наявність компоненту знання в кожному продукті та послугі визначає результативність людської діяльності, формуючи новий тип суспільства – суспільство знань.

Вперше в 1966 р. термін «суспільство знань» був введений в обіг американським політологом Р. Лейном, який розглядає вплив наукового знання на сферу публічної політики та управління [3, 650].

Американські соціологи Д. Дж. Френк і Дж. Майер аналізують роль університетів у становленні суспільства знань. На їхню думку, саме навколо університетів має будуватися суспільство знань. З одного боку, притаманний модернізації процес соціальної диференціації нерідко

асоціюється з наростаючими потребами в спеціалізованому знанні та освіті, які загрожують виживанню університетів. А з іншого боку, модернізація сприяє розвитку інтегрованої системи знання. Однак, незважаючи на усі виклики та труднощі, університети в епоху модернізації продовжують функціонувати та розвиватися. Більш того, масштаби і динаміка їх розвитку можуть бути охарактеризовані як експансія [2, 214].

Основу концепції суспільства знань складають дослідження американського економіста Ф. Махлупа та американського вченого, економіста, публіциста, педагога й одного з найвпливовіших теоретиків менеджменту ХХ століття П. Дракера. Проаналізувавши процеси, що відбувалися в кінці ХХ – початку ХХІ століть в США і Європі, П. Дракер завбачає, що провідну роль будуть відігравати інформація та знання. Він передбачає майбутні важливі явища, що здатні змінити світ – інформаційну революцію та революцію управління, соціальними проявами яких мали стати, відповідно, інформаційне суспільство і суспільство знань.

П. Дракер приділяє велику увагу глибинним соціальним змінам, не обмежуючись лише аналізом динаміки розвитку технологій та економічного зростання. Саме він об'єднав розрізнені течії в галузях економіки, соціології, соціальної психології, звів їх в рамки єдиної системи, яка багато в чому має уніфікований характер уявлень про суспільство знань. У суспільстві знань особливо гостро постає питання не тільки про нову концепцію управління, а й про нову систему освіти, яка здатна забезпечити необхідний рівень компетенції інтелектуальних працівників і управлінців [4; 1].

Головне завдання освіти в суспільстві знань – навчити людину вчитися, причому процес навчання має розтягнутися на все життя, стати безперервним. У суспільстві знань відсутнє поняття «закінченої освіти». Вважаємо, що логічним продовженням цього підходу, має стати поступове стирання межі між базовим і подальшим навчанням. Отримання вищої освіти є обов'язковою, але недостатньою умовою для успішної самореалізації. Спеціаліст, який одного разу здобув освіту, повинен постійно продовжувати отримувати нові навички та вдосконалювати наявні, шляхом проходження різних курсів і програм підвищення кваліфікації. В іншому випадку він просто не буде конкурентоспроможним, здатним відповідати вимогам ринку, де постійно розвиваються й удосконалюються способи виробництва товарів і послуг.

Зазначимо, що важливу роль при цьому відіграє національна специфіка, особливості системи освіти та організації науково-технічної діяльності в тій чи іншій країні.

Отже, процес модернізації, характерний для сучасного суспільства, полягає в побудові такого суспільства, для реалізації якого необхідні знання. У глобалізованому та індивідуалізованому суспільстві знань вища та безперервна освіта відіграють головну роль як у виробництві знання, так і в нарощуванні людського потенціалу, які в сукупності здатні забезпечити нову якість соціального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дракер Питер. Ф. Посткапиталистическое общество. Новая постиндустриальная волна на Западе. М. : Academia, 1999. – 631 с.
2. Д. Дж. Фрэнк, Дж. Майер. Экспансия университетов и общество знаний // Концепция «общества знания» в современной теории / Сб. научных трудов ИНИОН. М., 2010. – С. 213-218.
3. Lane R. The decline of politics and ideology in a knowledgeable society. American sociological rev. NY, 1966. Vol. 31. N 5. – P. 650.
4. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1962.

Marina Boichenko
(Sumy, Ukraine)

TALENT MANAGEMENT AS INNOVATIVE DIRECTION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION ACTIVITY

The paper deals with talent management as an innovative direction of higher education institution activity. The essence of the notion “talent management” is revealed. The main strategies of talent management implementation in the higher education institutions in the developed foreign countries are characterized.

Key words: *talent management, human resources, leadership, higher education institution.*

Talent management in modern conditions is a key strategy of any organization, as the success of its functioning depends much upon the intellectual and creative potential of its employees. Nowadays increased competitiveness among higher education institutions as providers of educational services at the world workforce market stimulates them to adopt the best strategies of human resource management, namely talent

management. Considering the fact that talent management at Ukrainian universities is a rather new phenomenon we would like to appeal to the foreign experience in order to analyze the best practices.

According to the definition, given by Chartered Institute of Personnel and Development (CIPD), talent consists of those individuals who can make a difference to organizational performance either through their immediate contribution or, in the longer-term, by demonstrating the highest levels of potential [2]. In its turn, talent management is the systematic attraction, identification, development, engagement, retention and deployment of those individuals who are of particular value to an organization, either in view of their “high potential” for the future or because they are fulfilling business/operation-critical roles [2].

As any other organization, higher education institutions are administered according to the same principles that are relevant in the sphere of business organizations. That’s why talent management approach which is widely used in firms and enterprises is popular in educational institutions of different levels.

As the focus of our research lies in the sphere of higher education we find it necessary to point out the factors that drive the development of talent management in the universities. They include: increasing competition between higher education institutions (both public and private); necessity of defining talent within pedagogical staff; need to address staffing issues in future; problems of recruitment and retention with which universities face; demographic changes and changes in external labor markets; lack of qualified personnel; weak utilization of the experience and capacity of the existing workforce.

The importance of developing effective strategies for talent management researchers P. Capelli and J.R. Keller explain by the benefits that can be obtained as a result of their implementation, in particular: reducing the cost of employing staff due to a reduction in staff turnover; effective knowledge management and knowledge transfer; provision of modern services and products; creation of competitive advantage; reducing employment risks; improving relationships with customers (consumers of educational services); holding personnel potential at the appropriate level [1].

The most common strategies of talent management in higher education developed by English-speaking countries are: 1) talent management for institutional development; 2) relationship of talent management with new projects of a higher educational institution or its departments; 3) relationship

of talent management with institutional efficiency; 4) relationship of talent management with institutional innovation. So, let's consider each of the selected strategies in more detail.

1. Talent management for institutional development. The development of effective strategies for talent management can accelerate the progress in institutional development. Accounting the fact that one of the indicators of institutional development of education institutions is the efficiency of activity of its employees, the universities should ensure regular communication and exchange of experience between members of the team, including participation in performance management sessions. Such events allow measuring, discussing and improving the effectiveness of teachers' work [6].

2. Relationship of talent management with new projects of a higher education institution or its departments. It is common knowledge that introduction of new projects requires a commitment from staff to succeed. In this context, the British researchers J. Ford, N. Harding and D. Stoyanov offered a number of measures that must take the University in the process of talent management. One of the most effective measures is establishment of a centralized database, which implies free access to the profiles of employees of the University for effective recruiting. The development of the university requires such a recruiting strategy that clearly defines whom, when and how to appoint to the leadership positions [4].

3. Relationship of talent management with institutional efficiency. The strategy provides for achievement of high results at the lowest cost. One of the components of such tactics is the employment of high quality staff. Researchers [5] note that hiring the best talents from the very beginning allows the University to save money on replacing a mediocre worker and, thus, positively affects the performance of the institution. It is also important for higher education institutions to provide free access to any employee to operational information on various aspects of University activity that should become an integral part of its organizational culture. The researchers also note that access to operational information, which is open only to a few privileged persons, is «a recipe for demotivation and frustration of the staff, with disastrous effects on retention of the best talent» [5].

4. Relationship of talent management with institutional innovation. Innovative development of higher education institutions requires changes in the nature of its activities, and therefore, the success of such changes depends on the ability of workers to cope with them. Among the measures that can be applied to institutions of higher education to assist the teaching staff to cope

with institutional changes, it is important to implement the system of ERP. Despite the fact that the ERP system was seen solely as the prerogative of the industrial sphere, in modern conditions the researchers point to its effectiveness in application in education.

It should be noted that the system of ERP is an organizational strategy of integration of production and operations, human resource management, financial management and asset management, focused on continuous balancing and optimization of enterprise resources through an integrated package of application software that provides a common data model and processes for all areas of activity [3]. The application of this system allows for streamlining and efficiency of institutional data and processes.

Relationship of talent management with institutional innovation also includes development of professional and managerial competencies in the context of a higher school. Development of the lifelong learning culture, one part of which is addressing the complex challenges facing the University, is an important mechanism of retention of talent and motivating teaching staff to non-standard thinking.

Considering the facts mentioned, we'd like to summarize that talent management is a perspective direction of developing of higher education institution, because nurturing internal talent can help the University to achieve high results at minimal cost.

LITERATURE

1. Capelli P. Talent management : Conceptual approaches and practical challenges / P. Capelli, J. R. Keller // Annual Review of Organisational Psychology and Organisational Behaviour. – 2014. – № 1. – P. 305–331.
2. CIPD. Talent Management: An Overview Resource Summary [Electronic resource]. – 2012. – URL : <http://www.cipd.co.uk/hr-resources/factsheets/talent-management-overview.aspx>
3. Enterprise Resource Planning (ERP) [Electronic resource] / Gartner IT Glossary. – URL : <http://www.gartner.com/it-glossary/ru/?s=ERP>
4. Ford J. Talent Management and Development : An Overview of Current Theory and Practice / J. Ford, N. Harding, D. Stoyanova. – Bradford : Bradford University School of Management, 2010. – 20 p.
5. Innovation and Growth 2013. Talent Management : Process Guide [Electronic resource]. – URL : http://novascotia.ca/psc/pdf/hrCentre/resources/talentManagement/TM_Process_Guide.pdf.
6. Lavania D. Recruitment and retention : A key for managing talent in higher education / D. Lavania, H. Sharma, N. Gupta // International Journal of Enterprise Computing and Business Systems. – 2011. – № 1 (2). – P. 1–14.

EUA'S PARTNERSHIP IN HIGHER EDUCATION QUALITY ASSURANCE

The paper explains the importance of studying the experience of European University Association (EUA) in the process of ensuring the quality of higher education. It determines different directions of EUA's activities in higher education and in the process of promoting the policy of universities at different levels. The peculiarities of EUA's cooperation with different world-famous organisations in the sphere of education are analysed. It emphasizes the value of such partnership.

Key words: *higher education quality assurance, cooperation, partnership, alliance, educational organization.*

European University Association (EUA) is a famous educational organisation which fully upholds the values and principles enshrined in the Magna Charta Universitatum signed in Bologna in 1988. As a centre of expertise in higher education and research, it supports universities by promoting policies to enable them to respond to growing expectations regarding their contribution to the future development of a knowledge society for Europe; advocating these policies to decision makers at different levels; informing members of policy debates affecting their development; developing knowledge and expertise through projects that involve and benefit individual institutions; strengthening governance, leadership and management of institutions and developing partnerships in higher education and research between Europe and the rest of the world so as to strengthen the position of European universities in a global context [1].

EUA is the official representative of the university sector in the Bologna process and as such, participates in numerous working groups or consultative bodies within that framework.

The European University Association works closely with UNESCO's regional bureau in Bucharest (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization which purpose is to contribute to peace and security by promoting international collaboration through education, science, and culture to further universal respect for justice, the rule of law, and human rights along with fundamental freedom proclaimed in the United Nations Charter) – the UNESCO European Centre for Higher Education (CEPES) – and is a member of its Advisory Board. It takes part in all CEPES activities. It must be emphasized that European University Association has served on the International World

Conference on Higher Education (WCHE) Follow-up Committee since its creation in 1999. EUA is a partner in the organization of the UNESCO Forum on Higher Education in the Europe Region to be held in May 2009 as a preparatory meeting to the 2009 WCHE. EUA also contributed to the process leading to the drafting of the UNESCO/OECD Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education. Finally, EUA is a member of the UNESCO/NGO (NGO – Non-governmental organisations) Collective Consultation on Higher Education and attended the eighth and ninth consultations (2003 and 2005) of this body. EUA addresses, at the European level, questions relating to internationalization in higher education, guarantee of quality, research, mobility and new information and communication technologies, which are in keeping with UNESCO's worldwide concerns. Its participation in the implementation of higher education programmes is essential as regards acknowledging sensitivities and regional integration. Most of the cooperation during the period under review was via CEPES (European Centre for Higher Education) as the Association was represented on its Board. It coordinated in partnership with CEPES the report of the European Regional Forum (Palermo, 1997) preparatory to the World Conference on Higher Education (1998) and to whose follow-up it actively contributed with regard to the quality of higher education and in the context of the collective consultation on higher education. CRE's (former name EUA) COPERNICUS programme gave rise to the Global Higher Education for Sustainable Partnership (GHESP), launched in cooperation with the Association of University Leaders for a Sustainable Future (ULSF) with a view to enlisting the support of the universities and higher education institutions in the cause of sustainable development. Cooperation with UNESCO was also in evidence through the support accorded to the COLOMBUS Programme (launched in 1987 by CRE and the Association of Latin American Universities (AULA). It took part regularly in the sessions of the International Conference of NGOs and also in the international consultations organized in conjunction with the major world conferences. From 1996 and 2001, the main part of the cooperation between the CRE and UNESCO was organized through the CEPES, the European University Association being represented at its Council. The European Forum on Higher Education, held in Palermo in 1997, was organized collectively by the offices of Bucharest and Geneva, the Director-General of UNESCO concluding the proceedings with a view to the World Conference of 1998. The Palermo's report, issued with the support of the CEPES, was the European contribution to the World Conference, conference

where most of the delegations of European countries were organized by the CRE. Since then, the Association, under its new shape of EUA, played a role in the follow-up of the World Conference, contributing in particular to the discussions on the quality of higher education in view of its experience of the strategic evaluation of universities in Europe [3].

Thus, it is an undisputed fact that much of EUA's external work is conducted through the alliances with higher educational organizations. Let's look at one more example of EUA's partnership, known as the "E4 group", which consists of the European University Association (EUA), the European Network for Quality Assurance (ENQA), the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) and European Students' Union (ESU). It works on a regular basis together on issues of mutual interests and concern and is considered a highly influential and well-respected partner in European higher education. EUA has a strong partnership with above-mentioned organizations and cooperates on a number of projects including institutional relations and evaluation programmes. In the year 2008 the E4 Group organisations launched EQAR (The European Quality Assurance Register for Higher Education) at the request of European ministers of education in Bergen (2005) and London (2007) to improve the quality of European higher education and to promote greater student mobility. The EQAR is the first legal entity created in the context of the Bologna Process and, in addition to the E4, has a number of signatory countries, BUSINESS EUROPE and Education International as members. The European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) aims to provide the public with clear and reliable information on quality assurance agencies operating in Europe, and the register is therefore web-based and freely accessible. A lot of projects EUA launches thanks to above-mentioned cooperation [2].

So, cooperation with a lot of educational organisations and alliances takes an important place in the activities of the European University Association. It greatly helps the association to play an important role in higher education quality assurance in Europe and beyond its borders. EUA develops partnerships to strengthen the position of European universities in a global context. It takes part in different kinds of educational activities, trying to support its members in tackling societal challenges: from reforming the structure of degrees, defining development strategies, assisting an increasingly diversified student population, responding to labour market needs for increased knowledge transfer, reinforcing leadership and strengthening professional management practice.

LITERATURE

1. EUA. The voice of European Universities / QA Policy Development [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/policy-representation/quality-assurance/qa-policy-development>
2. European Quality Assurance Register for Higher Education / EQAR at a glance [Electronic resource]. – URL: <https://www.eqar.eu/about/introduction.html>
3. Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education [Electronic resource]. – URL : <http://www.cepes.ro/hed/recogn/groups/transnat/code.htm>

Lee Yong Seok
(South Korea)

PREPATORY COURSE FOR FOREIGN STUDENTS AT THE KOREAN LANGUAGE INSTITUTE

The central theme of this paper is the preparatory course for foreign students in Korea. The paper takes the case of The Korean Language Institute at the Yonsei university in order to show how the system of the preparatory course works.

Key words: *foreign students, preparatory department, preparatory course, Korean university, The Korean Language Institute.*

Welcoming globalization, Korean universities are expanding their international cooperation and exchange as well as actively inviting foreign students so as to improve their international competitiveness. According to the statistics on foreign students in Korea, there are 83,842 foreign students studying as 328 universities. By country of origin, foreign students are from 171 countries.

The fact is that only famous universities have courses for foreign students. All of them have different system. As the teaching at the universities is in Korean, firstly foreign students must learn in “어학당 (Preparatory department)”. One of the first Universities which started such course for foreign students was the Yonsei university. The Preparatory department which was called KLI (The Korean Language Institute) was established on April 1st, 1959 as the first institute to provide intensive Korean language courses. The KLI not only has been offering Korean culture but also played a role introducing Korean culture and history through its language training to students, missionaries and diplomats. All teachers are experienced and specially trained to teach Korean to non-native speakers. The attentive KLI

staff continually work towards providing an enriched environment for their students. Today, the KLI has turned into a large-scale institute where 140 instructors teach approximately 1,700 students per term. 5,865 students have graduated from KLI in the past 53 years and total of 100,044 students from 144 countries have studied Korean at KLI.

The Regular Program is offered on a year-round basis, so you may choose to begin your studies when it is most convenient for you. Every semester, around 1,600 people from 60 different countries study at the KLI, and the majority of these people enroll in the Regular Program. Throughout the program, students will learn cultural information needed for the successful application of Korean. KLI classes are small and offer many opportunities for interaction with the teacher and other students in class. Language learning is promoted through a variety of classroom activities and projects. Students have the opportunity to meet other students from diverse countries and cultures, which can be useful to them after they graduate and become employed. All Korean classes in every program are conducted only in Korean. The 6 Level Regular Course can be completed in one and a half years. The 8 Level Regular course can be completed in two years. The 8 Level Regular Course has been specifically designed for native English speakers. This course focuses on listening comprehension and speaking ability. Basic grammar and vocabulary will be thoroughly covered for those without any previous knowledge of Korean. The 6 Level Regular Course studies 10 chapters per level, the 8 level Regular Course studies around 8 chapters. Students in the program will have the opportunity to take core skills classes in reading, writing, listening and speaking, broaden and improve their mastery of spoken and written Korean, choose elective classes according to the student's interest at the intermediate and advanced levels. After the course students get an evaluation that is 80% (Midterm 40% + Final 40% (Speaking 25% / Listening 25% / Reading 25% / Writing 25%)) + 20% (class participation, understanding, pronunciation, intonation).

So these courses are suitable for foreign students, who are non-native Korean speakers, wishing to further develop their Korean language skills and continue further education in Korean universities.

LITERATURE

1. Korean language course (<http://www.useoul.edu/apply/language/programs>).
2. The University Korean program (http://www.yskli.com/_en/proc/p7.asp).

INTERNATIONALIZATION AS A MAJOR FACTOR OF EUROPEAN HIGHER EDUCATION INTEGRATION

In this article different approaches to defining the term internationalization were analysed and four major rationales for this process were identified. As a result of the conducted comparative analysis of internationalization and globalisation of higher education it was emphasized that these phenomena differ greatly in attitudes to national identity and sovereignty of states. However, it was proved, as the main determinants of the Bologna process they are interdependent and intertwined.

Key words: *internationalization, globalization, Bologna process*

By the end of the XX century, the international dimension of higher education (HE) in Europe has become central on the agenda of the European national governments, institutions of higher education (IHE) and their representative bodies, student organizations and accreditation agencies. Stimulated in the 1980's by European programmes for cooperation and exchange in education and research, internationalisation over these years has moved from a reactive to a pro-active strategic issue. Increasing competition in HE and the commercialisation as well as cross-border delivery of higher education services, have challenged the value traditionally attached to cooperation: exchanges and partnerships. At the same time, the internationalisation of the curriculum and the teaching/learning process (also referred to as «internationalisation at home») has become as relevant as the traditional focus on mobility (both degree mobility and mobility as part of a home degree). Internationalisation has also become an indicator for quality in HE, and at the same time there is more debate about the quality of internationalisation itself.

The changing landscape of internationalization is not developing in similar ways in HE throughout Europe and the world as a whole. There are different accents and approaches. Moreover, the dynamics in internationalisation of HE reflect itself both in the meaning, its rationales and the approaches to it by different stakeholders.

There have always been many different terms used in connection to internationalization of higher education. In scientific sources and documents it is still quite common to use definitions which only address a small part of internationalisation or emphasize a specific rationale for this process. Most of

the terms used are either curriculum related: international studies, global studies, multicultural education, intercultural education, peace education, etc., or mobility related: study abroad, education abroad, academic mobility, etc. Besides, a whole new group of terms have emerged in the past decade, which is much more related to the cross-border delivery of education and are recognized as a consequence of the impact of globalisation on HE: borderless education, education across borders, global education, offshore education and international trade of educational services.

The debate about globalisation and internationalisation and the recent evolution of crossborder activities in HE have strengthened the tendency to explain and define internationalisation of HE in connection to a specific rationale or purpose. In the past “international education” was the most frequently used term synonymous to internationalisation of education, more recently ‘globalisation’ has come more commonly used as a notion related to or even a synonym of internationalisation.

We agree with P. Scott who specifies that both internationalisation and globalisation are complex phenomena with many strands, and notes that the distinction between internationalization and globalisation, although suggestive, cannot be regarded as categorical. They overlap, and are intertwined, in all kinds of ways [3, p. 14].

According to Ph. Altbach, L. Reisberg and L. Rumbley globalization as a key reality in the 21st century, has already profoundly influenced HE. They define globalization as the reality shaped by an increasingly integrated world economy, new information and communications technology, the emergence of an international knowledge network, the role of the English language, and other forces beyond the control of academic institutions. Internationalisation is defined as the variety of policies and programs that universities and governments implement to respond to globalization [1, p. 7].

In literature four broad categories of rationales for internationalization are identified: political, economic, social and cultural, academic.

Political rationales such as foreign policy, national security, technical assistance, peace and mutual understanding, national and regional identity, have been very important, in particular after the Second World War, and in the Cold War period, when they were very dominant in the internationalization of HE.

The second group, economic rationales, including growth and competitiveness, national educational demand, labour market, financial

incentives, have come to the forefront in the course of present-day globalization of the economies.

The social rationale has to do with the fact that the individual, the student, and the academic, by being in an international environment, become less provincial. The cultural rationale has to do much more with the role that universities as well as their research and teaching can play in creating an intercultural understanding and an intercultural competence for the students and for the faculty and in their research.

The last group is the academic rationales: developing an international and intercultural dimension in research, teaching and services, extension of the academic horizon, institution building, profile and status, the improvement of the quality, and international academic standards. Among these, profile and status, as expressed in the growing importance of international rankings, seem to become more dominant.

In the course of history different institutional approaches to internationalisation have been identified: the activity approach which describes internationalisation in terms of categories or types of activity; the rationale approach which defines internationalisation in terms of its purposes or intended outcomes; the competency approach which describes internationalisation in terms of developing new skills, attitudes, and knowledge in students, faculty, and staff; and the process approach which frames internationalization as a process that integrates an international dimension or perspective into the major functions of the institution [4, p. 10].

The most commonly used definition of what is meant by HE internationalisation is the one proposed by Jane Knight “it is the process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions or delivery of post-secondary education.” The scientist also states that there are basically two components evolving in the internationalisation of HE. One is internationalisation at home – activities that help students to develop international understanding and intercultural skills, which is much more curriculum-oriented and involves curriculum and programme aspects, teaching and learning processes, extra-curricular activities, liaison with local cultural/ethnic groups, research and scholarly activities. The second movement is internationalisation abroad, including all forms of education across borders: mobility of students and faculty, mobility of projects, programs and providers [2, p. 21-24].

So, internationalisation in European HE has developed over the last twenty years from a marginal point of interest to a central factor. It has

fundamentally changed in reaction to and support of the competition agenda and market orientation. Besides, new components were added to its multidimensional body, moving from simple exchange of students to the big business of recruitment, and from activities impacting on an incredibly small elite group to a mass phenomenon. Due to these facts, there is a number of institutional approaches to defining internationalization have developed. Moreover, internationalization is often confused with globalization, although the first is now actually a variety of policies and programs that universities and governments implement to respond to the latter.

LITERATURE

1. Altbach Ph. Trends in Global Higher Education, Tracking an Academic Revolution / Philip Altbach, Liz Reisberg, Laura Rumbley. – Boston : Center for International Higher Education, Boston College, 2009. – 21 p.

2. Knight J. Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalisation / Jane Knight. – Rotterdam : Sense Publishers, 2008. – 231 p.

3. Scott P. The Global Dimension: Internationalising Higher Education / Peter Scott // Internationalisation in Higher Education: European Responses to the Global Perspective [ed. B. Khemand, H. de Wit]. – Amsterdam : European Association for International Education and the European Higher Education Society (EAIR). – 2005. – P. 12-25.

4. Wit H. de. Internationalisation of Higher Education in Europe and its Assessment, Trends and Issues / Hans de Wit. – Amsterdam : Colophon, 2010. – 26 p.

НАШІ АВТОРИ:

Бигар Ганна Павлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти (факультет педагогіки, психології та соціальної роботи) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Біленкова Лідія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти (факультет педагогіки, психології та соціальної роботи) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Богута Валентина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Волошко Ганна Валеріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Гавриш Інна Іванівна, здобувач, асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти (факультет педагогіки, психології та соціальної роботи) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Гагнідзе Дареджан Богдановна, доктор педагогічних наук, асистент-професор, Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Телави, Грузія)

Гайер Татяна Вікторівна, старший науковий співробітник Узбецького науково-дослідницького інституту імені Т.Н. Кары Ниязи (Узбекистан)

Григоренко Григорій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання спортивно-педагогічних дисциплін Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Декунова Зоя Володимирівна, старший викладач кафедри методики початкової та природничо-математичної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Денєжніков Сергій Сергійович, кандидат філософських наук, начальник відділу міжнародних зв'язків, доцент кафедри філософії та соціальних наук Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Єлізаренко Олена Григорівна, вчитель вищої кваліфікаційної категорії КУ ССШ I-III ступенів № 25 м. Суми, Сумської області

Заболотна Оксана Адольфівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Ігошена Леся Василівна, спеціаліст-вихователь ДНЗ №33 ЦРД «Оселя талановитих» м. Чернівці

Клюніна Наталія Василівна, старший викладач кафедри педагогіки та інноваційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Кобюк Юлія Миколаївна, молодший науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Ковальова Анастасія Сергіївна, аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Кода Світлана Василівна, старший викладач кафедри методики початкової та природничо-математичної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Козлов Дмитро Олександрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Козлова Олена Григорівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Комінарець Тетяна Вільмівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти й психології КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

Корнєєва Олена Валентинівна, вчитель англійської мови Харківської загальноосвітньої школи I –III ступенів № 71 м. Харків, Харківської області

Косенко Катерина Олегівна, магістр управління, методист Центру громадянського виховання КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Котвіца Катерина Дмитрівна, вихователь дошкільного навчального закладу №21 комбінованого типу (м. Чернівці)

Кръстева Антония, доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики педагогического факультета Великотырновского университета «Святых Кирилла и Мефодия» (Велико-Тырново, Болгария)

Лавська Алла Михайлівна, старший викладач кафедри методики початкової та природничо-математичної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Лахмотова Юлія Валеріївна, аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Медетова Лаура Сухраповна, магістр естественных наук, старший преподаватель кафедры дошкольного воспитания и начального обучения АО Национального центра повышения квалификации «Өрлеу» ИПКПР по ЮКО

Мирсанов Уролбой Мухаммадиевич, старший преподаватель кафедры методики преподавания информатики Навоийского государственного педагогического института (Навои, Узбекистан)

Модебадзе Нино, кандидат педагогических наук, профессор Телавского государственного педагогического университета имени Я. Гогешвили (Телави, Грузия)

Мохорук Алла Дмитрівна, вчитель початкових класів Чернівецької ЗОШ №1 м. Чернівці, Чернівецької області

Наконечна Марія Володимирівна, викладач Львівського техніко-економічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка»

Наугольникова Ольга Михайлівна, здобувач кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди; асистент кафедри загальної навчально-наукової підготовки Харківського національного економічного університету

Огієнко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу зарубіжної педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Осипян Луїза Араратівна, студентка спеціальності «соціальна робота» Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Пархоменко Світлана Миколаївна, учитель англійської мови КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів №22 м. Суми, Сумської області

Прокоф'єва Олена Вікентіївна, вчитель іноземної мови Торговельно-економічного коледжу (м. Київ) Київського національного торговельно-економічного університету

Прядко Любов Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри андрагогіки та корекційної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Сбруєв Микола Георгійович, викладач кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Сбруєва Аліна Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Скрипник Ольга Дмитрівна, вчитель початкових класів Кіцманської ЗОШ I-III ступенів, Чернівецької області

Сойчук Руслана Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант лабораторії громадянського і морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Стремецька Вікторія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Тайлаков Улугбек Норбекович, начальник отдела «Зиёнет», Министерство народного образования Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Тарнавська Наталія Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій Житомирського державного університету імені Івана Франка

Татулишвили Саломе Давидовна, докторантка факультета педагогических наук, ведущий специалист качества образования Телавского государственного университета имени Якова Гогешашили (Телави, Грузия)

Темиров Набижон Салиевич, доктор педагогических наук, главный специалист, Ферганское региональное отделение Независимого института мониторинга формирования гражданского общества (Фергана, Узбекистан)

Тугай Вікторія Миколаївна, аспірантка кафедри загальної педагогіки та вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Тургунбаева Комила Набижоновна, учитель школи № 6 (Фергана, Узбекистан)

Тургунова Динара Камалбековна, магістр педагогіки і психології, старший преподаватель кафедри дошкільного виховання і початкового навчання АО Національного центру підвищення кваліфікації «Өрлеу» ІПКПР по ЮКО (Шымкент, Казахстан)

Харламенко Валентина Борисівна, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Інституту вищої освіти НАПН України

Цой Маргарита Никитична, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник дослідницького проекту, соискатель Узбецького науково-дослідницького інституту педагогічних наук імені Т. Н. Кары Ниязи (Ташкент, Узбекистан)

Чайченко Надія Натанівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри андрагогіки та корекційної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Чирва Андрій Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету.

Чистякова Ірина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, учений секретар Вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Чулак Людмила Іванівна, вчитель-методист Київської спеціалізованої школи № 47 імені А. С. Макаренка

Чуркіна Вікторія Григорівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Чхайло Людмила Михайлівна, старший викладач кафедри педагогіки та інноваційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Шевчук Кристина Дмитрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методик початкової освіти (факультет педагогіки, психології та соціальної роботи) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шевчук Лариса Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сільської школи Інституту педагогіки НАПН України

Ярмак Інна Володимирівна, аспірант кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Boichenko Marina, candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor, Doctoral student of Chair of Pedagogics, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko (Ukraine)

Datsko Olga, post-graduate student of Sumy National Pedagogical University, the Chair of Pedagogics (Ukraine)

Dobrochna Hildebrandt-Wypych, PhD, assistant professor, Adam Mickiewicz University, Faculty of Educational Studies (Poznań, Poland)

Ergasheva Nigora Kurbanovna, lecturer Fergana State University (Fergana, Uzbekistan)

Henry Adusei, BSc., MSc. Student, Kwame Nkrumah University of Science and Technology (Ghana)

Hiroyuki Koshikawu, student (Japan)

Jacob Owusu Sarfo, MPhil, PhD Student College of Education Studies, University of Cape Coast (Ghana),

Lee Yong Seok, student (South Korea)

Maryanne Beatrice Ezinne Uzoukwu, student (Brazil)

Ulanovska Anna, a post-graduate student Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Ukraine)

Наукове видання

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПЕДАГОГІКА

*Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції*

У чотирьох частинах

Частина 1

Відповідальна за випуск *О. В. Зосименко*
Комп'ютерний набір і верстка *О. В. Зосименко, С. П. Цьома*

Здано на виробництво 26.11.2015.
Формат 60x84/16. Гарнітура Cambria. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 13,02. Ум. фарб.-відб. 13,02.
Обл.-вид. арк. 12,3. Тираж 300 пр.
Вид. № 29.

Видавець і виготовлювач:
ВВП «Мрія». 40000, Суми, Кузнечна, 2.
Тел.: 22-13-23, 67-92-15

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2765 від 15.02.2007.